

საქართველოს
საბჭოთაო

გნათობა

საღატკრატურა და სამეცნიერო ჟურნალი.

1872

ოქტომბერი, ნოემბერი, დეკემბერი.

წელიწადი მუათხე.

თბილისი:

ს. მულაბაძის და ახს. სტამბა.

1872.

1402

111

წოდება თსსულებათა:

- დონ-ყუანი (ბაირონისა) თარ. ა. ბაქრაძისაგან.
 ჩემი სიმდიდრე (ლეჟი) ნ. ლომჯუნიასა.
 ჩემს სანეტარობს (ლეჟი) ა. ფ.
 შენიშენები საინგილოზედ შ. ისაკიძისა.
 ვირგინია (ტრაგედია ჯღფიურისა) თარ. ა. ბაქრაძისაგან.
 ჩვენებური საშემის ბოლო მოთხრობა ანტონ ფურცელაძისა.
 უ. გიორგი წერეთლის თეჰესმეტი წლის
 მოყნიძის შესახებ : ანტონ ფურცელაძისა.
 საწყალი გუდაბზიკა კრიტიკა : ანტონ ფურცელაძისა.

მ ნ ა თ ო ბ ი

სალიტერატურო და სამეცნიერო ჟურნალი.

1872

ექტომბერი, ნოემბერი, დეკემბერი.

ჩვენ უნდა ვშობოთ ჩვენი მუობადი;
ჩვენ უნდა მივსცეთ მომაკადი საღესს...

არც კაცი კარგა, თუ ცოცხალი შეკდარსა
უმჯავსოა,
იუონსოფელში და სოფელს გი არარა
არგობს...

ნ. ბარათაშვილი.

თბილისი:

ს. მელიქოვის და ანს. სტამბა.

1872.

ქართული
ზოგრაფიის

1873

დავით აღმაშენებლის სახელობის

1873

დავით აღმაშენებლის სახელობის

Дозволено цензурой. Тифлиси. 11 июня 1873 года.

377

დავით აღმაშენებლის სახელობის
დავით აღმაშენებლის სახელობის
დავით აღმაშენებლის სახელობის
დავით აღმაშენებლის სახელობის

დავით აღმაშენებლის სახელობის

დავით აღმაშენებლის სახელობის

დავით აღმაშენებლის სახელობის

ლოც-ჟუანი.

(დასასრული).

CVIII.

მღვისა სუნთქავდა და თავისი ხელის თრწნილები
 მკრათა ქქონდა ხარჭულეკი დედამიწაში,
 იმისთვის რომ არ მოსულიყვნენ ზღვისა ტალღები
 და არ წაეღათ იგი კვალად მღელვარე ზღვაში.
 უბრედ უნძრეულად იგი დიდხანს იყოფებოდა
 ზღვისა ნაპირზე და ხიფათსლეს იმდენად გრძნობდა,
 რომ გაიკებდა უკვლა თავის მწუსარებას
 და შემდგენთვის კერ ისეულდა სასოებასა.

CIX.

მღვი-მღვიობითა დონ-ჟუანი წამოადგა ზეზედ,
 მკრამ ხინუსტით მწწრათულ დაეცა დედამიწაზედ;
 იგი თვალებით თვის შეკობრებს იქ დაუქებდა,
 რომლებსაც ერთსელ თავის შიშებს უზარებდა.
 ერთი მათგანი ნაპირს იყო გამოკედებული,
 მკრამ ხიფათსლეს მასში იყო სრულად გამჭრელი;
 მრჩი დღეც იყო რაც მას ხული ამოსდომოდა,
 მკრამ აჭმდინ წყალს ნაპირას არ გამოქქონდა.

CX.

ჩვენი ჟუანი აქეთ-იქით იტყვირებოდა:
 თაბრუ დაესვა და თვალთ სრულად უხეღვებოდა;
 მინი სუნთქვა და ძარღვის ცემა ძლივსლა ისმოდა
 და მოხასმელსა ნინაბს მაგრა ჩანსკიდებოდა.
 ვითარცა ია გამსძარი და სუნ-მიღებულვი
 გგდო ჟუანი, მშენიერი, დახუსტკეული....
 რა კარვი არის სინახვად ამ გვარ ფორმები?....
 ბუკრი არ არის ჭკუუნაზუდ მათი მსგავსები....

CXI.

თუ რამდენ ხანსა მს კინა თვით არ იცოდა:
 მესსიერება და ცნობა შთლად კვარტებოდა.
 ამხთანავე ამ დროს იგი აღარა ჭტრძნობდა.
 თუ დღე და ღამე რანაირად მიმდინარობდა.
 მაგრამ გულიხურამ ცოტ-ცოტათი გაღიარა
 და დონ-ჟუანის გულმა კვლად გამოიღარა,
 სიცოცხლის ძალნი სელ-ასლათა მს მოუბრუნდნენ
 და ცოცხალ-მკვდარსა სიცოცხლისა იმედს აძლევდნენ.

CXII.

იგი თვალებსა ხან ასეღდა და ხან ხუჭკვდა:
 გული ეკვებით ჟერეთ კიდევ ხაკსეთა ჭქონდა.
 მს მოეჩუენა: ვითომ იგი იჯდა ნკშია
 და ეს სელ-ასლად დარდებს შლიდა იმის გულშია;
 სიკვდილს უძახდა იგი ძღლის სძითა ხამკვლად.
 მაგრამა მერე აქეთ-იქით დაიწყო ცქერა,
 მან დაინახა ტურფა ქალი თავი მსღობლად
 და იმ წამსავე მისმა გულმა დაიწყო მკერა.

დონ-ყუანს ქალი თავსე ადუა და დასტყუანდა
და მის სიგოცხლეს შემოქმედმა ეკედრებოდა;
თვისის ნა'ხისა ხელებითა უაღერსებდა
და ბორბოტ სიკედელს შირიდაძა აგდებინებდა.
იგი ცდილობდა დონ-ყუანის გაღვიძებას
და აღერსითა მის სიგოცხლის მობრუნებას.
იგი ცივის წელთ უსკვლავა მას ხატეკაქლებსა
და ხანდისხანა იგონებდა მის ხუსტ ოსერებსა.

CXIV.

მერე წამალი ახუა იმას თავის ხელთა,
ტიტკელა ტანი დაუფარა ტან ხატეკელთა.
მერე მის თავი წამოსწია დედამიწიდაძა
და სიფთხილთა გამოხწურა წყალი თმებიდაძა,
მას ბაღიშთა გაუსადა თავის ღოუკები
და თუაღნი ქქინდა ტრემლებითა გატენილები.
ავათმყოფის მომჩაობას უურსა უგდებდა,
რომლის ოსერასაც ხანდისხანა ის იგონებდა.

CXV.

ამ დროს ამ ჭლსა თანა ჭეკვდა თავის მოასლე,
რომელიც მახელ დიდა იყო წლოვანობით,
მან წაიყვანა დონ-ყუანი ტკბილად შიხარო
და შეიყვანა გამოქებაულ ვლდის შიგნითა...
ცეცხლის ანთება ამ ჭლეუმს აქ განიხრახსებ.
როდესაც ამ უდაბნოში ცეცხლი დაანთეს
იმ ჭლსსა შირისასე სრულად განათდა
და ტანმოყვანილ ტურთა ქილად მსწრაფლად გამოინდა.

CXVI.

მწერიად პრტველ-პრტველი ვერცხლები მას ქვიდნენ შუბლზედ
 თიკისა შუაში ოპროცობი გამოსტკივრიდნენ,
 წაღისა ფერი ხუტუტი თმა ეუარა მსრებზედ
 და წაწკები ვოტკეამდის თითქმისა სტეკმდნენ...
 ამმარტახუნული იყო შიხი შესედულობა.
 იხუთი ჭჭონდა მას ტანისა მოყვანილები,
 რომ მის მსახველი კაცი უველა გაქვირდუბოდა
 და რომელსამე ჭაღ-ბატონად მას მიიღუბდა.

CXVII.

მისი თვალები მიუვლივით იყვნენ შავები
 და წამწებიცა ჭჭონდა შავად გადართხულები;
 ესე წამწები იხე მიულ გძელები იყვნენ,
 რომ იუნჯუბათა იმ ხევირკელ თვალთ მსახურებდნენ.
 იქიდან იგი ტურფა თვალნი იგჭირებოდნენ
 და კით ისარი სწორედ ისე გამოულავდნენ,
 ან ვითა გველი, როდესაც მას გაედვიება
 და მიწაზედა ზღაშენით, ზღაკენით, გახრიალდება.

CXVIII.

თუთრი თავლივით დიდი შუბლი გადასატოდა,
 ნაზი ლოყებიც ვარდის ფერად ასწითლდუბოდა.
 შემოთა ტუჩი? ამაზედა ვარჯა დიდხანსა
 წევნ უმაწვილება დავიწუბდით ოცნებობასს!...
 ბოდოს სველმტორიც თუ იხილავს ამ გვარსა ჭაღსა,
 იმაუ წამსავე ხელსა სტაგებს თვის საყვეთელსა.
 მაგრამ ისევე სრულად არ შწამს მე სველმტორები,
 როგორც ხიტურეის იმათ ქვეყნის იდელები.

CXIX.

გამოცდილებით ამაში კარ ღარწმუნებულაი:
 ვრთხელ ვიგნობდი ტურფა ჭალსა ირღანღაიში—
 თუმიტ ხეულმტორისგან იგი იყო გამოსატული,
 მაგრამ რან კა რომ უფრო წმინდა იყო ტურფაში
 იგი ხეულმტორმა კერ დასატა მარმარილოზედ...
 ესრედ, როდესაც გაიღიან სისმრებრძე წლები,
 დადრევილობა დახნდეს იმას სასესეედ
 და მსწრაფელ მისცემენ დაჟიწყებას ყველა საღესპი.

CXX.

იგი უგნობიც იყო ტურფა და მშვენიერი.
 მის მორთულობა ისპანიურს სრულად არ ჭკვდა,
 მის მორთულობას შედგენდა მრავალი ფერი.
 ისპანიულნი ჭლნი მდიდრად არ იცემენ ტანთა:—
 იგინი იცემენ ხელ უბრლო ტან-საგმელებსა,
 მაგრამ რას ვნახავ მათ მანტია წამოსხმულესა,
 მაშინ იგინი სრულად ჭკვანან უადოქარებსა
 და მანთანავე თამაშებს და ცელქ ემწიფილებსა

CXXI.

უგნობი ქალი მდიდრულათა იყო მორთული,
 მანტია მრავალ-ფეროვანი ჭქონდა მოხსმული,
 შავნი ნაწახენი უკან ჭქონდა გადაურღებო
 და შიგ კტანნენ მოელვარე მკირივანი ქვები.
 თქროს ჭმარო ერთეა იმას თვის წერილსა წელზედ,
 შვენილად წმინდად მოქსოვილი ზირ-ზადე ზირსედ.
 უკადრისობა იმას მსოლოდ მარტო ის ჭქონდა,
 რომ მას ფეხები წულუბშია ტიტელად უნანდა.

CXXII.

მეორე უფრო უბრალოთა იყო მორთული.
 გაბრწყინებული ტან-ხატმული იმას არ ქონდა.
 ეს ჭელი სრულად უბრალოთა იყო ჩატმული;
 მხოლოდ მის თმებში თეთრად ვერცხლი გამოკლავდა.
 ხსვილად ნაქოკი ბირ-ბადე მას ეუარა ბირსედ;
 არ აკვირვებდა კაცსა მისი შესედულობა.
 მოკლე თმებისა ნაწნავები ეუარა მსრებზედ;
 უფრო უბრალო ქონდა ტანის მოყვანილობა.

CXXIII.

ამ ორმა ჭელმა ჩვენ დონ-უფანს მოკლა დაუწყეს,
 ტანთ-ხატმული და ხატმული მსწრადილ მოუტანეს....
 ოს, თქვენ ჭალებო მოკლამია სართ გათქმულება
 და ამბია ხწორედ რომ სართ საქებურები...
 მათ მოუხარებს ბულიონი ჩვენ მოგზაურსა.
 თუმც ხიმურაში ამ ხატმულს არა ხმარობენ,
 მაგრამ ვიცი ვი, რომ ამ ხატმულს ქომურის დროსა
 ხალხნი აროდეხ ცხვირსუკით არ აიტლილებდნენ.

CXXIV.

თუ ვინ არიან ეს ჭალები ესლავ ავისსნით,
 რომ არ გეგონათ თქვენ იგინი შეივის შვილები.
 ვით მთლათ მოუტებს მეც არ მიუვარს საქმის დამალვა;
 ნუმი საქმენი ვეკლახთვის არს მოსაწეინები.
 ესრედ მე თქვენა, შეითსულებო, სიმართლეს გეტყვით:
 იგინი იყვნენ ქალ-მატონი თავის მოახლთ.
 იწიება კადეც იუოს მიელ გახაკვირველი
 იმისი მამა იყო მედამ ზღვის მცხოვრებელი.

CXXV.

ეს კაცი წინათ მეთევზეთა იმყოფებოდა
და ამ ხელობას ესლაც კიდევ ცოტად მისდევდა,
მაგრამ სხვა რიგის სადირობით ესლაც სტანოვრებდა,
თუმცა ამას სუვეელასთან ძიულ მალავდა.
მკობრე იყო და კატრებსა მუდამ სტანოვრებდა
და ამის გამო ბოლოს დროსა ძიულ გამდიდრდა.
სახლები ქონდა ოქრო ვერცხლით გატანილები,
ველეებ-გლეჯით მოიძოვა მან ეს ფულები.

CXXVI.

ეს კაცი იყო მეთევზეთა, გაშებს... იჭერდა.
მით დასაჭერად ზღვაში მალ-მალ მოგზავრობდა —
მას სრულებითა ვერაუინ ვერ უმძღვრებოდა,
ზღვაში მსგავლ ვაჭრებს ველებან შესად ველებოდა.
მდიდრად დატვირთულ ვაჭრის გაშებს ის ატყუებდა
და სხვა მხარეში დაჭერილსა ტყუებს ქუდიდა.
და როცა მშვიდობით სადირობას გაათავებდა
თსმდეტშია ვაჭრობასა მხარათულად იწუობდა.

CXXVII.

ქალისა მამა ამ კუნძულზედ იმყოფებოდა,
(ამ კუნძულზედა ველებ იყო გაველებული,
მას მშვიდური სახსლები დადგმული ქონდა,
სადაც ველებფრით მდიდრად იყო გამოწუობილი.
იმან მრავალჯერ გაისკრა სული კაცთ სიხსლში...
შემოდინან ვითქვა — მის სახე კაცს შეაშინებდა,
მაგრამა ამ საშინარსა მოხუცსა სახლში
სუვეელაფერი მდიდრულათა მოართული ქონდა.

CXXVIII.

მას ჰუენდა ჭელი, სახელათა ერქვა ჭაიდე.
 მას სიმდიდრეში თანასწორი ბეკრი არ ჰუედა,
 მაგრამ თავისი სიტურებით და მშვენიერებით
 ვაქებინ გულში უფრო ძინლ გრძნობებსა სძრავდა.
 ვითა მცნარე სამსრეთისა ტურთვად ჰუეკოდა
 და მოკლებული იყო ვეელა შწუნარებასა;
 თუშცა მისი თავი შეუღლეთა ბეკრსა უნდოდა,
 მაგრამ კბინათ ვერეთ კიდეკ იმისს გრძნობებსა.

CXXIX.

ესრედ ბინდისს ზღვის ნაპირას გამოკლებული,
 ჩვენი ვუანი იპოვნა მან დასუსტებული,
 მიწასუდ კგდო სრულებითა გაუნძრეველად.
 გატიტლებული იყო იგი და უაშკველად
 ტურთვა ჭაიდეკ ეს ძალიან კწეინებოდა,
 მაგრამ ავთ-ყოფის უშეველად სომ კერ გაუშეკბდა.
 მასთან ჭაიდემ დონ-ეუანსა მიაპურა თვანნი
 და დაინახა სრულებითა მის თეთრი ტანი.

CXXX.

მაგრამ ვუანის წაუკანს ის ხისხლში კერ ბუდავს,
 რადგან იცის, რომ ის იჟ სიკედილს იხე მოარჩება
 როგორც თავი, როდესაცა კატა მას ხუდავს.
 იმისმა მამამ არ იცოდა კაცთ შეწყალება:
 როგორც არაბსა მას სტუმარი სრულად არ უუკარს,
 და თუ რომელსამე მოკზაურსა შეიუკანს ხსლში
 ვეელანიირი ხენებიდამ ფთხილად გაქურსავს
 და შემდეგში კი მსწრთულ გაქვიდის უცხო მსარეში.

CXXXI.

ესრედ ჭაიდემ ვუკლას იგი დაამუოხინა,
 (შოახლემატა ესე აზრი მსწრაფელ მოუწონა)
 რომ დონ-ეჟანი უდაბნოში მათ წაუკვანათ
 და ამით იგი სიკუდილიდამ გადაერჩინათ.
 რანაირ გახდნენ ეს ქალები მსიარულები,
 როგვა ეჟანმა გაასილა შქრანდი თვალები....
 მეწიერმა სთქვა, რომ რომელიც კაცს შეიბრალეს
 ამითი იგი ხამოთხისა კარებს გაიღებს.

CXXXII.

ცეცხლის ანთება ამ ჭალებმა აქ განიზრახეს,
 ამისათვისა მოიბოკეს ბლომად შეშები
 და ერთი დიდი ხაშინელი ცეცხლი დაანთეს.
 რადგან შეშები სრულად იყვნენ ფუტუროები,
 ამისათვისა ძლიანა მალე დაიწვენ
 და ნაკურსსალის მაგიურად ნატრად გადაიქნენ.
 მაგრამ რადგან აქ ბუერი შემ იბოკებოდა,
 ამისათვისა ცეცხლი სრულად არა ქჭრებოდა.

CXXXIII.

ჩვენი ეჟანი ღრმა ძილითა განიხვენებდა,
 ლეიბის ნაცვლად ქვეშ გაშლილი ქათიბი ქჭონდა,
 და რომა უფრო მოესვენა დონ-ეჟანს თბილად
 ტურფამ დასურა თვის იუბკა სახნის მაგიურად.
 შემდეგ იგინი ხახლისაკენ გზისა გაუდგნენ,
 რომ ორიენი ადრიანად კვლავ მოხულიყვნენ
 და თანაცა მოეტანათ ხაჭმული ბლომად
 ჩვენი შმიერი დონ-ეჟანის დასახურებლად.

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

CXXXIV.

ამ გვარად იგი დასტოვეს მათ ამ უდაბნოში
 და შეკვდარივითა მსწრაფელ ჩაიფლათ მიუღ ღრმს ძიღში.
 მაგრამ აწ იგი სრულად ტყბილად განისვენებდა
 და წინანდელი ტანჯვები არ ეკლდინებოდა.
 თუმცა ეს სძირად წინა დღეთა უბედურება,
 როდესაც გვიანვს ხიზნებშია მოგველანდება:
 შეგვრთებით ძიღში და იმ წამსვე გაგვეღვიძება
 და თვალებიდან ცხარე ცრემლი გადმოგვეცვიდება.

CXXXV.

ჩვენი ქუჩის ღრმს ძიღითა განისვენებდა,
 მაგრამ ჭიდაუ უფროა უკან მოხრუნდა:
 მას მოკრუნა თითქმის იმას იგი უძახდა
 და ამისათვის მსწრაფლად ახლო მიუახლოვდა.
 მას მოკრუნა, (ჩვენი გულიც სამ სძირად სტყუვის,
 ვით ჩვენი ეს) რომ ქუჩის გააღო შირი
 და შეკრუნა ჭიდაუს სახელს უძახდა,
 თუმც მის სახელი იმას სრულად არც ეს იცოდა.

CXXXVI.

დაფიქრებული იგი თავის სახლში წავიდა
 და ამ საქმისა დამაღვანა წოდის სთხოვდა.
 მაგრამ ამაში განს უნდა მას დარიგება?
 ჭიდაუხედა დიდი თუ მის ხნიერება,
 და თარი წელი სოციალთა ქალებსათვის
 არს თითქმის მთელი სუეუჩე. წოდისათვის
 ეს ამოღენ დრო მეტათ არ მიდიოდა,
 დროს განხილუბით ცხოვრებაში ის იცდებოდა.

CXXXVII.

დილა გათენდა; ბრწყინვალე მზე აღმოცენდებოდა,
 მაგრამ ჟუნი მანც კიდევ არ იღვიძებდა,
 თუც იმის ასეღობს მსკეურა წყალი მოხანჩქარებდა,
 მაგრამ იმის ეს ჩქრილიცა მიდს არ უფიქრობდა.
 ვსრედ ჟუნი ღრმა ძილითა განისვენებდა
 და ამ ძილითა ჭეშმარიტად საჭიროებდა.
 სიკვდილამდისინ ხეშსა გუფსა გამხსოვნებას
 ჟუნისაგან გამოცდილი ტანჯვა, ვაჭა, მისი მისა

CXXXVIII.

ჭაიდესაცა ხმისაც ტუბილად, მაგრამ ამ ძილში
 იგი ხედავდა ხანდისხანა საშიშარ სახმარებს,
 იგი ხედავდა გატყინილსა ტემებსა წიკაში
 და მსკენიერთ უმარეილების დაძმეკალსა ვაჭებს,
 მან გააღვიძა თავის მოხილვე ღრმა ძილბდამა,
 თავის სახელშია შეკრიბა მთლად თავისი მონება,
 მაგრამ არც ერთმა იმთავანმა არს აღოდა,
 რომ ჭაიდესა მოსდიოდა ამ ღრობს უჩინებია

CXXXIX.

მაზენი დილით ადგომისა რომ მას ქონარად,
 მან შეუყარა დილით შინისა აღმოსუქება,
 აღმოსავლეთი უკულა ხეგანს გაკვირებდა,
 როს მისსა არეს შინისა სხივი მოუფინებდა,
 როდესაც ღამის ხამხელე მთლად გადაიფრება
 და პაღასების სუნი შეკუნად მოუფინება,
 როცა მთა-კელიც ნიტუბიცა გაიფრებენ
 და ტუბილის სმითა აქა-იქა ჭიკჭიკს იწყობენ

CXL.

მეც თითონ მიუყარს დილით შინსა აღმტყველებსა,
 თუმცა ჟაჟრობენ ამსედა მთლად დოკტორები.
 ერთსულ მთულ ღამეს არ მიკეცი თავს მოსკენება,
 რომ დაშენსა აღმოსვლას დროს შინსა სხივები...
 ესრედ ვისწრაფი, რომ მე მოგეტთ თქვენ დარბევა:
 რომელსაც უნდა სიგოცსლე და ქისა დაიცოს,
 და მასთანავე გულის-თქმებით გული დაიტკობს
 იმან მამლეების შესხდომის დროს უნდა იძინოს.

CXLI.

ჭიადე დილით ხდრინად გზასა გაუდგა
 იმისი ტურთა შირისასე წითლად ღვიოდა;
 მერე უგრძივ სისხლი თავში მას აუვარდა
 და მის ლოყები ვარდისავით მსწრაფლად გაწითლდა.
 ესრედ მდინარეც სანდისხანა თუმც გაქანდება
 და რომელსამე ფრიალო კლდეც დაეჭახება,
 მაგრამ რა რომ ის იმ ფრიალო კლდეც ვერ გაანობს,
 აქეთ-იქითა გაფანტვასა მსწრაფლად დაიწყობს.

CXLII.

მთისა შირშია მშვენიერი ნაზათა მიდის,
 ამას თესები სიძისა ქეპბრედ მალ-მალ უხსლტება;
 ვახრწინებულა მზე მდლიდამ ხალამს უგზავნის
 და ავრორაც მისსა ტუნებს ეამორება.
 სკენც შეკვიძლიან გავიგოთ ეს შეცდომილება:
 ვით ორი დისა შეიძლება მათ გაღმერთება,
 მაგრამ მთის ქალი უფრო არის დამშვენებული,
 ღმერთაც კარგია, მაგრამ არ აქვს სიარდი... შესხმული.

CXL II.

შედის ჭაიდე დონ-ყუანთან. ტურთა სტუმარს
მშვიდათა სძინავს. იგი ყუანს ზედ დახტქროდა
და მოკრძალებით ყურს უგდებდა იმისსა ძილსა.
(სომ ხაშიშია უკელა ძილი). იგი ცდილობდა,
რომ ყუანისთვის დასათბობლად რამ დაესურა
და ამით დილის სიცივისგან ის დაეთარა.
მერე ჭაიდე მსრულებითა გაკმინდა სული
და დახტქროდა დონ-ყუანსა დაღონებულად.

CXLIV.

ვით ჭერბიმი თავზედ ადგა და დახტქროდა
და მის მოჩინას შემოქმედსა ესკაწებოდა,
დონ-ყუანი კი ამ დროს ტკბილად განისვენებდა
და ხანდისხნა ტკბილ სიზმრებსა ძილში ხედავდა.
ზოიამაცა მოიტანს აკერ საკმელი,
მეტრამ რადგანაც ყუანს კადვე კმინა ტკბილად,
ამისათვისა მოტანილი იგი საკმელი
მწრაფლად ჩააწყო კალათაში შესანასკელად.

CXLV.

უსაქმლოთ ჟერეთ არავის არ უცხოვრია, —
სკენი ზოია გონიერულად ღამარავობდა,
და სიუყარულში ჟერეთ კადვე გამოუცდელი
დილის ნიავის სუსხისგან სულ განკალობდა.
მერე დაუწყო საკმელებსა მან მომსადება
და ამისათვის დიდი ცუცხელი დანთო მანდათ.
მურე და ყავა, თათული, სილი ბლამათა ჭქონდათ
და უკელა ამით დონ-ყუანის დახკედრა სურდათ.

CXLVI.

ეველა შხათ არის და ზოთამ იმავე წამსა
 დაუწოა ეფანს ნელა-ნელა გამოღვიძება,
 მაგრამ ჭაიდეშ შეხედვით მას უთრა უარი
 და იმანცა გაღვიძებას თოვი ანება
 მომსადებული საჭმელები როცა გაცოვდა,
 სხვა საჭმელები იმავე წამსვე მათ მოამსადებს,
 მაგრამ ეფანი მაინც კიდევე არ იღვიძება
 და მათ ეს ძილი საუკუნო ძილად წათვალეს.

CXLVII.

რბილ ლოგინსედა დონ-ეფანი აწ განისვენებს,
 იმის ლოყები ვარდისხვით წითლად ლაქდებებს,
 ესრედ ხანდისხან შორეულსა ძაღლ მთიან წვერებს
 დღისა მნათობი ნახვლის დროსა მიაუჩინ სხივებს.
 მის შირისხე იყო სხვსე მწუსარებითა,
 ზღვის ზეიშთუბისგან თმუბი ჭქონდა მთლად ზბურძენული,
 გასურდილი იყო მასთანავე ზღვისა ჭაფითა
 და ბრძოლისგან სრულებითა დახუსტებული.

CXLVIII.

ჭაიდე ეფანს თავსედა ადგა დაფიქრებული
 და თვით იმას კი იმ ნაირად უნპრეკვლად ხმინავს,
 როგორათაც ზღვა, როცა არის დამძიდებული
 და როდესაც ქანძხალიც არსიდან ქქროლავს.
 ის იყო ტურფა, კითა ვარდი ევაილეშა,
 ან კით უარუატი გარეულსა ფრინველებშა.
 ერთის სიტყვითა იგბ ტურფად მსურის ნაკთვალა,
 თუძღა ესლა კი იყო სუსტი და მოყვითალო.

მან გაიღვიძა და კიდევაც დაძინებდა
 თუ ამ დროს მას არ დაენახა მშვენიერება:
 მის ხანის ჭკრეტა დონ-ჟუანსა ძიულ მოუნდა,
 მაგრამ იზნება მოკვლენა მას მოხვეწება?...
 ჟუანი ტურფა ქალთ ხასკებს არ იყიწებდა,
 და მაშინაც კი საუდარშია რომ ღოცულობდა,
 სუვევლას ხატებს ერთიანად თავს ახებებდა
 და მხოლოდ ერთხან ღვთის მშობლის ხატს ცქერებ უწუობდა.

CL.

მამინ ჟუანი ნელა-ნელა წამოდგა სეზუდ
 და ჰალს უჭკრეტდა, — ჭაიდე კი სულ არეოდა;
 უცბათ გამოჭერთა ხაწითლე მის პირისსეზუდ;
 დონ-ჟუანთანა დაშარაკი გუღით უნდოდა,
 იმავ წამსაკე დაწყო მას მან საუბარო
 (თუშვ იმას ენა მისთვის იყო გაუგებარი) მან
 რომ იმას იგი ვერ არ უნდა ელაშარაკობს
 და მიუტანს საჭმელეები ხვესსა აკათ-შეოფს.

CLL.

პეკმნული ენა დონ-ჟუანმა სულ არ იცოდა,
 მაგრამ ჭაიდე იმ ხაირად დაშარაკობდა
 რომ ხატის ტბილა ჭაეჭიკი კაცს ეგანებოდა.
 დონ-ჟუანიცა იმ მუსიკას უწრბა: უგებობდა,
 რომლითაც ესლს უტკებობდა ვკელა გრძნობება.
 გულს აწოწებს უკელა წვეწვანს ამ კვარი ხმები
 და უმისეზოთ თკალებილამ გადაშოვერით ცრემლებს,
 ამ კვარხა ხესსა მხოლოდ უწოთი გულა ციოგებს.

*CLII.

გაკვირვებითა დონ-ყუანი იცქირებოდა:
 იმას ეგონა, რომ ეს ხმები ზეცით ესმოდა.
 ხწორედ ხანძარიც ხანდისხანა ესრედ გვატყუებს,
 სინამ მხასური ძილიდამ არ გამოგვაღვიძებს...
 ოხ, დაძვრწმუნეთ, შვითხველებო, რომ ხემა გულში
 ჭაბუკენ ბეკრსა შწუნარებას ამ გვარი ხმები.
 მე დილის ძილი ძილი მიეყარს... ამ ღამეებში
 ჭაღნი არიან უფრო ძიელ შესუებარები.

CLIII.

ყუანს ძილიდამ გაელემა, ძლიერმა შადამ
 გამოიყვანა ჩვენი გძირი დაიწყებიდამ;
 ხაჭმელებსაცა იმ ხაირი სუნი ხდოდა,
 რომ დონ-ყუანსა ამით შადა უხელდებოდა.
 მისთან გუგუნი იმის ხსლოს გაცხლანა გაჭქანდა
 და ამისკან დონ-ყუანი კარგად თბებოდა.
 დადგა ის უამი, რომ ყუანი ხაჭმელზედ ფიჭრობს:
 განხაუთრებით ბიძსტყვისა ჭამასა სურობს.

CLVI.

მაგრამა სორცი ცოტა იყო ამ ადგილებში;
 თუბტ გარეული თხები ჯცხა აქ შესვლებოდნენ,
 მაგრამ კუნძულის მცხოვრებლები უჭე დღეებში
 ამ იშენითის თხების სორციით იკვებებოდნენ...
 თუბტ კუნძულები გაოსრებულ ალატებს ჭკანან
 და მხოლოდ მთებზედ აჭა-იჭა ჭონნი მოხანან—
 მაგრამ კუნძული, სადც ყუანი იმალებოდა
 ხსცა კუნძულებსა სიძიდრითა ბეკრითა სუობდა.

CLIV.

მე ეს ეს იყო ღაბღაბი სორცზედა მჭონდა,
 ამით ზღაპარი მინოტავრზედა აწ მომაგონდა,
 (რომელზედაც ბევრი მისთვის გაჯავრებულა,
 თუ ჭალი მასში ძროსად რისთვის გადაქცეულა?)
 ამ ზღაპარშია იშოკებს დიდი აზრები:
 მასითყვია შენ ნემ გულისა დასსომდები—
 ოთხფეხებისა მოწაფესა შენ აქეზებდი
 და ხელსეშია მამაცობას ამით ჭებადები.

CLV.

ინგლისელები? სორცი არის მათი სტუმელი,—
 (შე მივოსედა არ დავიწყებ აქ ღაბღაბასა,
 და ხაუბარი ათას წიარ სასძელებზედა
 ვგონებ სრულებით არ შექმენის არც ერთ რომინსა).
 ამასთან ბრძოლა ბრიტანლისთვის ძვირფასი არა.
 ესრედ, აზრითა მდიდარია იგი ზღაპარი:
 იმის წყალობით ერთნაირად ღირსნი არიან
 ყურადღებისა, როგორც სორცი, ისე ომები.

CLVI.

მიუბრუნდეთ ჩვენ დონ-ჟუანსა. ჩვენი ჟუანი
 ხატელებისა დანახვასედა ხელ ფეთდებოდა,
 და სისარულით უცრთვა შეიქმნა მთურალი:
 ესრედ დადხანსა უმის სორციით იკვებებოდა.
 გამჭრალ სიმშლასა მასში სრულად აწ ეღვიბება;
 თვისა ბედი მან დალოცა თვის გონებაში
 და იმის უბება ისე იწვეს აწ მოქმედება,
 ვით კვამახსამ, როცა ის სჭამს ნაღირსა ზღვაში.

CLVIII.

ის სჯამდა ბერსა. ჭიადე კი ვითარცა დედა
 პურის ჭამსა სრულებითა მას არ უმლიდა,
 მაგრამ მოახლე ზოია კი იმას ამბობდა,
 (ხომა სსკა და ხსკა წიგნებს იგი არ კითხულობდა!)
 რომ მშვირ კაცსა არ აძლევენ ბღომად სასქმელსა,
 რადგან სტოკებენ ამით ადრე წუთი სოფელსა.
 ამისათვისა რამდენათაც კი შეიძლება
 იმით კვსკაში უნდა გვქონდეს წვენ გათუხილება.

CLIX.

აქ ზოიამა მთლად გაქმედა გამოცხადება, —
 სიტყვის მაგივრად საქმით იწყო მან მოქმედება,
 რომ დონ ქუანმა პურის ჭამა უნდა გაწვეიტოს
 და ჟურ ჟიუტი მადა უნდა დაიმორჩილოს.
 და რომ ქუანი ხიკვდილს უცხად არ მოეტაცა,
 თითონ ზოიამ ტარიელკა მას გამოსტაცა.
 ამან იმოდენა ჭამა — უთხრა მას ზოიამა —
 რომ ამოდენა იჭნება კერ შექამოს ცხენმა.

CLX.

მერე (აქამდის თითქმის ტიტულად იმეოფებოდა
 ჩვენი ქუანი) ძველძელები სრულად შეერბენ
 და ერთსა დიდსა განადებულ ცეცხლშია დაწვეს,
 დონ-ქუანი კი ოსმალურად მორთეს, მოკმანეს.
 თითონ წვენც იგი ოსმალეთა გვეჩვენებოდა:
 მხოლოდ კი ერთი არახნინი თავსუდ არ ქქონდა.
 ჩხადელათა შარკალები მას მოუტანეს,
 ერთი ახალი პურანგიცა ტანსუდ ჩააცვეს.

CLXI.

ტურფა ჭაიდეშ დაწყო მის აწ სახუბარი.
 თუშტ მისი ენა მისთვის იყო გაუგებარი,
 მაგრამ ლაშარაკს იგი მაინც არ ეშუებოდა
 და საყურად ლაშარაკი მისთან უნდოდა.
 დონ-ყუანიცა იმის ხმასა უურსა უგდებდა
 და არც ერთ სიტყვას მას ხრულად არ აწვევტინებდა....
 ტურფა ჭაიდე ძალიანა გვიანლა მისკდა,
 რომ მის ტიტინი დონ-ყუანსა არც კი ესმოდა.

CLXII.

და აქ ჭაიდეს რომ თვის ენა გამოეცვალა—
 იწყო სიცილი და ტანსაც იმ ნაირად სძრავდა,
 რომ იმის ტურფა აღტაცებულ პირისსახეზედ
 მჭკრძეტველურსა პახუსს კაცი წაიკითხავდა.
 დონ-ყუანისა პირისსახეც ლაშარაკობდა
 და მის შესედა ათასნაირ ფიჭურებსა სთქვამდა.
 მასთან ყუანის თვალნიც ისე გამოელავდნენ,
 რომ ხვეწ ჭაიდეს სიტყუებათა პოლად მსასურებდნენ.

CLXIII.

პანტომიმისა შემწეობით იმათ შეკლათ
 ერთმანერთთანა ლაშარაკი ცხადად დაწყოთ.
 მაგრამ თვის ფიჭურებს მაშინ უფრო ცხადათა სთქვამდნენ,
 რომ დაკვირვებით ერთმანეთსა ცქერის უწყობდნენ.
 ვით ასტრონომი წაიკითხავს ზეციურ ენებს
 კარსკელაუბრება და არ მიჰმართს მოსაწეის წიგნებს,
 ესრედ ჭაიდეს თვალებიცა ანანად იყუნენ
 და ყუანისთვის ათას ნაირ ფიჭურებსა სთქვამდნენ

CLXIV.

თხ, რა კარგია, როცა კაცი სჭერავს ტურფა ქალებს
 და მათ ჭერტაში შეიხწყლის უცხო მხრის ენებს.
 მე აქ ვიგონებ ახალ გაზდა უმაწვილ ქალებსა:
 ლექსიგონითა ვაგონებდი მათ ჩემ სიტყვებსა.
 მათ ეცინებთ წარმატებას როცა არ ხედევენ,
 წარმატებისა დროსაც ისევ სიცილს იწეობენ,
 და შემდეგშია ტყბილი ვოცნაც დაიბადება...
 ამ გაკვეთილთა შემწეობით მე შეუერება

CLXV.

ბერძნული ენა, ხუთი სიტყვაც ისპანიური;
 მე არა ვიცი სრულებითა იტალიური,
 ინგლისურსა ვა ცოტა არ არს კარგათა ვსმარობ:
 მე ამ ენასა ბლერის თხზულებიდაჲ ვხწავლობ,
 აგრეთვე ტილეთსონიდაჲც; მათი წიგნები
 სემღრთოა წერილის ენით არის დაწერილები.
 ზოეტებსა ვა სრულებითა უურსაც არ ვგდებ
 და მათ კითხვაში სარკებლობას ცოტასა ვბოებ.

CLXVI.

მაგრამ ქალებს ვა სრულებითა არ შევესები.
 მე თითონა ვარ დამალ დახშია დახადებული,
 სადაც ერთხელა მე მიუყარდა ტურფა ქალები
 და გულის თქმებით გული შექონდა აღელვებული.
 მაგრამ იგინი სრულებითა აწ დამაიწუნენ
 და მათ სახსოვრად მსოლოდ ესე სიტყვები დამრჩენენ:
 მოსიხსლე მტრები, მეგობრები, ტურფა ქალები!
 ვეკლა გათავდა ჩვენ შორისა: თქვენ სართ სიზმრები...

CLXVII.

ერეკლესიონი
101933

დროს განმავლობით დონ-ჟუანი სიტყვებს სწავლობდა,
რისგანმოცა ძალიანა მას უხაროდა....
სიყვარულია ისტორია არ არს ახალი,
ვევლა გულისთვის იგი არის გასაკბელი.
საქვეყნო არის, როგორც ცაში მზისა სხივები....
ჟუანს მოსწონდა ზენი ტურფას შვიი თვალეი,
თვით ჭაიდეხაც დონ-ჟუანი ძრიულ უკვრდა.
ამგვართა ქვეყანაზედა ხშირათა ხდება.

CLXVIII

განთიადისას (დონ-ჟუანსა ძილი უკვარდა
და ჭაიდე კი ძალიანა ადრე დგებოდა)
ტურფა ჭაიდე უდაბნოხკენ გამგზავრდებოდა
და დონ-ჟუანსა ტკბილად მძინარს თავს ადგებოდა.
ნაზის ხელეით იგი იმას უაღერსებდა,
მაგრამ ჟუანი მინც კიდეე არ იღვიძებდა.
ისე დასტრფოდა ჭაიდე ზენ ჟუანის თვალებს,
როგორათაცა ხამრეთისა ჭრი უყვავილებს.

CLXIX.

დროს განმავლობით დონ-ჟუანი ზეზე დგებოდა
და სისწრაფითა სისაღე მას ემატებოდა.
მე აქ შეენიშნაც: ვევლა სატრფო საშეკებისთვის
სისაღე ძრიულ მშველელათა ვეკვლას უნნდება.
უსაქმურობა და სისაღე—გულის-თქმუბისთვის
არის წამელი ანუ ზეთი ხადესება შორის.
თუ რომ: სწავლა პასუხისა ზენ არ გვეოდნოდა,
კენერას ძალა ასე მძლავრი არ იწებოდა.

CLXX.

სინამდისინა ჩვენ კენერა გულსა გვითროთლებს,
 (ხიუარული უგულათა ხუსტად მოქმედებს)
 ცერერა კიდეკ ძლიერ მადს ჩვენში აღვიძებს,—
 (გვაძვივით უნდა ხიუარულიც იკვიბებოდეს)
 ბასუსი ბლომად ღვინოს გვისხამს, სადილს აკეთებს,
 ხადც ხიუარულიც უნდა ხსკამდეს და ჭეიფობდეს....
 თუ ხსკმელებსა მღვლიდამა სადსს ვინ უგზავნის —
 ნკტუნია თუ მანი — ჟურეთ არავენ იცის.

(LXXI.

გაღვიძების დროს დონ ყუანი ხსკმელს ქმობდა.
 მასთან იმის წინ იდგნენ ისე ტურთა ქალები,
 რომ მათი უში უველას გულსა შეუშეფოთებდა.
 ამასთანავე მოახლისა შავი თვალები....
 მაგრამ ამ ქალებს შე შევიდა შევასხი ჭება
 და ჩემ მკითხველებს ეწინებათ გამეორება...
 ესრედ, ყუანი ზღვის ზვირთებში ვურყუმალობდა
 და ხაუმზესა ჭაიდესთან შექმტეოდა.

CLXXII.

ივინი ისე ძრეულ იყვნენ უბიწოები,
 რომ იმათ ურთად ბანაობა არ აშინებდა.
 ტურთა ჭაიდე ყუანს თვისთან დიდხანს ელოდა
 და უოკელ ლამეს ხიზმარშია ელანდებოდა.
 ესლა ყუანის შეუკარება ტურთა ჭაიდეს,
 ბედნიერება მისცეს თვითცა გაბედნიერდეს
 ესრედ ტყუმათა იბადება ბედნიერება
 და უხწოროთა არა ძალ-უმს ჭვენად ცხოვრება.

CLXXIII.

ჭაიდეკს უნდა, რომ ჟუანთან იმყოფებოდეს და იმის ტანთან შესებათა სრულებით თრთოდეს. ძილისა დროსა თავსედა ადგეს და დასტკეროდეს და გაღვიძებას სულით, გულით, ელოდებოდეს. მასთან ცხოვრება ხაჯუნოდ ენატრებოდა და განშორება მეტის მეტად ეძნელებოდა. დონ-ჟუანიცა ჩვენ ჭაიდეკს გულსა ჟტებოდა, როდესაც იგი რაზედმედა დაღონდებოდა.

CLXXIV.

გადის ერთი თვე. მშვენიერსა ამ კუნძულზედა მათ მოულოდნელ სტუმრად არ ვინ არ მოდიოდა, იმა დღეებში ჟერყო კიდეც არ ვინ იცოდა, რომ დონ-ჟუანი უდაბნოში იმალებოდა. აი, ბოლო დროს, ჩვენი ტურფას მაძის გეგმა გაუდგნენ ტასა, როს არ სჩქეფდნენ ზღვისა ტალღები. გაჭრების გეგმა იმავე წამსვე მათ დაატყვევებ და რაც რამ ქონდა ვკლათური სრულად წართვეს.

CLXXV.

თავისუფლებას მოელოდა მეკობრის ქალი, მამა წაიდა; იგი არის თავისუფალი როგორათადა გათხოვილსა ქმრისა ქალებსა შეეძლო იმას ვეღვან კვლო, სადაც უნდოდა, არცინ არღვევდა თავისუფალ მის ცხოვრებასა და არცარაინ დასაზერად უკან დასდევდა... ჭაიდეკს ბედი ჩვენ ქალებსა უნდა შექმურდეთ: თუმიცა კი ჩვენცა მათ ცხოვრებას არ ვაპირებთ.

CLXXVI.

ზღვის შირს ჰაიდე დონ-ქუანთან დახკარნობდა
ახლა ქუანსაც იმის ენა ეუურობოდა.

ერთი ერთმანეთს თავის დარდებს ეუბნებოდნენ:
სინარულსა და მწუსარებას შუა იყოფდნენ.
საუზმეს, სადილს და ვახშმსა ერთათა სჭამდნენ
და შერე ერთად მწკანე ველზედ ხეირს იწუობდნენ.
მშვენიერისა ბუნებისა ჭკრეტით სტკებობდნენ
და ბრწყინვალე მზეს ჩასვლის დროსა თვალს ადევნებდნენ.

CLXXVII

გაკულებულნი იყვნენ სრულად ზღვის ნაპირები,
იმათ გარშემო მთები იყვნენ აღმართულები.

მხეცებრ ღმუოდნენ შრისხანნი ზღვისა ტალღები
და ალაგ-ალაგ გამოსსჩინდნენ ნავთ-საუუდროები.
იქ ზღვის ჭესილი ერთ წამსაცა არა სწედებოდა,
და მსოლოდ მაშინ, როდესაცა დაღამებოდა
ბადრი შთვარისკან ზღვა სრულებით განათდებოდა
და იმის ღელვით შეუდროება არ ირლგოდა.

CLXXVIII.

განრისსებული ზღვა ისეა აღელვებული,
რომ იმის ქათით მიწა არის მთლად გათხეზნული:
ესრედ სტაქანსაც შირამდისინ ვინცა ააკესეს
შეშენა წულთა—შხიარულად თამაშს დაიწყებს...
დაესხენ ბრძნებმა რამდენიცა სურდეთ იუბედან:
მე მაინც ღვიზობ კუმილურ, მსოლოდ ღვიზო დამითმან...
დღეს რომ ჭაითი ტურფუა ქაღთან ვინმე გასწიოს
სვალ უხითუოდ უნდა კიდე იმეცნიეროს.

CLXXIX.

დაესხენ ღვინით იქმნას ხიხსლი ადღეკებულა,
 ცხოვრებაშია აღტაცება არის მთურადლობა.
 ღვინო, დიდება, ბევრი ფული და სიყვარული—
 აი სუვეკლას წუთი სიბედის განცხრომილება.
 სამსიარულოდ თუ რომ ღვინო ჩვენ არ გვეჭონოდა,
 ცხოვრება ჩვენი უფერული შეიქმნებოდა.
 და ამისგანა სკით და როცა გამოიფხინდოდა
 იმავე წამსვე გიბრწყთ ისევე ღვინოს მიმართოთ.

CLXXX.

მოსამსახურეს მღლის ხმითა თქვენ დაუძახეთ,
 ღოსღვიმერა, სოდის წყალი მოატანეთ,
 მამინ გაბგებთ თქვენ უკვლანი მთლად განცხრომისა.....
 არც თვით შარბათი, გემოვანი შექცევის დროსა,
 არც ნამი წელისა სრულად გამსმარ უდაბნოებში,
 არცა ბურღანი მკაკაშკაშე თავის ფერითა—
 ჩვენ ვერ გაიზამენ სრულეებიდა შენოდნობასა
 ღოსღვიმერა, ტყბილ ხახმელა, სოდის წყლითა.

CLXXXI.

ესრედ ბუნება იმ დროს მშვიდად იმყოფებოდა
 და თვით ზეცასაც თითქოს რომ ეძინებოდა.
 აქეთ-იქითა მთები იყვნენ აღმართულები
 და აღარც ხსკეფდნენ შინისხსენი ზღვისა ტალღები.
 მხოლოდ ჩიტები აქა-ცქა ტყბილად ჭკალობდნენ
 და ბუნებისა მუდგროებას ამით არღვევდნენ;
 სან ძილ გამოფრთხალი ზღვის ტალღაც კვლავს ეკვასებოდა
 და წინწკლებათა აქეთ-იქით იფრტყებოდა.

CLXXXII

ჩვენი ქუანა და ჭაიდე ხელ ერთათ იყვნენ
 და მამის ხელად მარტოაინი დასვიანობდნენ.
 ჭაიდეს უყენ დასახვერად მძა არ დასდედა
 და კუდივითა ღალაქსხაც არ ადეენებდა.
 მოლოდ ზოია მს სუფეულენ უყენ დასდედა,
 მკრამ იმასხც ვალდებულად მარტო ის ჭქონდა,
 რომ ჭაიდესთვის დაკარგესნა გქელა ვაკება
 და ამისა ვილდოთ ჭქონდა გამონაგვლები.

CLXXXIII

დადგა ის ეშია, როდესხცა მადლა მთებიდამ
 ცელქი ნიაგი ხამურად ამოქროლდება
 და მხეცა ბრწყინავს თვის სხივები მთების წვერიდან...
 მთლად კუფრშია არის შუება და მუედროება.
 ბუნება იყო სრულებითა მიძინებულა
 და მდელვარე ხლვა შუშასხვით გაბრწყინებულა.
 თათონ ხეცხაც ვარდისფერად ბრწყინვა გაქქონდა
 და სადრი მთვარე მკდიდურად მახუდ ვილოდა.

CLXXXIV.

ხელჩასლართულნი ორივენი დასვიანობდნენ
 და მშვენიერის ბუნებისა სკრეტით სტეგებოდნენ,
 მკრამ სანდისხან ისე მიელ ჩაფიქრდებოდნენ,
 რომ უნებურად უდაბნოში შეკრდნენ.
 მათ წინ ისეთი დიდა სევი გამონდებოდა,
 რომ გულ მაგარი ვაყვანიტ კი შეშინებოდა;
 მკრამ ივინი აქ ერთმანეთს გაყავებოდნენ
 და ბრწყინვალე მხეს სასელის დროსა თვალს ადეენებდნენ.

ქართული
ნაციონალური
ბიბლიოთეკა

CLXXXV. XID

ივანი სეცას უცქერდნენ. ტახა კამარა
ვარდის ფერითა იმით თავსე გადაუფარა,
ბაღში მთვარეცა თვის მკრთალ ფერით მღვდურაობდა
და მის ხსივეებით არე-მარე მთლად წითდებოდა,
გელქის ნაკვით ორივენი აწ გრილდებოდნენ,
მაგრამ რთდესაც ერთმანეთისა ცქერას უწყობდნენ,
მაშინ ივანი დაიწყებას თავსა მისცემდნენ,
და აღტაცებულ ტბილის კონცხით შეერთებოდნენ. —

CLXXXI. ID

ამ დიდხინის ხვეწასში და გონის აღერსში,
სადაცა კაცი ქმოკებს სრულსა ბედნიურებს,
როდესაც ხისხლი აღუდგება ხვეწსა ძარღვებში
და გულის თქმისი შეიპრობენ მთლად ჩვენსა ვრსებას,
როდესაც ხვეწი მჯახს ძარღვი დაიწყებს ცქიბს
და ტბილი კონცხი გრიტელ ჭარსა ბეკრათ წაგამს,
მე ტბილი კონცხის ძეღა მივლ ვარგათა მკნინს
და ხემწით იგი მხოლოდ ხიგებით განხორქების

CLXXXVII.

ესრედ ივანი ერთმანეთისა დიდხანს ქკონიდნენ
ოროდ ივანი ამ კონცხსა ძლიერსა მომავდნენ,
მათ ოროკესა ერთის გრძნობით გული უტყმდათ,
უსიტყვით ერთმანეთისას არა ვუერქმოდანთ,
მოულოდნელად ერთდებოდნენ მათი ტუტები,
როგორც ფუტკარი შერთდება ტურფა ვაკადსა,
და მათი გული მათთვის იყო აწ ვაკვიდნა,
სადაც ქმოკებსდნენ ორივენი უტბილეს თათვლასა.

CLXXXVIII.

ტარიელ ხახლში იგინი არ იმყოფებოდნენ, —
 ხადაც ჩვენ ხშირათ ვიძალუბით ხანსხაკათა, —
 იმათ თუალ-წინა დიდი ზღვაა გადაჭიმული
 და ზეცაშია ბადრი მთვარე გაბრწყინებული.
 უკვლავ ესენი ამ ქაშათა იმათ გარს ერტყენენ...
 გადასკუვლნი ერთმანერთზე ორივე იხსდნენ,
 თითქოს ქვეყნათა იქვნენ მსოფლოდ ეს ორივენი...
 — და მომავალში არ ელოდათ მათ ცუდი დღენი.

CLXXXIX.

მთელსა ღამესა მარტოკანი დასეირნობდნენ
 და სრულებითა არაფერისას არა შიშობდნენ...
 თუმცა იგინი ძიულ ცოტას ღამარაკობდნენ,
 მაგრამ იმითიც თავის გულის თქმას სრულად ქსატავდნენ.
 ხუუკვლავ იმას, რასაც კაცი იტყვის ენათა,
 ერთიერთმანეთს ატონებდნენ სუმიხ ოსკრითა,
 ოსვრა, ეს კარგი გადაწყვეტი წყნია აზრისა,
 გადმოგება კვამ შემდეგ თავის შეგონებისა.

CXC.

ჟუანისაგან ჭაიდე ფიცს არ მოკლოდა,
 სიტყვა ფიცილი იმან თითქმის არც კი იცოდა,
 როგორათაც ის, რომა ჭელი სიუვარულშია
 ჩაკარდებოდა საშინელსა განსაცდელშია.
 უმეტრებითა არიბ იგი შემოზღუდული,
 ჟუანისაგან ილტვის მსოფლოდ მის წრფელი გული.
 იმან არ იცის თითონ სიტყვაც ურწმუნოება
 და ამისათვის იგი გულით ურწმუნებოდა.

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

CXCI.

ტურფა ჭაიღეს დონ-უეანი ძიულ უფურდა,
 მაგრამ უეანიც სიუვარულსა მას არ აკლებდა.
 სიუვარულითა მათი გული დაიწკებოდა,
 მაგრამ სიცოცხლე მათში ბევრი იყოთუებოდა.
 მათი გრძნობები სუსტდებოდნენ, რომ კვლავისათვის
 კვლად გატაცდნენ სხვა ახალი ნეტარებისთვის....
 ჭაიღე მასში იყო კარგად დარწმუნებული,
 რომ უეანისთვის იყო ჭკუენად დაბადებული.

CXCII.

ვაი! ივინი იყენენ ვარგნი და უმაწვლეობი,
 შეეკარებულენა, მარტოკანი და უკლურები. —
 ამასთან ამა მიმწიდეკელსა ვარგ ბუნებაში
 უწკვლათა ნაცვიოდნენ ორივე ცოდვებში.
 მათ მოკლეთათ საშინელი უბედურება,
 რომელიც წკნა დიდსობამდე არა კვშორდება,
 ჯოჯოხეთისა ცეცხლის ალით გულსა გვიშუშავს
 და საუყუნო ხატანჯვლით მარადის გეტანჯავს.

CXCIII.

ოს, თქვე საწვლებო უეანო და ტურფა ჭაიღეკი...
 არვინ არიან ჭკუენად თქვენსედ მშენიერები...
 ნუ თუ ამითა არ მოკლით ბედნიერება,
 არამედ კლით საშინელი დიდი ცოდვები?
 თუმც ჯოჯოხეთსედ გაგონილი ჭაიღეს ჭჭონდა
 და კმაკების ტანჯუისგან ძიულ შიშობდა,
 მაგრამ ისეთი დიდი იყო მის სიუვარული,
 რომ ესღა ჭჭონდა ვეღვაფერი დაიწკებული.

CXCIV.

მოკარიხვან იფო არე მარე-მარე განათებულად
 ეუანსედ ტურფას ხელი ქონდა გადახვეული.
 იგიც ჭაიდეს ჭაღწულ ტანსა გადახვეოდა
 და ხეტარების გმნობებითა გული უცემდა...
 თაკის გულშია რაც შექმლო მას ისუტებდა
 და სიუვარულის ეშის ძალით სრულად თერებოდა...
 ნათელ ღამეში ერთად იხსდნენ მშენიერები,
 კადმერთებისა და დახვატვის იუენენ ღირსები.

CXC.V.

ეშხათ მთვრალობის წამი ძიელ ჩქარა რბილდა
 და — (ჭაიდეს მშვიდი ძილი ხელ არ იცოდა)
 დონ ეუანს იმის სვექსშია დახმანებოდა:
 ტურფა ჭაიდეს იმას თაკის გულში იერავდა...
 ხანჯისსან იგი ძაღლად ცაში იჭვირებოდა
 და ხან კიდევ მძინარ ეუანს ატყვრდებოდა,
 რომელიც კხლად იმას გულში მიხუტებოდა
 და რომლისთვისაც თვის თავი არ ენანებოდა...

CXC.VI.

აღტაცებითა ბავუკი ნაცხლსა ცქვრან დაუწევს
 და სიუვარულსა მშობლის გულში მწრთელ დაიძინებს;
 არაბი სტუმარს რა რომ თვისთან მისუღსა სხსავს
 იმაც წამსავე მოწინებით სხლში შეიუფანს,
 შეტყვებს რა წამს დაუძსკენ მწრთელ გამცხურდება,
 მუნწი ოქროსა დანასვასედ აკანკალებდა...
 მაგრამ იმაზედ კარგი ამა რაღა იწებება,
 რომ სიუვარელი სიუვარულსა გულში კვრება.

CXCVII.

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

დახსენს ბეჭეტი უმეოოკლად ტებილად ქანონს.
 ჩვენი სიგოცისე ძილთან ზრის შეერთებული,
 და უინახ, რომ ძილშია კლდრ გაიგონ
 ბედნიერება, მისკან ჩვენთვის კადმოცემული.
 რაზედ ფიქრობდა, რიხგან იყო იხ დატანჯულა —
 ძილიან დიდსა სირღშეშის არს დაპარხული ..
 ჩვენი ჟუანიც დაე იუოხ მოხვერებული
 ტურფა ჭაიდეს სიუვარულით სრულად დარული.

CXCVIII.

ეხრედ ჭაიდე ჩვენ შიძინარე ჟუანს კტროფოდა
 ახალსა შთაბეჭდილებასა მისში ჭაიდუბდენ
 ნათელი ღამე, გამლილი ზღვა, ციხ დასაკალი,
 რომელნიც ეხლა ჭაიდესა გარშემო ურტუნს ...
 ამ სიძინელსა აღმართულსა შთების შუაში
 იმით ნეტარსა სიუვარულსა ხრვინ არღვედენ
 და მსოფლოდ მარტო ვარსკვლავებში იცოდენ ცაში,
 რომ ქვეყნად მათზედ ბედნიერნი არაყინ იყვნენ.

CXCIX.

ვაი! სიუვარული ხაშიშია ჭალებინათვის;
 ამ შუროდში საშიშ რასქეს ბეჭესა ხახაშენ. —
 აზარტული თამაშობა ანს ეს იმთთვიან:
 როცა იგინი რომელსაძე სეჭმეს აგებენ —
 იმათი ტული საუკუნოდ სრულებით ტუდება.
 აი რისათვის მით ამახებთ შურის ძიება:
 კუფსეინათა იგინი მსსვერზლს მისცვიკდებან,
 მის ვაერს იურიან, შაგრამ თვითონც იტანჯებან.

CC.

ჩვენ ხუველანი უსმართლოდ ქალებს ვეძვეით:
 ჩვენგან დაღუპი უკვლად იმთ მოვლით,
 ისინი კი ჩვენს სიუკარულ დიდხსნს იმარსვენ
 და ამ სიუკარულს იჭმდინ არ განაცხადებენ,
 სინამ იმით არ წაიუვენენ ჟვარ-დასაწერათ.
 და ყველა იმით ხაზოლოთ რაღა დარჩებათ?
 მუსთაღა ჭმარი, გულის ყრ და ქორიყნობა
 მორთულობანი, ბეჭეტი და ფარისკელობა.

CCI.

ზოგნი მათგანი გურებს მწრათულ გაიყენე,
 ხოლო სხვანი კი შეურნობით გუღსა ართობენ,
 და ზოგნიც კიდეკ თაკეთ ქმრებსა გაეურებიან,
 რისთვისაც ხალხი იმით ბეგრსა ღანძლვას უთვლიან.
 და ცხოვრების მზე იმით კვლად აღარ დათბობთ:
 ივინი ასაღს ნეტარებას ვიღარ ნასამენ.
 და ზოგნიც კიდეკ, როდესაც თაკს აიწვევტამენ,
 გულის ნუგამად მოთხრობების წერას იწეობენ *).

CCII.

მაგრამ, ჭიდე — შენ იფავი შთის მატარბალი,
 ძალიან მცხოვან შხისა ქვეშე დაბადებული,
 სად სამსრეთისა გულის-თქმანი ქალსა ამდიდრებს:
 იქ გულგრილათა ქალი კაცსა ცქერას ვერ უწევს.
 სიუკარულისთვის ჭიდე არს დაბადებული...
 იგი სრულებით არაკისგან არ შეშინდება,
 თუ საუკარული მისთვის სადმე მოაბოკებს:
 იმინი გული სიუკარულით შეის აღიმრება

*) ეს ერთ მწერალ ინგლისის ქალსედა აქვს გადაკრული, რომელმაც დასწერა მოთხრობა და შიგ თვით ბაირონი ქვეყნდა ცუდით გამოუყენილი.

CCIII.

ოს, გულის ცემაჲ!... ჯინ იცის ჩვენ რამდენჯერ შენთვის
 გამოგვიყვლია ბუკნაირი ტანჯვა, გაება,
 თუშტა გი შენა სისარულსა ჰმაღებ ჩვენ გულში...
 ძალიან სშინად ცდილობს ძველი შეცნიერება
 შესარულება ჩვენი ჰქუენად გამოაცხადოს
 და ბუკრი საჭმე ჰქუეშარიტი ყურში ჩაკეძასოს.
 ეს სიძარითლება ისე არიან გონიერულები,
 რომ დროებითა იმით სარგო უნდა დაედოს.

CCIV.

ესრედ შეუღღდნენ. - ხაჭორწილა ხანთელთ მაცოვრად
 მათ სიუვარულსა გარსკვლაკები თავს დანათოდნენ,
 მათ ზღვის ტალღები რაღასადა უთხრობდნენ მდუმრად
 და ტპირის წილად ღია ცის ჰქუეშ ჟვარსა იწერდნენ.
 მათი ჰორწილით მთა და გუელიც თითქმის ხარობდნენ.
 ესრედ იტინი ერთმანეთის ცოლ-ჰმარნი გახდნენ.
 მათ ხუეველებანს ნეტარება უღიმდებოდათ
 და ის უდაბნო ხამოთხეთა ეწკნებოდათ.

CCV.

ოს, სიუვარულა! შენ წინაშე ცუხარი თრთოდა,
 მონახავითა ანტონინა თავსა ისრიდა,
 და სმა ხაჭოხი სინაზითა სულ განკალობდა
 (იმ სინაზითა მთლად ჰქუეუნაც გი ჰქუეირდებოდა).
 სიუვარულა! ჯინ სარ? ჰქუეუნად რისთვის მოსულხარ?
 ხუეველა ხალსებს მტერისყოთ თავს დანდგომისარ:
 თუშტა შენ ერთხელ გულს მიწულავდი, ეხლაც მადლუაპბ.
 მაგრამ ეშმაკსა მაინც მე შენ არ შეკადარება.

CCVI.

შენ დაარღვიე რამდენიმე წლის ქორწილება,
 შენ შეურცხვინე დიდსა კაცებს დიდი შუბლები:
 ცუხარს, ველსარს თვით მაქმადს და კიდევ ბევრს სსვასა
 რომელთ სასული წაუწერავს ისტორიასა.
 ესლაც აკვირებს ჭკუენასა მათ საქმეები,
 მაგრამ მაინცა არ არიან ბედნიერები:
 იგინი ჭკუნათ გმირებათა ჩვენ მოგვეკვლინენ,
 მაგრამ იმათი შუბლნი რქებით შემკულნი დარჩნენ.

CCVII.

ხოუკარულხატა ჭკუნდნენ თავის ფილოსოფიები:
 არისტოში და უპიგური იმას ცდილობდნენ,
 რომ ჩვენთვის თავზედ მოეხეიათ დიდი ცოდვები;
 ვეკლას ესმოდათ მათი სწავლა; რისთვის არ მიხედნენ,
 რომ ჩვენ იმათა ეშმაკისგან გამოგვესვენით?
 მაშინ ჩვენ იმათ ხუვეკლასა დავაფასებდით...
 «გოუვარდეს და სვი» — ხარდანამალ შეუემ წარმოსთქვა
 და ეს სიტყვები ნიაივით სმელეთს მოეფა.

CCVIII.

მაგრამ ყუანი მუღიას რათ არ იგონებს?
 და ასე მლე დავაწევა განა იწება?
 ამ გვარი კითხვა შე ესლა მთლად გულსა მიშფოთებს:
 ამის ახსნაზედ ძიელ დიდი სიფთხილე გეძარბებს.
 მაგრამ შე ვფიქრობ, რომა მთვარე პირ გაპადრული
 ვეკლა ამაში არის მსოფოფ დანაშაული.
 თუ ასე არ არს, მაშ რისათვის წინანდელ ტურფებს
 ჩვენა ვლალატობთ, როცა ენახავთ სხვა ახალ შირებს.

CCIX.

ერეკლესიის
ბიბლიოთეკა

დაუდგრომლობას არის ცოდვა მომაკვდინელი.
 მე ძალიან შეეპურება და შენიღლება
 უკვლას ის კაცი, რომელიც არს დაუდგრომელი.
 მე აქა მსურის ხუველას წინ გამოცხადება:
 არ არს დიდხანი, რაც რომ ვიუაგ მე მასკარადში,
 სადაცა დამსკდა მშეკნიერი ჭელი მასკაში.
 იმ მასკაშია სწორეთ იუო ეშმაიხ ძალა:
 მან ჭეუიდამა ცოტას გასწედა რომ არ შემშლა.

CCX.

შენიერება მშეკლელათა აქ გამოამინდა
 და უფბათ მხამართო ეკვირსედა» მან გადაშიყრს.
 დავიწყე თუჩერი, მაგრამ მასკა ჩემთან შოკიდა:
 «როა კბილებთ, ღმერთო ჩემო! დამიწეო ცქერა!
 წაველ გაუიგებ: ჭმარი მას სომ არ ვუოლებს,
 «ამისუდ იგი მე მიამბობს დაწვლილებითა!»
 აქც გამოინდა ჩემ მშეკლელად შენიერება,
 რომელმანც «დადექ» შემამასა მე პრისსანეთა.

CCXI.

დაუდგრომლობას მიუბრუნდეთ. ამა გრძობითა
 ჩვენ სუველანი ვსატავთ ჩვენსა აღტაცებისა
 მათდაში, ვინცა შეეკობილან მშეკნიერებითა
 და რომლებიცა ატევეკებენ ჩვენს არსებასა.
 ჩვენ სტატუაშიც თაუკანსა ვცემთ მშეკნიერებას,
 და თუ ცხოვრება რომელსაჲ ტუჩუა მხნილებს
 მოულოდნელად მაინც შეგვერის წუთი სოფელში -
 ჩვენ იდაილის სიწმინდესა თაუკანს-ვეცემთ ქალში.

CCXII.

დაუდგროშლოს არის ხარკი მშენიერებისა,
 იგი გონებას გვიხსნის ჩვენს ამ სოფელში,
 ის ჩამოვიდა ჭკუანაზუდ მალღა ზეცილამ
 და ჩიხსსა ერთსა დროსა მთლად უფირშია.
 ხიცოცნლე ცუდათ უძინოთ გვეჩვენებოდა...
 თუმიცა რომ იგი სშირად ჩვენსა გულს აბორტებს,
 მაგრამ ამზუდ ჩვენ იმაში უნდა გამოვტყდეთ
 რომ ჩვენსა ხიხსლაც შეუძლიან სრულად აღუდგეს.

CCXIII.

მაგრამ მაინცა ძიულ შიძიე არის ეს გრძნობა.
 თუ რომა მსოფლით ერთი ჭალი ჩვენ გვეყვარება
 და იმის შუტი ხსება თუ ვინმე არ მიტყაზიდავს,
 მაშინ ჩვენ გულსა მწუსარება აღარ დასტანფავს;
 (რადგან ჩვენ მსოფლიდ მაშინ ვიწყოთ მწუსარებასა,
 როდესაც სრულად ვერ შევიპეროთ ხსება ქმნილებასა);
 თუ რომა მსოფლიდ ერთი ჭალი ჩვენ გვეყვარება,
 მაშინ ჩვენ გულსა მიეცემა ამითი შვესა.

CCXIV.

გული ხალხისა სრულად ზეცას მიემსგავსება.
 ზეცასავითა ისიც სშირად გამოიცვლება.
 ძლიან სშირათ ჭარი მხსში ბერკას დაიწეებს
 და ჭუხილიცა სშირასშირათა გაიხმურებს.
 როცა ჭეჭიხგან ჩვენი გული მთლად შეძრწუნდება,
 მაშინ ჩვენ ყველას უფროცა თვალებიღამა
 ცხარე ცრემლები წყლისავით გადმოგვეცვივდება:
 ჩრდილოეთშია ამ გვარება სშირათა ხდება.

CCXV.

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

ნაღვლებისათვის წყნი გული არს ღაზარეთი,
 მაგრამ წყნ იგი ძიელ ძვირათ გეპოროებს ხენებს;
 ზირველ გულის თქმა იმაშია დიდხანსა სესოკრებს
 და სხვა გულისა თქმასაც სრულად თავს არ ანებებს.
 ბორცტება და შიში, შური, მახში ჭელუაყენ
 და თვის გარშემო მომაკვდინულ შამსა აქცევენ;
 ესრედ, როდესაც გულკანიცა ამოკარდება
 ცხელი და ღვა აქეთ-იქით გაიფანტება.

ბაჭრაძე.

1872 წ.
არბ.

ბიბლიოთეკა

1871

ქართული
ნაციონალური
ბიბლიოთეკა

...თავისთვის მან აღუდგინა იმდენი მადლი...
...მისთვის მისთვის...
...მისთვის მისთვის...
...მისთვის მისთვის...

ჩემი სიყვარული.

X

არც მინდა და არც ვნატობ
მდიდარნი თქვენს ფულებს;

არც ძალიან ვაფასებ

მისთვის

ღამათა სიუკარულსა
მისთვის, რომ ამით ნაცვლათ

მაჭკ სსვაფერეკ სახეს გული:

1871

ხიმიდრეთ მაჭკს ლექსები,

მისთვის

ღამათ სატრფოდ მამული.

როდესაც გზასუდ ვხედავი

გამობღინებულ მდიდრებსა,

მე მაშინვე კვითხულობ

ჩემს სიუკარულს ლექსებსა;

და როდესაც ვხედავ

ჭაღ-ვაჟის სიუკარულსა,

მე შეისვენ თვალ-წინ ვიდგენ

უპკირფასებს მამულსა

ნ. ლომოური.

ჩემს სანეტაროს.

მოქანცული ტყუთა ვგდივარ,
 გიბრძვი, მაგრათ შუბოტვილი,
 შენ მოგელტვი, ვერ დაწყვიტა
 ამირანის ვაჭვი სხვილი.
 შენდა ხატრეთთ თაკაწირულს
 გული შერჯის ხელი აღარ:

მითხარ, ჩემო ნეტარებაჲ,
 დაშენასკე, ნეტამგ სად ხარ?

მთლად მოშწვიტა ცხარე პრძოდამ,
 სიბნელისგან თვალთ მაკლდება,
 მხნე ხმა ჩემი შემწარავი,
 დღეს არს გუნესა და ვაება;
 და რაშდენიგ გატანები,
 გარს შესეკა ბნელი შეკე,
 სად ხარ ჩემო ნეტარებაჲ?
 დაშენასკე გამამსწეკე.

თუ იმედი არა შექონდეს,
 რომ როდისმე შეგაპრები,
 უშენობით ვერ გაესძლებ და
 თავს მოვიკლამ, კუფიციბი:

1878

ამ ხიფათს სჯობს სიკვდილი,
 თუ ვინც ვინც — კვადე ცოდნას!
 სად ხარ ჩემო ნეტარება,
 რათ არ მისმენ ცხოვრების ხმას?

ნუ თუ ჯერაც არ გაიხსო
 მსხვერპლით თხრებელი, წინ რომ გვადევს
 და თვისის უბრუნებელი ძირით
 ვადევნებ ბევრს ხანს დაგვაშორებს?
 იმარცხე შეწირული,
 იხმინა ხმა ვაუბისა,
 გამობრწყინდი ნეტარება,
 მოგვეც სხვი ცხოვრებისა! *)

ს. ფ.

1873 წ.

ჩემდა სამწუხაროდ იმულებულ ვარ, რომ ეს ლექსი შესამთ
 დაბუკდო, რათგან ერთ დაბუკდვაში მოკვნიტა ბოლო, მუორეთ
 თავი.

შენიშვნები საინგილოზედ.

მთლათ საინგილო წარმოადგენს შშკენიერს ბუნების სურათს. საინგილოს უჭირავს რაოდენიმე ნაწილი საჭათლის მხრისა. ჩრდილოეთ-აღმოსავლეთის მხრით საინგილოს აქვს სამკლრად კავკასიის გორები, რომლებიც თავის უზარმაზრობით წარმოუდგენენ ყაცს რაღაც ფანტასტიკურ აზრებსა და ისე დაღვრემილნი გადმოსცქვიან იმ სიმაღლით საინგილოს, თითქმის იმას აუკვდრებენ, რომ ესენი თავის ჰიროს ნაბნით აძლევენ ამას სარწობს და საბადებულს. ამ გორების ძირობიდან რომ გადაჭხედოთ აღაზნის კვლს, თქვენ წარმოგიდგებათ შშკენიერი მინდვრები, რომლებიც ათასფერად გამოიჭვირა ტყეიან და გაგრძობინებენ, რომ აქ ადამიანს თავის ნიშანი დაუდკია—უმიქქედნია და ცხელი ოფლი შავ მიწაში ჩაუნისკვია ღუქმა ჰურის მოსაპოკებლად. ამ მინდვრებს, უმიხოთაც შშკენიერებს, უფრო დიდ სიმშკენიერეს აძლევენ შიგადა-შიგ არეული ტყეები თავისი მაღალი სკებით. რამდენიც უფრო და უფრო უახლოვდებით აღაზნს, იმდენი ეს ნაწვეტ-ნაწვეტი ტყეები იკრებენ, ერთდებენ ერთ მანეთში, კძლეკათ სივრცე და გაგრძობინებენ, რომ ესენი ნელა-ნელა გიტყუებენ რაღაც ხოცნარ და გამოუსკლელ აღაგს. მართლადაც, რაკი მიხსლოვდება ყაცი ორს, ანუ სამს კვრსზედ (ეს საშუალო რიცხვია, ნუმიხს აზრით, რადგანაც ზოგან მეტია და ზოგან ნაკლებიც) და იწყობა იმისთანა დაზურული, გაუტყსავი ტყე, რომ საყვირკელი არ არის აქ შესულმა გამოუდგელმა ყაცმა უნებურად წამოიძახოს: მშვიდობით სამშობლოკ, მე აქედან მთელი კვლარ გაველ! უაქველია მკია

თხველიც დამთანხმდება, რომ ამისთანა დაბურულ ტყეში უნდა იყოს ბლომით უნდა იყოს. დიას, აქ შეგიძლიანთ მრავალ ბუჩქნარს და ხეებს იპოვოთ, დიდი და მატარა, მაგ. აქ იპოვებინ ბლომით: მელა, ტურა, მკელი, მშველი, დათვი და ნამეტნაკათ ღორი, რომელიც თავის-გებური ზღოზნით და ბუტბუტით ისე აჩვენებთ დაიარება, როგორც კაცი თავის საკუთარს სასლში. ამით გარდა, აქ ბევრი იპოვებინ მრავალნარი წვრილ ფენი ნადირნი, რომლებიც არიან დაზარულნი დიდი და ღონიერებისაგან. უყარა დიდს თავისუფლებაში არიან ის დიდი ნადირები, რომლებიც თავის სასლში იყობენ კერა მხოებენ იმის-თანაგებს, რომლებთანაც შეეძლოთ ამითთან სებრძოლება; მაგრამ ამითაც კი ხსნდისხან შეუცვლის სოლმე ამ უწინარ ცხოვრებას ის ნახაფრე-ბული მონადირე - ინგილო, რომლის თოფიც გულის მკარა მკურში გაიჭკებს სოლმე და დაუყოდავს გულს შეუზოვარ ნადირს. უკველია იხიც, რომ აქ ბევრი ფრინველი უნდა იყოს. დიას, ფრინველებიც ბევრია. აქ იპოვებინ სხვათა შორის: კაკაბი, სონობი, გვრიტი, რომელიც თავის კრულით და მტრედა თავის გულამოვადომილი კენ-სით ხდებენ ამ დაბურულ ტყეს, უმისოთაც დაღვრემილს - რაღაც ხემწესარო სახეს. ამით გარდა აქ იპოვით ბევრს სხვა და სხვა ნა-ირს ფრინველებს, გააჭვთ ერთი უღაგი-ელევი და აქვსთ იმისთანაც ურთიერთი ქვევა, რაც ნადირებს: ზოგი დაფრინავს და დაქებს მხსვერბლს, ზოგი მიფრინავს დასაჯრად, ზოგს უკდაა კლანჭებ ქვეშ თავის მხსვერბლი და მიაფრენს შინისაგან, ზოგს კიდევ მოუშორე-ბია თავის ვალი, შის ხეზე და ათვლიერებს, რომ თითონაც იმ ბედისა არ ვასდებს, რა ბედისაც მან სხვა განადა. აი ამისთანა ბრძო-ლაში გადის ამათთვის დღე და ღამე და რასაკვირველია, რომ უამი-სოთაც ვერც ამით ცხოვრებას წარმოვიდგენდით. ჩვენ შეგვიდგება ამ ხუროთის სრული აზრი, თუ იმახაც წარმოვიდგენთ, რომ ამ დაბუ-

რულ შუა ტყეში მომდინარეობს უღოზნით აღაზანი თევზის შემოღობვით, მდინარეებით, აუდრებსი გამოდის თავის კიდუბადგან, კედის მიხედვით ტყეს და ამით აძლევს მთელ ბუნებას დიდ სინორხეს და სინორხეს. საჭიროა შევნიშნათ, რომ ამ აღაზანს აქვს უსკათ თევზი, რადგანაც ამას აქვს რამოდენიმე ტყელენა ინგილოვების ეკონომიურს მდგომარეობაზედ.

შე დარწმუნებული ვარ, რომ ესღა შვითსკვლახისთვის ადვილი წარმოსადგენი იქნება ის, თუ რა მშვენიერი მდებარეობა ქონია და როგორ უკვლავით შეკვამილი ყოფილა სანგილო; მაგრამ მუორეს მხრით იმაშიაც ვარ დარწმუნებული, რომ უკვლავ ცნობის მოყვარე შვითსკვლი შვითსავს; თუ რამოდენათ ეთანახწორება ეს მშვენიერი ყოვლისფრით შემოვობილი ბუნება თავის მოსავალს და მასთანადე ინგილო საღისის ეკონომიურ მდგომარეობას. აჭური ბუნების მშვენიერებას, მის ყოვლისფრით შემოვობილებას და მიწის მოსავალს—ნაყოფიერებას ისე მაგრათ აქვსთ ხელი-ხელს გადასკული რომ თქვენ არ შეგძლიანთ ერთს აქვსდეთ და იმავე დროს მუორეს ამკვებდეთ. აჭური მიწის ნაყოფიერობა სრულფრით აკმაყოფილებს ინგილოს ხაღისის მოთხოვნილებას. რასაკვირველია უკვლავს თავის მოთხოვნილებას აქვს, სოკს დიდი, სოკს პატარა. მაგ. არ შემოძლიან, რომ რომელიმე ევროპიელს განათლებული ხაღისის მოთხოვნილება წვენი ინგილოს ხაღისის მოთხოვნილებასთან დაგაყენო. ევროპიელ განათლებულ კაცს იმას გარდა, თუ როგორ იზოვნოს დღსური დუგს შური და ამით გამოკვებას თავის ცოლშვილი, — ამას გარდა ბევრს ათი და ათი ზონსანი რი უტრელებს თავში, რომლების აღსრულებასაც ელტვის იგი დღე და ღამე და რომლითათვისაც დღუმაგ მრამე უკუელ ნაწიღს თავის ვაჟის მინაგებისას. მგისთანაგ მღაღ წხარებს წვენი ინგილოს ხაღისი თავის მოკლე და სუსტი შკვით ევრო

ვერ შესწავლება. მაშასადამე იმ კითხვის შემდეგ, თუ როგორ აკმაყოფილებს აქური მიწის ნაყოფიერობა ინგილოს ხაღსის მოთხოვნა-ლებას, ჩვენ მოგვინდება იმის გაშინჯვა, თუ როგორ უხვთან აქვს ინგილოს ხაღსს წლის ხარისხ სპადებელი, მარტო თითონ ხმარობს ამ მოსავალს, თუ სხვასაც უნაწილებს და თუ უნაწილებს, თითონ რაღა რჩება?

ხანგილოს მიწის მოსავალი მდგომარეობს: ჭურში, ღვინოში, ბრინჯში (ხალთუკში), ფეტვაში, თხილში, კაშალში, და კიდევ ჩოგვიერთა ზოტნულაობაში. ხულევედა ესენი იხე უხვათ ვლევთ ინგილოს ხაღსს, რომ არც ერთი ამბოგანი ძალიან თავს არ შეიწყენს, თუ ერთი ჭკვერი ღვინო დაუმარდა და ან თარიოდე დღის ბრინჯი, მური ანუ ფეტვი წყალში წაართო, ან გვალვაში მზემ მოუტრუსა. რატომ არ დარდობს? იმიტომ რომ უიმისოთაც იხე ძალიან არ ავლია არც ერთი და არც მეორე, რომ მაინცა და მაინც ამან ისევე იხეთიკე უჩრუნველი და თავ შეუწყენარი ცხოვრება არ გაატაროს, როგორსაც ატარებდა აქამომდე. ჩვენ ამით იმას არ ვამტკიცებთ, რომ ინგილოში მართლა არავინ არ იფოს იხეთი დარბი, რომ ეს დანაკლისი არათურათ არ წაიკდოს, მხოლოდ ჩვენ გვინდა ვაჩვენოთ შეითხველს, რომ მომეტეხული ნაწილისათვის იხე იქნება, როგორც ვსთქვით, რა მოსავალი მოუვიდა ხაშუალო რიცხვით ამ 1872 წელში, ეს კარგათ გვიჩვენა უფ. იგვილო ვანაშვილმა თავის სტატიაში ამომოსილვა: ჩემის მხრით დაუმატებ ამას, რომ ეს ხაშუალო რიცხვი ვერ შეიძლება შევრცხოთ ხაშუალო რიცხვით, რადგანაც გამოცდილმა ინვილოებმა დამარწმუნეს, რომ თუმცა ამასეც ცუდი მოსავალიც არის ხოლმეო, მაგრამ ამისთანა და ამასეც ცუდი უფრო იშვიათიაო, მაშინ ამასეც კარგიაო. თუნდა რომ ეს რიცხვი მივიღოთ ხაზოკადო ხაშუალო რიცხვით, ეს ასეთი რიცხვია 477 მან. რომლის სახეაკადიც

გერ შესვლებათ, როგორც მე ვუიწრობ, კასეთის ხალხს ^{სამედიცინო} რიგსად. მაშასადამე ინგილოს ხალხი ბევრით მაღლა დგას ^{კასეთის} ხალხსად სარწო. ხაცხოვრებლით, ესლანდელი მდგომარობა რომ მი-
 ედლოთ სახეში ორიგენი, *) ვისაც კი უდევნებია თვალი ქალაქის ხალ-
 ხის ევთონომიური მდგომარობისათვის, იმას უსტკველია გაგონება ეს
 სიტყვები: „ლევიდგან ბერი ბერი შემოვიდა ქალაქში.“ ამ საზოგა-
 დო სახელში: „ლევი“ ირიცხვიან უმეტესად ინგილოს ხალხი და ამით
 გარდა ამისად ახლომხსლო ხალხი. აი მკითხველო ინგილოს იმო-
 დენა შეძლება ჭკონია, რომ მკვლის მკვლ ბურს ქალაქს უწილადებს,
 კასეთის ხალხს კი საზოგადოთ არამც თუ ქალაქში ჩამოსატანი, არა-
 მედ შინ საჭმელი ბურიც კი მომეტებულ ნაწილად სახეივლი აქვს.
 რომ უფრო კარგათ გავიფიქროთ ინგილო ხალხის შეძლება, კავშირით
 ესლანდელი ქიზიუის ხალხის მდგომარობა და საინგილოს მნიშვნე-
 ლობა ქიზიუელებისათვის.

მართალია უოკლის შირით გვესმოდა, რომ წელს მოსავალი
 ცუდიაო, მაგრამ ვკვლა ღმერთმა დაიფაროს იმ უკანასკნელ ბედისა-
 გან, რა ბედი ეწია ქიზიუის ხალხს. საზოგადოთ ქიზიუის ხალხმა
 წელს ძალიან ცოტა ისარგებლა თავის ნაოფელისაგან და მომეტებული
 იმათგანი ისე ცარიელი დარჩა, რომ ახალი ბურიც ვერ დაძლია. ისე
 საქმეს სეტყვამ მთელი ქიზიუი, რომ შუა წაფსულში რწელად იზო-
 ვიდა კაცი ხეს ჭვემ წრდილს, მინდვრებსად სომ ისე არა უოფილა-
 რა, როგორც ხელის გულსად. ახე გამოეკეთ, რომ საქონელი წაფ-
 სულში ტყეში დაუდიოდათ და სის ფოთოლს ატყვედნენ უბაღასობით.
 მტონია, რომ ძველათ იზოვებოდეს იმანთანა კაცი, რომელსაც რომ
 გული არ დასწოდეს, თუ ეს დაინახუდა ქიზიუელების შუა დღეს.

* რისთვის უადარებ ინგილოს მოსავალს კასეთის მოსავალთან,
 მკითხველი შეიტყობს ჭკეით.

როდესაც საღისეო უნდა იყოს გასული კალთებზე, ^{სმარობდეს} და დაჭარბოდა თავის ნაოფელს, მაშინ ქიზიველი იდგა კალოს შირზედ გულსელ დაკრეფილი და დამძარბული, იყო გაშტერებული და დასტროდა თავის შავ დღეს. მართლაც და ძალიან საშუქსარო სურათს წარმოუდგენდა ეს ჩაფიქრებული ქიზიველი იმას, ვისაც როდისმე სიღარიბე სტუმრათ სწვევია, შიოლოდ ვისაც კი ღუარხაბ თათქარიძის დღეები უნახავს, იმისთვის იქმნება ეს იმისთანა საცინარი სცენა უოფილიყო, როგორც ჩვენთვის იმის ხუსტი მუცელი..... თუ მართლაც რა შავ დღეს მიიტანა ქიზივის ხაღსმა, შევიტუოთ იმ ჭორებიდგან, რომლებიც გამოიწოდან ამ ქიზივის უბედურობამ. შენიშნულა, რომ ხადაც მეტის მეტათ არის გავრცელებული უბედური მოვლინებები, იქ უკველია ცრუ მორწმუნობაც ბევრი იქმნება. მე ამას არ ვერცხ სრულ-უპირობო (*absolutum*) განიხად. ვატი თავის განათლების სხვა და სხვა ხარისხზე სხვა და სხვა ნაირად უყურებს ამ მოვლინებაებს. ქიზივის ხაღსმაც ისე შესედა ამ მოვლინებაებს, როგორც ნება აძლევდა თავის ჭკუის ძალა. გამოჩნდნენ ამათ შორის ასტრონომები, გამოიკვლიეს თავის გამჭრიახე გონებით მლანეტების მოძრაობის კანონები და, შემდეგ ბევრის თავის მტკრევისა, მივიდნენ იმ აზრთან, რომ რომელიღაც ვარსკვლავი უნდა დაეცეს დედა-მინის ზურგზედო თხუთმეტ მარინობისთვისო და რასაკვირველია სულ მტკრისხვით აჭიოსო. ვაიმართა ვეულა შსრისხვენ ტელეგრამები და ამ ქიზივიდგან, როგორც შუა ადგილიდგან (*აიუმპა*), გვიდ გამოვიდა ეს ასაღი გამოკვლევა. ეს ანბავი მოუვიდათ ჩვენ ინგილოებსაც, რომლებმაც შეიტანეს ამ ჭორში თავიანთ ელემენტიც. რომ ეს ტუეილი არ არისო, შიოუმტეს ინგილოებმა, იქიდგანა სჩანსო, რომ ეს ანბავი ჩვენმა ნაჩაღნიკმა ქაღაჭიდგან მოიტანაო. ჭორიც ჭორია, რაღა იმისთანა ჭორი მოიგონა ქიზივის ხაღსმა? უკველია

მიხატვის, რომ უბედურობა ძალიან დიდი იყო, მომეტებულად ჩივილი ქიზიურის საღისის გრძნობდა, რომ სიკვდილში უფრო მისწრაფებდა ვიდრე ცხიპს. მანამდის ამისთანა სიცოცხლეში და აი მიხედა იმისი, თუ რისთვის გააკეთა ქიზიურის საღისმა აკეთი და არა სხვანაირი ჭორო. მეორეს მხრით, ქიზიურში ამ წელს ისე შედარებულ იყვნენ ეს უბედურებები (ზედიზედ სეტყვა და გვალება), რომ არ შეიძლებოდა ქიზიურის საღისი ამ აწრთან არ მიხულიყო. ყველა იმათგანი გრძნობდა, რომ ღირითადი უფრო რაღაც დიდს სასურველს უმისაღებს ამით. ამ ჭოროდგან შეითხველი კარგათ შეიტყობს, რა უბედურებაში უოფილა და არის ქიზიურის საღისი, რომ ამას ასე ძალიან შეუძრავს და ჩუფთობებს ესენი.

რა უნდა ექნათ ამ სიცოცხლე ქიზიურელს; ვისთვის უნდა შეინივლიათ და ან რა საშუალება ესმარნათ ამ უბედურებისაგან თავის დასახსნელად? ასალ საშუალებებს ვერს იხმარებდნენ, თუ ამით არ მოექმნათ ისევ ის საშუალებები, რომლებსთვისაც უწინ ამისთანავე შემთხვევებში ხელსაჭედილებდნენ. თურმე დადი ხანია სანგილო ქიზიურისათვის დაჭირების ტალკების: როცა კი ქიზიური ამისთანა დაჭირებისს შექსედა, მაშინათვე სანგილოსაკენ მიემართავს. დასაკვირვებელია ქიზიურელი თავს არ დაანებებდნენ ამისთანა ცხოვრების წყაროს, ნამეტნავათ ესლა, როდესაც ესენი ჩაცვივდნენ უკანასკნელ დღეში. ჯერ საფხულშივე რომ განასათ სანგილო ასე გეგონებოდათ, რომ სანგილო ქიზიურად გადაქცეულათ. მწიქლებებს, მეურმეებს და სხვა მუშა ხალხს ქიზიურელი შეადგენდნენ. სანგილოს გზაზედ რომ გაბეკლოთ ამ საფხულს თქვენ გაუნწყობლივ მისხავდით, რომ ესენი ზოგი ცალკე და ზოგი ცოლშვილით მიემგზავნებოდნენ ინგილოსაკენ, რომ იქ ავით იქნება თუ კარგათ თავი გამოიკვებონ და შიმშილით არ დაიხონენ *). ჩემის აწრით, შუაწამთარში თუ შეტი არა, სანგი-

*) ასე იყო ჩემს იქ უოფნაში.

ლოში ორი შესუთედი მინც ქიზიუის საღსი იჭნებს, ამის გორდს და
 დგება თუ არა სამთარი, როგორც შევიტუ ინგილოუნიზანს, და
 წუობენ სოღმე სიარულს გ უ ლ ზ ა დ ა რ ა ლეკები *) გადმოკლენ
 სანიგილოში და გაიფოფენ ხოფელებს სადგომ საცხოვრებელად. არც
 თითონ ინგილო იტყვიან ამსუდ უარს, რომ ამით სამშობლოში ამ
 დროს გარეშე ხაღსი უფრო მომეტებულა, მინამ თითონ იხინი, ნა-
 შეტნაკათ ესღა, როდენც მთელი ქიზიუი ინგილოში არის გადასვე-
 წილი. ვინ უნდა მისცეს ამოაენა საღსს სანიგილოში ხარხო საბადე-
 ბელი? ინგილოს ხაღსმა. გგონებ შეითხველი თანახმა გაშინდეს იმში,
 რომ ძალიან შემძლები ხაღსი უნდა იუოს ის ხაღსი, რომელსაც თა-
 ვის შეტი ლუკმით შეუძლიან ამოაენა საღსის შესახვა, შერე ამ შიმ-
 შილის დროს და არა მარტო ამ წელს, არამედ ყოველ წელს. სა-
 კვირველი ეს არის, შეითხველო, რომ ამოაენა გარეშე საღსი იმო-
 აენს კერას აელებს ინგილოების მოხვაღს, რომ ცოტათი მინც აგრ-
 ძნობინოს ამით. მე მინდოდა შეშეტუო, როგორ უფქვარის ამ ქიზი-
 უელების გადმოსახლებას აქაური ხაღსი. ამინათვის ერთსელ დაწვეა
 დაშარაკი ერთ შემძლებ ინგილოს და სხვა და სხვა კითხვით მინდო-
 და შეშეტუო რას იტყვის ეს ამსუდ. რა მიკანდოვდი ამ კითხვას,
 ამან დაშარაწრო და სრულდობით გულმშეადათ წამოიძახა: ეჲ! რას გვი-
 შღის ქიზიუის საღსი, თავის ოფლით ხვენს მამულში ლუკმა შერსა
 შოულდობს. რომ კარგათ ხავაკვირდეთ, ამ სიტყვებში იმალება ის
 არი, რომ ინგილოში ძალიან დიდი დოვლათი წევს. ამა ინგილო-
 კებს ამოაენა ხარხო საბადებელი არა ჭქონდეთ, რამოაენაც ესღა აჭნთ,
 მაშინ დაკინასკდით, ეწეინებოდა ქიზიუელების გადმოსახლება თუ არა.
 დას ეწეინებოდა, რადგანაც ინგილოს ის ლუკმა, რომელიც ამისა-

*) გ უ ლ ზ ა დ რ ე ბ ს ეპსიან ინგილოების დაღისტნის ლეკები

თავისაც საკმარისი არ იქნებოდა, ჭიზიუელებას გადმოსასლებით ეს ღუკმა შუაზედ გაყოფილია. მკითხველი გაკვირვებით მკითხავს: რათა გაყოფილი ღუკმა შუაზედ, როგორც I, ამით გადმოსასლებით ინგილოვს ხალხს მუშა სული ემატება და რასაკვირველია ბოლო ჟამში ნამეშვარნიც მუტი გამოუვა და 2, ინგილოების მამულებს ჭიზიუელები ახალ მამულებს მიუმატებენ და დაიწებენ ამით შემუშავებას. დაის ეს კარგი შენიშვნა არის, მაგრამ მე უნდა გითხრათ, რომ ჭიზიუელების გადმოსასლებით ინგილოვს ხალხს არც იმოდენა ხაგრძნობელი მუშა სული ემატება და არც ახალი მამულები. რამდენიც ჭიზიუეის ხალხი გადმოადის, სულეველანი ისევე ინგილოების მამულზედ შედიან და იმდენი ინგილოვს ხალხი უღლიდგან ეშვება, ანებებს შემოაბას თავს და უფრო მცონარობას ეძლევა. რამოდენათ მართალია ეს, მკითხველი შეიტყობს ქვეით. მოგვცათ ღვთის წულობა, რომ ბევრს სომეხს უღრატუნებს კბილები, რომ როგორმე გაწოდოს თავის ბრჭყალები ამ საინგილოზე და ისარკებლოს ამის მოსავლით, მაგრამ ინგილოები ძალიან შუბლ შეკრულები უუერებენ და ცდილობენ, რომ იმათ ხუნი არ გააწაწანონ თავის სამშობლოში. ერთის სიტყვით რომ დავაბოლოოთ, ამ საინგილოში დიდი დოკლათი წევს ტუბილის ძილით და არ ვინა ჭუავს იმისთანა ზატრონი, რომელსაც რომ შეეძლოს ეს მუქთი დოკლათი გამოაღვიძოს ამ ტუბილის ძილისაგან და ისარკებლოს ისე, როგორც ადითა. მკითხველი უკველია მკითხავს, რათ ვისმარე მე ლაზარეში: «მუქთი დოკლათი».

კაცის ქონება—სიძლიდრე არის დამოკიდებული სამ უმთავრეს მიზეზზედ: 1, ან ის მიწა, რომელზედაც ცხოვრებს კაცი, უნდა იყოს ნაყოფიერი; 2, ან კარგი ხარწყავეები უნდა ჭქონდეს, ძალძალ სვდვა

ბოლოს წვიმა და ში, თუ ეს ორი პირობები არა აქვს მიწისუბრის
 გაცხადებას და კარგი ში: მაშინ სჯობს, რომ ვინც თვის
 დაუცვლობელი მოქმედებით გამოწვევას მიწას ის ცოტადეხი სინო-
 უიერე, რაც ამის ახადია. აი ამ პირობებში შეუძლიან გაცხადებას
 იმპონობს და შემძლით არ მოკვდეს. რომელი ამ პირობებთან-
 განი ქველას ჩვენ ინგილოს საღეს იმაში, რომ ესენი ავსებენ თავი-
 ანთ ორმოკეს პირადინ ბურთთ, თავიანთ ქვევრებს—ღვინით და სრუ-
 ლებით უდარდელათ იკვებების მთელი წლის განმავლობაში? იქმნება-
 მითხრას ვინმე: ინგილოები ძალიან მომქმედი და ჯათის ამტანი საღ-
 სია და მამ რას იზამს, თუ ხარნოს არ შეიძინებს. სრულებითაც არა,
 ამ შემთხვევაში რომ შეკადროთ ინგილოს საღესი ქიზიყისა და კასე-
 თის საღესთან, უნდა გავსტუდეთ და ვსთქვათ, რომ ვარჯიშობა ინგო-
 ლობასათვის ისეთი მოუფიქრებელი სჯანია, როგორც უვარჯიშობა
 კასეთისა და ქიზიყის საღესისათვის. ბევრჯერ შეიძინა ღაზარაკი ინ-
 გილოების იმით მუშაობაზე და ხარნო-სამადებულზედ, მაგრამ ყო-
 ველთეინ მივხუღვარ ერთსა და იმავე აზრთან: ინგილოს საღესს მუ-
 შაობაზედ ძალიან გული არ უსურს. სხვა და სხვა კითხვების შემდეგ
 შესახებ ინგილოების კვანთმორ მდგომარეობისა, მე ვკითხე ბოლოს
 ერთს ინგულოს: რატომ ბეჯითად არ ქმუშაობთ, აი ჩვენი კასეთის
 საღესი თითქმის თავს იღვამს და ორი თქვენოღესა ჯათებს ეწვეა? ამ
 ინგილომ ცოტას სახს შეიგადა, მიიღო რაღაც დასაცანი სასე და სი-
 ცილით წარმოასთქვა: ჩვენ რომ ჭრთველებზეთ ვიმუშაოთ, ხარნო
 საღეს ჩავტოვოთ? ამ სიტყვებიდან შევითხველი უთუოთ გამოიყვანს
 იმ აზრს, რომ თუმიცა ინგილოს საღესი იმოდენას არა მუშაობს, რა
 მოდენსაც მუშაობენ ქიზიყისა და კასეთის საღესი, მაგრამ ინგილოს
 საღესს თუ შეტი არა, ნაკლები ხარნო არა აქვს. მაშასადამე ვარჯი-
 შობას ინგილოების სიმდიდრეში დიდი მნიშვნელობა არა ქვინია. და-

გვინა ორი პირობა: ნიადაგის საყოფიერობა და კარგი ხარწყავი წყ-
ლები. დანს, ეს ორი პირობეები ძალიან ჭკველიან ინგილოზს სადღეს
ხარბო საბადებელის შეძინებაში.

შენაშენულია, რომ საზოგადოთ აღაზნის გაღმა კახეთი, ანუ ჩრდი-
ლოეთ—აღმოსავლეთის მხრის კახეთი სჯობთ მოსკელით და ხი-
უხვით გამოღმა კახეთს. რასთვის? იმისთვის, რომ შთელს გაღმა კა-
ხეთს ჩრდილოეთ-აღმოსავლეთის მხრით აქვს დიდი ვაკეხაის გორუ-
ბი, ამ გორებიდგან იწყობიან დიდი ხეობები, რომლებიც წვიმან
დღეებში ივსებენ მათგან ჩამონადენი წყლით, მოაქვთ თან არე-მარე
და რწყამენ შთელი კახეთის ნახევარ მხარეს. რადგანაც საინგილოც
მდებარობს ამ გორების ძირბაზედ, ამისათვის არც ეს არის მოშო-
რებული იმ პირობებებინგან, რომლებითაც გაღმა კახეთი ძალდა და-
ვაუენთ გამოღმა კახეთზედ. მაგრამ საინგილოზ პირობები საზოგა-
დოთ გაღმა კახეთის პირობებზედაც ძალდა დგანან. აქაურ წყლებს
შეუღათა ჭხასათ დაწმენდილებს. წყდს თუშტა ისეთი ტკალეები იყო,
რომ შთელ საფხულში ნამი არ ჩამოვარდნიდა, მაგრამ სიმკერივე ამის
ძინც არ ავლდა *). მომეტებულ ნაწილად ისეთი მღვრიკები მოდიან,
რომ ერთი სტაჰნი წყალი ერთ მესუთედს ღამს ძინც და ძინც და-
ილეკავს. დიდი ნიაღვრების დროს სომ ისეთი მოდის აქ წყალი, რომ
გაღმა შეიძლება სთქვას: სასეკარი ღამია და სასეკარი წყალი. ეს ღამი
მეტად შვია. ეს წყალი რომ სტაჰნში ჩაასხათ, სუთ მინუტს შემ-
დეკ თქვენ დაინახეთ სტაჰნში მშვენიერს წმინდა წყდს და სტაჰნის
ძირში ღამს. ეს წყალი რომ ნელა ნელა გადმოვლართ, ბუნ დაგუ-
რებტა ცარიელი ღამი, ამ ღამში ჩასათ ორ სსებლას ციონ. ძირი-
თა სსებლა შესდგება ძალიან წერილი ჭვიმისგან, რომელიც მხეზედ

*) ამით მე არ ვამტკიცებ, რომ იმათ წმინდა წყლები ანა აქესია;
წყარობი (ბუნაუები) საინგილოში ბეჭდა.

ისე ბრწინავს, როგორც წმინდათ დანუქეილი შუშა. მადლიანად — სხვა-
 ზღა ისეთი ჩვილია, როგორც ხელით ნაზული ვაჭი. ^{მეც-სეპოთა} ^{მეც-სეპოთა}
 ღამში მდგომიარობს სანიგილოს მიწის ნაყოფიერობა. იწუნება მკით-
 ხოს ვინმე: წყალს ის ღამი მოჭკინდეს, მიწას რა? როდესაც ასე
 წყლები ამღვრევიან, მაშინ ესენი თავის მამულ-დედულებში მიუგდებენ
 ხოლმე, ამით მამულებში ეს ღამი წმება და აღაზანში უფრო წმინდა
 წყალი ნადის. მამა სადამე სანიგილოს ნიადაგი არის მთიდგან მონა-
 ვარი (*малоосная почва*). უნდა შევნიშნოთ, რომ აჭაურ საღესს ნია-
 დურების დროს ძალიან უშინან წყალი მიუგდოს ან თავის ენაში, ან
 ფეცქში, ან ვენასში და ან სხვა რაშიმე, რადგანაც ეს დაწმუნებულა,
 რომ ადგილები სულ ერთიანათ შავი ღამით ავესება. ამისათვის ეს
 შეიგდის რამდენსამე დღეს, რომ ცოტა მაინც ნამოწუნდეს წყალი და
 მაშინ მიუგდებს. აი აჭედან რა გამოდის: როცა ინგილო რწყავს თა-
 ვის დედულ-მამულს ერთხა და იგივე დროს ორ სუქებს აკეთებს:
 ერთი აწვილებს იმ ნიადაგს, რომელიც შიგა ურია და მეორე, რომ
 ამღვებს თავის მიწას ასალ სახუქს — შუე ღამს, რომელიც შემდეგისა-
 თვის ძალიან კარგია. გამოცდილი კაცებისგან გამოვიჩინა, რომ უწინ
 უფრო დიდი ნიაღვრები იცოდა და დათესილ მიწებს ბევრს წაკვარ-
 თმუკდაო. რაც შეეხება იმას, რომ უწინ დათესილ ენას გვეტაცებდაო,
 ეს უნდაც მომხდარა, და თუ ისე ხშირათ არა სდება, როგორც უწინ,
 ეს იმის მიზეზია, რომ წყლების კიდევები გადიდებულან, მისცემიათ
 ენათა ვითარების გამო სიგანე, სიღრმე და ამისათვის იმოდენს გე-
 ღარ აზიანებს საღესს, როგორც უწინ. რასაკვირველია ეს ცვლილება
 ერთხამით არ მოხდებოდა და მოუნდებოდა რაოდენიმე ხანი. ამისა-
 თვის ინგილოს საღესს თვალუური ვერ უდევნებია და ბოლოს შუე-
 დენია ის აზრი, რომ წინათ დიდი ნიაღვრები იცოდა ესლანდელზე-
 დაო და დიდ სარაღსაც გვაძლევდაო. რომ უწინ იმოდენა კიდევები

არა ყოფილს და მამასადაცუ ტუფილათ გამოუყვანია ინცილოს ის აზრი, რომ უწინ დიდი ნიაღვრები იცოდაო, ამაში დამარწმუნეს იმ კვადეებს, რომლებსმაც ესაზ ინცილოს დიდი სეკები მომდინარეობენ. ამ კვადეების აქეთ-იქითა კვადეები რომ დაათვალიეროთ, თქვენ დაინახეთ რამდენსამე სხეულან (ცანი). ხელ მალლითა სხეულან შესდგება ზემოთ აღწერილი შვი ლამისაგან. ეს გვარწმუნებს იმაში რომ, რადისზე წყალი მოდენილს ამ ზემოთა შვი ლამსედა, ნელს ნელს უსრამს წყალს შინა და დასუელს ძირს. ჩემის აზრით ეს შვი ლამი არის მოთუნილი საინცილოში შუა რიცხვით ერთს მტკაველსედა, მამასადაცუ იმოდენსედა, რამოდენსედაც საჭიროა თესლისათვის. ამასედა უნდა დაუმატოთ ისა, რომ საინცილოში სეტყვის მოხელა ისეთი შეუძლებელია, როგორც კახეთში და ჭიხიში სეტყვის მოუხელელობა. შგონია, შეითხველო, ამ პირობაებში ხალხს უნდა ქონდეს საჩხო-სამადუბელი? დიას, უნდა ქონდეს და აქესთ კიდეც. ესლა შგონი უველა კარგათ გაიგებს «მუჭით დოკლათის» მნიშვნელობას.

ამ მუჭით დოკლათის არ შეიძლება თავის შედეგები არა ქონდეს. ამბობენ, რომ კაცი არის ყურმოჭრილი ბუნების მონათ: ბუნებას საითაც უნდა იქით მიქსრის კაცის მოქმედებასაო, მამასადაცუ კაცს თავისუფლება სრულებით არა აქვსო. რამდენათ მართალია მოყვანილი აზრი, — ეს შინანს არ შეეხება, ჩემის მხრით ამას დაუმატებს, რომ კაცი თავის განათლების სხვა და სხვა წერტილსედა სხვა და სხვა ნაირათ ვმორჩილება ბუნებას. თუ ეს მოყვანილი აზრი მართლდებს სოლმე ცხოვრებაში, ჩვენ უნდა დაუმატოთ, რომ ეს მართლდებს სოლმე უფრო იმისთანა ხალხის ცხოვრებაში, როგორებიც არიან ჩვენი ინცილოები. ინცილოების ცხოვრება თითქმის ისე მოუძარ-

თავს ბუნებას, როგორც ხდომება, პირველი და უმთავრესი შედეგი ამქვეთ დოვლათისა; არის სისარმატე. ინგილოს ხელს დაუსწავს, რომ ბუნება ძალიან ხელს უწყობს, ესენი ამდგარან და თავი მიუცნათ ტყილი ძილისათვის. მართალია, ღუკმა პერისათვის ხუეველას ქმართებს ხელის განძრევა, მაგრამ სანგ ბლოს ისეთი ნიათავი აქვს და ეს ნიათავი ისეთ პირობებში არის, რომ დიდი ვაფის გაწევა არ უნდა ინგილოს ხელს წლის სარისოსათვის. რაც ამას დრო რნება ვიფინში და მცონარებაში ატარებენ. ძლიან ასანმოენებს ცაცი ინგილოს, თუ ვინმე უტყვის: წაძო ისტილათი გააკეთოთ. *) ნუ გაგივირდებათ, რომ ინგილო საქმიდგან უკან დაბრუნდეს, თუ ეს სიტყვები გაიგონა ვისგანმე. ღაპარაკიც ღაპარაკს ქქიან: თუ ღაპარაკ თავი მისცა, ნუ გეგონათ, რომ ან საქმე და ან ცოლშეილი იმათლა გასსენდეთ. ან რით მოაგონდებათ, ისინი დარწმუნებულნი არიან, რომ უმითოთ არც ხატშელი და არც ხასშელი არ დააკლდებათ იმათ ცოლშეილს. თუნდა რომ საქმეს მოხსნიდონ ხელი, თავის შიმიე სასიათს არც მშინ ქვარგავენ. იმას გარდა, რომ ესენი საქმეს ისე ფიცნლათ და ერთგულათ არ ევალებიან, როგორც ხეენა ქართველი ხელსი, - დიდი ქება უნდა რომ ესენი ბინდამდინ საქმესუდ დარწუნ რაკი მზე ცოტათი გადისრება ისინი მშათ არიან, უჭირავთ ხელში ნამტლები და ხელა ხელა მოვიფინებენ სასლისაკენ. *) აბა შეკადროთ ქართველი გლეხის მუშაობა ამათ მუშაობასთან. ქართველი გლეხი დღე და ღამეს ახწორებს, არც ძალი აქვს, არც მოსკენება, მაგრამ კიდეც ღუკმა ენატრება. იქამდინ მიდის იმათი სისარმატე, რომ ბევრეულ მინახამს

*) ეს სიტყვები ქნიშნაკენ: წაუიდეოთ ვიბახსოთ, ვიღაპარაკოთ.

*) რასაკვირველია მომეტებული შემთხვევები მქვს ხასეში და არა იმას, რომ მართლადც ბინდამდინ საქმესუდ არც ერთი ამათგანი არ დარწუნ თავის დღეში. ბევრად ამთშიაც იმათა ვარგი მუშა ცაცი.

ინგილოს ეზარებოდავს ორ კერსსად ფესით სამუშაოზედ წახვდა. ინ-
გილოების სინარმადვედ საჭიროდ ვრაცს ორიოდე ფაქტს წარმო-
მოუდგინო ჩემს შკითხველს. თუა მშვენიერი დიდა, როდესაც ერთს
სინობ ინგილოს კარებზედ მივადგე. ისეთი სანადირონი დარი თუა,
რომ არამდით მუშა ვრცს, არამედ უნევე ვრცსაც კი მოუწდებოდა მუ-
შაობა; მაგრამ აი ეს ინგილო ამ დილით როგორ მოიქცა. ბევრ
ინგილოებს აქვსთ ჩვეულება დიდი ვაზის აშვება სეზედ. ერთი დიდი
ვაზი ამასაც ქმონდა სეზედ აშვეულებ და იმის მაგივრად, რომ თითონ
ახულებო ამ სეზედ, ნამოკვრიფნა თავის ყურძენი და მოკსმარებინა
ისე, როგორც უნდა, ამას იშველია ერთი გულხანდარა ღვეკი და ფა-
სით ნამოკვრიფინა. ესეც უნდა შევნიშნათ, რომ იმდროს ის სრუ-
ლებით ვარჯათ თუა. თითონ ამ დროს მიუცა მცონარეობას და ღვი-
ნის სმას. რადგანაც გამომდინარებით ვიცოდი ამასედა რას მეტყოდა,
მეც თავი დავანებე და არა უთხარი რა. ერთს ინგილოს, რომელსაც
ვარჯათ ვიცნობდი, დაკვირა ფასით ერთი დილით ქონიული ბიჭები
ურძის თელის გახაკეთებლად იმ დროს, როგორსაც ორი ვაკეანი ძე-
ბი შინ ვუარნენ და ტუფილ უბრალოთ მცონარობდნენ. სდამობ სანს,
როდესაც ექვსი აბაზი ფული ნაბარეს სამუშაო, მე მივედი ამ ინგი-
ლოებთან და ვკითხე: რისთვის გაიღეთ ექვსი აბაზი ფული და თქვე-
ნი საშე თქვენსე არ გააკეთეთ, ან იქმნება თქვენ არ იცოდით ურძის
თელის გაკეთება? თავიანთ სინარმადვე უნდოდათ დავმადნათ და აი
რა მიმანუხეს ამ ვითხვასედა: თუმც ჩვენც ვიცით, მაგრამ თუ ემაგ-
რე არ ვამუშავთ და ფული არ მივეცი, რამ უნდა ავცოცხლონ სწ-
ული ქონიფის ხალხი, სომ დახოსონენ შიშილითა. მე უფრო სწო-
რეთ გეტყვი იმის მიზეზს, ამას ძელას ატანდა თავისი სინარმადვე
და არა კანთ მოუვარეობა. ბევრი ამისთანა ფაქტები იმყოფებან ინგი-
ლოების ცნობრებაში და სუფველა ესენი ამტკიცებენ ერთსა და იგი-
ვეს—ინგილოები წარმადები არიან.

მეორე შედეგი ინგილოების ემუქთი დოკლათისაჲ არის მქუტის-
მქუტი სტუმრის ხიუარული. ძალან დამცირება იქმნება სტუმრისა,
თუ იმაჲ საათს, როდესაც მივა სტუმარი, არ შიართვეს შური და
ყოვლისოვენი რაცა რამ ხასლში ახალით; მეორეს მსრით ძალან
დიდი დამცირება იქმნება რჯანისა, თუ სტუმარი რომელიმე მიხეცისა-
გამო არ შევიდა ხასლში და შური არ გატეხა. ერთის სიტყვით უნ-
და ესთქვათ, რომ სტუმარი ძალან შეიარეხი რამ არის ინგილოკ-
ბისათვის. ვისაც როგორც უნდა ისე ახსნას ამის მიხეცა; მე კი ერთ
უმთავრეს მიხეცს ვბოკებ ამისთვის—ეს არის ბუნების სიუსხვე. ახა
წამში დგინეთ, რომ კაცს ერთის მსრით უსაროდეს სტუმრის მო-
ხელა და მეორეს მსრით იმავე დროს სწეინდეს, რომ სტუმარი წა-
ართმევს იმ ბოლო ღუემას, რომელიც ამის ვაი ვაკლახით უმოგინა?!

მესამე შედეგი არის სამღვთოები და ხსუა და სსუა ხანოჯადო
ჭეიფები. ინგილოს ხალხს აქვს შეძლება და უმოგინა კიდევ ხასხარი,
ხად და როგორ გააფუქოს ეს შეძლება. უმთავრესა არის ამ სამ-
ღვთოებისა ის არის, რომ სსუა და სსუა მსხვერპლით; ცხვრით, ძრო-
სითა და სსუ. ახამოგნობს დმერთს, მოიქციონ იმის უურადლება, რომ
მის მოუძროთოს ამით ხელი ახლათ დაწეობილ საქმეში *. თუმცა ეს
არის იმალება სამღვთოებში, მაგრამ ესდა რომ ქვითხით ინგილოს
სამღვთოების მიზანი — რისთვის აქვსთ დაწესებული, იქმნება ამის მქუტი
კურა მოგიგოთრა: ახათია. მე უფრო ვარგათ მოგიგებთ: — ამისა-
თის, რომ შეძლება აქვს და ეს სამღვთოები კარგი მიხეცა იბოგნა
ინგილოს ხალხმა..... ვასეთში, რამდენათაც მე ვიცი, გლეს ხალხს
მამინ შაგონდება სოლმე სამღვთოებიც, სატეპიც, ახგელოხებიც, თეთ-
რი და შუვი გიორგიც, როდესაც ცოტას რახსმე ორმოში ნაჭერის და

* ეს იგინა მკის წინათ, კალოების წინათ, რთვლების წინათ და
შეძლება და სსუა...

ცოტა რასმე ჰქვერში ჩაახსნეს. ხწორედ ახეა ინგილოვშიაღ.
 ახა ასლა ხუციდრთ ამთ ჰქუის ცოლოვებში და მკვერთა მკვერთა
 აბიკება რამე, თუ არა? სასოვადოდ ჰქუის გესხნით ინგილოს ხელ-
 ხი დახდა დგას ვასეთის საღსზედ. რასკვირველია, ეს გარჩევა ძალიან
 დიდი და საგრძნობელი არ არის, მაგრამ რამდენიმე ვასეთის ხაღსს
 უფრო ბევრა გაეკება ცხოვრებისაღ, ავისაღა და გარჯისაღ. არც სა-
 კვირველია, რომ ესენი რავდებითე ძირსა დგანან, რადგანაც ისტო-
 რიული გარემოებება ამას თსოულობდენ. ესენი უფრო ახლოს და
 თვალწინ მდგანან დაღისტინის ლეკებსზედ და მამასაღამე უფრო ადვი-
 ლად გააწვდიდა თავის კლანტებს ეს მეტის-მეტად ველური და უმე-
 ცარი შთის ხაღსა. რადგანაც ინგილო მდებარეობს იმ ვაკვასიას გაღ
 მოსკალის ძირში, საიდანაც მეტის-მეტად ეზრძოდა დაღისტინის ხაღ-
 ხი ხაჭართველოს *, ამას გამო, თუ დაღისტინის ვარი დაიპრებოდა,
 ჯერ ეს საინგილო უნდა გადმოეჭკუნა და მერე შესდგომთდა შირ
 შეღმა ქიხიუსა და ვასეთს. მგონია, რომ საინგილო ერთი იქნით
 ძაინგ უგან უნდა დარსობილიყო!

რასაკვირველია, ინგილოვებისაგან ხვეწ კითხვაში არა ვთხოვლობთ
 ფილოსოფიურ სკასა და მამასაღამე იმათ ჰქუის ძალს გაეიგებთ
 იმათ, თუ რაზოდენა რამე გაეკებათ იმათ ცხოვრებისა. შირველად შევ-
 ნიშნით, რომ იმათ შორის ცოტას ქნასათ შინაურ ხელოსან საღსს,
 მომეტებულ ხაწილად შეადგენს: ხომესა და თათარი. ინგილოვს შირ-
 რის ბევრს კერ აბიკნით, რომღებსაც შეეღოთ თავის ხელოსნობა
 უოკელ ცხოვრების გჭირებაში გამოიყენონ. შევეით ვსთქვით, რომ
 ქიხიულმა ბატონმა გაუკეთეს ურმის თვალი ერთს ინგილოვს და

*) შესანიშნავი გადმოსაკლები არანა: ერა ინგილოსი, ანუ ილი-
 სოსი, რადგანაც ამის შირში ძვეს ლეკებს ხოველი იღასუ და შეორე
 ფოხღისა სკირა ვასეობა.

ეს მიჰყავს, რათა ინგილოზ სიხარულით ეხლას უნდა დაუბრუნდეს ისიც, რომ მიჰყავს მისთვის ამისა იყო ის, რომ ესენი იხილეს და მათთან ერთად იმყოფებოდნენ, როგორც ქართველები. ბევრს ამისთანა ფაქტებს იმყოფის ამით ცხოვრებაში ვინც ვი უნდა უკლებს და ბევრჯერ მისწავს, რომ ინგილოზი უფროდინრობით ბევრს იმისთანა საქმეს დაუკლებს ხოლმე გარეშე ხელს, რომლებიც უკლებსთვის ცხოვრებაში საჭიროა. ინგილოზი ჰქვამს მისი კანისა, რაც ვი ხსენებ ვაფა არის ხელ დადა-კანის კისერზედ ქვეს. სასოგადოდ რომ გავწილადოთ ვაფა კანსადაც და დადა-კანსადაც, ვგონებ დადაკანს მკობი ვაფა შექმნას. ეს დადა-კანის დამონაგება და მატრიცისგან იმოდენად სამსხვერპლის მადის რომ გხვდება მატრიცისგან რომს, ხეო და მკობი წინაში დასამხარ არც ხეობს არც ერთს მხელს, რამდენიც უნდა ბევრს, არც ამდითაღს არც დადითაღს, უმწილესს ვადაც იყო ქვითსავეს მასამე. ეს მომდინარეობს ვნ თავს დაუქმებს და ვნ ხსენა ნამდინამ მსხვერპს მხელს აქ უნდა შევხარწოთ, რომ ვინც ბევრს ხსენს ვადაც მსხვერპს მენჯისაში, ის ამტკიცებს, რომ დიდი მატრიცისგან დაქმნით აქვს ხსენობისა. ეს ბრძოლი ქვედა ისე მაგრად ვქვით ხსენობის ბრძოლაში და შეხარწოული, რომ ვნთის ვანთობა უღმა მღვდელის, რომ გორც უფროსმა თავის ხსენში, ვერა სხუადეობით ვერ მოხდება. ეს ბრძოლი ქვედა. რაც შეესება ცრუ-მორწმუნეებს, ამითაც ბევრი აქვით, როგორც ხეობს ქართველ ხელს. არც დიდილო გეტყვიან იმაზედ უნდა, რომ ქვედა თვესზედ დგახოს, ანუ იმდინ რქებსზედაც და სხე და სხე, არც ამით ავლათ იმისთანა გულთმისანი დადა-კანები, რომლებიც მომავალს ეხლაც შეიტყობენ; მაგრამ შე საჭიროდ ვადაც აქ მოვიხსენო იმ ბებრესანა კვირებსზედ, რომლებიც აქ-აქ დაწინალებენ და თავის მუდგინური ცნობებით მოუღობენ ლუკას ბურს.... ამ ფაქტს საჭიროდ იმისთვის უფრო ვადაც, რომ ვადა

გადგინებენ ბნელადობის ტყეის ქლას. ამ ინგილოს სწავლობენ
 ცნ. რომლის სხელშიც შედგება ერთი თვე გაგვიანე, რომ ვიღაც
 ჩიობებში — უქიშები დადიან და შშქნიურად ექიმობენ. ამითაც დაბო
 რეს თაობით ბავშვები ექსპერიმენტ ამ ექიმობისათვის. კარგად გამო
 ვიგობენ და შეეიტვენ. რომ ესენი სსკა და სსკა მსუულებს არჩენენ.
 მგრამ შესანამნავი ის არის, რომ ბევრი წამლის სიმით თავს არ შე
 აწევენ ვცხს. ერთის შესედეით შეატყობენ, რომ ესა და მეს კაცო
 სსეულის, სსეულის იმით, რომ სხედ თუგლებთან ცხვირში უბსქედნ
 რ:მე: ან ნამცევი, ან სიმინდის მარცვლი, ან ქლიავისა და ან ატმის
 გურკა. მითხრეს, რომ ეს ჩიობნია ცხვირიდგან ჩაქპირავს და პირი
 დან გამოადგებიანებს ხოლმე კურკასო. ეს ჩემთვის ცხვან. ზინტე
 რესო ამაგი იყო, რადგანაც ამ სანებში ხუნით დაკუბუდი მაგისთან
 ბრიუელ ცრუ მოწმუნებებს და კელოდი როდის ენასკ ამისთან
 ექიმს და შეეიტვობ, როგორ უსკვს თვალებს აქურ ხაღსს თავის
 უშპკობით. გახჭრა ჩუშა ბედმა და ერთ შშქნიურ დილას შემეტო
 ბანეს, რომ ჩიობნია მოვიდაო. ავდექ სანჩროდ, გაკედი და უთხარ,
 არ შეიძლება, დედი, შემიტეო მაჩუხი, რისთვისა მტევა ხოლმე ჩარ
 ჩარა თავი? გაწურა ღმერთი და დაავიწედა ხულ ერთიანად თავის
 წამლობა. ვინც მოუყვანეს, მანამ შე იქ ვიდექი, სუველას ეუბნებოდა,
 რომ არავიერი არა გაქვთორაო სექამო.

ჩვენ კარგად დავინახეთ, რომ ინგილოს ხაღსი ყოვლის ფრით
 მოწმუნებულად ეთაფილა სწავლისათვის და სწავლა კი არა ქქონია. სუ
 სუსიაც კი არის, რომ იმ სიძღსაზესთან და სიღჭიკტესთან, რითაც
 საზოგადოდ გაირჩევიან ინგილოების ემწეილი ბიჭები, სწავლაც არა
 ქქონდეთ. დიანდ სასინარულაო, რომ შთავრობას უეისრია აქ შოალე
 ბის გასსნა და გაუსსნა კიდეც. იხივ სასინარულაო ჩვენთვის, რომ
 ამ შოალეში და განსაკუთრებით კაის სახაღსო შოალეში ინგილოს

უმაჩულებს კარგი ნიჭი უნანთ, მაგრამ არ შეგვიძლიან ამით უფროს
 არ უინატროთ კარგი ნასწავლი მღვდლები; ნასწავლ მღვდლებს ამით
 შორის ბევრი რამ გარვი შეუძლიანთ. შე სხვაგვარად არ გუკუბი.....
 და ამას ვი შეგნაშინავ, რომ ამათ შორის იმპერატორის ვატი იმისთანასტე,
 რომელიც სხვით არაფერთი არ გაინიუოდეს თავის თვითიუული მრვე-
 ლისაგან, თუ არ იმით, რომ ამინ ანაბან იცის. თუ ამის გტუუოდე,
 გაგვიწერეს იმის შეწირულის მაღლი..... მაგრამ რა უშაკს,
 მაგინთანა მღვდლები ცხვრებისავით მუშები არიან სოღძე.

შ. ისაკიძე,

1872 წ. აგვისტო 25-სა

მე მომეხსენებოდა რომ მანტონი მცხეთის მღვდლის
 მთავრობის ვატი იმისთანასტე, რომელიც სხვით არაფერთი არ
 გაინიუოდეს თავის თვითიუული მრველისაგან, თუ არ იმით, რომ ამინ
 ანაბან იცის. თუ ამის გტუუოდე, გაგვიწერეს იმის შეწირულის
 მაღლი..... მაგრამ რა უშაკს, მაგინთანა მღვდლები ცხვრებისავით
 მუშები არიან სოღძე.

ვიზბინია

ტრაგედია.

თხზ. ალფრედ რისა. გეოგრაფი

დასამუშაოებელია გიორგი მგელიანი

დასამუშაოებელია

დასამუშაოებელია

დასამუშაოებელია

დასამუშაოებელია

დასამუშაოებელია

ტრაგედია

დასამუშაოებელია

ტფილის:

მელიქიშვილის და ამბ. სტამბა.

1873 წ.

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

ლიბრიგატი

მოქმედნი წიგნო:

აპკი კლავდი, დეცემბერი.
 შირგინი, პლებეი, მამა შირგინიასი.
 ნუმითორია, ამისი ცოლი.
 შირგინია, ამათი ქალი.
 იცილი, პლებეი, საქრმო შირგინიასი.
 მარკი, კლიენტი აპკი კლავდისა.
 ხალხი, ლიკტორები; იცილის მომხრენი და მარკის მონამი.

მოქმედება სწარმოებს რომის ფორუმზედ

1000000

საქართველოს ბიბლიოთეკის

№ 5781

ქართული
ხელნაწილების

პირგინია.

ბრაგელია ალფიერისა.

მოქმედება პირველი.

გ ა მ ო ს ვ ლ ა 1.

ნუმიტორია, პირგინია.

ნუმიტორია,

რას იცდი აქა? შინისაკენ დროა წავიდეთ,

შამისოთაც ჩვენ აქ ბევრი დავიგვიანეთ.

პირგინია.

შოველთების, როცა კი გამოვალ მე ამ ჭორუმზედ,
მსწრაფლ მაწეებიან სამწუხარო ფიქრები გულზედ.

შნებურათა სიარულსა ნელ-ნელა ვიწყობ
და შინისაკენ წასელას სრულად აღარა ვფიქრობ.

ამ ალაგასა ჰქუხდა ერთ დროს მეხისავეთა
იცილიას ხმა; და ეხლა კი მუნჯისავეთა

ტირანებისა უღელ ქვეშა არის ჩუმათა
და ამ სიჩუმით ლამის ვგცეს გული წყლულათა.

ნუმიტორია.

თუ ღღეს მას შენის სიყვარულით გული ეგზნება
თვის მწუხარება არაფერად არ ეჩვენება.

ვირგინია:

თუ ჩემთვის გული მას ეგზნება?... დღევანდელ დღესას...
შემატყობინე, დედაჩემო, რას ნიშნავს ესა.

ნუშიტორია.

შენ, ჩემო შეილო, შენი ნატერა, მონდომილება
მამიშენისა ნებართვითა აგისრულდება:

ბანაკიღამა ის ამაზედ მწერს მე წერილსა

და მთხოვს რომ დროით მიგათხოვო იცილიასა:

ვირგინია.

მაშ ჩემსა ოხერას, მწუხარებას, ბოლო ეღების?

ოხ, დედაე, დედაე! აწ ჩემ გულსა რა რიგ უხარის!

ნუშიტორია.

ვირგინი მუდამ იცილიას ეაჭ-კაცად რაცხავს

და შენზე ნაკლებ, დამერწმუნე, ის მას არ უყვარს:

ორიე იგინი ხომ არიან რომაელები

და ორიეესა მამულისთვის უბგერო გულები.

თუმც იცილია შენ დიდხანსა საქმროთ გინდოდა

და მხოლოდ მარტო იმისათვის გული გიცემდა,

მაგრამ ვირგინი ცოლად მაინც მას არ მიგცემდა

პეთილი გული და სიტურფე თუ არ გქონოდა.

ვირგინია.

მაშ იცილია ეხლა თავის მეუღლედ მიხდის?

ოხ, აღტაცებაე! ეს საამო ხმა სიღამ მესმის!

ამა ნაირი გულოვანი ქმრისა ყოლება

ჩემთვისა არის უმაღლესი ბედნიერება.

მაგრამ იმისი ეაჭ-კაცური გულის მოგება

სუყოველ გეარსა ბედნიერებას აღემატება.

გარჯანია

ნუმიტორია

ღიას, შენა ხარ ღირსი მისის შეუღლობისა
და ისიც ერთი არის ღირსი შენის კმარობისა;
მხოლოდ მას ერთსა კიდევ აქვს მამაცი გული
იმ დროს, როდესაც მთლად რომია დამონებული
და თვის ტირანთა ყველაში ბრმად ემორჩილება
და მონებაში ჰფიქრობს, რომ აქვს თავისუფლება.
იცლილასა არას გზით არ შეედრებთან
პატრიციები, რომლებიცა მუდამ ჰყვირიან,
რომ მათ მამები საყვირეელთა საქმეთ იღენდნენ
და მხოლოდ იმით საქმეებით ამპარტანობენ.
არა, შენ ჩემო საყვარელო, შენი კმარის გული
პატიოსნობით, მამაცობით, არს აღვსებული...

მირზინის

ისაცა კმარა, რომ იცილი პლებები არი
და ჩვენი რომის ტირანების მონა არ არი,
ამისთვის მისი სიყვარული გულში მეგზვნება
და იმისათვის სიცოცხლე არ დამენანება.
ოხ, რომელიც იმის შუბლსა დააკერდება,
რომის ხალხისა დიდება მსწრეულ წარმოუდგება.
იმ დროს, როცა ხალხი ტირანების წინ იღრიკება
და პირ-მოთნეცა სიცოცხლისთვის შიშობს და ჰკრთება,
მართო იცილი სიმართლესა ყველგან ჰქადაგებს
და ამით ჩემ გულს სიხარულით სრულებით ავსებს.
მე პლებები ვარ და ამით ვარ გაქვზებული
და ჩემი ტოლი იცილისკენ მიმეღობის გული.
პატრიციათა დედაჩემს რომ დაებადებოდი,

მაშინ იცილის ღირსი ხომ არ შევიქნებოდეთ?
წუმიტორია.

როდესაც, შეილო, შენ ისევე ძუძუსა სწოვდი
 პატრიციების *) სიძულილსა მე ჩაგძახოდი;
 მულშია გქონდეს დამარხული ეს ჩემი მცნება:
 შეეღა იგინი შეძულების ღირსნი არიან.
 იმათ იციან: სითაც ქარი ამოქროლდება,
 იმა მხრისაკენ მოწასავით იღრიკებიან.

ვირგინია.

სიკედლილამდისინ მეხსოვება მე შენი მცნება;
 მხ, დედა-ჩემო! შენ ჯერ არც კი გეცოდინება,
 რომ ერთი-ორათ შემძაგდნენ მე პატრიციები,
 რადგან არიან თვის სამშობლოს გამყიდველები.
 აქამდისინა ვიყავი მე გაჩუმებული,
 ახლა კი გეტყვი რისათვისაც მიღწლავს გული.

წუმიტორია.

წაუიდეთ, შეილო, და გზაზედა ყველა მითხარი.

ვირგინია.

იცოდე ჩემთვის სილამაზე საშიში არი,
 რომელსაც ძიელ უფთხილდები მხოლოდ იმისთვის,
 რომ საშინელად მოხწონს იგი ჩემსა იცილის...

გ ა მ ო ს კ ლ ა II.

ვირგინია, წუმიტორია, მარკი, მონები.

მარკი.

ღიახ! ის არის უეჭველად, აბა შეხედეთ?

*) პატრიციები რომში იყვნენ როგორც ჩვენში თავად-ზნაურები.

მონათ იგი ჩემს სახლშია წამოიყვანეთ.
 თქვენსავეთ ისიც მონად არის დაბადებული.

წუმიტორია:

რა მესმის ესაი... მინ ხარ შენა? როგორ გაბედე,
 რომ მოქალაქე პირგინის ქალს მონა უწოდე?

მარძი.

შენი სიცრუე ეხლა ყველას აქვს გაგებული:
 იგი ნამდვილად არ არს. შენი დაბადებული;
 ამისთვის ეხლა მას მონობა აღარ ასცდება
 და მონობიდან მისი დახსნაც არ შეიძლება.
 მეც ხომ ნამდვილი მოქალაქე ვარ ამ რომისა,
 მიცი სჯულები და მეკრძალვის ამ სჯულებისა,
 მაგრამ რაც რომა სჯულის ძალით მე შეკუთვნება
 ღლესა თუ ხვალე უეჭველად დამიბრუნდება.

პირგინია.

მე ვარ მონა?... პირგინია არის მონა მარკისა?

წუმიტორია.

მე არის მონა და მას ჩემი ქალი არ არის?
 ოხ, შე გარყენილო! მოქალაქე ხარ შენ რომისა?
 შენი გცევა და შენი კილო ლაპარაკისა
 ამტკიცებენ, რომ ხარ შენ მონა ტირანებისა
 და მათ მონებში სისაძაგლით უშეტეს სხვისა.
 მინც გინდა იყო, იცოდე ვართ ჩვენ პლებები
 და თქვენებრ არ ვართ მამულისა გამყიდველები.
 ჩვენ ვართ ცოლ-შვილი იმა გმირი პირგინისა,
 მინ ხვალ გაწედილი არს წასული მცველად რომისა.
 შენ არ შეგარჩენს იგი ჩვენსა შეუტაცებდას

და უკველად შეგანანებს შენს გარყვნილებას
მარკი.

მეც ჩემ სახლში მონად არის დაბადებული
და შემდეგ ყიდივით არის შენგნით მოპოვებული?
პირგინიც შენის მოტყუებით მას თვის ქალად სთელის.
მარჯვედ ჰმალაედი სიკრუვესა შენ აქამდისინ,
დამტყიცებანი თუ მე შენგნით მამეთხოვება,
მათ წამოდგენა სრულებით არ გამიქირდება.
მე ცრუ არა ვარ; პირგინი მე ვერ შემაშინებს,
თუ რომში ჩემსა მფარველათა ეგულვებ სჯულებს.

პირგინია.

ოხ, დედა-ჩემო! მაშ ეშორდები მე შენსა თავსა,
თავისუფლებას, ჩემსა მამას და ჩემსა ქმარსა?

ნუშიტორია.

შს ქალი არის ჩემი შეილი და კუთვნილება
ამაზედ თითონ რომის ხალხი დამემოწმება?

მარკი.

შენი ფიცელი ყველა არის ამოცემა
და ამოცა არის შენი ჩემზედ რისხება.
ან ამ ჩემს მონებს უნდა გაჰყვეს თავის ნებითა,
ანუ ეხლავე წათრევენ უნებლიეთა.
თუ რომა გნებაეს ანგარიშსა ჩემსა ქცევაში
მოგცემთ მაშინ, როცა მივალთ ჩვენ სამართალში.

ნუშიტორია.

სუსტ ქალებთანა შენსა თავსა იჩენ ძლიერად?
დახე სად სინდები, უბედურო, მამაცად, გმირად!
ძალის ხმარება შენ ადვილი ნუ გგვარდება,

შენი სურვილი ამ ალაგს არ ასრულდება:

რომის ჭორუმად ეს ალაგი აწ იწოდება,

და ერთი ღდაძახების მგეტი არ დაგეჭირდება,

რომ იმწამსაეე ვაჟ-კაცები მოსციეიდებთან,

რომლებიც ჩვენსა დამფარეულად შეიქმნებიან.

პირზინია.

და თუ გინდ კიდევ არ მოვიდნენ ჩენი მცეელები,

ოხ მტარეალებო! სინამ მე თქვენ მონად გავხდები

ჩემის ხელითვე გაფიგმირავ აქ თქვენს წინ თავსა

თქვენს წინა ხელაეთ ქველმოქმედის პირზინის ქალსა,

და ჩემში ჰღელავს რომის მტკიცე თავისუფლება,

ზასაგონათაც საზიზლარ არს ჩემთვის მონება.

რატომ არ იცი: მე რომი მონა მამა მყოლოდა

მსე აზრები და გრძნობები არ შექნებოდა,

ანუ თუ ჩვენცა ვუთფილიყოთ პატრიციებო,

ჩვენც ვიქნებოდით გარყენილები, შენი მსგავსები.

მარკი.

რას მიედები? როცა კიდევ მონა გახდები

მონურ აზრებად შეიცვლება შენი აზრები;

შენი ზნეობაც შენსა ბედთან გამოიცვლება;

მაგრამ წაიყვით, — რალას იცლით? დაგეიადებო.

წამიბოტრია:

ჩემსა ქალთანა მე თქვენა გთხოვთ რომ წამიყვანოთ

პირზინია.

ოხ, დედა-ჩემო! შენ წინ ეხლავ გაფიგმირები

და ამ გარყენილსა მონად სახლში კი არ გაეყვები.

მარკი:

რას იცდით? ქალი ტყუილად დასგანაშორევიტ
და ჩემი მონა ჩემს სახლშივე წაიყვანევიტ.

ვირგინია,

მამეშველენით რომაელნო! თუ გებრალეებით...

ნუმიტორია.

მაშველეთ ხალხნო! თუ რომ გტყვეათ ჩემთვისა გული!

მა ქალი, ეხლა გულში რომ მყავს მე ჩახუტული,
როგორათაც თქვენ, არის შვილი ჩენი რომისა,
ნუგემ-მცემელი და იმედი თვის დედ-მამისა.

ოხ, ნუთუ მართლა ჩემსა ქალსა მე წამართმევენ
იმ დროს, როდესაც სიმართლესა ბევრნი ხედავენ?

გ ა მ ო ს ვ ლ ა III.

იცილი, ხალხი, ნუმიტორია ვირგინია, მარკი:

იცილი:

ასე ხმა მალლა ეინ ჰყვირიან ამ ჭორუმზედ:
ოხ, რასა ეხედავ? ვირგინია... და მასთან...

ვირგინია.

ჩემსკენ ისწრაფე!...

ნუმიტორია.

მოდი დროითა, დახე ამათ რასა შერებიან:
შენსა საყვარელ საცოლოსა მონად გიხდიან.

ვირგინია.

თაეისუფლებას, შენსა თავსა, დედას მაშორებს
და უსიტრცხეილოდ იგი თაეის მონად მიწოდებს.

იცილი.

თაეის მონათა?... რა, გარყენილო! როგორ გაზედე,
 რომ მოქალაქე მირგინის ქალს, მონა უწოდეს;
 შენს გმირობასა აჩენ მხოლოდ ამ ჭორუმზედა
 და საბრძოლველად ვი ვერ ვახეულ ბძოლის ეგელზედა?

იცილი! ვიცი რომ შენ შფოთსა ხარ დაჩვეული
 და მხოლოდ ერთი შფოთისათვის გიღელავს გული.

შენ გულით გინდა, რომ მიპოეო რამ მიზეზები,
 რომ აადელო მთელი რომის მოქალაქები.

მაგრამ შენგნითა იქამდისინ არ შეეშინდები,
 სინამდინ რომში მეგულება წმინდა სჯულებო.

ღიახ, ეს არის ჩემს მონათა დაბადებული,
 სულით და გულით ამაში ვარ დარწმუნებული.

და თუ ისა მთხოვს დამტოვებას, ვისაც აქეს ნება,
 წარდგენა მისი სრულებით არ გამიჭირდება.

შენ კი და შენი თანამგრძობი ამხანაგები,
 პარგათ გაიგე, არ ხართ ჩემი მოსამართლეები.

იცილი.

იცილია და რომის მსგავსი ამხანაგები
 პრიან მხათა, რომ დაიცვან სუსტი ქალები.

ხალხო! ვთხოვთ თქვენ, რომ გარშემო შემომტყვიოთ
 და ცოტა ხანხა ჩემს ლაპარაკს უფრო დაუგდოთ.

მე არაოდეს ტყუილად არ დამიფიცნია;
 პატიოსნება არაფეზედ გამიყიდნია.

მამაყობ მით, რომ პლებეათ ვარ დაბადებული
 და პატიოსან საქმისათვის მიღელავს გული.

როგორათაც თქვენ, ესეც არის შეილი რომელიმე
და ღვიძლი ქალი თავის მამა შირვინისა...
მე გხედდეთ თქვენა, რომ შირვინის ხსენებაზედა
სამართლიანათ სუყველანი გულით შეშფოთდით.
შირვინი ეხლა იბრძვის ჩვენთვის ბრძოლის ევლზედა
და შიგ რომში კი, ოხ, რანაირ დროას შევესწარით!
აღარ ინდობენ მშვენიერსა შირვინის ქალსა
და აყენებენ ათასნაირ შიშს და სირცხვილსა.
თქვენ გსურთ გაიგოთ ვინც აშფოთებს მის მყუდროებას?
ზამოდი მარკო, დაენახვე ამ ხალხის კრებას.
ძანკალობ შენა? აი ეს არს მონა აპპისა
და ყმა საზიზლი ყველა მისი მოქმედებისა.
აპპი, რომელიც არის მტერი მთელი რომისა,
პატროსნების და სუყველა კეთილ საქმისა.—
მან მკაცრის ხელით მოასპო თქვენი თავისუფლება
და შესარცხვენლად დაგიტოვათ მარტო მონება:
მე შირვინია ძიელ მიყვარს; იმის საქმრო ვარ:
შეელა თქვენგანმა კარგად იცის თუ მე ვინა ვარ:
თქვენს ტრიბუნათა მე ერთ დროში ვიმყოფებოდი,
სიტყვით თუ საქმით თქვენს დაცეასა მუდამ ეცდილობდი.
მაგრამ ჩემმა ცდამ სულ ტყუილად გადაიარა
და ჩემი თავი თქვენმა გულმა არ შეიყვარა:
მლიქნი კაცების სიტყვებს უწყეთ თქვენ გაგონება,
ამისთვის კიდევ მოგენიჭათ მათგნით მონება...
რა საჭიროა ლაპარაკი და გაგრძელება,
რასაც სიტყვითა ვიტყვი საქმით ის ასრულდება.
მე თქვენ ვით მსაჯულს, გთხოვთ საცოლო აწ დამი-
ბრუნოთ

და ჩემი გული აღელვებული მით დაამშვიდოთ. მეჩვენებელი
მეჩვენებელი
და ეს კაცი კი განა ითხოვს ამ ქალს თქვენგანა?
არა, თვის ძალით ამას უნდა მისი წაყვანა.
ზასაჯუ ხალხო: მე და მარკში ვინც გამტყუნდება
იგი დიდისა სასჯელისა ღირსი იქნება.

მარკი.

მფლობელო ხალხო! შენ დასწერე შენთვის სჯულები.
სუყველასათვის წმინდები და გონიერულები:
ნუთუ პირველად შენ დაარღვეე ეხლა ამ სჯულებს?
აქამდისინა ღმერთები შენ არ მიგიშვებენ.
დაესხენ მაშინ როგორც გსურდეთ ისე დამტანჯეთ,
თუ რომ სჯულები ამ საქმეში გამამტყუნებენ.
პატროსანი კაცი განა იმას გაბედაეს,
რომ ბატონს თავის საკუთარი მონა წაართვას?
ეს იცილი კი სრულად თავისნებად მოქმედებს:
შენგან დაწერილ წმინდა სჯულებს ყურსაც არ უგდებს.

იცილი.

პირველად ჩემგნით დაირღვევა იგი სჯულები,
ჩემ შშველელათა გახდებიან რომაელები.
მკვი არ არის მისთვის ხმარობ შენ ამ ძლასა,
რომ უკეთესად დამალაე მით შენს განზრახვასა.
მინ იცის ეხლა შენ რომელი გაგულიანებს?
მე არ დავეძებ შენს განზრახვას და შენსა აზრებს.
მე მინდა მხოლოდ არ იდენდე ამ გვარ საქმეებს.—
მას აქეთ, რაც რომ რომსა ათი კაცი განაგებს
ჩვენ მოგვეცეთა სრულებითა თავისუფლება
და მის მაგიერად მოგვენიჭა ტანჯუა, მონება:

ჩემს მეუღლესა არა მართებს სხვისა მონები, ჩვენ ორივესა გეინდა სრული თავისუფლება.

ქიდეე იქნება ამაზედა ცუდი სჯულები:

თავისუფლების წიაღზედა ჩვენ ვართ, მონები — და ვის მონები? იმათი ვინც ჩვენა გეტანჯამენ და ყოველ ჟამსა ჩვენსა სისხლსა მუკითა სევამენ.

ჩვენ პლებებებსა გვაქვს შრომისთვის მძღაფრი, ხელფატი. —

ჩვენთვის მონები არ არიან საჭიროები:

დაე მონები ჰყავდეს რომსა ათასობითა,

მხოლოდ საცალო ჩემი იყოს თავისუფალი.

მხ, რომაელნო! გეფიცებით წმინდის გულითა,

რომ მირგინია არის გმირი მირგინის ქალად.

იგი სახითაც და გრძნობითაც თავის მამას ჰგავს,

მას დაამტკიცებს, ორივენი ვისაც უნახავს.

ჩემია ტურფა მირგინია, ჩემი იქნება

ნუთუ ვისიმე ხელით იგი მე გამშორდება!...

ხალხი.

საწყალო სიძვე! სთქვი მარკსა ვინ აგულიანებს,

რომ ამ ნაირად უსირცხვილოდ იგი მოქმედებს?

იხილი.

რომაელნო! გხედავთ მე თქვენ შემობრალევით

და სწორედ ამის ღირსიცა ვარ, დამერწმუნევით:

მახსოვს დრო, როცა ჩემთან იყო ბედნიერება,

მაგრამ ეხლა კი შეწვია მე უბედურება.

მე ამ რომშია ბევრი მყვანან მოსისხლე მტრები,

თქვენიც არიან იგინი აწ სისხლის მსმელები.

მინ იცის ეხლა მე წამართონ თავისუფლება

და მერე ცოლიც. — ოხ, რა რჩევი არს ვაჩვენებდნენ...
 მე თავის დღეში ფიქრათაც არ მამივიდოდა,
 რომ ჩვენი რომელიმე ნაირ დროს მოესწრობოდა...
 პატრიციებსა უნდა გედოთ ფეხთ ბორკილები,
 რადგანაც გაქვსთ ყველა მონის თვისებები.
 მესლით და შხამით თქვენი გული არს აესებული,
 ღიდებისათვის ყველანი ხართ დაბადებული.

ბეჯაერებიან საშინელად თქვენ პლებები,
 რადგან არიან სიმართლისა მუდამ მცველები.
 თქვენ გინდათ ხალხის მწუხარება და დამონება
 და მწარე არის თქვენთვის ტკილი თავისუფლება.
 მხიარულება ჩვენი თქვენთვის არის ეაება
 და მწუხარება ჩვენი-თქვენთვის მხიარულება.
 მაგრამ ერთხელაც არის ეს დრო გამოიცვლება
 და მომავალსა ცხოვრების შუგ გაუბუწყინდება...
 ხალხი.

ახ, ეს დრო მართლა რომ მოვიდეს! მაგრამ ვაიმე!...

V აქტი.

დადექი, კმაჩა! ნუ მიმართე ხალხს გესლიანად.
 ნუ თუ შენცოდვე გინდა გახდე ხალხის ტრიბუნად?
 შენთვის საამო არის სისხლი, არეულება;
 ზეკამ არა ქნას, რომ აწ მოხდეს ეს ბოროტება.
 ...! კარგად ვიცი, რომ რომაელებს მთლად ააღივლებს
 მაგრამ მე მხოლოდ ჩემ მფარველად სჯულთ მოუწოდებ:
 ტყუილი დედა აპპისთან მღმრე (შოვიდეს,
 თვის შევლადილი პირგინია ც თავისთან ჰყავდეს.
 მათ იქ მოვევლი; იქ ყვირილსა პარტინ დაიწყებს.

მხოლოდ დამჯდარი აპპას ქუთა გავეასამართლებს...
 შიხლინი

გ ა მ ო ს ვ ლ ა IV.

იილი, ვირზინია, ნუმიტორია, ხალხი.

იილი.

მე თვით წაიყუან სამჯაეროში ამ უძლურ ქალებს.—
 მაყურებლებლად მე იქ ენახავ მთლად რომაელებს,—
 მე მათ ვეძახი, ენც არიან გულოვანები
 და სიმართლისთვის მარად თავებ-განწირულები.
 უკანასკნელი ჩენი დაეა ესლა იქნება:
 შეელა ჩენგანი მასში ცხადად ხეალ დარწმუნდება;
 რომ აპპა სინამ მმართებელად რომს ეყოლება
 ცოლნი და ქალნი ჩენ ჩენათა ნუ გვეგულება.

გ ა მ ო ს ვ ლ ა V.

იილი, ნუმიტორია, ვირზინია.

ნუმიტორია.

ოხ, რა დრო დადგა!... რა რიგ წახდა ხალხის ზნეობა!...
 მაი დედანო! გეწვიათ თქვენ უბედურობა!...
 ვირზინია.

ჩემო იილი; მამის გამო მე შენ გიყვარდი,
 და ეხლა; როცა მამაჩემსა ვგონებ მოეშორდი—

შემიძლიან მე შენს მკუთლელ ვიწოდებოდე?
იცილი.

პირგინის ქალად და ჩემ კოლად — მე გვფიცვები —
სინამ მიფეთქავს მკერდში გული ისევე დარჩები.
ბულისა სწორია! შენ ღირსი ხარ ჩემის ქრმოებისა,
შენ ხარ დამტკობი უბედურის ჩემის ბედისა.
მე ვერ გამოვსთქვამ სიტყვებითა შენ სიყვარულსა,
მაგრამ საქმით კი მას შეეწირავე სულსა და გულსა.
მაგრამ მითხარიო, ხომ არა გაქვსთ თქვენ გაგებულო:
რათ შეაშფოთო ამ გარყენილმა ამ ქალის გული?

პირგინია.

შენ თითონ არ სთქვი, რომ იგია მონა აპპისა?
იცილი.

ღიახ, ის არის მონა მისის ბრძანებებისა.
პირგინია.

მხლა კი მაგის მიზეზი მე კარგათა მესმის:
შეურაცხ-ყოფა ჩემი ტირანს აპპისა ჰსურის.
იცილი.

რა მესმის ესა?... ოხ, გარყენალებაქ...
ნუშობტორია.

ოხ, ზეცავე! ჩვენ შთლად დაეღუპებით.
იცილი.

არა, სინამდის ბასრი ხმალი მიქირავს ხელში
არაოდეს არ ჩაეარდებით თქვენ განსაცდელშია.

პირგინია.

ისმინე აპპი რა ნაირად გაკადნიერდა:
არა ერთხელა ჩემ შეცდენას იგი ცდილობდა.
ხევწა, ალერსი, მუქარობა და საჩუქრები

და ყველა ისა, რასაც ჩენნი ჰატრიციები მარქსისული
 კატროსნების ფასად სთელიან—ყველას ხარჯავდა,
 მაგრამ მაინცა ჩემსა გულსა ვერ იზიდავდა.
 ამ საშინელსა შერცხვენასა გულში ვმაღავედი;
 მამა ამ დროსა ბრძოლის ველზედ იყუთებოდა
 და დედაჩემს კი სულ ტყუილად გაუტყდებოდა:
 შ.რტოკა ისა, აბა მითხარ, რას გააწყობდა?
 მხლა კი ჩემთვის სხენაირო დადგა დროება:
 შენი მეთულე არაეის წინ არ გაიშდებოდა.
 აწ ჩემ მფარველად, იცილიაფ, შენ შეიქმნები.—
 მიუაეი ჩემად და მცებოდა თვალთგან ცრემლები;
 დედაჩემიცა ჩემის ცოდვით ხშირად სტიროდა,
 თუმცა კი ჩემი მწუხარება მან არ იცოდა.
 შეველა გითხარი, რაცა მქონდა შე დაფარული:
 და აი აპვი ხმარობს არა ერთ სიცოცხესა,
 არამედ ძალსაც: იგი არის დანაშაული
 და თვით გააჩქევს საკუთარსა თავის საქმესა.
 ოხ, სინამდისინ ჩენთა მშობელთ დაგვაკეშირონ
 ში თუ მტრებმა ერთმანეთსა ჩენ გაგვაშორონ!
 მაგრამ იცოდე, რომ შე მაშინ შენ წინ მოეკედები,
 და მტარვალებსა შონად სახლში კი არ გავყვები.

იცილი.

ოხ, დამერწმუნე, რომ სინამდინ აპვი შეგიპურობს,
 და შენი სისხლი ხანჯლის ქვეშა დენას დაიწყობს,
 ჩენგნით მთლად რომი წითელ სისხლით შეიღებება,
 მას არ დაინდობს, რომელსაც კი აქვს ახტენება,
 რა არის აპვი მისთვის, ვისაც აქვს გულთენება.

იგი იმასა ერთ ლუკმათაჲს არ გამოხდებამო უღმრთესი სული
შეიძლება.

თეისის მზაკვრობით შენ ის ძიელ ბევრით გჯერბამ.
ისილი.

თუმც მზაკვარია, მცველად მაინც სჯულებს უწოდებს,
ჩვენსა საქმესა ხომ მთლად რომ ცქერას დაუწყებს.

არა, იმედი ჯერეთ არ მაქვს მე დაკარგული.
ჩვენთვის საჭირო არის ქუფ და მტკიცე გული.

მამა შენიცა რომში უნდა იმყოფებოდეს, ეთოლომ
პისათვისა მწიგნს მიეწერ, რომ მალე მოვიდეს.

მავრამ ეწილს კი დრო არის რომ წავიდეთ საბლში,
ზანსაცდელისაგან მე რაიქვს დაგიცვამთ გზაში.

მარტო ეხლა მხოლოდ ერთსა ნუგეშ-ცემასან ენობ
მოგცემთ მე თქვენად იმასაც სამწუბაროსა.

თუ ჩენი მტრები არ მოგეცემენ კარგ სამართალსა,
მაშინ მერწმუნეთ მოვიხმარებ ჩემს ბასრსა ხმალსა.

შოქველება მეორე.

გ ა მ ო ხ ვ ლ ა 1.

ჩინებულა მცხეთაში მარტოკა.

რას შეარები უპაპი? ვგრე როგორ დამცირებულხარ,
რომ პლებებისა ქალისათვის გაგყებულხარ?

ნუ თუ შექადრებ შენს დიდებას იმ დამცრობასა,

რომ გული შენდ მიეღობოდეს პლების ქალსა და თუ მან ჩემი სიყვარული, ხეწნა, ვედრება და საჩუქრები უარი ჰყო და არ მნებდება, — ახლა რომ ძალით ის შევიპყრა, ეგ ხომ იქნება, ჩემის ძალისა და ძინისა გაამყარება.

მაშინ ხალხს ძალოუს... მაგრამ აპპის მათ შიში ჰმართებს! უკო ხალხი უგუნურად თავყანს სცემს სჯულებს. თუ მე ასეთი დიდება და ბედნიერება მხოლოდ სჯულისა ძალითა მაქვს მოპარებული, ეს სჯული ხომა ეხლაც ჩემი მცველი იქნება: — მაშ ხალხი ვინ არს, რომ მის შფოთვით შემიდრკეს გული? ბანა მე თითონ არ მიპყრია ხელთ ის შეძლება, რომა შემეძლოს სჯულთ დარღვევა და აღდგინება? ეს მართალი: ხალხთ კისერზედ უღელის დაღმას უნდა მრავალი რსტატობა და მოხერხება, მაგრამ ჩემშია ზლომათ ჰპოვებ სუყველას ამას, მიდრემ ამ უღლის დასადგმელათ მე დამპარდება.

მხ, უფრო ბევრით აღვილია თქვენი შეპყრობა პატრიციებო; ოქროსა აქვს თქვენზედ უფლობა, და თვითონ ოქროს სრულებითა დაიხარჯება, მიდრემდინ თქვენი ხარბი თვალი მითი გაძლება.

მაგრამ აქამდის თუ არა ხართ თქვენ გამაძღრები, ოქროთი მაინც ყელამდისინ ხართ საესეები.

მაგრამ მოეა დრო და მისთანა კაცი გაჩნდება, რომელსაც სრულად არათერად არ ეჩვენება, რომ თქვენ ყველანი ერთიანად ფასით გყიდოთ და თავის მძიმე უღელს ქვეშა გაწვალოთ, გტანჯოთ.

მაცრამ რას ეხედავ? მირზინია აგერა მოდის, იმასთან დედა, იცილია და გროვს ხალხის.

მუხ, იცილიავე, მაშფოთრების წინამძღოლებო! არ გეგონოს რომ აპპი ძლიერი შენ შეაშინო. იმას, რომელსაც აქვს შეფობის მოთხოვნილება, იგი იგი თვით მტარვალ სიკვდილსაც არ შეუშინდება. არც ადღეილათა ულალოტებს თავის სურვილებს. და დღესა თუ ხვალ უსაბუროდ მათ აასრულებს.

გ ა მ ო ს ვ ლ ა II

ბაკი, იცილი, პირბინია, ხალხი, ლიკტარები რას მოასწავებს ეს ყვირილი, არეულება? დეცემვირის წინ ხალხი იგანა ასე წარდგება?

ხალხი, რომელიც შენა მართლ-მსაჯულებას, რომელიც აპპი.

მეცა ეთხოვ რომსა იკონიოს პატივისცემა. ასტრეიაცა ჩემთანა ზის თავის დიდებით, რომ დაიფაროს რომის ხალხის კეთილ-დღეობა. და ლიკტარები შუბებით რომ გარსა მარტყიან თქვენ ამზედა უსიტყოთა გეუბნებიან. თქვენ არ მამეცით უმაღლესი ესე უფლება? მხლა კი დახე? თქვენ მიეცით ეს დაეწეება? ჩემში სრულდებით იხატება რომის დიდება;

მ. შ ჩემსა სახელ პატივ-ეცით თქვენს პიროვნებასა და
ნუმიტორია.

შენ წინა ოხ, აპპი! ხელდაეღე დას მწარედ მტრადსა:
ბოროტი მარკო მართმევს ჩემსა საკუთარ მკალსა.
იგი ნამდვილად არის ჩემი ნაშობი შეილიაო, პანი
და ჩვენ ცოლ-ქმარსა ემითილა გვიდგემა სული, იგი
მაგრამ იმასა ეს გარყენილი თვის მონად რაცხავს
და მუდამ ქმსა ცდილობს, რომა ძლით წაგვართვას.
ამ საქციელზედ რომი არის აღელვებული...

ჩემი სოცოცხლეს ამ ქალზედ მანქნის დასრულებული.
მს არის ტურფა, მაგრამ ამის კეთილი გული
სიტურფესა სჯობს; მთლად რომის ხალხს აქვს გაცხებული,
რომ ეს ქალია თავი უფლად დაბადებული.

შენა გთხოვ აპპი, მომაშორე შენი თქრები
და დამარწმუნე, რომ ჩვენია ჩვენის შეილებიან ძის

სადაც არიან წმინდა სჯილნი და დგენილები

იქ მხოლოდ უნდა მიშობდნენ მათ დამრღვეველები.
აშაო არის მის ცდა, ეისაც სურს მოტაცება

შენის ქალისა — თუ მართლა ის შენი იქნება.
ჩემში არ არის არც ნამცეცი მიდგომილება.

ისეთი კაციც მე ჩვენ რომში არ მეგულებათ, ნორ
რომელსაც სურდეს შენი ქალის დამონაეება.

მაგრამ თქვენ ვინ ხართ? მაგის მამად ვინ იწოდება?
ნუმიტორია.

არ იცნობ შენა?

დაატყრდი მას; მიოვიწია ჰქვიან სახელად.

მამსაძე ქვეიან ეს სახელი დასამტკიცებლად
იმას იცნობენ მთელი რომის მოქალაქენი,
ჩვენ პლებეებრ ვართ და მით ვართ მოამაყენი,
რომ ეს ქალია თავისუფლად დაბადებული
და მონის სისხლი მასში არ არს გადარეული,
ის სს ყველაფერი მართლ იმითიკა მტკიცდება,
რომ გმირთა გმირი იცილია მის ქმარი ხდება.

იხილი.

დიახ, სიკოცხლე მე იმისთვის არ მენანება
და ისე ძვირად მიღირს, როგორც თავისუფლება.

აპკი.

მე მსურს გაეგო ამ ქალისა შთამომავლობა.
და შენ კი გინდა თუ არ გინდა ამისი ქმრობა —
მაგითი მაინც მისი ბედი არ შეიცვლება.
ბოროტებიცა შენი გული ტყუფლად ეღებება,
მერწუნე შენგნით არავის არც შეეშინდება.
შინც არის ესა — რომის ხალხის წინ დამტკიცდება.

გამოსვლა III.

მარკი, აპკი, ვიკინია, ნუმიტორია, იხილი,
ხალხი, ლიკტორები.

მარკი.

როგორც შექმენის მოქალაქეს ისე წარესდება
წინაშე ჩვენის მფლობელისა აპკი ძლავდისა.
მე არ მაძღვეენ უკან სჯულის დამარღვევლები,
და ეს ურცხვი თანამგრძობნი იცილისა მობრუნ

ჩემს მაგარ გულსა სრულებით ვერ შეაშინებენ
 რომელ კაცსაცა წმინდა სულნი დაიფარა
 იქ იარაღი და ყვირილი არაღას გახდება.
 რომ მართალი ვარ — ეს იმითიც ცხადად მტკიცდება,
 რომ მათ ბრველად დაარღვიეს ეს ჩვეულება: ან
 პასუხს უგებენ, როცა არ ეინარეკითხება:
 მართალი არის: ახალია ეს ჩვეულება.

დაიწყეთ საქმედ და საქმიდამ სულ გამოჩნდება
 მარკი.

აი ეს ქალი ჩემ სახლშია დაბადებული
 და შემდეგ მათგანით ამ გვარად არს მოპოვებული:
 ნუმიტორიას როდესაცა ქალი მოუკვდა,
 იმ დროს შირგინი ბრძოლის ველზედ იმყოფებოდა,
 და იმას ქმარი რომ მწუხარედ არ გახდომოდა
 ეს ქალი ჩემს მონისაგან მსწრაფლად იყიდა.
 თითონ შირგინი იქნა პირველ მოტყუებული.
 სოლს დაუჯერა და მასშია დაჩვენებული,
 რომ იმის ქალი ცოცხალია. აი კაცები
 ამ ქალში შაცემული ფასის დამნაბეველები.
 რაც მოგახსენე ყველას ფიცით დამტკიცებენ.

ნუმიტორია.

მტყუანსა ცაცსა როცა ვანმე კი გამტყუნებს
 იმავ წამსავე უსირცხვილოდ ფაცილოს დაიწყებს
 ბანა მშობელი დედის ფიცი და დამტკიცება
 შურო ნაკლები ყურადღების ღირსი იქნება.

სინამ იმათი, ვინც ამ მარკის მოწმად არიან და უსირცხვილოდ თავიანთ ფიცსა ჰყიდიან?

ხალხო! ვახოვით თქვენა ეს მოწმები ჯერ გააჩუმოთ და მათზე წინათ ჩემს ლაპარაკს ყური დაუგდოთ:

მწუხარებაში, სიტყვებშია და სიყვარულში იქნება იგრძნოთ, რომ მე ცეცხლი მეგზნება გულში.

აპპი.

მაჩუმდით ყველა, — მოსამართლე აქ ეიმყოფები.

თქვენში არიან იმისთანა მოქალაქები, რომლებიც რაკი ტურფა ქალებს შეიყვარებენ მან იმათსა თავსა რომის თავეს ინაცუალებენ.

ამ გვარნი კაცნი დღევანდლამდის რომს აღვლებენ და იმისაგან დაწერილ სჯულთ ყურს არ უგდებენ.

იიილი.

სინამ საბუთნი ორივეს მხრით არ წამოსდგება, მან მანა გაქვს ნება შენ ესენი გაასამართლო?

და ის, რახედაც სუყველასა აქვს სრული ნება ამ საწყალ დედას ეხლა გინდა შენ აუკრძალო?

აპპი.

ნუ თუ შენ გინდა, რომ შეიქმნე ჩემს დამრიგებლად იმისათვის რომ ერთ დროს იყავ ხალხის ტრიბუნად?

საქმის გარჩევა ვალდებულად რომ არა მქონდეს და შენსავეთა ეს საქმე არ შემეხებოდეს, —

დედის და ქალის ხსენებაზედ ჩემსა გულში შენს გულზე მცირე სიბრალოლი არ აღიძვრება;

შაგრამ იცოდე, რომ სუყველა სამჯაეროშია დამუქრებანი და ცრემლები არ იწყნარება.

აქ მხოლოდ უნდა შეუფებდეს მარტო გონება,

რომლისგანით ყველას სამართალი მიენიჭება.
 წინაღობთხოველი წამოადგენს თავის საბუთებს,
 შემდეგში დედა თუ რომ ძალ-უძს მათ გამტყუნებს.
 ასე ამბობენ ჩვენი რომის წმინდა სჯულები.
 მაგრამ შენ გხედავ, რომ სჯულებზეც არ ემყარები . . .

იცილი:

მხლა ხშირ-ხშირად გვაგონებენ ჩვენ რომის სჯულებს,
 მაგრამ ჩვენს სჯულებს შეადგენენ ზოგთ სურვილები.
 იყო რომ სჯულებში მათ დამორღვევი საფარველს ჰპოვეს—
 მაშ შეცოთიონა ამ სჯულებზედ დაემყარები
 და განგიანლებთ, რადგანაც ქალს მამა აქარაჰყავს,
 ამ ქალის საქმის გადაქრის ნება არ ექვს.

იცილი მართალს ამბობს:

მამა საჭიროა,
 ბეუბნებით რომ მამაც არის მოტყუებული.
 იცილი

სიცრუეე შენი კარგად ვიცი, ვერ მამატყუებ.
 შეაყენევი შენი დაეა, თორემ ეხლავე შენ ლოცმ
 შენს ვერაგობას მთლად რომის წინ გამოეაცხადებ.

იცილია!

ხმა გაიკმინდე. ნუ გიშფოთს გული.
 მითხარი ერთი ეიზედა ხარ დამყარებული?
 შენა გგონია რომ დაგიცავს ის ხალხის ჯგუფა,
 რომლისაც გული სისხლისათვის შფოთავს, დელდება.
 ოხ, უგუნურო, უგუნურო, რარიგად სცდები!

ჩემის, თავისა და მთარეველი მე თვით ვიქნები
 არ შეუღრკები სრულებითა შენ მომხრეებსა
 მე პატივსაუხსცემ ხალხსა და არ იცილიებს,
 მათ ყვირილისგან სრულებითა არ შეეშინდები
 და სათაკილოთ მიმაჩნია მათ გვარ კაცები,
 იტილი.

ღიბს, კარგს შერები: რათგანც ყველა ვინც მონად ხდება
 შეძულებისა და ზიზღისა ღირსი გახდება,
 იყო ღრო, როცა მობუზული იარებოდი
 და გლახასავით წყალობასა, ჩვენგნით ითხოვდი
 შენს მდიდურს თავს ჩვენს წინაშე დაბლა იხრიდი
 და შენს დაბალს სულს სულგრძელებათ ჩვენ გვიჩვენებდი.
 პატიოსან და მართალ კაცად ირაცხებოდი,
 თუმცა ამ გვარი თავის დღეში შენ არ ყოფილხარ,
 ამასთან ვერც ხმაშაღლაცა არა ჰყვიროდი:
 მხლა სუყველამ იცის თითქმის რა კაცაცა ხარ,
 შენში არიან სრულებითა შეკრებილები
 პველა მოსისხლც ტირანისა თვისებაები,
 მხოლოდ მაკლია მარტო კეთილგონიერება,
 რითაც ტირანი ხალხთა შორის უფრო მძლავრდება.
 ხალხი.

ის ლაპარაკობს გაბედვით და სამართლიანად
 აპი. მთავარი წინამძღვრ მხარე
 დღეს მსურდა მხოლოდ ამ მოწინისა გასამართლება,
 მაგრამ თავხედი უფრო წინად დაისაჯება.
 იტილი.

მე მსურს დამეტვა ჩემი ცოლის თავისუფლებას,

მაგრამ რადიდი მელირსება ბედნირება,
 როდესაც ჩემი და რომისა უფლებები
 შეიქმნებიან ჩემის სისხლით მთლად დატულები!
ხალხი.

რა გულ-ამაყათ და სიმართლით პირში ებმება,
 მაგის შერდშია რომაული გული ღელდება!
აკვი.

თქვენ, ლიკტორებო, გიბძანებთ, რომ თქვენი შუბები
 იცილიასა თავზედ იყენენ აღმართულები.
 და თუ შეინძრეს. . . .

მირზინია.

ოხ, ზეცაე! არა; მაგის ფარად მე შეეიქმნები,
 დაეხსენ ჩემზედ აღმართევით თქვენი შუბები.
 მე მამაყენეთ ყველაფერი უბედურება.
 არ შეშინიან არც სიკვდილის, არც მონებისა,
 მხოლოდ იცილის მიანიჭეთ თავისუფლება,
 რადგანაც არის ახოვანი მცველი რომისა.

აკვი.

წაიყვათ მონა.-თქვენ არ გესმით ჩემი ბძანება!
 ბქ იმალება საშინელი განზრახულება
 და მთელი რომი განსაცდელში აწ იმყოფება.

იხილი.

ჩემი ხანჯალი მძლავრობისგან ჩვენ დაგვიფარავს.
 სინამა ესუნთქავ ჩემთან მოსვლას ნურეინ გაბედავს.
ხალხი.

რა უშიშარია!
იხილი.

რომ შენ ეს დაგრჩეს—ჩემი მოკელა ჯერ დაგჭიდება.

იცოდე, ხალხო, მზაკვარება აქ ჩამოვარდა.
 და რომ შიშა რაცა ხდება ყველამ გიგოვს
 და შერე თქვენ წინ როგორც სურდეს ისე დამტანჯოს.
 მარყენილსა აპპის შირგინის სურვილი გულის აქვს
 და უსირცხვილოდ მუდამ ჭამსა ცდილობს შეიპყრას.

ხალხი.

მს, რანაირი გარყენილება!
 იმილი.

ტირანი აპპი მას ცდილობდა ცხადად თუ ძილში, ნა
 რომ მშვენიერი შირგინია ჩაეგდო ხელში. ნა
 ამისთვის ოქროსა და ხვეწნასა ბლომად ხარჯავდა,
 მაგრამ ამითიც მის გულს მაინც ვერ იზიდავდა.
 შირგინიაში პატრიიციტა სისხლით სავსეა.
 ამისგანაც ძალით სურაობს მის მოტაცებას.
 მაშინ მამბობს ქალებს, ქმრებს ცოლებსა უნდა სტიროდეთ.
 აუ ქვეყანაზედ რაღათ გინდათ, რომა სცხოვრობდეთ?
 რათ გსურთ სიცოცხლე, როდესაცა თავისუფლება,
 თქვენ სუყველასა ერთიანად გაქვსთ წართმეული
 და მხოლოდ ტანჯვა, მონება, გაქვსთ დატოვებული.

ხალხი.

ჩვენ და ჩვენ შეიღებეს სიკედილი ან თავისუფლება!

აპპი.

იცილი სტუფისა...
 სიკედილი ან თავისუფლება!

ხალხი.

ნუმიტორია
 დიდსულოვანო ხალხო ვგრე ნუ განრისხდები!

ნუ მიგი შეეებენ იქამდისინ ჩენნი ლმერთებო, რომ მხოლოდ ერთი ჩემი ქალის გულისათვისა წყალსავით სისხლი დაიღვაროს რომის ხალხისა, მხოლოდ ვთხოვთ თქვენა, რომ ეს დავა გააწყვეტინოთ იქამდის, სინამ მირგინისა არ მოუწოდოთ. მაშინ თქვენ წინა იმედშიაქვს რომ დამტკიცდება ჩვენზედ ამ კაცის უსირცხვილო ცილის წამება.

კვნი

ხმა გაიკმინდეთ და შესწყვიტეთ ეს აღელება! თორემ მე, შკატრი სჯულებისა აღმსრულლებლი, მეცდები თქვენზედ ავასრულო მათ ძლიერება, თქვენ გინდათ ვახდეთ ამ ნაირი საქმის დამტკიცებების დადებით სრულებითა არ შეიძლება, რომა შემტკიცდეს ან დაირღვეს მართლმსაჯულება, იცილი სტყუის — თქვენ წინაშე ეს დამტკიცება იმასა სწყურის ხალხის ხისხლი და აჯანყება, როდესაც იგი ტრიბუნათა იმყოფებოდნა იბრძოლებს ჩვენსა და თქვენსა მოსისხლე მტრად ორცხებოდნა პატრიციების მთლად გაწყვეტა ამას ენება, რომ აღვილათა მოენიკა თქვენთვის მონება. ათე ქაცს მიანდეთ მთელი რაში თქვენს წებითა, როდესაც იგი დაუძღურდა მტრებთან ბრძოლითა. და ეს რაცა ვარ, თქვენგნით არ მაქვს მონიკებულო, იმ დროს, როდესაც რომნი იყრ დასუსტებული შრთიერთისა ბრძოლისაგან და უთაჩხმოზითი მხლა როს რომში მშვიდობაა დამყარებული, ნუთუ გსურთ კიდევ დაარღვიოთ მის ბმანებითა.

რომელსაც გული სრულად გესლით აქვს ავსებულონი
 ხალხი.

ღიას, ეს ხომა ეხლა ჩენი მსაჯული არი. ნაღან
 მავიგოთ მანც თუ რას გვეტყვის ეს გულ-მაგარი.
 იხილი.

ღიას, ეს თქვენა გაიხადეთ სჯულის მომცემლად,
 წელი გაეიდა და შეიქმნა თქვენ სისხლის მსმელად.
 მშვიდობათ უჩანს საზოგადო მას დამცირება!
 მშვიდობა კი არა, — მან მოგცათ თქვენ ტანჯვა, მონება.
 ბრძოლის ველზედა მოქალაქეთ სისხლი იღვრება.
 და ესე სისხლი, მოიფიქრეთ ვისთვის იღვრება?
 საწყალი სიკცი! იმას ჰქონდა განზრახულება,
 რომ აედგინა ჯარში ძველი თავისუფლება;
 მაგრამ დევნიერით განზრახეს ამ დროს კაცები
 და სიკცის დასცეს უკანდამ ბასრი ხანჯლები.
 აჰაჰი.

სიკცი იყო ქვეყნის ამრევი...

იხილი:

მის სიკედელზედა რალათ გეინდა ჩენ გაგძელებათ
 სუყველამ იცის, როგორც მოხდა ეს ბოროტება.
 შიგ რომში სისხლი ეხლა თუმცა ჯერ არ იღვრება,
 მაგრამ ოქრო კი ბზესაეითა აქ იხარჯება.
 შინც რომ სიტყვითა და აზრებით არს რომაელი
 იმას რომისა მტრათა რაცხავს თითქმის ყოველი.
 ჩენსა ქალებსა არ წაართვეს თავისუფლება,
 მშობლებს და ქმრებსა სრულებითა პატიოსნება?
 შეეყანაზედა რალათ სცხოვრობთ? რას ელოდებით?

რისთვის არ გასთხოვით საფლავებსა და არ ჩაწვებოდეთ? რომაელნი ხართ? რომაული ხმა მეყურებდა, მაგრამ არსად სჩანს რომაული გულოვანება. ნუთუ ეიდრემდის სისხლს არ ნახეთ თავს არ შეიღებთ? ჩემი სიკვდილი აპპისა აქვს გადაწყვეტილი რაღას მოვლით, ლიკტორებო, რათა არ ასრულებთ აპპის ბრძანებას? და გახსოვდეთ კი რომ ეს სიკვდილი რომაელებსა მოანიჭებს თავისუფლებას, ან საუკუნეთ დაამყარებს მათში მონებას? ითხოვოლე აპპი. სინამ თავი მამია მხრებზედ? მე ყოველ ჟამსა უშიშარად ამ მოედანზედ ხალხს მოუწოდებ, რომ დაიკვან თავისუფლება და შორს გასდევნონ შემარცხენი კაცის მონება. თუ რომ, რომში არ არიან რომაელები, მაშინა გფიცავთ ახალ ბრუტად მე გაუხდები ახალ ტარკვინის. შემომხედე არსად გაერბივარ, არ ვიმალოები, არ ვკანჯალობ. : . . . აი აქა ვარ. . .

პირბინია.

ოხ, ზეცავ! აპპი! გვედრები ნუ განრისხდები და ამის სისხლში არ გასეარო შენი ზელები. ხომ გესმის ხალხი რანაირად ჰყვირის, დეოდება: ამისი მოკელა იმისაგან შენ არ შეგარჩება. მე დამტანჯევი ისე, როგორც შენ გენებება: მაშინ შენ და რომს მოგეცემათ მცირედი შეება.

იხილი.

შენა სთხოვე და შეგიძლიან ჩემ წინ სთხოვო რამე აპპისა?

უნდა გრცხვენოდეს ამოდენა გროვა ხალხისა. ეროვნული
ბიბლიოთეკა
 თუ მე შენ ძვირად გიღირეარ და გსურს ჩემი
 ბამოიჩინე გულოვნება და უშიშრობა.
 და როდესაცა მე შენთვისა შევიქმნა მკედარი
 მაშინ შენ ჩემგნით ეს მიიღე ერთ საჩუქარი.

წამოთხრობა:

ოხ, საშინელებაე!
 მოუცადევი პირგინიას მე გვედრები,
 რომ გავიგონოთ ამ საქმეზედ მისი აზრები.

ხალხი.

ზადასდე საქმე: პირგინიას გთხოვთ მოუცადოთ,
 ჩვენ სუყველასა გეინდა იმის ხმა გავიგონოთ.

აპკი.

სჯობს სწორეთ რომა პირგინი აქ იმყოფებოდეს,
 და ამისათვის საქმე ესე უნდა გადიდეს.
 ხვალ ამ ჭორუმზედ თქვენ სუყველას მოგელოდებით.
 იცლი არის სწორეთ ღირსი დღეს სიკედლისა,
 მაგრამ მაგასა დღეს არ ვაძლევ ამა სასჯელსა,
 თქვენ არ გეგონოთ, რომ მე ამას ვშერებოდე შიშით.
 დაე იცოცხლოს ჯერობითა, და თუ რომა ჰსურს
 ხვალ ეგ წარმოსდგეს სამსჯაერ რს წინ იარალითა.
 და თქვენგანსაცა ვისაცა სურს იმასაც ძალუძს
 მოსამართლეთ წინ გამობრძანდეს მახვილთ ქნევითა
 და აქ მოისმენთ სამართალსა ჯერ საცულოზედ
 და შემდეგ მაგა ბოროტსა და მოუსენარზედ.
 მაშინ თქვენ ჰნახავთ, რომე აპკი სიმართლეზედა
 არ შეშინდება არც ყვირილს არც სისხლის ღერაზედა.

მარკი.

მაშ ეს საღაო მხეველი კი ჩემთან დარჩება,
 ამაზედ თითონ რომის სჯულით მაქვს სრული ნება.
 იცილი.

როგორ?

მაშინ ნამუსი იმ ქალს განა კიდეე ექნება
 რომ შენისთანა უსირცხვილო კაცს სახლში გაჰყევს?
 ამგვარი ცუდი სჯული სრულად არ მეგულება,
 და თუ საღმეა, უსათუოდ უნდა დაირღვეს.

მარკი.

მაშ ეინ იქნება ამის თავდები?

ხალხი

ჩვენ სუყველანი!...

იცილი.

წაეიდეთ სახლში. მეც ეიქნები შენი თავდები.
 ხეალ დილაზედა ჩვენ ყველანი აქ შევიყრებით.
 ან ჩვენ ცოლ-შვილით შევიქნებით თაენისუფლები
 და ან ყველანი გმირულათა დაეიხოცებით.

გ ა მ თ ს ვ ლ ა IV.

აპკი, მარკი.

აპკი.

ის იცილიას ცოლი არის? ძალიან უყვარს?
 მათ უფრო მაგრა ეადგევარ მე ჩემსა განზრახვას.
 შენ მხოლოდ ხალხის იმედზედ ხარ დამყარებული,
 მეტი.

მარკი.

არსად მინახავს ხალხი ასე აღელვებული
და შეფოთისათვის თავგაწირვით გამზადებული.

აპკი.

ხალხის ღელეასა მე მაშინ ყურსაც არ უგდებდი,
მხოლოდ მშვენიერ პირგინიას მარად ეუმზერდი,
რომელიც ჩემ წინ იდგა მწარედ დაღონებული.

იგი ერთს ღროსა უეჭველად ჩემი იქნება.

შენ გგონია რომ ხალხისაგან ვარ შეშინებული?
მაგრამ აპკის რომ უთხრა ესა—განა გაქვს ნება?
მანა ის ხალხის მმართველი კიდევ იქნება,

რომელიც მის წინ შეშინდება და გაყვითლდება?
რაც უნდა ხალხი ჰღელავდეს და მალღა ჰყვიროდეს;
მისი მფლობელი უნდა მუდამ გულ მაგრათ იყვეს,
უნდა მაშინვე მრისხნად ხალხი გაანადგურო

და სუყრველთვის შეუპოვრად გული უჩვენო.
მაგრამ ზოგჯერა არც ეს არის ხოლმე ურიგო,
რომ პირფერობით გაშმაგებულთ გული მოუვო.

ეს არის ჩემი იარაღი, რომლითაც ხალხსა
მიკაეებ ხელში როგორათაც პაწია ბავშვსა.

მარკი.

სინამდისინა იცილია რომში იქნება,

მიღრემ რომაელთ მოსვენება არ შეიძლება.

დამერწმუნევი, რომ ის თავის გაბედულობით

და კაცის გულის შემარყვეველ მძლავრის სიტყვებით

ხალხს მოაგონებს ძველებურსა თავისუფლებას

და მაშინ ნახამ, რა რიგ იწყობს ის აღელვებას.

აპკი.

სინამდისინ მაქვს გასარჩევი სხვა საქმეები
 დაე იცოცხლოს იცილიამ. ხან მოთმენება
 უნაყოფოთა არ ჩაიელის. მე გეფიცები,
 მთლად რომის ხალხი იმაშია ხეალ დარწმუნდება,
 რომ იცილია ჩემთან სრულად ეერას გახდება.
 და იგი ხალხი, ეხლა რომ მას ექომაგება,
 რა რომა ნახავს იცილისა უძლოურებასა,
 მაშინ სუყველა თვით იცილსევე მტრათ გაუხდება
 და პირველივე ჩაუხვამენ გულში დანასა.

მარკი.

პირგინის მოსელა ვახსოვდეს რომ ხალხს აგვიღვლებს
 და იცილის ერთი ორად გააგულისებს.

აპკი.

პირგინის მოსელას, განა კიდევ მოელოდები?
 წაიღეთ ეხლა და შემდეგში კი დარწმუნდები,
 რომა პირგინი რომში მოსელას ეერ მოესწრება,
 რადგან მიეწერე ჯარში იმის დატუსალება.

მოქმედება მესამე.

გ ა მ ო ს ვ ლ ა 1.

პირგინი.

აგერ მოვედი. ოხ, რა რიგად ვეშურებოდი!
 მითქოსა შიში, სიყვარული და სიბრალოლი
 ჩემსა ფეხებსა ფთებს ასხამდნენ — ისე მოერბოდი.
 მაგრამ რამდენიც ჩემ სახლ-კარსა უახლოვდები

იმდენი უფრო შიშობს, ჰკრთება ეს ჩემი გული
 აგერ ლამდება. თუ არა მყავს ჯერ წართმეული —
 წაეღო ერთს კიდევ მოვეხევეი ჩემს ტურფა ქალსა,
 ჩემის სიბერის ნუგეშსა და დამატებობელსა.

გ ა მ ო ს ვ ლ ა II.

იცილი, ვირგინი.

იცილი.

მის ეხედავ ამას?... ვირგინი შენ კიდევ მოსულხარ?
 ოხ! თვითონ რომის ღმერთებს ჩვენთან მოუყვანიხარ;
 შენი აქ მოსელა მოასწავებს ბედნიერებას.

ვირგინი.

იცილი! ზეცავ! რაც შემეძლო ვეშურებოდი;
 ოხ, მითხარ ჩქარა: ხომ ღროითა მე აქ მოვედი.
 შეშინის გკითხო... მე შამათა კიდევ ვითვლები?

იცილი.

ჯერ შენ გეკუთენის შენი ქალი—ნუ შეშინდები.

ვირგინი.

ოხ, ჩემო ქალო!.. ახლა ძალ-მისს ამოვისუნთქო.

იცილი.

შენია, მაგრამ თვალებიდამ ცხარე ცრემლებს ღერის
 და მომავალსა თაეის ბედსა შიშით მოვლის.

დედა და ქალი ორივე ერთად იმყოფებიან
 და შენსა მოსელას მოუთმენლად ელოდებიან.
 ამასთანავე იმათ იგი უკამი აშინებს,

როს რომში მოხვალ და ნახავ მის მოქალაქეებს,
ვირგინი.

ოი, ღმერთებო!...

თქვენ შეისმინეთ გულ-მხურვალე ჩემი ლოცვები;
თქვენ გაამძლავრეთ ავით-მყოფი ჩემი ფეხები
და დამიბრუნეთ ძველებური ძალოვანება,
რომ ან დაეიცვა ჩემი ქალის თავისუფლება
და ან იმისთვის ბრძოლის ველზედ შევიქმნა მკედარი.
იცილი.

მეც ვირგინიას ან დაეიცვაე და ან მოეკედები.
მაგრამ მაშინო თქვენ გაქვსთ კარგი საშუალება,
რომელიც ეხლა მე არა მაქვს—ის არს ცრემლები,
მათ დანახვაზედ რომის ხალხი მთლად აღელდება.
ვირგინი.

ახლა მითხარი, ჩენი საქმე რითი გათავდა?
იცილი.

მს მოედანი, რომელზედაც ეხლა ჩვენ ვდგევართ,
შეიქმნა ღღესა ასპარეზი ბოროტებისა:
შენს ტურფა ქალსა მარკი თავის მონად რაცხაედა
და აპპი ძლაველიც თანხმა იყო მის აზრებისა.
რომ ჩენი რომის ხალხი ეხლა სრულად მოსტყუედეს
ბლომად მოწმები ოქრო, ვერცხლით მათ მოისყიდეს.
აპპი ცდილობდა ამ საქმისა გათავებასა,
მაგრამ მე იმას არ ვაძლევდი ამის ნებასა.
მის უმღრთოებას, ბოროტებას, მკაცრად ვკიცხავდი
და ამ საქმეზედ შენ დასწრობას ხმამაღლივ ესთხოვდი.
როდესაც ხალხმა გაიგონა შენი სახელი

რა რიგ შეიქმნა საშინელად აღელვებული!

მაშინ მიიღო აპკიმ სახე მიუღვამელი

და შიშისაგან საშინელად უთრთოდა გული.

თუმცა ბოლოს დროს შენს მოცდაზედ იგი დათანხმდა,

მაგრამ მე მაინც უფრო ძლიერ ის მაშინებდა,

რომ განზრახულსა კაცებს ხელში არ ჩაეარდნოდი

და საუკუნოდ ჩვენ და რომსა არ დაგეკარგოდი.

მაგრამ ღმერთების შემწეობით აგერ მოხვედი.

ხეალ ექვს საათზედ ჩვენი საქმე უნდა გაირჩეს,

ამისთვის როცა ბრწყინვალე მზე აღმოცემდეს

ზამოდი ხალხში მწუხარე და დაღონებული

და ტირილითა სთხოვე ქალის თავისუფლება.

დაბალს ხალხშია მოძებნევი შენ სიბრალოლი:

მხოლოდ მარტო მის შემწეობით დაუბრუნდება

მამასა შეილი, ჩვენსა რომსა თავისუფლება

და იცილიას თვის ცოლი და პატიოსნება.

პირზინია.

იცილი, იცი შენ რა რიგად ძვირად გაფასებ...
 მე მოგეც ქალი — მეტს სიყვარულს რით დაგიმტკიცებ.

ძვეყნათა სამი საგანი მყავს შეყვარებული:

რომი, სახლობა, მათთან შენი მამაკი გული.

მე შენთან ქირში წამოსვლას ვარ გამზადებული...

მაგრამ შენა გაქვს გულოვნება მოქარბებული...

იცილი.

მანა ვაჟ-კაცსა მოსქარბდება გულოვანება?

პირზინი.

ბულოვანება მაშინ არის ამაოება,

როს მას ეწეება, რომელსაც იგი აღელვებს,
 და იმისთვის ხომ სრულად არაფერი იქნება,
 მაკირებებაში რომელიც მას არ მოიხმარებს.

სამართლიანად შენი გული ვხედავ ღელდება,
 და შენს შერცხვენას და სამშობლოს უბედურებას
 ერთად აერთებს, — როდესაც ეს არ შეიძლება:
 ორი საქმეა...

იცილი.

ერთი საქმეა: მათი გაურა არ შეიძლება.
 მამა ხარ შენ და დაეიჯერო არ გეყურება?....
 თუ ჩვენ საყვარელ რომს ექნება თავისუფლება,
 მაშინ იმაში ჩვენც ვიქნებით თავისუფლები:
 და თუ რომ რომი ტირანების მონა იქნება,
 მაშინ ჩვენ უნდა ავმართოთ ბასრი მოხეილები.

პირბინი.

ეს არის ძნელი, რომ რომია დამონებული
 და ამისათვის შენთვის შიშობს ეს ჩემი გული.
 შენ ლაპარაკობ გაბედვით და ამბობ მძლავრ სიტყვებს,
 მაგრამ იცოდე, რომ ეს მხოლოდ ხალხს აღელვებს.
 მაგრამ ბოროტს კი ბოლომდის ვერ მოასპობინებს.
 მშიშობ იმაზედ, რომ ირჩევ შენ იმ გვარ მეგობრებს,
 რომლებიც ველარ იმაგრებენ თავის გულის-თქმებს.
 ოხ! მე რომ მკონდეს ჩემი ქალის დახსნის შეძლება
 ისე რომ მამულს არ შეერყეს თვის მყუდროება!...

იცილი.

ზაჩუმდი, კმარა, როგორ ამბობ მაგ გეარსა სიტყვებს.
 სამშობლო მხარე შენ გგონია იქ იმყოფება,
 სადაცა მხოლოდ ერთი მეფობს, ერთი განაგებს.

და მთლად ხალხი კი მას მორჩილობს და ემონება?
 სამშობლო მხარე, შეილები და თავისუფლებანი
 წარსულსა დროში სამური ტკილილი სიტყვები,
 მაიმე! ეხლა იქმნენ სრულად წაბილწულები,
 იმათ პირშია, ვინც არიან მტრისა მონები
 და იმათ მიმე უღელ ქვეშა წადრეკილები:
 მსეც იქნება სინამ იგი ერთი იცოცხლებს,
 რომელიც ჩვენა ყველას გეტაცებს და გვიმონავებს.
 მხლა სიკედლილი, მოტაცება, ძალ-დატანება,
 ბოროტებათა რომში თითქმის აღარ ითვლება;
 მაგრამ მითხარი: მაზედ ცული რაღა იქნება,
 როდესაც კაცი თვის მცარცველსა დაემონება.
 შეშინებული ჩენი რომის მოქალაქები
 მართმანეთს ევლარ უცქერიან, ვერ საუბრობენ,
 შველა შეიქმნენ იქვიანნი და თვალთ-მაქცები
 მამა და შეილი, ძმა და დაი ერთმანეთს მტრობენ.
 სუყელა ურცხვი კაცი არის აშაღლებული,
 პათიოსანი და მამაცი დამცირებული.
 აი რა დროსა მოესწართ რომაელებო,
 ყველა მტრებისგან შესარცხვენო და ჩასაგმობო!

ვირზინი.

შენ მართალი ხარ... ჩემსა თვალებს ვით ნაკადული
 მწუხარებისა და სიბრაზის სციევა ცრემლები...
 მაგრამ მთლად რომი ხომ აწ არის დამონებული
 და მარტო ჩვენა ვით გაეხდებით მისი მცველები?
 იხილი.

ან დაეიხოცოთ და ან მათი ჯაერი ვიყაროთ.

წინეშობაზე და მხოლოდ მიჩვენი. რა იმედი უნდა გქონდეს?

იმათი ჯავრის ამოყრა ჩვენ გავფიქრებდეთ.

ჯერ შენ არ იცი თუ ჩვენ უჯარში საღამოს მიღის დეცემვირებთან მტარვალაობა და მძვინვარება!

და ჩვენი რომის ეაქვაცები რასა შერებიან?

იგინი დრტვიან, მაგრამ მაინც იქვე რჩებიან.

არა, იმედი მაქვს რომ იმათმე გაეამტყუნებ

და ფრხილდებდამ ტირან აპპის ქალს გამოეტყუებ.

მე ამ საქმესა გფიცავ მსხვერპლად შევეწირები.

მაგრამ იფიქრე: როდესაც შენ დაილუპები,

მისთანა კაცი ქვეყანაზედ ეილა დარჩება,

რომ დაიფაროს ჩვენი რომის თაენსუფლება?

იცილი.

თუ რომ სიცოცხლით ჩვენ ექმნებით რომის მტვერები,

სიკედლიის შემდეგ შევიქნებით მაგალითები.

მე რომში მყვანან იმისთანა ამხანაგები,

რომლებიც ჩვენი ექნებიან თანამგრობლები.

საქმის დაწყობა ზოგ იმათგანს არ ენერხება

და მე დაეწყობ. მოთმინება არ შეიძლება.

აი მინდორი, სადაც ჩვენა უნდა ეობრძოლოთ,

პატიოსნება ან სიკედლი აქ უნდა ეპოვოთ.

შენ მხოლოდ ერთსა უსირცხობას დაიშახტრებ,

თუ ჩვენი მტრების დროშას თავსა არ დაანებებ.

შიგ შუა რომში გყავს ჩვენ მტერი გაქვზებული.

დაე დაეწყობთ მასში ბრძოლა გაცხარებული.

თუმც კარგად იცი რომ არ გველის ჩვენ გამარჯვება,

მაგრამ დიდება და ქება კი ჩვენი იქნება.

ამაზედ შეტი დარწმუნება შენ კიდევ გინდა?

მეუღლე! მე სიყვარული არ მინდოდა; მინდოდა
 შიმისოთაც ცუდი იყო ჩემი ცხოვრება.
 მე იმედი მაქვს, რომ ამდენ ხნის ნაშახურობა
 და ყველასათვის თითქმის ცხადი ალალმართლობა
 შენ შეიკავე უსივრცეში მოსახართლესა.
 მე სათითაოდ ვნახე რაღაც მოქალაქებსა,
 მადვილელ გულსა და ურწმუნო მახელ წყლულებსა,
 ჩვენი საყვარლის რომინათვის მიღებულსა.
 შევლას ვაფიცებ ჩვენსა რომსა და იმის ღმერთებს.
 მწუხარის გულით ყველა მამებს მშვეყრი ცრემლებს,
 შევლას ურწმუნოებებს ჩემ ქალს არა მოვლოდნება
 მათ დევანებებს, თუ რომშია ვით ჯილდოვდება
 შევლა მოღვაწე მამულისა და სისხლის მღვრელი
 და, გეფიცები, რომ ხალხის წინ ვარ ამის მთქმელი.
 მაგრამ რომ რომის ხალხის სისხლში მე გავერიო
 და ჩემებრ შევქნა იგინიცა უბედურები
 და ტყუილათ კი
 იცილი,
 მაიმე! ასე რომ არა გქნათ არ შეიძლება!
 სამშობლო მხარე შეილება და თავისუფლება
 მე ვგონებ ღირან იმათ, რომ ჩვენ სისხლი დაღვარათ
 და მონებისგან ჩვენი რომი მით დავეფარათ.
 და რა იქნება; რადღესაც გმირი მოკვდება
 სხანს რომისი ცოცხლით არ უნდა და მის სხვის მოხება;
 და თუ კიდევ უსივრცეში ვართ მოკვდება ნარვან

სჩანს რომ ცოცხლებში არ უნდოდა იმას ცხოვრება: იმ
 მაგრამ შენ ცოლ-შვილს ბედისაგან დაჩაგრულებსა
 წადი შენ ეხლა მოეხეიე;—მათ მწუხარება
 შენ გულში აღძრავს სიბრაზესა მომეტებულსა
 სინამდინ ჩემი სიტყვები და გულოვანება.

გ ა მ ო ს ვ ლ ა III.

ნუმიტორია, ვირგინია, ისილი, ვირგინი.

ნუმიტორია.

ჩემი თვალები თუ რომ ეხლა არ მოტყუებენ...
 ოხ, არა! არა! შე არა ვარ მოტყუებული:

ვირგინი არის ეს სწორეთა. ოხ სიხარული!...:

ვირგინია.

მამა!

ვირგინი.

ოხ, ზეცაე! ქალო! მართლა უნდათ შენი მონება?

ჩემო მეუღლე!...თქვენ გებევეით...მუხლთ მეკვეთება...
 ვირგინია.

ღიახ, გებევეი სინამდისინ ჩემი მამა ხარ.

ნუმიტორია.

მოულოდნელად ყოველ ჟამსა გელოდებოდით

ძრიელ ეშიშობდით, რომ ჩვენ შენა ევლარ ნახამდით;

მით სიკვდილისგან მოლოდინით ეიტანჯებოდით,

მაგრამ ეხლა კი ორიენი მოგეგებენით.

პირბინია.

მარტინული
ბიბლიოთეკა

მხოლოდ შენს ნახვას ნატროულობდა ეს ჩემი გული.
შაგრამ ეხლა კი იმაში ვარ დარწმუნებული,
რომ უშენოთა საწყალს სული არ ამომხდება;
მე ეფიქრობდი, რომ შენი ნახვა არ მეღრისება.

იცილი.

იგი ვერც სუნთქვას, ვერც ლაპარაკს ევლარ ახერხებს
ოხ, უბედურო მამაე, ეს რა ტანჯვა გაგემე?

ნუმიტორია.

წინათ, ვირგინი, შენ ამ გვარადა არ მოდიოდი,
როდესაც სახლში ჯარიღამა შინ ბრუნდებოდი
მამულის მტრებზედ სრულებითა გამარჯვებული.
ოხ, რა ღრმათა მაქვს გულში ის დრო მე ჩანერგული.
შაგრამ ეხლა კი შენ ის თავი გაქვს დაღუნული,
დაუნის გვირგვინით ერთხელ რომა გქონდა მოსილი.
მხლა შენ გტანჯავს შენი ქალის უბედურება
ღიახ, პირგინი, დადგა შენთვის იგი დროება,
როცა გამწარებს სიცოცხლესა შენი ცოლ-შვილი,
წინად კი მხოლად მათგნით იყავ შენ მხიარული.

პირბინი.

მამა და ქმარი რომ ვარ ეს მე არ მეწუხება
და არცარად მჩანს ამისათვის ტანჯვა, ვაება
თუ იმ კაცებსა, ვისაცა ჰყავთ ტურფა ქალები
დამნაშავედ და ცოდვილათა ჩვენ რომში სთელიან.
დაესხენ პირველ დამნაშავედ მეშვეიქნები.
მე სრულებითა არა ვისაგან არ მეშინიან
მაშინ ამასია რომსა ჰქონდა თავისუფლება,

როდესაც მე შენ, გულის სწორი, გითხარს ქმარებას
 და როდესაც სიყვარულის დასამტკიცებლად
 მამეც შენ ჩემი შიკრიანი ჩემს დასატყუებლად
 მს, დიან ჩემი დაიბადე და ის დემოდაო მენ
 ჩემსა სახლშია და მის ქურუთიან გულის ტყვეობად
 იმ დროში ჩენი რომის ხსოვნის თავისუფლებას,
 მესა სიცოცხლეს, ქონებას და პატიოსნებას
 იცვამდნენ ცაცნი ცხეულებისა წმინდა მტყულები
 მსლა კი იმათ მაგიერად გვეყენებ ცარცელები
 მს, ჩემო ქალი! გვედრებინე უნატირდები
 მორემეს არის მეც წამს ქდება ველოთაგან
 ცრემლები, შენ არ გვეღონოს ამას მისთვის
 გულებზე და უღონ
 რომ მემე ტირილსა კაცის დამამტკირებლად
 უსთუდრდე, — როდესაც ჩენი მამულისა
 უბედურება, აუბნ ნიგან და ჩემი
 ქალის დამონება და დამტოვება
 იცე პიძეა წყლულის გულის დამშორდებიან
 ცრემლებს და ღერით, — არა, იმისთვის
 რომ ტირილით ვერას ვახებულებათა
 იუიენ-უოც იმენ **პირგინია** ციპ პნობაწინე
 ცოლს ჩემს მშობელს მდრდას მე არა
 მაცად და ვადებოდნ და მაშინ
 ეისმეს მოენდმე ჩემი მონება,
 შენა გვონივ, რომ მემე მა შენ
 ტირილსა ვეწყობდი მნ არა
 გვარაგდებ, არა! ტირილით
 ახაქმეს სრულად არა ვგარეგდება
 მე მაგრა, უაღრეს მედკალი
 ვარს არა მტკვესა მტკვესა
 მამა და მამარი საბუენი
 დ კი მვეარება, უღონ მნ
 არა მტკვეს **მცალი** მნ
 თ უღონ მნ მამა მნ
 ზერეთ არა ვაქმეს არა
 თერი შენ და ვარგულო
 მნ და ჩემ გულშია ხსენის
 იმედიც არა არს გამქალი მნ

შენი მცველები ხალხი, შენ და ჩვენ ვიქნებით
 და როდესაც ჩვენ ყველანი დაიხრატებით
 მაშინ შენც უნდა იქნები, მაშინ შენც უნდა მოკვდე — გული ნუ შეგადრკება.
 მე ხელი დამაჯამა მართმეუბასრსა ხანჯალსა
 ბაუციეებელ შემსა სისხლში სრულად გასწრილსა
 და იმ ხანჯლითა ხალხის წინა გაიგვირები
 და მტარელებსა მონად მახლში კი ნუ გაჰყვები.
 მით და მტკიცებ, რომა შენა ხარ ქალი გვირისა
 და საყვარელი ცრლი შენა იცილი მისა
 ვიკვნი

პირბინია

თქვენთან სკვედილი ჩემთვის ბრისა ბედნიერება უნდა
 და ამისათვის სრულდები თარა შემეშინდება
 მე შარლოდ მარტო შენ ბედზედ ვარა დალონებუდი
 რომის დამცველად იყავი შენი დაბადებული,
 მაგრამ ესლო კი შენი ღონე მისთვის ფუტკდება,
 რომ ღირფარო შენც ცოლის თაისუფლება
 მსტირი მახედა, რომ შენა გაქვს მამაცი გული
 იმ დროს, როდესაც რომსა აღარ უდგია სული.

პირბინი

და შენ არა ხარ ჩემი ქალი!! ამას ვენც ამბობს
 და ესხენ იმან შენ ლაბარესა ცური დაუგდოს.

ნუმიტორია

დაიხ შეუღლე, ჩვენ გეყავს ეხლა ისეთი ქალი,
 რომ ჩვენ სიბერის მისაყრდნობლად იგი იქნება.
 ოხ, ჩემო ქალო მიჩვენეა წინა სკვედილი
 შიდრემდინ შენი დატოვება და განშორება

იცილი.

ჩემო ძვირფასო! შენ ხარ ჩემგნით შეყვარებული
 და მარად, მარად, შენსკენ ილტვის ეს ჩემი გული.
 მაგრამ ვხედავ ეს სიყვარული არ გაგძელდება
 და დღესა თუ ხვალ უსათუოდ დაილუპება.
 მაშ დაე ბრძოლის ველზედ მაინც ჩვენ დაეიბოცოთ,
 რომ რომის ხალხსა მაგალითი ამით უჩვენოთ:

პირზინი.

ჩემო შეილებო! ნუთუ ესა მართლა მოხდება?...
 ნუთუ იცილი უნაყოფოდ დაილუპება?
 და ჩვენ, მყუდღევე, საუკუნოდ არ გველირსება
 შეილის შეილების დარწობაი და დაყვავება.
 მაიმე! მაშინ კარგი თესლიც დაილუპება,
 როდესაც თითონ თავთავებოც სრულად გახმება!

იცილი

მაშინ სხვა რიგად გადმოგეცევივა თვალთვან ცრემლები,
 ბულისა სწორო, მე და შენ რომ გვეყვანდნენ შეილები.
 მაშინ ამ ორში ერთი უნდა ამოვიჩიოთ
 ანუ შეილები მონებაში უნდა დაეტოვოთ...
 როგორ? მონა შეილი? შირჩენია რომ ეხლავ მოგვედე!—
 მამა არა ვარ, მაგრამ მამად რომ ეითვლებოდე..

პირზინი.

სულსა და გულსა მიწყლულულებენ შენი სიტყვები.
 ოხ, გაჩუმდი! გვეედრები...
 ნუმიტორია.

მე დედა ვარ... და კარგად მესმის შენი სიტყვები.
 შარი და ხმალი ქალებისა არის ცრემლები,

ოხ, ზეცაე! ზეცაე! ჩისთვის ძალა და შწყუხარება
 ერთმანეთისა არ არიან თანასწორები.

იცილი.

თქვენზე ნაკლებ არ იტანჯებიან მამა და ქმარი.
 მაგრამ ამასთან იმათა აქვსთ გული მაგარი.—
 ღახნის იმელი ჩემ გულშია კიდევ პლეივის.
 იქნება რომში ჩვენის მეტი არაიან არის,
 მაგრამ ჩვენ ორნიც სრულად ვცმარვართ იმისათვისა,
 რომ გავაღწეოთ მკვლარი გული რომის ხალხისა.

ვირჯინია.

თუმცა ჩვენ ხალხსა სიმართლისთვის უღელავს გული,
 მაგრამ მასში კი იყავ სრულად დარწმუნებულს,
 რომ ეხლა იმის აღდგენა არ შეიძლება,
 რადგან სისხლ-ხორცად გადაექცა მტრისა მონება.
 მისაც კი უნდა რომის ხალხი მთლად აღეღოს,
 მან უჩათურდ მის წინ სისხლი უნდა დაღვაროს.

ვირჯინია.

თუ ჩენი ხალხი იკამდისინ არ აღელდება,
 სინამ ვისიმე სისხლი ძირსა არ დაიდგრება,
 მამაც და ქმარო! ვამგვირეით— ჰა ჩემი გული.
 მაგრამ მე თქვენა ძველ გვევართ შეყვარებულნი
 და ამისათვის თქვენსა ხელსა არ ვემეტები?
 მას მე მამეცით დანა— მე თვით ვაგივმირები.
 დაე მთლად რომის ხალხმა ჩემი სიკვდილი ნახოს,
 რომა სიბრძნე იმის გულში ვგებ აღწერთას.
 მერე მამაცთა ჩემსა სისხლში გასეარონ ხმლები
 და მთლად გაწყვიტონ ჩენი ხალხის გამცარველები.

ვირზინი.

მ.ხ, ქალო! ნულარ ამბობ მაგ გვარ საზარელ ნიტყვებს...

იცილი.

ნულარ ეაწუხებთ მამაშენსა ლაპარაკითა
 შამისოთაც დატანჯულსა თავის ბედითა.
 რა საჭიროა სასიკვდილოდ წინად მზადება?
 წინაპრებისგან ჩვენ არა ვართ დაბადებულო?
 ჩვენი სიკვდილის ჟამი როცა მოახლოვდება
 არ შეუდრკება არც ერთს ჩვენგანს მამაცი გული.
 მაგრამ ვირზინი დრო არის რომ წახვიდე სახლში
 და ამაღამაც დასტკბე ყოფნით ცოლსა და შვილში.
 მ.ხ, საათები რანაირად ჩქარა მირბიან,
 მე კი გრძნობები უთქმელათა თავში მრჩებიან!

ვირზინია.

მ.ხ, საზარელო ღამე! ღამე!—წაეიდეთ სახლში;
 იცილი შენ მე ხეალ აქ მნახავ ხალხის შუაში.

იცილი.

ამ მოედანზე შენზე აღრე გამოცეხადლები,
 რომ მოვიპოვო თანამგრძნობი ამხანაგები.
 წადი სახლშია* შენ იმაში ხეალ დარწმუნდები,
 რომ ჩვენი მხსნელი მხოლოდ ერთი ხმალი იქნება.
 ჩემო მეუღლე! ხეალ ან ჩვენა ვიქნებით მკედრები
 და ანუ ბედი სრულებითა გაგვიღიმდება.

ვირზინია.

იცილი! შენთან სიკვდილი და შენთან ცხოვრება
 არის ჩემთვისა უმაღლესი ბედნიერება.

მოქმედება მეოთხე.

გ ა მ ო ს ვ ლ ა 1.

აკაკი, მარკი.

აკაკი.

მირგინი რომშია?

მარკი.

საუბედუროდ, დიახ:

აკაკი.

ღარწმუნებული ხარ?

მარკი.

დიახ, მე თითონ ვნახე იგი რომში მოსული.

შენც ჩქარა ნახავ, რადგან გეძებს გაშმაგებული.

აკაკი.

მაშ თაყის ნებით იმან ჯარსა თაყი ანება,

თუმცა მივწერე სარდლებს მისი იქ დატყვეება?

მარკი.

თქვენი ბრძანება ეტყობა მათ გვიან მისვლიათ.

და ან დაჰკერა მათ მაგისი ვერ მოუსწრიათ.

აკაკი.

და განა რომში იმისთანა კაცი იქნება,

რომ ჩემს ბრძანებას სასწრაფოთ არ ემორჩილება?

უნდა საქმეში მე დამასწროს იცილიამა! . . .

მნახოთ თუ იმათ რა დამართოს ამა საქმეში
 ჯერ მირგინია სამჯაგროში არცკი მოსულა,
 იმის მამას კი ყველაფერი აქვს გაგებული.
 იმის მოსვლითა რაც დაეწყოთ სულ შეიცვალა,
 მაგრამ მე მაინც, . . .

მარკი.

დედა და მამა მირგინისა ძაძა მოსილნი
 და თვით მირგინიც მთლათ ერთიან შავათ ჩაცმული
 შეიდნებსა დი ქუჩებშია იარებიან
 და მომავალსა თავის ბედზედ მწარედ სტირიან
 მათს ტირილზედა რომის ხალხიც ჰღელავს და სტირის
 და მათ საშველათ თავგაწირვით ყველა მზათ არის.
 იგინი შენცა იქნებ ნახო აქ მოსულები.
 მაგრამ იცილის კი არა სდის თვალთაგან ცრემლები.
 ის იარალით აღჭურვილი დაიარება
 და ხალხს შესძახის რომ დაიცვან თავისუფლება.
 შალის სიტურფე და დედისა ცხარე ცრემლები,
 მოხუცი მამის და სასიძოს მძლავრი სიტყვები,
 ჩვენ რომის ხალხსა სრულებითა აგვიღებებენ.
 დიახ, იყავი ფთიხილად.

აკაკი.

შენ შეგიძლიან რამდენიც გსურს გულს შიში გქონდეს
 მხოლოდ ჩემს გულში ხელი არა აქვს შიშსა აროდეს.
 მირგინიც ავერ აჩქარებით მოდის ჩემკენა.
 წადი. მარტოკა ლაპარაკი მსურს მე მასთანა.

გ ა მ ო ს ვ ლ ა II.

აპპი, ვირზინი.

აპპი.

რა ამბავია?

როგორ გაბედე და დასტოვე დროშა და ჯარი?

დახედეთ დროსა, რა ნაირათ არის წამხდარი

რომ რასაც უნდა იმას შერება რომის მხედარი!

ვირზინი.

შენც კარგად იცი თუ რისთვისაც ვარ აქ მოსული,

ამასთანავე მასშიც იყავ დარწმუნებული,

რომ ჩემის მოსვლით არ დაირღვენენ ჯარის სჯულები,

რომლებსაც დიდიხანია რაც ვემსახურები:

ჯარის უფროსთა წამოხელისა მამცეს მე ნება,

რომ დაეფარო ჩემი ქალის პატიოსნება.

აპპი

ისეთს რას იტყვი შენი ქალის გამოსახსნელად,

რომ მაზედ სჯულნი არ ამბობდნენ უფრო ძლიერად?

ვირზინი.

ზაიგონევი, მე ვარ მამა ვირზინიასი

და როგორც მამას შეშინიან ტულის ბოლოში.

მართალი არის რომის ხალხი ჰდელავს და შფოთავს

ჩემის გულისთვის და იძახის დიდსა მუქარას.

მ ვრამ მე ვიცი რაც ძალა გაქვს დღეს შენ ხელში:

და არ მინდა რომ ხალხი მივეცე მე საფთხეშია.

მიცი რომ ხალხი ვერ შეგიძლებს პირდაპირად
 და არ მინდა რომ რომი მიეცე უბედურებას,
 ამისგამო გთხოვ დაუტევე შენი აზრები,
 მიცი რომ ძალგძა რომისთვის დიდი ნაენები;
 მაგრამ გახსოვდეს, რომ არც შენ ხარ უხილათათა
 და შეიძლება დაეილუპნეთ ორივე ერთათა.

აკაკი

მემუტკრები თუ მეხვეწები? გასამართლება
 შენის ქალისა განა მარტო ჩემით იქნება?
 და განა ძალ-მაძს რომ მე მამას ქალი წაეართვა?
 არა, მე უნდა შეივნიჭო ის თვის მამასა
 ზანდ რომ ვიცოდე, რომ შეგ ძირში მამკრიან თავსა.
 და ასეც ვიზამ, -რალათ მინდა ხეეწნა, ეედრება
 თუ რომ ის ქალი ნამდვილათა შენი იქნება.
 მაგრამ ვიცოცი ვისგანაც ხარ გაქეზებული,
 იცილის ენით ხარ შენ ეგრე გადარეული!
 მე იცილია ათასნაირ ცილებსა მწამებს,
 თუმცა რომ იგი ვერც ერთს მათგანს ვერ დაამტკიცებს.
 დაიხ, იცილიმ თვის წადილი რომ აისრულოს
 ამგვარსა ცილის წამებასა უნდა მიმართოს!
 და შენც მირგინი დაუჯერე იცილის სიტყვას?
 შენ უკეთესი მოქალაქე მთელის რომისა
 საქრძოდ ქალისა ირჩევე მაგვარ კაცსა საზიზლარს!
 პატიოსანი სიკვდილი მას არ ელირსება
 თუნდ რომ უნდოდეს. იმას აქეს განზრახულება,
 რომ მთელსა რომში მოახდინოს არეულობა.
 იმის სიტყვითა ჩვენ ყველანი ვართ ტირანები,

მაგრამ გულში კისხვა რიგ ტირანობაზედ ჰფიქრობს;
 იმას უნდა რომ მთლად გაწყვიტოს პატრიციები
 და პლებეები ბორკილებით დაიმორჩილოს.
 და ესე კაცი თავისუფლების მცველი ხდება!
 შხამი იმდენი არის უფრო საშინელება,
 რამდენიც იგი ტკბილ არს, რაშიც გვაძლევენ იმას.
 მას ლალატისა და არევის დროშა უჭირავს.
 მაგრამ იარაღს იარაღით მიეფეგებები,
 ჰკუთით უსიარცხო სიცრუესა გაუმკლავედები
 შეელას გაეიგებ,—არაფერი დამემალება.
 იმან არ გითხრა ყველა თავის განზრახულება,
 ამისათვის რომ მის სურვილის აღმსრულებელად
 შენ უნდა იყო—და თითონ კი ხალხის მცარცველად.
 მან კარგად იცის, რომ შენ გიყუარს რომის მცველები,
 ამისათვის იგი იმის ტყუილ დამცველად ხდება,
 მაგრამ შემდეგ კი ის და იმის ამხანაგები
 შენ დაგცინებენ.—პი მისი განზრახულება.

პირბინი.

მხლა ართმევენ იმ გვარ მშობლებს საყვარელ შვილებს,
 რომელთაც ჯარში თავიანთ სისხლი დაღვარეს.
 და ის კაცები, რომელნიც რომს უნდა იცვამდნენ
 მხლა იმისი გამცარცველნი მტრები შეიქმნენ.
 რომი სხვა როგორ მცარცველსადა უნდა ელოდეს?
 აჰჰი.

იცილი, ეიცო, შენი ქალის სიყვარულს მწამებს;
 მაგრამ, მითხარი, ამას იგი რით დაამტკიცებს?
 ის ს.მჯაეროში ძიელ ბერსა ლაპარაკობდა,

შეკუო ხალხიც მის სიტყვებშიც მთლიან ღელდებოდნენ და
და უაღაგათ ღიახ, ღიახ, ეუბნებოდა

და ამებესა იგი თავის საბუთათ რაცხდა.

ჩემი კლიენტი მარკი შენ ქალს თვის მონად რაცხავს

და აქედამა იცილიას იგი გამოჰყავს,

რომ შენი ქალი ვირგინია შე ძიელ მიყვარს.

აი შენ სიძეს რანაირი მოსაზრება აქვს?

ვირგინი.

და განა ამას მარტო ერთი იცილი გწამებს?

ღიღი, პატარა ქალი, კაცი, ამას ამტკიცებს.

აკვი.

იქნება იმის საყვარელი შენი ქალიცა?

ვირგინი.

სხვა რალა გინდა? ძიელ ბევრი გვაქვს საბუთები,

რომელთ წარმოთქმა სირცხელითა არ შეიძლება,

რომ ეხლა შენ ხარ ყველაფერში დანაშაული

მს თითონ შენი ლაპარაკიდანაც მტკიცდება.

აკვი.

მაშფოთრებისკენ გადადგომა შენცა გაბედე?

ვირგინი.

ღიახ რომ ქალი ან დაეიცვა და ანუ მოგვედე.

აკვი.

შე არ მინდა რომ შენც სხეებივით მიგცე სასჯელსა,

ხოც კარგად იცი რანაირად გცემ შე პატრებსა!

ვირგინი.

რისთვის გცემ პატრებს?

აპპი.

რომს შენი ხმალი შემდეგშიაც გამოადგება
და ამისათვის არ მსურს შენი უბედურება.
ღიახ, სჯობს მარტო იცილია რომ დაიღუპოს,
რომ რომში ხალხის ამრეველი ჯალაჩენ იყოს.

პირბინი.

რათა გგონიათ, რომ მე ვიყვე მონობის ღირსი.

აპპი.

მაგას არ ეფიქრობ: შენ ყველაზედ მაღლა გაყენებ;
დამერწმუნევი რამწამს ჯარში შენ დაბრუნდები,
შართ უფროსობას იმაე წამსვე შენ ჩაგაბარებ.

პირბინი.

მაგასაც ჰხედაე რომ საზიზლარს და ცუდს საქმეში
მე წამიციდინო? ეერ იზამ შენ მაგას შენს დღეში
ახოვენებითა მაქვს მე ჯილდო მოპოებული,
და აპპისგნით კი უნდა რამე მე მეწყალობოს?
ნეტა ისეთი რა მიმიძღვის დანაშაული,
რომ ამ წყალობით მე აპპიმა დამაჯილდოეოს?
მხედართ შორისაც ისე გაჰქრა პატიოსნება,
თავისუფლების სიყვარული და გულოვნება,
რომ იბრძვის შენთვის და არა თვის მამულისთვისა,
თავს იხოცამენ თვის მტარვალის გულისათვისა.
რომის ხალხსა აქვს გაგებული სუყველა ესა,
მაგრამ მაინცა არ შეფოთდება იმისი გული.
ამ საქმეებსა ჩენი მტერი ცხადათ გვიმტკიცებს,
რომ უკანიდამ ხოცავს იგი ბეფრს რომაელებს.
მართალიც არის, მე რომ გულზედ მასხედს წყლოულები
მამულისათვის ბრძოლის ველზედ მიღებულულები.

იმ კაცებს უნდა ასხდნენ ზურგზედ და არა მარტო მინც რომ ომობენ მარტო შენთვის ბრძოლისა ველებდ. რომისათვისა მე თავი მაქვს გადაღებული, და ამისათვის იყავე მასში დარწმუნებული, რომ ჩემი გული იქამდისინ არ დამშვიდდება, სინამდინ რომს არ მიფეცება თავისუფლება. მე რომთან ძალ-შიძს მოვეთმინო უბედურება, მაგრამ ჩემ ქალს კი.

აკაკი.

მარკო ჩემგნითა ხომ არ არის გაქვებული, რომ იწყოვ დავა; თუმც ხალხია დარწმუნებული, რომ მე ვაქვებ. არა, მე მას დიდხანს ვიკერდი, რადგანაც შენა სიყვარული ძალიან მქონდა, შენ უსათუოდ შერგინისა დაგიბრუნებდი, იცი იმ ნიცილიასთან კავშირი რომ არა გქონდა და უხლოა თუ რომ იცილიას არ შესძულდები, მაშინ შენც მასთან შენის ქალით დაილუპებები.

ვირგინი.

და შეგიძლიან... შირგინია მე დამიბრუნო.

აკაკი.

მხოლოდ კი იმას იცილიას ნუ მიათხოვებ.

ვირგინი.

მე იმას ფიცა მივეცი.

აკაკი.

იგი დღეს ჩემგნით სიკვდილითა დაისაჯება, და მაშინ, მითხარ, იმის ფიცს რა ძალა ექნება, გაბედვი: დაგროჩენია ცოტა დროება.

იცლიას თუ არ მისცემ ქალს—შენი იქნება.

თუ არ და ისიც იცლისთან დაიღუპება;

სხვა რიგად ჩემი მოქმედება არ შეიძლება.

პირგინი.

ოხ, უბედურო მამაე!... დახე რა ღროს მოესწარ!

დაიღუპება ისევე, როგორც ისევე, როგორც ისევე, როგორც ისევე.

დაიღუპება ისევე, როგორც ისევე, როგორც ისევე, როგორც ისევე.

გ ა მ ო ს ვ ლ ა III.

დაიღუპება ისევე, როგორც ისევე, როგორც ისევე, როგორც ისევე.

დაიღუპება ისევე, როგორც ისევე, როგორც ისევე, როგორც ისევე.

დაიღუპება ისევე, როგორც ისევე, როგორც ისევე, როგორც ისევე.

საუბედუროდ ის არა ნანდვილი რომაელი.

დაიხ, მაგგვარი ცაკი ჩემთვის არს საშიშარი,

რომ მაგას ჰყვანდეს თავის გვარში ამხანაგობა;

მაგრამ მის მსგავსი მხოლოდ იური, მონიშნავდა; ისევე

ერთი მათგანი თუთ შირგინი მოხუცებულია; ისევე

და მასთვის ხანი ბორკილებათ კიდევ ეყოფა.

და მეორეა ფიცხი გულით გატაცებული

და ესეც თავის გულითავე დაიღუპება, ისევე ისევე

მხოლოდ შე უნდა მოეხმარო ხელოვნება; ისევე

რომ იმას თავზედ მოეხმარო ბრალდებულება; ისევე

მაგრამ რას ვხვდავ? დედა თავის ტურფა ქალითა; ისევე

მოდის ჩემსკენა მოტირალი გროფა ხალხითა; ისევე

მხლა მე უნდა ყოველივე ღონით ვეცადო; ისევე

რომ შიშით ანუ დაყვებით მთლად დავამშვიდო; ისევე

დაიღუპება ისევე, როგორც ისევე, როგორც ისევე, როგორც ისევე.

სიპიგინი

დაიღუპება ისევე, როგორც ისევე, როგორც ისევე, როგორც ისევე.

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

გ ბ მ ო ს ვ ლ ბ IV.

აპკი, ნუმიტორია, ვირგინია.

აპკი.

ჩადგან ჯერ კიდევ დრო არ არის გაგასამართლოთ, ამისათვისა გთხოვთ ეგ ხალხი უკან დასტოვოთ, მხლა ეგენი უფრო ბევრსა გზარალებენ, სინამდისინა სარგებლობას მოგიტანებენ.

ზაიგონევი, ვირგინია, მომიახლოვდი; იქნება ეხლა მე გეჩვენო შენ სხვა თვალზედა.

ვირგინია.

შენი მამაჩემთან მოილაპარაკე?

ნუმიტორია.

ჩაეარდი გონსაჲ კარგს სამართალზედ დაგაყენა ჩემის იცილის და ვირგინის შიშმა და ზარმა?

აპკი.

შიშმა?

შიშმა კი არა, მე მხოლოთა თქვენ მებრალეებით, ძური დაუგდეთ ჩემს სიტყვებსა და დარწმუნდებით, რომ აპკი თქვენის ქმარ-სიძისგან არ შეშინდება და არც აღვილად თავის, სურვილს გადაუდგება. მიყვარხარ შენა, ვირგინია, ისე მიყვარხარ, რომ ყოველ წუთას ჩემი ფიქრი მხოლოდ შენა ხარ. და ვინ იქნება ისეთი რომ ძალა იხმაროს, რომ შენი თავი ხელიდამა გამამაცალოს?

ვირგინია.

ოხ, ზეცავ! ეს რა ამბავია. დედავ წავიდეთ!

აპკი.

ჯერ ნუ მიღიხბრ, გაიგონე. ზანა იქნება
 მშაგნაირად იკილიას ბრძად შეყვარება?
 თუ რომ შენ მოგწონს თავნედური მის უშიშარობა
 იცოდე მეც არ მქვს ნაკლები გულოვანობა!
 იქნება, ტურფაე, შენ გიყვარდეს პატრე-დიდება:
 მაგრამ თუ გინდ რომ იგი ეხლაც ტრიბუნად გახდეს
 ზანა მე იგი დიდებითა შემედარება?
 ჰკუა გონებაც მაზედ მეტი რომ არა მქონდეს,
 როგორ ეიზამდი იმგეარ საქმეთ, რასაც მე ვშერები:
 მთლად რომაელნი აწ არიან ჩემი მოწნები.

ნუმიტორია.

პრა გრცხენიან, რომ ყველაფერს თვით აღვიარებო.

აპკი.

მე ყოველივე დაბრკოლება დაეძლიე სრულად
 და აწ კოტლა დამრჩენია დასაძლიეველად,
 ასე რომ ახლა უნდა ეიწყო საქმენი ცხადად.
 თქვენ ჯერ არ იცით მე რაც ძალა მიპყრია ხელთა:
 მე მემონვიან მხედართ დასნი ათასობითა...
 თვით მარკის ენა, რომელიც თქვენ ასე გამწარებთ...
 დასთმე იცილი და ამ დაეას მაშინვე მოეწყვეტო.

პირბინია.

მე ის გაუშვაო... შინაო... იცილიო...

ნუმიტორია.

რაებსა ჰბოდავს? მკოი შე ბოროტო სულო!

აპყ.

შენა გგონია იცილიას უფრო უყვარხარ

სინამდისინ მე? იმისათვის ჩალოც არა ხარ, ^{არცხუნუაი}
 დამერწმუნე, მას უყვარს მხოლოდ თვის ^{სტრინტუნობა}
 ხალხის შეკრება და იმისი არეულობა. ^{ი უნობი მგანს}
 ის აქამდისინ ჩუმათ იყო და დროს ეძებდა,
 რომ უფრო მარჯვედ ხალხას აშლა მას შეძლებოდა;
 და აი ახლა თვის განზრახვის აღსასრულებლად
 შენი სარჩლობა გამოიგდო იმან მიზეზად.
 ამას ის შეკრება მხოლოდ თავის დიდებისათვის
 და არა შენთვის და შენისა სიყვარულისთვის.
 მე ამ ბოძოლაში ბევრი მიღვეს წინ საფთხეები,
 მაგრამ მე მაინც სიკოცხლით შენ არ მოგეშვები;
 და ყველა ესა არა კმარა დასამტკიცებლად,
 რომ შენ მიყვარხარ, მშვენიერო, განუსაზღვრელად.
 შეყვანად ცხოვრება, დიდება და პატიოსნება,
 უშენობითა ჩემთვის არის აშალება.

შენს სიყვარულსა სრულებითა შეეწირავ ჩემ თავს
 და იცილი კი შენს სიყვარულს თვით შეიწირავს.

ვირგინია.

დადექი კმარა, შენ მაგითი ვერ მამატყუებ
 და მაგ ცილებით იცილის თავს ვერ შემადულებ.
 შენ ჩემს თვალშია ვერ რით ძაღვისა მის დამცირება
 და შენი თავის გადიდება და ამაღლება.
 რაც მასში არის—იგი შენში არ იპოვება,
 იგი მე მიყვარს—შენი თავი კი შეჯავრება.
 სიყვარულზედ რომ ლხპარაკობ—განა გაქვს ნება?
 შენ ამ სახელით იგულისხმებ გარყენილებათა.
 შენთან ქორწილი—ფიქრათაც კი არს საზარლება.
 მაგრამ როდისმე გდომებივარ მე შენ ცოლათა?

ვირგინია,

63

აპკი

ქართული
ლიბრერი

შეიძლება, რომ როდისმე...

ვირგინია,

რომ მე როდისმე!...

ნუ იფიქრებ მაგას მის დღეში...

ნუმიტორია.

მხ ბოროტებაე!...

მხედავ როგორ მასხარადაც გვხდის!...

ვირგინია,

შე უსირცხვილო, გსურდა ჩემი დაყოლიება...

აპკი

მნახოთ აბაღე როგორც ნებას შენ არ დამყვები

როდესაც შენის საქმის სისხლით შეიღებები.

ვირგინია,

მხ, ზეცაე!

აპკი.

ღიას; და შეიღებევიტ მაშის სისხლითაც!

ნუმიტორია;

ჰოი შე მტარეალო!

ვირგინია,

მაშის სისხლითაც!

აპკი.

სიკვდილი თარიფეს!

მართს თვალს ვი უზამ და მუყველია ჩემ წინ გაპქრებან

ხომ გახსოვთ სიკვი ვით მოიკლა ჩემის ბრძანებთ.

მართსა უბრძანებ და ნაკადულეებრ სისხლი წარსდგება.

ვირგინია.

იცალი!.. ერთი საათი!.. ოხ, შემობრალე!
 ისიც, ეინც მიყვარს... და ჩემი მამაც...

ნუმიტორია.

ქმარი და სიძე შენის სიტყვით დამელუბება
 და მაშინ შენი უფლებაც არ დაილუბება?

აჰჰი.

თუ გინდ რომ ცა და ქვეყანაცა თაეზედ დამენგრეს
 ამით ქმარ სიძე მაინც ხომ ეერ აგიდღებთან?

ვირგინია.

... ოხ რა საზარელი ეგრე.

ნუმიტორია.

ნუ იქ მაგასა... შემომხედე მე გვეედრები.

აჰჰი.

ერთის სიტყვითა, შენ ქალს ძალ-უძს ორივეს დახსნა.

ვირგინია.

...აჰჰი...

შენს განზრახვასა გთხოვ დღესაცა ნუ აასრულებ.

ძორწინებაზედ თაეში აზრსაც აღარ გაეიელებ...

შმირო იცილი დაე ჩემი ნულარ იქნება,

მხოლოდ კი იგი სიკვდილით ნუ დაისაჯება:

მეცდები იმის სახე მიეცე დაეიწყებასა...

ამასთანავე დაუტევებ ტკბილ იმედებსა

დროს განმელოებით... შეეცდები... და შეიძლება...

ამაზედ მეტი მსხვერპლი განა კიდევ იქნება?

შემომხედევი: მუხლ-მოდრეკით მე გვეედრები.

მაგრამ მე ამას რასა ვუბედობ? ან რასა ვშერები?

დროს განმელობით მე ის უფრო შემოყვარდება და შენ კი თვალის დასანახად შემეგჯერები. მანველი შიშო: ჩემი გული არ შეშინდება. არც მამაჩემი და არც ქმარი არ იკადრებენ, რომ ტირან აპპის ჩემი ხსნისთვის ფეხქვეშ დაეგნენ. მაგრამ, როცა მათ აპპი მისცემს მტარვალს სიყვდილსა მს, დედაე, მაშინ არ მამცემ მე ბასრსა ხანჯალსა?

ნუმიბორია

წაეიდეთ შეილო... მალლა ცაში გეყვანან ღმერთები; მათ შეეცხეწოთ, რომ დასაჯონ ჩენი მტარვლები: იმათ მივანდოთ ჩენი ბედი და უბედობა.

პირზინია.

მაინე დედაე... დამიტირე... მუხლთ მგეკეთება...

გამოსვლა V.

აპპი.

პიდვე ჯიუტობს პირზინია? არა მნებდება? მაგრამ იმედი ჩემსა გულში მაინც არ ჰქრება. მის სიყვარული უსათუოდ გამიქრებოდა თუ რომ იმისთვის მთელი რომი არ ამრეოდა. მხლა ის ჩემთვის საჭაროა, როგორც უფლება, იმისი სახე გულში ღრმათა მაქვს ჩანერგილი. ექვსი საათი ავერ არის კიდევ სრულდება: წაფალ და ვნახამ ხომ ყველაა მომზადებული, რომ დაეანახო ამ საზიზღარ დაბალსა ხალხსა, რომ მე ეაბრუნებ მათს ბედსა და უბედობასა.

ქართული
ნაციონალური
ბიბლიოთეკა

მოქმედება პესუთა

კამოსელა I.

პირაზინი, იცილი თაზიანთის მომხრეებით,
ქაღალდის კამოსელა და მინა და მინა და მინა და მინა
პირაზინი.

სამწყურბარო დრო თან და თანა გვიახლოვდება,
იცილი! ხედავ რამოდენა ჯარი გროვდება? რას
და შენს გარშემო... იყავ იმერეთის მომხრე
იცილი.

ჩემს გარეშემო ეხედავ ეხლა ჩემს მეგობრებსა,
თუმცა ცოტასა, მაგრამ სრულად უშიშარებსა,
იქნება...
პირაზინი

შენ მათზედ ხარ დამყარებული?
იცილი.
არა მე თვითონ ჩემსა თავეზედ ვარ დანდობილი
პირაზინი.

როგორც შენ თავეზედ, ჩემზეც იყავ დამყარებული.
შენთან იქნება განუყრელად ეს ჩემი გული.
მაგრამ, იცილი, ერთი მითხარ: შენ რას აპირებ?
თუ რომ უშეგლეით ჩვენ რომსა და გამოვიხსენით
ტირანთ ხელიდამ: მაშინ საქმეს როგორ დააწყობ
და რა ხელობის ან უფლებების კაცი გახდები?

ნიკილი. ახლ აუბე ანს სენიონული
 თეისუფალი მოქალაქე მაშინ ეიქნები...

მთლად რომაელნი შევიქნებით თანასწორები,
 ჩვენზე ზემოთა დადგებიან მხოლოდ სჯულები
 და ჩვენს ქვემოთა დამნაშავე და ბოროტები,
 მაგრამ, პირვინი, განა ჩემში შენც ექვიანობ?
 მაგრამ დამშვიდდი, — მე ამაზედ სულაც არ ვჯაერობ.
 რადგანაც მასში ცხადათა ვარ დარწმუნებული,
 რომ ყველა ესა აპპისგან გაქვს შთაგონებული.

პირველი.

სული ძროა არის ეს ნობ
 მმართველობაც სიცოცხლეს ხმარობს
 და მუდამ ვაშა ცდილობს ეისმეს ცილი დასწამოს
 დამსიცოცხლეთ შენებრ გმირი ვაცე დამსცოოს.
 მაგრამ დამშვიდდი, შენ ამით ვერ დაგამცირებენ
 და უფრო შენ თავს ერთიორად შემაყვარებენ.
 მერწმუნე შენი შევიქნები ისე ერთგული,
 როგორც შენთვისა შენი ხმალი და შენი გული.

ნიკილი.

ოხ, ვმარა! ვმარა! მე მწამს მხოლოდ შენი სიტყვები.
 მაგრამ, ამ ჩემსა მეგობრებს კი არ ეწერწმუნები.
 თუმცა იგინი განსაცდელში შევლას გვიღქვამენ,
 მაგრამ როდესაც ოქროს და ვერცხლს დაინახავენ
 შევლა მათგანი იმავე წამსეუ ჩვენ გაგვშორდება.
 დაე ასე იყოს, მაგრამ აპპი თუ არ დაგვეყვება,
 მაშინ ვაი მას, იმის ცდა რომ შენ მოგატყუოს.
 ამტკიცებს ემას, რომ ეს შენგნით ძალიან შიშობს.

თუმც აპპი ეხლა უსათლოდ დაიღუპება, მარტოველი
 მაგრამ რომშია ცხრა ტირანი კიდევ დარჩება,
 რომელთაც მთელი რომის ჯარი ემორჩილება,
 ამისთვის ჩვენ არ მოგვეცემა თავისუფლება.
 მიცი შემდეგში კუდი ბედი მომელოდება,
 მაგრამ ამითი ჩემი გული მაინც არ ჰკრთება.

პირზინი.

მს, გულმამაცო!
 რომი დღეს შენით ან მოკვდება და ან აღსდგება.
 ჩემს მოხუცებას დაუთმე ეს დიდი ღირსება.
 მე შენ განიშნებ საღ და როგორ უნდა დავეცეთ,
 რომ ჩვენსა მტერსა უფრო ბევრი ზარალი მიეცეთ.
 ჯერ ჩვენსა მტერსა დამშვიდებით ევლაპარაკოთ
 და როცა ამით ევრატერი ევლარ გაგაწყუთ,
 მაშინ ჩვენ მსწრაფლად მოვიზმაროთ ბასრი მახვილი
 მე მამბაძევი ვარ მე ამის მადედრებელი.

იცილი.

მხლა სხან შენი რომაული გულთვანება,
 ჩვენ ერთგულებას მტერი ევლარ გაუმავრდება.

პირზინი.

მხლა კი წადი წარუძებ წინ ამ უძლოურ ქალებს,
 ამასთანავე უთხარი შენს მამაც შეგობრება,
 რომ სუყველამა ჩუმ-ჩუმათა ხალხში იარონ
 და თავეთ აზრი არაფის კი არ გაუცხადონ.
 ის უფრო კარგი, თუ რომ აპპი მარტოკას მნახავს:
 ბადარევითა მე დაუწყებ იმას ლაპარაკს
 და თან გაეშინჯავ დაწერილებით იმ ადგილებსა,
 თუ საიღამაც კარგი არის დავეცეთ მტერსა.

მე აქ მოვიცილი. როდესაც შენ დაბრუნდები
ძიელ ამაყად ტარან აპპის ნუ ერყვენები;
და როს ამითიკ ეერაფერი ევლარ გაეაწყოთ
სიბრზე ჩენი მსრაფლად მათზედ ამოეანთხიოთ

გამოსვლა II.

ვირგინი.

ოხ, ქალო!... რომო! — მხლოდ ეხლა მიწუხს მე გული
რადგან იცილი არის ძიელ აღელვებული,
სანდოუტეო მუჯე არ მხსილენ ძიეოლამინა ეუ

გამოსვლა III.

აპი და ვირგინი.

აპი.

აბა, შოიფიქრე?

ვირგინი.

დიღინანია

აპი.

როგორკ შამის მოვალობა გეიბრძანებს, არა?

ვირგინი.

ღიხ, მე შამის მოვალობას ეეშორჩილები.

აპი.

მაშ იცილისთან ყველა კაეშორი გაწყვიტე?

ვირგინი.

უფრო მაგარის პირობებით მას შეეყარო

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

აპპი

რომელებით?

პირბინი

სისხლით, მეგობრობით და პატროსნებით.

აპპი.

ოხ, მოლალატვე! მაშ დაესხენ სისხლი დაიქცეს,
რომ ამით თქვენი პირობანი უფრო დამტყიდეს.

პირბინი

მრთმანერთისთვის ჩვენ ყველანი დაეიხრცებით.
მე ვიცი ეხლა შენ ტყუილად შეგებრძოლებით.
და ამისათვის მოვისმენ რა განკარგულებას,
სინამდის ჩემს ქალს წაართმევენ თავისუფლებას
ჩემს ბასრსა ხმალსა გმიტულათა ზედ დაეკედები.
შსათუოთა ასე ეიზამ მე გეფიცები.

ჩემი მშველელნი მხოლოდ ღმერთნი შეიქმნებიან.
იგინი შენს ჯაფრს ერთხელც არის ამოიყრიან.

აპპი.

ბი ეს ღმერთნი აპპის დამცველები არიან
და ეს ჯარიცა გარეშემო აწ რომ მარტყიან!
ქარგად ვიცი რომ თქვენ იარაღს დღეს მოიხმარებთ,
მაგრამ ამითი აპპას გულსა ვერ შეაშინებთ.
ჩემსკენ არს სჯული და თქვენსკენ კი თავწასულობა.
თუნდ რომ დაემარცხდე-მაინც ჩემი არის დიდება,
ხოლო თქვენთვის კი გმარჯეება—შერცხვენილება.
აეგრ ფარუშზედ ხალხი ბლომად კიდევ გროვდება:
შენ შეგძლიან მასზედ იყო დამყარებული,
იმას აქვს ნება აასრულოს თავის სურვილი.

ვიკრინიაცა აგერ მოდის გამწარებული,
იმასთან დედა მოტირალი, შეწუხებული,
ბესმის ყვირილი? ამ ყვირილით თვით ჰაერიც თრთის,
მტყობა თავის მგებობრები მოჰყავს იცალის.

გამოსვლა IV.

ნუმიტრია, ვიკრინია, აპპი, ვიკრინი, მარკი,

ნუმიტრია.

ხალხი

მხ, შეფა დღეო!

ვიკრინია,

ჩემო შამავ! შენ ჯერეთ კიდევ ხომ ცოცხალი ხარ!

მხ, ზეცავ!... განა შენ არ იცი... იცილი... ახ!

ვიკრინი.

რა დავართა იმას? აქ რათ არა ეხედავ.

ნუმიტრია.

იცილი კედება.

ვიკრინი.

მს რა მეყურება?

აპპი.

ნეტა ვინ თუთ ისე ძიელ, რომის ერთგული,

რომ უჩემოთა გაჰგვირა ის ბოროტი სული?

ნუშიტორია.

ოხ, შე უღმერთო! როგორ ამბობ მაგას! ნაჩვენებია!
 იგი ფორუმზედ მოდიოდა თვის შეგობრებით. მაგ
 უცბად დაეცნენ იარაღით შემოახილებით. ანთცნ
 არანტი, შავსტი და სხვა იმათ ამხანაგები.
 არნტი ყვირის: „იცილიაე, შენ ხარ ორგული?“
 სიბრაზისაგან სუყველასა აღწერთოთ გული;
 იმავწამსავე მათ იშიშვლეს ბასრი მახელილი
 და ტარამდისინ ჩაუტარეს... სულ გაკმენდილი
 იგი სწედა ხმალსა და სიტყვის თქმაც ვეღარ მოასწრო,
 რომ თავის მტრებსა საშინლად კაფეა დაუწყეა.
 პირველ არანტი იმან დასცა დედამიწაზედ
 და ამის შემდეგ მის ერთგული ამხანაგები.
 ამ დროს უეცრივ შეიკრიფა ხალხი ფორუმზედ
 და დაიყვირეს ხმამაღლითა ესე სიტყვები:
 „რომაელებო! იცილია რომსა ლალატობს
 და გულით უნდა, რომ მეფობა ხელში ჩაიგდოს...
 როგორც კი ხალხში ამ სიტყვებმა გაიხმაურეს
 იმავ წამსავე იცილიას მოკვლა დაუწყეს“

ვიკზინი.

ოხ, რა გმირული სიკედილია მამაციისათვის!

ნუშიტორია

მაგრამ იმისი მოკვლის ღირსი არაეინ ვახდა.
 მან თავის ხელით დაიპყერა ხანჯალი გულში
 და სიკედილის დროს ამოოხერით სთქვა ეს სიტყვები:
 „რომაელებო! მე არ მინდა მეფობა რომში,
 მაგრამ არც ის მსურს, რომ მტრის მონად ეიმყოფებოდე.
 ჩემო მეუღლეე, თავისუფლად ვინძლო შენც მოკედე!“

პირზინია.

მე მოვისმინე სანატრელი შენი სიტყვები!...
 ზულისა სწროა! და მეც ეხლავ თან გამოგყვები...
 მე თავს ვადექი, როდესაც შენ ბასრი მახვილი
 სამჯერ ჩაირჭე შუგ გულში და გადმოქსკდა სისხლი.
 მთრთოლარე ხელით მსურდა ხმალის გამოტაცება,
 მაგრამ, ვაიმე!.. შეეღა იყო ამოღება.

ნუმიტორია.

იცილის მოკვლით ჩვენ ყველანი ისე ავლელდით,
 რომ სრულებითა უნებურად აქ შემოვყვით.

პირზინი.

იცილი მოკვდა,
 ოხ, რომაელნო... მხლა აპპი მეფობს თქვენზედა...

აპპი.

თქვენი იცილის დამლუბველი იარაღები
 არიან იმის მეგობრები და მის ხელები.
 იმან იცოდა თვის გარყენილი ცუდი ცხოვრება
 და ამისათვის გამოიხსნა თავი სიკვდილით.
 მის სიკვდილში სჩანს რომაული გულოვანება,
 მაგრამ სიცოცხლით კი სცხოვრობდა სულ სხვა აზრებით...
 მე არ მიწოდდა დამესაჯა ის სიკვდილითა,
 რადგანაც რომა გიყვარდათ თქვენ გაგიყვებათ.
 მაგრამ თავისმა მეგობრებმა აღარ დაინდეს,
 რადგანაც იმის ლალატობა ცხადად გაიგეს.

პირზინი.

ოხ, კმარა! კმარა! შენგნით არეინ არ მოსტყუედება!
 სუყველამ იცის, ვისგანც მოხდა ეს ბოროტება.

ის დაილუბა და განზრახვა შენი სრულდება, მგრაამ წარმოსთქვი ჩვენზეც შენი განკარგულება, მაი! რას ეთხოვე? აქ მსაჯულად ვინ იმყოფება, როცა ამ ჯარის შიშით რომსა ხმა უვარდება?

აპპი.

მს, თქვე მუხთლებო! კვალად კიდევ ცილის წამება! რადგანაც თქვენ ეგრე მოახდინეთ სრულდება, ბანა ამაში ეხლა მე ვარ დანაშაული?

მუხთლებისაგან გაიგმირა მუხთალის გული — მართი მითხარით აქ რა არის გასაკვირველი? ხომ ხელაეთ ჯარი გარეშემო გყავთ შემოარტყმული, რომ დაიფარონ ჩვენი რომის კეთილ-დღეობა.

შენს უმალღესსა ბძანებას წინ ვინ აღუდგება? რალა თქმა უნდა რომ მე არა. თაეი გადავდე, რომ ზოგიერთა მტარეალებსა წინა აღუდგე და მით დაეცვა საყვარელი რომის დიდება, რომელიც ჩემში თქვენის ნებით სულ იხატება. და განა მოკვდნენ იცილისთან ყველა მტარელები? ჰეი, ლიკტორებო! შეუყარეთ ფეხთ ბორკილები მტარეალ შირგინის, სინამ საქმე არ გათაედება. ამას აქეს გულში საშინელი განზრახულება. მიეცით ნება, როცა უნდა ილაპარაკოს, მაგრამ ნუ მისცემთ ნებასა რომ ძალა იხმაროს.

ნუმიტორია.

მაიმე!

შირგინია.

შირგინია.

მაიმე უბედურს! შამა?

პირველი.

პირველი. მამა იოსებ დედა მარკოზაშვილი
გინჯილიძე

შენ მართალს ამბობ: მე რომისა ვარ გამყიდველი,
რადგანაც ვარ ეხლა ჩემი ქალის დამცველი.
იცლიცა მოღმლატე არის რომისა,
რადგანაც რომა არის ქმარი მირგინისა.
მოღლატენი არიან, ვინც ამას ჰკიცხავენ
და თავით ცოლ-შვილს გასარყენელად არა აძლევენ.
მანა ჯერ კიდევ ყველა არ ხართ დარწმუნებული,
რომ ეს კაცია ზნეობითა გაფუჭებული?
ოხ, რომაელნო! თუმც მე არ ვარ დანაშაული,
მაგრამ დაესხენ მე თუგინდ ღღეს ამომხდეს სული,—
მხოლოდ ჩემს ქალს კი მიანიჭონ თავისუფლება;
სიკვდილზედ უფრო ცუდი ხვედრი მას ელოდება.
თქვენ არ გგონოთ რომ ესტიროდე მე ჩემსა თავზედ:
ოხ, არა! არა! მე ესტირ მხოლოდ ჩემს ქალის ბედზედ.

წამოხატვა ნუმიტორია.

ჩვენს ტირილზედა თქვენ გულითა არც კი შეფოთდებით?
ღღევანდელ ჩვენის მაგალითილამ დარწმუნდებით
თუ რომ მამანო თქვენ რას უნდა ელოდებოდეთ...
შენს გულისანო!... ყველანი ხართ გაჩუმებულნი!...
ჰოი, დედანო! თქვენ მაინცა ყური დამიგდეთ!
თქვენ ხომ იგინი გულითა გყავსთ შეყვარებულნი,
რომელთათვისაც ბევრი ტანჯვა გამოიარეთ
და საკუთარი თქვენი რბითა და სისხლით ჰკვებეთ;
ღიახ, აქ შეილთა დაბადება ცოდვად ითვლებათ!
თუ რომ თქვენ ეხლა ძვირად გიღირთ პატიოსნება
თქვენი და თქვენის შეილებისა—რაწამს დაბადოთ,

იმე წამსვე ბასრი ხმლითა უნდა გაჰგვიროს
 აკაკი.

თქვენ გეყურებათ? აი დედისა სიყვარული!
 მხლა იმაში ვინ არ არის დარწმუნებული,
 რომ ეს არ არის ამ ქალისა დედა მშობელი
 და არის თავის ქმარისა ცა მომტყუებელი.
 თქვენ თხოულობდით სამჯაეროში მირგინის ყოფნას
 და მეც იმ წამსვე დავეთანხმე თქვენ მართალ თხოვნას.
 აი მირგინი; მაგრამ მასაც არ აქვს შეძლება,
 რომ დაარღვიოს თავის ძალით მართლ-მსაჯულება,
 მე სათითაოდ ვკითხე თითქმის ყველა მოწამეს
 და ყველამ მარკი ამ ქალისა ბატონათ იცნეს.
 რადგანაც დედა სიცრუეითა ველარას აწყობს
 მართლ-მსაჯულება ხალხის ძალით სურს დაარღვიოს:
 ამის სიცრუეე როგორ უთხრა უბედურს მამას,
 რომელიც დიდხანს თავის ქალად რაცხაედა ამას;
 მაგრამ ეს ჩემი ვალი არის.—მარკო ამ წამში
 წაიყვანევი მირგინია უნს მონად სახლში.

ნუმიტორია.

დადექ ყურებო! ეს რა მესმის! ყურს არ მიგდებენ!
 ვირბინია.

ოხ, დედაე! მამას მახეილებით გარსა არტყიან
 ის ლიქტორები, რომლებიც მარკს ემონებიან:
 ჩემ დასახსნელად მამა ეხლა კრინტსაც ვერ დასძრავს,
 მამე ხანჯალი, ხომ აღშითქვი, იგი შენა გაქცეს!
 მარკი მამიკლე!; ვიცი შენა არ გენდომება,
 რომ მეც წამართუან სრულეებითა პატროსნება?

პირველი.

ქართული
საქმიანობა

პირველი.

მხ, თქვე უმგავსნო, საზმზლარნო, მტრისა მონებო
 და იმის მძიმე უღელ ქვეშა წადრეკილებო!
 დახედეთ შიშმა სადამდისინ მიგახწევევინათ?
 სიცოცხლისათვის თქვენ სუყველას დაგიფიწყნით?
 პატიოსნება, შეილები და თავისუფლება,
 და მათ მაგიერად შეგვეარებათ მტრისა, მონება,
 დაე მოგადგეთ თქვენც ჩემსავეით უბედურება
 ან მაზრე ცუდი, თუ ციდი რამ კიდევ იქნება...
 თავისუფლებას, ცოლსა და შეილს მოკლებულგბი
 რილასთვის გინდათ, რამ ქეყნათა იყოთ ცოცხლები?
 დაე მტარვალმა სიცოცხლეცა ბარემ წაგართოთ,
 რომ ქვეყანაზედ სამარცხეინოდ აღარ იცხოვროთ.

აპპი.

მაგ გვარ ხატყვებით დამერწმუნე ვერ გახვალ ფონსა!...
 ხმა გაიკმინდეთ! დაუბრუნეთ მონა ბატონსა,
 მი, ლიკტორებო! მოამზადეთ თქვენი შუბები!
 მხლა დედასა მისთვის სცვივა თვალთგან კრემლები,
 რომ მოახდინოს ხალხთა შორის არეულობა.
 წართვით ქალი — თქვენ არ გვსმით ჩემა ბძანება?

წუმიტორია,

წინაღ მე მამკალით,

პირველი.

დედა?

ხალხი,

მხ, შაი დღეო!

ვირზინი.

ოხ, აპპი! აპპი! ერთ წამსაცა გთხოვ მოიკიდო
 და ჩემს ლაპარაკს ცოტა ხანსა ყური დაუგდომო.
 მე ესე ქალი ჩემ საკუთარ ქალიად მიმაჩნდა
 და ჩემს თავზედა თითქმის უფრო ძიელს მიყვარდა;
 თუ ცოლისაგან ვიყავ მასში მოტყუებული,
 სიცრუეც ესე არა მქონდა მე გაგებული.
 რას ამბობ? ზეცავ! განა შენ ცოლს ეგვრემ ცირებ?
 ოხ, რა დემართა?

ვირზინია

მაიმე მამე! გული ჩემზედ შენც შეიცვალე,
 რომ მე საკუთარ შენსა ქალად აღარ ჩამთვალე?
 ვაიმე უბედურს!

ვირზინი.

რაც უნდა იყოს, მე მაინც შენ ისე მიყვარხარ,
 როგორათაცა უყვარს მამას თავისი შვილი.
 ოხ, აპპი! აპპი! ეგრე ძიელ გულფიცხი ნუ ხარ,
 შეიბრალები შენ წინაშე მუხლ-მოღრეკილი.
 მამეცი ნება ის ერთხელაც მივიკრა გულში
 და მერე მარკმა წაიყვანოს მოწად თვის სახლში.
 შენის ძალითა გატეხილი, დამარცხებული
 მანებებ თავსა ამყობას, ამპარტაუნებას;
 ამას იქითა შევიქნები შენი ერთგული
 და სახალხოთა ვალეიარებ შენსა დიდებას.
 მაგრამ მე შვილის სიყვარული ამა ქამილამ
 ამოვირეცხო სრულებითა ჩემის გულიდამ,

პირზინია

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

რომელიც ჩემთვის იყო დიდი ბედნიერება—

ზანა ამისი ასრულება ერთ წამს ექნება?

აპპი.

შაგას რას ამბობ; ისე ბრიყვი როგორ ექნები,
რომ მე ცოდვათა ესთელიდე ეხლა შენ სიყვარულსა.
ზხედაე შენ ეხლა დამშვიდებით მესაუბრები
და ეგრეც უნდა—როდი უნდა აჰყვე შენს გულსა...
მეც პატივსა გცემ... ზზა დაუთმეთ რომ გაიაროს;
რომ პირზინიას სამუდამოდ გამოეთხოვოს!

პირზინი.

ჩამეკარ გულში, მოდი დროით, ოხ, ჩემო ქალო!
მე ამ სახელით დაგიძახო უკანასკნელად
არის ჩემთვისა საამო და სასიხარულო.
მიიღე ჩემგნით სიყვარულის დასამტკიცებლად
თაქისუფლება და სიკედილი. — (ურკობს ტარამინ გულში დანას.)

პირზინია—დეშევა.

ოხ... შენ ხარ ჩემი... ნამდვილი მამა...

ნუშიტორია.

ოხ ზეცაე!... შეილო!...

აპპი.

მს რა ჰქენ პირზინი?...
მი, ლიკტორებო დროით!...

პირზინი.

ამა უმანკო სისხლის დანთხევით
მშმაკთ ღმერთს ვსწირაე შენს ბოროტს სულსა;

ხალხი.

— რა საშინელი გაბედულობა!

შენ ტირანი ხარ, აპპი....

ვირზინი.

როდესაც სისხლი დაინახეთ ახლა ღელდებით
 მაიმე! ძიელ გვიანლაა,—ნუ შესწუხდებით;
 ძვალად სიცოცხლეს უბიწოებს ვერ დაუბრუნებთ.

ხალხი.

ტირანს სიკედილი!

სიკედილი აპპის!

აპპი.

სიკედილი მკელელსა!

სიკედილი მაშფოთარებს!

ვირზინი.

შენ უსათუოდ ჩვენის ხელით გაიგზირები.
 მაყევეით უკან,—აბა ვინ ხართ გულოვანები?

აპპი.

სინამ ცოცხალვარ მოვესწრები შენს დატანჯვასაც.

ვირზინი.

სიკედილი ტირან აპპის!

ხალხი.

სიკედილი მაგას!

ფარდა დაეშვება.

ჩვენებური საქმის ბოლო.

ნაშობი ბესარიონ ვარგისაშვილისა.

1.

—ახლა დამიკვდე უური,—დაიწყო ბესარიონ ვარგისაშვილმა, რომელსაც კვლავაც ბეერი რამ უამანია ნებთვისა.

დიდ-მარხვა იყო. რაკი ვინცადი, რომ არ ამცდებოდა, მე მარხვის პირველს კვარსსავე დავიწვე მხადება საზარებლათ, რომ მინამ მოკლე დღეები იყო უფრო მოკითხვითი მარხულობასა. ბუნაი-რია ის კაცი, ვინც ასდგენია იმეკარს მარხულობას, რომელიც მე გამიძეოდა ნემს სიუმაწვილეში. მთელი ორი კვირის განმავლობაში მოზარდს უმაწვილს მარტო დღეში ერთხელ მძღვედნენ ჰურის ქამის ნებას, ისიც, რაკი თითქმის ყოველთვის გიორგობის თვემდის ძღვეს მოგვივიდოდა სოღმე ჰური, ჰურის მაგიერათ უნდა დავსურებოდით მჭადსა და სძირათ ნაცარკვარსაც, რაკი გამომცნობელი ყოველთვის არა გუჟანდა. ლობიო და სხვა სამარხო დიდმარხვამდის ძვირათ თუ მოგვდევდა. მასსადამე მთელი დიდმარხვა უნდა გაგვეტარებინა ცარიელს მხადსჯედ, თუ კი ან იმის გაკეთებას არაკინ დაიზარებდა ან თუკი იყო ის სოღმე ყოველთვის შემოსული. ამას დაუმტეთ ახლა ისა, რომ დღეში სამჯერ უნდა მდგარიყუ სასტიკი ხუცების წირვა ლოცვაჯედ, რომელიც საკითხავი წიგნებიდან არც ერთს სიტყვას არ გამოაკლდება, რადგან დიდ ცოდოთა რაცნდა, და ამხთან არც ერთს სიტყვას არ გაგებინებდა, რათგან იმასაც და დაკვანსაც ნიადგ ერთისა და იმეკ სიტყვების გამოკრებით, მოჭებურებოდით ამთი ვითსვა, რისგამოდ

ჩქარობდნენ ამთხ ცაკლას და მხოლოდ გესმოდა ცხენების დუღუნით დაუსრულებელი ამ ნუ, ნუ, ნუ, ნუ.» და შიგა და შიგა ცხენების რებით იხილ ცადაფურცვლის დროს და ჰქუ უფალო!» ან და არადაც დგან იქმნეს რა ან და დაღაღჭეო სმითა დიდითა... ჰქუ სმითა დიდითა და შემდეგ ისევ ამ ნუ, ნუ, ნუ. ამდენ ხეკეთესთან ხვენი ხუტეხი ცინკარსა რეკამდა თითქმის მძლის უიულისას. ყოველივე ესე ხეკეთის იყო ძღვან მხელი სჯეჲ. უამბობთაც ხანკარხუდ მშოერი, ასღა მთელი ორი კვირა საზიარებლათ და ზიარების უკან მარხულობა დღეში ერთხელ ცარიელი მქადის ქამით და მთელი დიდმარხუა მხოლოდ დღეში ორჯერ კიდეც ცარიელა მქადხუდეჲ ყოფინა! ამ შემთხვევაში ან შენეურება სტუების, ან ქართველი კანის სტომაქი! დღეს რომ შემომხედოხ ვინმე, ვინ დაიჯერებს, როს ამას იოანე პრინსანეს სახელებთან, იმდენი შემშლილც გამოუვლიათ. მთელი თვეობით, ორ თვეობით ცარიელი მქადი და ათანში ერთხელ ცარიელი მხალი! დიას! რომ უთხრა ფიზიოლოგებს, არ დაგიჯერებენ.

მოვიდა ზიარების დამე. განარებული კვლოდა, რომ ხვალ ამ შემთხვევისა გამო მოგვიმზადება რამე მეთქი შინა, ან დედედი მიმინვეს მეთქი სადილათა ტაბლასა და კოლიოკებუდ. ამ ტეხილის ფიქრებით მე წაკედი ზიარების ღოცვის მოსახმენელათ, რომელიც უნდა ვახშობის დროს დაწობილიყო და შემდეგ განახლებულიყო კიდეჲ შუალამის ღოცვით. ყველა მზიარებლები ვიყავით ერთხ დიდს დარბაზში შეურიღნი ღამის სათველათ, სადაც დედეღს უნდა კეითხნა ზიარების ღოცვები. დარბაზი იყო სავსე მზიარებლებითა, ასე რომ თითქმის ტყვა აღარ იყო. მე, როგორც ბატონიშვილს, დამითმეს ცეცხლსა შირახს ალაგი. ცეცხლხუდ, რომელიც ერთო შუაგულ დარბაზში, ედო ერთი უსაზღვარი კაკლის კუნძი, წყალში გაქლინითული, და ჰქუ ამ კუნძს უყრა რამდენიმე ნედლი ღერო წიფლის ხიხს ასე რომ ახოების მკეიროთა, ეს კუნძი ჰმოლაკდა და გვისწიდა თავისინ ბოლით თვალებსა აქა იქა თაროკებუდ ერთო მკერები, რომელთაც წამდაწუმდ შეჩივლილებდნენ მზიარებლები, რომ არ ხამქრალიყენენ, და

ამ მკვრების ბოლი შვიი ღრუბელივით ედებოდა შავით შექარტულსა და
 დარბაზსა, რომელსაც გუნწულ გუნწულათ ქონდა უოკელს მანქანა
 ჩამოკიდებული მკვარტლის ვარგები. ჭანდაკეპსეც მხსდომი ჭათქები,
 და ინდაურები გაოცებული ამ უცნაურის იმათვის ამბისაკან, ფთხრია-
 ლებდნენ ჭერჭვეს და გრუტუნებდნენ. ბაწაწისა ხმო, რომელიც იყო სე-
 ლით შეგდებული თაროს ჭვეს, რომ არავის გაკველიტა, შიგა და შიგ
 გამოიპნუოდა და თხოულთან და თავის დედის მუქუსა, რადგან არ კრია
 ის წკენს მარხულობაში, თუმცა ლოცვების მოსმენა და ღამის თვე
 ამასაც წყნთან მოუნდა. კუთხეში მოუყუელი ბატები ხაშუმ ხაშუმ
 ასტებდნენ, ხინათლისაკან შეწუხებულნი, ბრთვის ფთხრიალსა და მა-
 ლაღის სმით უიენსა, თითქო ვიდევ რომი უნდა გადაარჩინონო მტ-
 რის შემოსევასა. დედელი, კახერზედ ერთი ძველის ოღარით, რომ-
 ელიც უნდა უოფილიყო ასის წლის ხახმარი მინცა და ერთი ბაწაწა ხალის
 ხაშთლით ხელში, ჩაქურკება ლოცვასა და დუღუნება ცხვირში
 სრინწანის სმით ლოცვასა. ჩემს მახლობლათ ისხდნენ ბე-
 კრი უმწეილი და გახათსოკარი ჭალებიცა. თითქმის ჩემზედ მოკრული
 იუდა ერთი ასალი პატარალი, რომელიც თუმცა თითქო ცდილობდა
 ჩემს დამოკებას, მაგრამ ვითომც ვიწროობისათვის თავი კვლარ დაქწა.
 ხანასობა ამ ჭაღისა სრულიად არავითარს სასოკას არ წარმოხსენებდა.
 იმისი შვიი, ცოცხალი მარხული თვალები, იმისა უკმაყოფილოთ იფ-
 ხეილი ცხვირი და პატარა აღისფერი მღლადა აკრული ტუჩები ცხ-
 დათ გამოხთქვამდნენ, რომ ამისი გული და სული სრულიად ერთმა-
 ნერთზედ შორი-შორს იყვნენ. იმისი მალაღი ტანი, მხეილი კავის
 ხაწაწევი, ვიტრით გატევილი ხავსე აკებულება, თითო უიამისათ
 აუკავებელი ლოცები, სწორეთ გითასრა, მეცა და ხხვა ჩემს ტოლს
 ბიჭებსაც სრულიად გვაკვირებდნენ, რისთვისაც ვიუხვით აქ მოსულნი, მე-
 რე რაჟი იხიც ვიცოდით, რომ ამისთანა მშვენიერს გოგოს ჭევანდა
 ერთი უხეირო ბავჯელსა ქმარი. პატარალი ჭკრინობდა ამასა და ხაშუმ
 ხაშუმ შორცხობით ცოტა არ იყო უკვარდებოდნენ ლოცები, რომელ-
 ბიც ვიდევ უფრო ამშვენებდნენ ამასა; მაგრამ, როგორც ხხნდა, თუ-

ცა მორცხობდა ჩვენს გულის თქმით, მანც შივა და შივ ქვეშ-ქვეშ ისე გამოკეურებდა თავისი მანდური თვალებით, თითქო გვეყურებოდა. ვაუ-
თქვანი ბრალიცა რა უსერიოები ხართო..

როდის-როდის ღვდელში დახსრულა ღამის შირის ღოგვა. ღამის შთეულებმა, რომ ძილი არ მოსლოდათ, დაიწყეს, ერთმანეთში მახლათი, სღანძრების თქმა და სხვა აშშუის მოგონება. ერთი ახალგაზდა ბიჭი უაშობდა თავის ტოლებს თავის ჭიდაობასა.

— მოვივიდე, ძმაკ, და შე შენ გითხრა, კინაღამ ნაპარტყუნები გამეძინა. დაუხსლტი ვიდევ ხელიდამა. დაუტრიალლი ერთიც ვიდევ, დაუხოქე და კექქეი! წორეთ ხაროზგე რუსი საღდათივით ვი ვადეშოტე. . . ამიტაცა, ბიჭო ბატოი ხიძემა და როგორც თავი ღმერთის ისე შეგონიდა. . . ღმერთმა ადღეგრძელა, ერთი კაი ჭრელი მანათიც ნამიდო ხელშია.

შეორედგან ერთი შუა ხანს გადასული გლეხი ელაპარაკებოდა თავის ტოლსავე გლეხსა.

ამისთანა გასკვრანებული წელიწადი არა უოფილა. მუჭასუდ დაურა რა არი, მუჭასუდ დაურა არ მამივიდა. ამოდენა ქულფათობა რითი უნდა გამოგვებო არ ვიცი. აქამდინაც რაღაცა ღვთის მადლი ტრიალებდა, თორქე ექვეი!.. მან გაჭირებული ვიუყით. . . თესლი თესლათ და-კლებეთ. . . სქონელი გადასასადებში წაიყვანეს. . . შე შენ გითხრა, დიდი ხანოდაობა ჩვენ თავსა რო დაეფიქრეთ. . . ზოგჯერა, ძმაკ, მთელი დღე გაა ნატარგვერი არ განდებს ჩვენ სახლში. . .

შესამედგან ისმოდა:

— ახნაური ჩვენოდენას ვერ აიტანს. აი, ძმაკ, საალი. რაც მაცას ვაივა გამოუყლია მარტო შეიღების დასრდასუდ (ის ელაპარაკებდა მამანქმსუდ) იმას ვერც ერთი ახნაური ვერ შესძლებს. ხად შეუძლიან სააღსა, რომ ჩვენოდენა ღამე გარეთ გდება გამოიაროს. თავი არ მამიგვება ისეთ აკადარსა და უინკაში კვდებულ- ვარ გარეთა, რომ ცა ინგრუოდა. ჯერ მარტო შენ ისა თქვი, რაც გლეხ-კაცი ღამე შესრუობაში ვაივა ში. . . ზოგჯერ თითო კვირაობით ცარიელთ მჭადის აშირა

ტყეში გდისარ. ერთხელ, ტიკების სასტრუქათ რო ვიყავით, მთელი კვირე ისეთი ტესრა აკვიტუდა, რომ ჩვენი ძვალი და რბილი კვანძები კერ გაკათბეთ. ერთი უზარმაზარი ხე მოტესა ქარიშხალმა, სამსმი კაცი კინაღამ ჭკუშგნეთს ჩაკვიტანა, უღელი გამხეჩი როგორც კერდისი, ისე ჩაიტანა. სად შეუღლიას ახსურ ესეები.

მეოთხეთგან ორი შატრძალი მიხსდომოდნენ ერთმანეთს, ჩურჩულოდნენ და ხშირათ იუერებოდნენ ჩუმათ ჩვენსა და ჩემს გვერდით მჯდომს შატრძალზედ დანინუითა.

შვერები ზოგან ჩაჭრენ და ზოგან ძლივსღა ქუფუნტამდნენ. მე გულარ შევიძაგრე თავი და ჩამძინებოდა. ვაკლის კუნძი, რომელიც ჩვენ წინსლამას გვიწევდა, ასლა აღარც კი ქუჩნოდა და მსოლოდ იფლინთებოდა. დარბაზში არ იყო სიცივე, რადგან ამოდენა ხალხის ოშხიკარი სრულიად სკუმო იყო, რომ გამოთარყო ისა. ამინგამო შეძინა ტებილათა და შელანდებოდა სიხმარში სულ ვარგი ნაზუქები, ჭადები, რომელიც შვერებში შექმმა, ვარგი ღორის ხუკები. მაგრამ სიხმარშიც შქონდა ჩანარჩუშეული, რომ თუ ამათა ესტამდი უნდა მომდაროფაი . . .

ძილში უცებ შემომესმა ღვდლის ვარობა.

— თქვე ცოდვილუო, თქვენა! ერთი ღამე კერ მოგიტმენიათ და სხვა რა კეთილი უნდა გამოვიდეს თქვენგან! ავი სეირიც იმიტომ გაურათ, რომ ღმერთზედაც და სატზედაც სულ აღებულეები ხართ! ამ სმაურობაზედ, დაიწვეს შივა და შიგ ადგომა და თვალების თშენეტა. გარდა ორიოდუ ბებურის დედაკაცისა, რომელიც სანდალას ტუნტულში მიმხსდაროფენეს, უკვლახ კინათ მაგარის ძილითა.

მე წამოვიწიე ასადგომათა. ჩემს მახლობლათ ჩემს მეზობელს შატრძალს კინა მაგრა და სელები ქქონდა. . . გავშინვე ვარგათ, სწორეთ შატრძალის სელები იყო, მსუქანი, . . . ვიღამც წაუჩინელიდა წაცხელი. მე ავიძართე უცვა. დედეღმა ახთო ჩაღის ხმითული. განადნენ შვერები. წამოიმაღლენ უკვლანი. განაღდა შუალამის ღონვა. დედაპთილმა შენიშნა შატრძალს ამკვარი მოურიდებლობა და ღანძლიკით გადაათრია იქითა. ჩამძინარევი შატრძალი, წითლათ ღოუკებ დაჭკურებული, კიდევ უფროს ქქენოდა. . .

გათავდა შუაღამის ღოგობა, რომ მე სრულიად არ ვცემოდა მის ღვდლის ღუღღღღღღ, რომელიც წინათ მესმოდა სრულყოფილი-სიყვლება დაიწვეს ისევ ღაღანი და ღაღარავი, რომ ძილი არ დარქოდა, მე შატრამდის თუქრში ვიყავ ამაში დამძლია ისევ ძილმა და ამოუშვი თუქრისა. მძინავს და ვსუდავ ჩემს თავს ერთ რაღაც უდაბურს ერთ ადგილას, ტყეში, რაღაც წელის პირას. ნაგნობი შატრამდელი გამოვლის ტყიდან დედისშობილად, შეკნეირი, სმეტაკი, სრული, გაშლილის ვაკებით, ათვლიერებს შორცხვით აქეთ იქით, სომ არავინ მიუერებსო და დამშვიდებული ამ მსრივ, შედის მუსლაძინ წელში და პანაობს. მე ვგრძნობ, რომ ვარ ხანძარში, რომ ცხადლივ ამას მე ვერ ვნასამდი;

როდესაც გამაღვიძეს, ცისკარზედ წასახელებათ, ვგრძნობ რომ ამ ხანძარმა მამაცდინა ზიარებასა. გულმართუთქული დაკბრუნდი შინა და უთხარ დეტაქმისა, რომ ხანძარმა მამაცდინა მეტი წმინდა ხიდუქლისა. დედისემის ღვთის მოვერე გული აამყოთა ამ ჩემსა უწმინდურებამ:

— როგორც შენ ხარ ღმერთზედ სულ ადებული, ავი ღმერთიც იმიტომ გიმართამს უკვლავურში სულსა რომ ჩემ წასაწმენდათ არ გამწინოდო და გამწვალებოდო მუცელში, ის არ მერჩინა, შე ჩემო სულთა მშუთაო! თათარმაც კი იცის თუვისი რუული და ლეკმაც და შენ სომ ქრისტეანი ხარ, მე ქრისტესაცან არ გასაშუბო—გათავა ამითი ჩემი ზიარების მოფდენა დედანემმა.

გამისდა ხელმეორეთ მოსამსადებულათ საქმე. მე მეორე ვიარსე დაიწვე ისევ მსადება. გულში თანა ვუარობდი შატრამდელზედ და თან კი ხანძართაც მენატროდა იმისი შესკვდრა. ზიარების დაშეს, რომ კადევ რამე ამგვარი საქმე არ დამმართოდა, ისე გავიჭირე საქმე, რომ შთელი ღამე არ დამძინია. ვეზიარე და თითქო რაღაც სხალზე ჩამომეშვა მსრუბილამა. თუმცა შთელი ღამის უძალო ვიყავ, მაგრამ ვგრძნობდი როგორღაც თავს სუბუჭათა. ამ დღეს ჩვეუბი უკვლანი ეზიარენენ. 4⁰ ამისკამო გვიქონდა გარკი სადელი: ღობიო შეჭამდათ და ხინსულათ. ბელა, ჭინჭარი ნიკვიათა, და ასე გასინჯე სინილაღაცა. რომელსაც

თუმცა ცოტა ხანისაჲ ქონდა მოკიდებული და სამძაღვერ შესწავლაჲ
 ხაიკელისაგანთა, მაგრამ მანინგ სიზიდალა ერქვა და აღვიძებდა ჩვენი
 მდას ახირებულათ. გეჰონდა ღვინოცა, რომელიც ერთი ხანკარ
 თუნგი გამოკრთმიათ საცაღას გლეხ-კაცებში. შქადის მაგიურათ გეჰონ-
 და ჰური და ისიც გამტკიცდელი. ერთის სიტყვით, შეძვევ ამდენის
 შიმშილისა, შე ამ სადილს ურცხადი შეუდარებელ სადილათ და ამდროს
 თვით ია ბუჭყიაშვილთანაც რომ დავეპატიენე ვისმე სადილათ, არ
 წავიდოდი, რადგან დარწმუნებული ვიყავ, რომ ამაზედ უკეთესი სა-
 დილი მხელათ თუ ვისმე ექნებოდა. ამასთან ტკბილიც არის შეს
 ხსლში მამდრისათ გემრადი ჰურის ტკმა, რადგანც ამგვარი სადი-
 ლები იშუათია შეს შინაურობაში.

მეორე დღეს კიდევ შეჰონდა თავისუფლათ ჰურის ტკმის ნება
 და მასუკან ისევ მარსულობა მთელი გვირა. მერე, თუმცა წიარების
 მარსულობა არ მუდო წინა, მაგრამ მანინგ ისევ იმგვარი მარსულო-
 ბა, რომ დღეში ორჯერ შეგეძლო ჰურის ტკმა. ყოველივე ესე იყო
 ჩემთვის შეტათ სამძიბო და გგრძობადი რომ ამგვარის დამშვეით
 უფრო ბეგრისა ვცოდავადი ღმერთსა.

შე იწება კიდევ ასე არ დამძიმებოდა ეს ცხოვრება, რომ პატა-
 რაობითვე არ გადავწყუდიყავ ამსა. პატარაობითვე შე ჩავარდი ერთს
 ხსწავლელებში მოპორებით ჩემის ქვეუნიხსა, სადაც, თუმცა არ იყო
 ბედნიერი ცხოვრება, მაგრამ მუცელი კი ამაზედ მაძლარი შეჰონდა.
 ამასთან შე დავეყვდით ყოველს თავისუფალს დროს ერთი დიდი-
 კნის ხსლში, რადგან იმათ ჭაღებს მოხწონდათ ჩემი უცხო
 ტომის სსე და გრევა. ამ ცხოვრებაში შე დაუფე რამდენიმე
 წელი და თითქმის დამაიწუდა ჩემი ძველი გარემოებათა. მაგრამ, რო-
 გორც ჭარბელები იტყვიან: საწყალს კაცს არც გახიენებია და არც
 გაუთენდებია, — სწორეთ ისე მამივიდა შენა და ჩემს შობალებსაც.
 განვიერებული უცხო მხარეს დიდკაცების ხსლებში, უცვლ დაგზრუნდი
 შინა და მიკადევ ჩემ საცოდავ ღარიბ დედ-მამას კარსა, რომელნიც
 მოკლოდნენ ჩემსგნათ დიდს საბოლოოობა და სიღარიბიად ერთ-

ხელაღ არის თავის დაღწევას. ამ უცნაურის აზრით კვლავ ამოვიყვანე მხოუთქმული. რამდენი წვალება, თრევა, უკანსხელი ხარხოს გავიდვა დასწირდათ ჩემი აღატას მიცემისთვის, და ასლა, ასე უცებ, უოკელი ამბავი, უოკელი იმედი ერთბაშით მოეხშოთ. იმითთვის იყო ელდა ჩემი დაბრუნება, მაგრამ ჩემთვის იყო ეს წინდა წამება. როდესაც დავინახე ჩვენი ისევ ძველებური, თავიდან ბოლომდინ შავათ გაჭვარტლული დარბაზი, სადაც თავსედა გვეყარა პურის გოგროსები, პურის გიდობნები, ცომის ვარცლები თავისის ცხერის ტყუპებითა, სარცლის ვარცლები, თაბები, ხონხები, გუდები, ტომრები, ქილობები, მთელი და დანტვრეულ დაღწილი ქილები, ჭოთხები, ვოკები და სხვა ათასი ჩისო-მასო; როდესაც დავინახე წიწილ-კრუსი, რომელიც ზედ თავზედა გვასხდებოდნევ, ძაღლები, ღორები, თხები, რომელთათვისაც უოკელთვის ღია იყო ჩვენი სახლი და რომელნიც ჩვენ არც კი გვეპოუთნოდნენ, — მე ამჟამად ხედა და წარმამიდეგა დაკარგული ნეტარება. მე ჩემს თავს ვგრძნობდი უცხოობაში, მე ვერ წარმამედგინა, რომ ეს იყო ჩემი სამშობლო სახლი, სადაც პირველათ დავინახე მზის ნათელი, სადაც პირველათ შევიხუთქე ქარი, სადაც პირველათ გავიგონე ტკბილი ალერსი და მწარე წველა ერთმანეთში არეული. მე მიდულდა და მიჩუვდა გული, მე გვეძიდი მარტოობას, რომ არცკი მინდოდა გამეზიარებინა არავისთვის ჩემი ხეკდანი, რადგან ვიცოდი, რომ ამ ხეკდას ვერაინ მიმიხედებოდა, რადგან იმით ამხედ უკეთესა ცხოვრება არ ენასათ დავინახებდი მარტო თუ არა თავსა, ვიჭარებდი ხეკდას ცხარის ცრემლებით. მე შემადგნენ უკვლანი ჩემს გარშემო, რადგან ისინი არ ჭგრძნობდნენ და ცივთ უფურებდნენ ჩემთ ხეკდათა. მე უფურებდი იმით, როგორც არა ღირსთა და ამ სიღარიბეში ვხედავდი იმით დამნაშავეთა. ისინი ჭგრძნობდნენ უკვლას ამასა და მიუფურებდნენ როგორც მოკვეთილს ახლს.

უკვლას ჩვენი სახლივაცება, გარდა ერთისა, იყენენ თითქმის ისეთივე ღარიბები, როგორც ჩვენა. გარჩევა ქვინდათ ერთმანერთში ძლიან მცირე. მამჩემი გაღარბება კიდევ იმან უფრო, რომ მოუნდა

შვილების სასწავლებელში მიცემას. სხვებს არც შვილები დაუბრუნებია. მამა ჰამათ თუ არ უსწავლიათ, გაიძახოდნენ ისინი, მე თქვენ მოგვასწავლოთ ვერ უცხოვრიათ! მამა ჰამანი, მართალია, სცხოვრობდნენ ზურს და ლეინოს მოჭარბებულები, მაგრამ ეს იმიტომ ვერ რომ იყენი ცოტანი და მძულელები ჰქონდათ ხაკმა, რომელნიც წელიწად გამოშვებით მაინც ისვენებდნენ ხენს თესვისაგან; მეორეც იმიტომ, რომ თავის ბატონობას არაფრათ აფასებდნენ და მუშაობას არა თავილოებდნენ. ასეა კი ხელსხვა იყო. სადაც ხაქმდინ ერთი ბატონი იყო, ესეა გასდა ხუთი და ეჭვი; მიწა, რომელსაც აღარ ჰქონდა დასვენება, თან და თან იღლებოდა და მოსაკვლხ იძლეოდა ნაკლებათ. ამასთან, ასლანდელი ბატონები თავის თავს უფურებდნენ ნანდელი ბატონათა და შრომა მიანდათ ხათაილოთ. ამისაგანც ცხოვრებაც იმათი ქსდებოდა უყანს ხვენელი და უოვლად გონებისა და გრძობის დამსშობი, იმათთვის, ვინც გარეშე ამ ცხოვრებისა არა ჰქსდებოდა სხვა უკეთესსა.

რაკი ამ ნაკლებულებასში ჩაკვარდი, როგორც ზემოთაც იყო ხათქვამი. მე ახირებულად მიღრინავდა გული. ჩემი ხასლში მოთმეხა შეიქმნა შეუძლებელი. რაკი ერთი და ერთი დამატეხს, რომ ჩემი გული არ ურიგდებოდა ამ ცხოვრებას და ხასხარი კი არა ჰქონდათ, რომ აქედამ უკსენით, რათგან მამაჩემს აღარ მოხდევდა აღარც მესლები და აღარც შეძება ჩემს ხაქმებზედ ხათრკლათ, მინაურებმა თან და თან შემხვიეს შირი. რამდენიც ისინი ჰკარგავდნენ ჩემს ხათრსა და თავსა ის, იმდენი მე უფრო ვლელდებოდა და ვაგრძობინებდი ჩემს უკმაყოფილებას. რამდენიც მე ვაგსადებდა ჩემს უკმაყოფილებას, იმდენი ისინი მიდგებოდნენ ჟიბრში, და ბოლოს მეცვლოდნენ სრულიად უყანს-ხვენელად. ეს კიდევ უფრო მიწელავდა გულსა და ხშირათ მომდიოდა ფაქრი, რომ მოკრწნოდა ამ ცხოვრებას, ერთსულ და ერთსულ ამელოთ თავზედ სელი და გამოკხალმებოდა წუთისოფელს. მაგრამ ამ დროს სიდაძლაც გამოიბეტევრებოდნენ ტუბილი იმედები და მიფანტავდნენ ამ ხელ მოკლე, ხნ, ვინ იცის, იწება ხელ გრძელ აზრსაგა.

ერთათ ერთი ნუკემა იყო ხოლმე ჩემი ამ ჩემს მდგომარებაში

დეიდანქმის ეთუქმის სსელი, რომელიც იდგა ჩვენი სოფელიდან ერთი ოცდაათს კერსხედ.

დეიდანქმი არ იყო ჩვესსაქით ღარბათ, თუმიც რუჯასში მარტო ეს იყო გამტეპელი, რადგან ქმარი, იოთამ ნაწრეტიშვილი იყო უფრო ფილოსოფოსი, ვიდრემ მშრომელი კაცი. ის, მუდამ ამოგანგულელი ბუმბულეპსა და ბურტულეპში ტანისმოსოთ ღოგინში გდუპისგან თავის ერთ ჟურღმულღო ოთასში, რომელიც აპმდინ საგუგუნოთ ქქონდათ ამათ, კარგა გქელის თმით, რომელიც გარშემო კინკრინისა ქოჩრის ქქემ ქქონდა გამოშარსული, იმერულის გქელის გაწკეპილის ინით შუღუპილის უღუაშუპით, — ექებდა უოგელს მარუვე შენტხგეკას ვახთანქე გაასსეპისახ და ეშუსათუგებოდა უოგელს გამუღელს გამომქელეს. იმას შეტადრე უუგარდა ბასნი მოხწაულე ასელ გაზღუბთან. ის თავის თავს ქრანსუკა მართლანცა და სწაულელათ, თუმიც თავისი დღეში წიგნი ხელში არ აქლო და არ იცოდა არც ვითსუა არც წერა და არც გაურახს იქით სადმე წასულეოო, სადაც თავის უმწკვილობაში ქსლებოდა ერთს რომელდასაც სარდალს თუ სარდღის შვილს ორბელანსა. ჭლანქიც, თავის სისარმცვის გამო, არ ენახა ერთხლის შეტად, ისიც თავის უმწკვილობაში, უგოლობის დროს, სადაც ერთხელ დიდის სარდღისა თუ სარდღის შვილისთავის ეუიდანა ერთი მანეთისა მთელი ჟორის ხამანე მწკანელი, რადგან მანეთის სურდა არა ქქონდათ და მიეცათ მთელი მანეთი, იმ ყეიჭრით, რომ თითონ მიხეჯებოდა და თეიდდა სუთი გრომის ან შაურის მწკანელსა. მეგნიერებასუდ კი თავს უფრო იმისთავის ხდებდა, რომ როგორც თითონ ამბობდა, იყო დიდებულს სსახლეში გახდილი.

იმშულეპი ქქონდათ ამათ ხემაო. ესენი იყენენ მონახსკერენი რამოდენისამე ბიძაშვილისა, რომელთაგანაც ბუკრნი რამდენსამე წილად იყენენ გაურადინი, და რომელიც მომქეტეპული ნაწილი იყენენ ძალსუდ ღარბეპი. ესენი უკვლანი სსლობდნენ ერთს ალაგას და გაქუურებდნენ ერთმანეთის ვაშისა და კოკზსა.

ამ უკვლას სსლიცატებს ქქუნდათ ერთი მენახსკრე, ბაადურ ნაწრეტიშვილი რომელიც მართლანცა და კარგი მუძლუპის პატრონი

იყო. ამას ეუფლებოდა ორმოც კომლამდის კაცი, მრავალი ქქონდა სასახე
 სათესი სამკვიდრო და ნახეილობა, უზარმაზარი დიდი ზეგანი, დიდი
 გაძლიერი კარმიდამო, გარეს მღანხედ ამხეხუელი დიდი ხასხლე ზედ
 ცისებედ მიდგმული, ფული მრავალი გზგმული, რომელიც უზაყ-ბო-
 რსაღობა დაძმეკათ შოფობის დროს ეშოჯას; თითონ სუბრთა ცხოვ-
 რება. შვილი ჭუენდათ მარტო ერთი, რომელმაც ამ ორი წლის წინათ
 დაასრულა გიმნაზია და იყო წახული უნივერსიტეტში. ამით მოხდევ-
 დათ მრავალი დიდიკაცობა და მოხსამართლეხი. ხასლიკაცებს სრულიად
 არ მისდევდა და უუურებდა თაქილითა. ხასლიკაცობა და მეზობლობა
 უუურებდა ამის ცხოვრებას შურიითა და ინადითა და უოველს შემოსკ-
 კში ცდილობდნენ, რამაიც კი მოასწრებდნენ, ზუმუშათ ამას ზარალსა
 და წყენას. ცოლათ ამასა ჭუენდა ერთი თაკადიშვილის ქალი ხასელათ
 ხიდონია, რომელსაც კერეთვე მოჭევა ხაქმაო უმა და შამული შხითუ-
 კში. . .

ამ პაადურს გარდა ნაწრეტინთში უველსზედ კარგათ იყო ქმარი
 დეიდანქმის იოთამ. სსკები იყენენ ხელ წისქვილზედ დასაფქვაკები.

მაშინ, როდესაც იოთამი უნდებოდა მარტო ფილოსოფოსობას,
 დეიდანქმი იდგა შთელი დლე ფესზედ, აკეთებდა თითონ საქმეს, ადგა
 მუშებს თაკსა, აძლედა თაკდაზიგსა, ჭგზანინდა ტეეში, აპარკინებდა,
 ასხლეკვინებდა, ალობინებდა, ალეწინებდა. ერთის ხიტეკით ის იყო
 დაუცხრომელი და ხასტივი უანინიანი მეშა დედაკაცი. შატარას ხანს
 ცოტა არ იყო ქმარს ძალას ატანდა, რომ მუშას თაკს დახდგო-
 მოდა და კეკთებინა საქმე, ზეგრამ, რკვი დაატეო რომ ის თაკის
 ფილოსოფიით მსოფლოდ ადდენდა მუშებსა, საქმის გაკეთების მაკურათ,
 მაშინ ამან შესცვალა თაკიხი აზრი და შიანება ქმარს ხადაკები სათეი-
 ლოსოფოთ, მსოფლოდ შიგა და შიგ კიდევ ვალათა რაცნდა დაკრუქსა
 უსაქმურობისათვის და ძალა იყო თუ ნება ანდობდა წრთვიმალ ხაქმე-
 კებს, ხადაც ვისთანმე ვერ იფოლოსოფოხებდა ესა.

ამათ, ერთის ჭლის მეტი, სსვა შვილი არ შინცემათ და ესენ
 შეცნათ სიბურის დროს. ეს იყო ესლა ჩვიდმეტ-თურამეტის წლისა და
 ხიმხსკვით ცარიელი დედა. ეს ერთი ოროოდ-ხამი წელიწადი ეპარა

კიდეც უკედენიაში თუ ინსტიტუტში; მაგრამ შემდეგ, რაკი თუელი ვერ შექქონდა იოთამს, ანუ უკეთა ვსთქვათ, დეიდაჩემს, დაიოსრევს სასწავლებიდან და დაბრუნდა შინა. კატობ—ეს იყო იმისი სასული—კარდა თავის ხომხეკისა, უუკარდა საშინლათ წიგნები. ძვირათ იზოკებოდა ქართული წიგნი, რომ კატობ არა ქქონოდეც წაკითხული და თითქმის გასეპირებული; აკუფსკის ტუახსინია იგოდა როგორც თავის ხელისგული. უოკელს მოცლილს დროს მოასვამდა ამხ თავის ძამა და აკითხებდა აკუფსკის ტუახსინს, ამირიანს, ადაკრიშინს, ამირან-დარეკანისს, აბეკანისს, ავისრამიანს, აჩირინაზიანს და მეტადრე უუკარდა აგორაგი მილორდისს აშაპი, რომელიც არ მეტულებოდა, რომ ქართულს ენაზედც უოფილიყო გარდმოლებული ამათ გარდა საიღამიანც ჩაკარდნოდათ ბუშქისტურის ფილოსოფია, ალექსანდრე მაკედონელის ცსოკრება, ხომხურიდამ ზღაძარ თქმული, ლკთის მშობლის ცსოკრება, კერეთვე ხომხურიდამ; თურახტების სამოთხის კარია და სხვა და სხვა. გარდა ამ ქართულის წიგნების ამათ სასლში იზოკიდით რუსულს წიგნებსაც, რომელიც დარჩა უშეძლოთ ამოწყვეტილის იოთამის ძმის, აოკიმე ლედლის ხიკდილის შემდეგ, რომელიც იყო ხემენარიაში გასდილი. თქვენ ქნახადით აქ „Книжъ и гармонія“ ხერასხოვისს, „Странствованіе Телемака“, „Путешествіе Гуливера“ ხეიქტისს, „Разсужденіе о превосходствѣ Провославной Каѳолической вѣры“, „Гонимлетика“, „Герменевтика“, „Догматика“ და კიდეც სხვანი. ესენი უკვლანი გადაკითხულნი ქქონდა კითხვის მოსიყვარულე კატობს, თუმიც თქმა არ უნდა გომილეტიკიადამ, გერმენეტიკიადამ და სხვა ამკვარებიდამ თავბრუს დახკვის მეტი არა გამოქქონდა რა. ამხთან კატობ იყო საშინელი მოსაყვარულე გულიანა და ლმობიერის ხანიათიანა. იმისი ხიღამაზე იყო წმინდა ქართული ხიღამაზე; შვი კუნაპეტიეთ, კილოანნი ცოცხალი და ცოტა ჩაფიქრებული თვლები, გრძელი და უორანის ბოლოსკით შვი თმა, შვი თვალწამი, სწორე, ცოტა მოგრძო სუბრთა, ოდნიც ნესტოებ უკან გასეული სოთი ცსკირი, შქარას თერი პირის ხსე, მღალი და სრული ტანი, ალიხფერი, მუდამ კმა-

ყოფილ მოძლიერ ტუნები, გადხნილი და გადაშლილი შუბლი, რომელიც
 ძვირით თუ შეიქმნებოდა. აუნჯარებელი ხახის გამოთქმულადა, უფრო
 კვლს იმის მოძრაობას და მოქმედებაში გამოხატვად იმედი თავის თა-
 ვისა და დაბრკოლებებსა მოურიდებლობა... თვალები ამისი დღესაც ცო-
 ცნალოთ მიდგა თვალწინა: ისინი პარკულსაკე შესედასუდ თითქო
 ჭკრძინოდნენ შენს მწესარებას და იღებდნენ მონაწილეობასა შენს სკე-
 დასა და გულის დარღვევაში და ამასთან თითქო გუებნებოდნენ, რომ
 ხაშქსაროა შენი სკადები, მაგრამ რამდენიც უფრო აჭყები, უფრო
 დაგიმორჩილებენო. ლაშარაციც ისეთი ქქონდა, რომ მასწინათვე შეიკვე-
 თაძღა კაცსა, თითქო ამისთვის დაფარული არა არის რა არავითარი
 შენი გულის ზახუნი და ამათი განხურება მხოლოდ ამას შეუძლიანო.

როდესაც ასე უწყალოთ მუნჯარებოდა გული იმ ხაშინული თაჟ-
 დაუღწკველი სიღარიბით, რომელიც გაისხნა ჩემ წინ შემდეგ ჩემის სახ-
 წკვლებიდან შინ დაბრუნებისა; როდესაც მე ვეკლა და ვეკლას
 შეკადეა, მშინ მხოლოდ ამში ვნასე ჩემი გულის შემტკივარი; მე
 მხოლოდ ამას დაუხლოვდი და მიუვარდა ამასთან უთფნა. ჩვენ
 კიუავით ტოლები და თითქმის ერთით შეზღლილები. იმასაც მართლაც
 და უეკარდი, არა ქქვანდა მძა და ჩემში ქპოკუბდა მშინ მტკიერსა, იმას
 უეკარდა ჩემი ლაშარაცი, აშუები იმ უფსო ქქუენებისა, სადაც მე შეკლო
 და შეხწკლა, რომელთაც, თუძღა შეც ცოტას ვიციოდდი, მაგრამ ამსუდ
 მტკი ცნობა იმათი მანცა მქონდა. ერთის სიტყვით იმას ქქონდა სუ-
 რვილი გაგო რამე ქქუენისა, შეტყო რომ არის ვიდევ სხვა ქქუენსა,
 სხვა ცხოვრებადა გარემე ამისა, რომელსაც ისა ქქუედა; და მხო-
 ლოდ ჩემის ტკივკით იკლავდა ამ სურვილის ძალასა.

მე მიუვარდა კატო, მე მიუვარდა დეიდანემის ხახლიცა, სადაც არ
 კსედავდი არც ისეთს სიღარიბეს, არც ისეთს ვაწროობას, არც იმ
 კცთა, რომელნიც ნიადაგ ჟიბრში მიდგენენ და მიწულადნენ ცხოვრე-
 ბას: ამისაკმო მე კიუავ სოლმე ამ ხახლისა სძირი სტუმარი, სადაც
 ჩემი უთფნა ქქონდათ უოკვლთვის სასიამოვნოდ.

სწორეთ ეს დიდ-მარსკა იყო, რომ მე აღარ დამიღვა გული შინა

ამდენის უსამიროვნობისა და მოთმინებისაგან. მე გავუცხადე წყმს ხალხს დეიდაჩემთან პეტრას სანს გულის დანაშაულებათ და წყირკით უნდა სთქვას ვაგმა, მუცლის ამოსაყოფათაგ.

რადესაც შევედი შინა, კატო უფდა ქარგასა და ვერავდა ოქრომკედის თაკსაერავსა. ჩემს დანახვასუდ კატომ ავლო ქარგა და გამოეკანა ჩემსკენ.

— ძღვას! — შეხდას იმინა და გადაქსვიდა უელსედ.

იმინი ასე სიხარულითა და წრფელის გულით მოგუებაზედ, მე თითქო რადაცა მომეშვა გუნებაზედ.

— ვარგი არის შენგან ესე ჩვენი დაეწევა! ვილა გუფას შენს მუქტი, რომ შენც ვერე გუფიწევა. როცა შენ აქა არა ხარ ისე მგონია გულზედ რადაც მომწუდა მეოქი. დედაჩემი ხომ სულ ცხილეს იღვასამს შენზედ, რომ ამდენს სანს აღარა გეხასია.

მე, პასუხის მაგიერათ, გაჩუმიდი, რადგან არც კი ვიცოდი რა უნდა მეოქვა, რაგი ჩემი წასვლა და აქ მოხვალის დაგვიანება წარმოსდგებოდა მსოფლოდ ასევე ჩემი აუშატაკანის გულისგან, რომ არ შეუმჩნევიანა ამათვის მიხეზა ჩემი აქ სძირად უფინისა და მახთან არ მიმდღწევიანა იქამდინ, რომ ჩემი სტუმრობა გახდომოდათ სამძიბოთ.

დეიდაჩემი და იოთამ არ იყვნენ შინა. ერთი იყო კენახში და აკუთვინებდა მწკანილებს კვლესა და მეორე იყო შუადღის ღოცკასუდ.

დამსკა თუ არა კატომ, ის მაშინვე გაქვანა საკუჭნაოხხენს.

— შენ ხომ გიყვარს ჩემი გაკუთვებული ჩურჩხლები! ასეთი ჩურჩხლები გაჭამო, რომ კიდე უფრო მოგეწონოს: ასლა ხახე უფრქნი როგორ ღამათ შევინახე ხის ნახურსშია შენა წილი უკვლათური ცალკე მაჭეს შესასული. შენვი აღარცვი გასსოვართ, რაგი ერთი თვალს მოგკამორება.

პეტრას სანს უგან, კატომ შამომიტანა მშვენიერი თეთრი და წილი ჩურჩხლები, სუფრითათ შემწვარი ჩამინი, მშვენიერათ შენსული წირი და ცუღაში, და ისეთი მშვენიერი უფრქნი, თითქო ეს არის ეხლა ჩამოუვრეფათ ვაზი დამა. მე ხამოკნებით დაუწევევდა ასახვამა.

— მინამ შენ მაგას შეეგონე, მე ხანძაროზედ ვარცხა დღეს მოვიმ-
 წადებინებ, რომ ძალე არ აიუარო შენებურათ ჩვესზედ ვაფლ-
 და კვლავინდებურათ ერთი კვირის უკან არ გაგვექცე. ასეთი წინალები
 მაქვს შენასული, რომ მართლაცა და მოგვეწონოს.

კატო დატრიალდა სათონეში, რომელიც აგრეთვე იყო სამზარე-
 ულოცა, მოახდევინა მარანში წინალები და დაბრუნდა ისევ ხანძაროზედ.

— რა იცოდე რა მშენიერი ამაგი მომივიდა ესლა ცისკარში
 დაბეჭდილი. ჩვენს ღვდელს უმოკნია სადღაცა და მე გამოკართვი ეს-
 ლა, ამრამ დელარშიის ანავი, ვაი ჩვენი ბრალიცა! ქვეყანაზედ ვინ იცის
 რა არა ხდება და ჩვენ კი სიზმარშიც კერა ვხედავთ ამ ამაგებსა. გუ-
 ლი მიკედებოდა რომ კვითსულობდი.

ამ კატო ავიდა ტახტზედა და ჩამოიღო განჯინიდან ცისკარები
 სადაც ეს რომინა იყო დაბეჭდილი.

— ღმერთმა უშველოს ჩვენს მღვდელსა, ის სადაც არა მგონია
 მოულობს ამისთანა წიგნებსა და გვაძლევს ხოლმე. მაშინქმს უყვარს
 წიგნები, უნდა ჩვენც დაგვაბარებინა, სადაც ეს წიგნები გამოდინ და
 კურთფერი გავიკეთ რა, როგორ უნდა დავიბაროთ.

მე ჩამოკართვი ეს წიგნები და ვმინჯამდი, რომ ამ დროს გაე-
 ლო კარები და შემოვიდა ერთი ქუ ოცდა ორის წლის უმწიელი გ-
 ცი, სომხელი ვამსდარი; მაგრამ ამ სიგამსდრეშიც სხანდა კიდევ ამ
 უმწიელის სიღამაზე და შთაბეჭდილებანი სახე. ის იყო ევროპიუ-
 ლათ, ხუბროთა ჩაცმული, ოდნე წელში მოსრილი, სათვალეებითა და
 ახლად შემწანებულის წვერ უღვამით. ეს იყო ერთათ ერთი შეალი
 ამათის მდიდარის სასლი გაცის ბადურისა, გასიღ, რომელიც დაბრ-
 ნებულყო უნივერსიტეტიდამ ავთიმუროფობისა ცამო.

იმან ჩამოკართვა ორთავეს ხელი.

— თქვენ მანინ არ გენასეთ, — დაიწყო კასილმა, — და ისევ რაი-
 ცოტა უკეთ შევიქენ მე, ავთიმუროფი გაცი, ჩამოკელ თქვენ სანახავათ. ხა-
 გვირუკლია, ისე გკერიდებით უკვლანი, თითქო მგლები ვიყვნეთ. თქვენ-
 გან მანინ ეს კარგი არ არის, კატორინა იათამოვნა, რომ თქვენც

უმწიკლობა აღარ მოაგონეთ და ერთხელ მაინც არის დაშინებული. გასსოვთ ჩვენ როგორი გვიყვარდა ერთმანეთი უმწიკლობისას? ანუ კარდის ძირებში რომ მივიყუჩებოდით და ვჭამდით ხოლმე მოძარულს ხილს! თქვენ ისევ ის ცოცხალი და მარლიანი კატა ხართ, რაც მინასკხართ. თვინი ხსენებთ ისევ სატივითა მჭებს დანასხოვრებელი გულში. რამდენჯერმე, ავითმოფემა, ბალეოსიდაში მოგკარით თვალი, მამაგონდა ჩვენი უდარდელი ბავშობა, მინდოდა დამეკახნა თქვენთვის, მაგრამ, ვიფიქრე, ვაითუ ისევ თავისებური გული აღარა მჭონდას გაკვანტანებულევეს და უხდელობაში ჩამომართვას ეს ჩემი გაკანტიკრება, შეთქი, და კვლარ გაკუდე შეწუსება... ჩამბეზრა თავი დედინემის ფარისკვლობამ და მამაჩემის ნიდაც ბრძანების კილოთი ღამარკმა, რომელიც ავითმოფემასაც კი უწერება. — ხუღ შენატრებოდა, ნეტა ერთი ისეთი სულეერი მაინც ვინმე მიჩვენა, რომ მატარა ჩემიგ ეყურებოდას შეთქი... ჰა, კატო!.. ასლა კიდეე უფრო გაღამებულხართ, დამშვენულხართ და, ვინ იღის, კიდეე გაკვანტანებულხართ!?

— მერე, ზრე უნდოდა, რომ მატარობისას ისე გვიყვარდა ერთმანეთი, და მხუჯან კი, რაც თათრებიდამ დაბრუნდით და ხსენები დაიდგით თკობით მოხუჯანარ და ერთხელ აღარც კი მოგაკონდი!

— ეგ ისე ჩემი დანაშული არ იყო, როგორც ჩემი დედამისის. მამინ შე ბავშვი ვიყავ და უყურებდი იმითა, რაკი მატარა ფულუბი შეიძინეს და ხსენები დადგეს, უყვებ ამალდუნენ თავის თვალში და არ უნდოდათ, რომ ჩვენ ხსენ რიგი ცხოვრება გკინასა. ესლა ხუღ ხსენ არის, ესლა შეგჩვიუნენ და აღარც თითონ უკვირთ თავისი მდგომარება. მერე ამ ჩემმა ავითმოფემაბამ ბევრში ჩემი ნება გასადა ეკვნი.

ამ დროს შემოვიდა კატოს მამა, იოთამიდა, რომელიც ის იყო მოდიოდა შუადღის ღოგვიდან.

— შეგწიოთ ღოგვის მადლი; ოჰ, ვახილ, ეგ როგორ მამხდარა რომ გვიყვარდა. მამაჩემი არ წამიწედეს, რომ ეგ ჩემი ბიძაშვილი ბადურ ისე არათ გვაგებეს, როგორც ერთს უკანასკნელსა. როდი უნდა, შეილო, ზრე გადიდებება, რომელმან ამალღოს თავი თვი-

ხი, დაძაბუდეს და რომელმან დაიძაბლოს — აძლედეს, რაც უნდა დიდგანობა მიიღოთ, მაინც ერთი სისხლი და ერთი სორცი ვართ.

— რა გაქნება, ბიძა ჩემო, — წამოდგა და მივიდა ვასო ხელის ჩამოსართმევით, — რაი ეგრეთის სასიათისანა არიან, მაგათი გამოცვლა ესლა ძხელა. ისინი თქვენ გენდურან, რომ ამისთანა გაცირებაში ერთმა არაიან გარდმოგვსება და დაგვსებას, რა მოგვდინო.

— რა, შვილო, ღმერთს ერწმუნე, ისე დაზატრულუბი ვართ მაგისგანა, რომ სმაგ კვლარ გაცვიცია.. დიაშეგები მაგისგან არიან და ნახალიკები .. ამოსულა რა ტინდოდექ, კერ გაცვიცინა: ქოშებით ნუ შამოსვალთ, რომსალებიანა და პოლს წაკვიცდესო, წაღებით ნუ შამოსვალთო — პოლს გახვითო, და რადა დროს ზემ დროული კაცის ფეს შამოშველა ხიარული! როდი უნდა კაცმა გაიკვიროს სარწო, უკვლა ღვთის მოცემულია, ზოგს ართიქეს და ზოგს აძლევს: უკვლა იმისი ნებაა, იმისმა მადლა.

ამ დროს შემოიხმა გარყვამ ერთი ხაშინელი ძაღლის წაკვრავი და წმუტუნა.

— ახა ღმერთო, შეს დამიფარე! შეიტა იოთაშმა და გადიწრა ზირკვარი. — გაგონილა! მაგის შიშით ძაღლს კვლარ გაუვლა კარმიდამოხედ.

იოთამ რომ ამ ჟაერობაში იყო, შემოიხმა ხაშინელი გაცხარებული ჟაერობა და ძაღლის დეკნა.

— ხმა, ხმა, შე რჯულ ძაღლო და შე გახაკვარხებულო, შენა! შე გაწმუტუნებ შენა! ააჰი!!

ამ ხმაზედ, ერთი ძაღლი, რომელიც იწკა იოთასში, მაშინვე შეძრა ღრმით ტახტებზე და მიიუფო. რამდენიმე ძაღლი, რომელნიც იყვნენ კარებსზედ, დაიყუდშენ და რაც შეეძლოთ გადაეკლნენ პალის ღობესზედ. მხოლოდ ერთი მომგრო ტახის მწვეშის ძაღლი იქვე მიიუფო კარებთან და რაშინ ჩამოიარა ხაშინელის კეტით ამ ძაღლების მდებარეობა, ის გამერა უცებ კარმიდამ, ეცა კანკში, გამოათულითა-სორცი და ერთის თვალის დახამსმებაზედ გაჭრა. დაგლეჯილი ძაღლების მდებარეობა იყო ბიძაშვილი იოთამისა, სოფრან, ერთი ორმოც და ათი წლის კაცი.

ამ ძაღლის კბენასუდ, სოფროსმა მოისყდა უფრო გასმსკეპულმა, მკრამ კვლარ დაინახა ძაღლი.

— ერთი უუჩრე ამ ტიალასა, რაჭა, კე! სულ არ გამაშვილი-
თა შარვალი. ამა მეტი შარვალი აღარც კი მაქვს. დაგლეკვას ვინ ინა-
ლკლიდა! ნეტა, კმარვალი, შარვალი!.. ვაი დედინების ღმერთსა!..
ეს უცებ დატრიალდა კარებთან და დაიწყო უვირილი.

— გამოდი, გამოდი, იოთამ, თუ ვაი დედიშენი შეიღინარ!
გამოდი, მეტი და, შეგინკენებ რაღაც ძაღლები არიან კშენი ძაღლები,
გამოდი, თორემ, ღმერთთა შენი თავდები, სულ მუხრს გაკადენ აჭუ-
რობას!..

იოთამ მიიუფეს ბუსრის შირასა:

— რა, ღმერთს ერწმუნე, რომ ერთ ხინხლს შეგკათსეკს—დაი-
წყო იმან დაბაღის ხმით ღაპარაკი, თათქო კშინიან, რო არ გაუგო-
ნოს ღაპარაკით.

ამ უვირილსუდ შეგროვდა კარებსუდ საღსი და დაუწვეს სოფროსს
შოშინი.

— გამიშვიო.— იძსოდა სოფროს, თან და თან უფრო გაცსა-
რეუღლი, — გამიშვიო ერთი სუდ თავსუდ დაკანტროს მკათ ე ხანლი,
რომ ამოვბუგო დედა ბუღინათა!.. გამოდი, იოთამ, თუ შენი ცოლის
ღენაქი არა გხურავს, გამოდი!

— უი ნემს სიგოცსლესა! — მოისმა ქალის ხმა გარედამ, — ეგ რა
დაუმართვია — და შამოიკრა ამ ქალმა თავში. ქალი იყო ცოლი სოფ-
როსისა, თუთაღა.

— არა, შენის ძაღლებსგან ეს უნდა მომივიდეს, შე გოგონა, შე
ქანა, შე ნცარქქაბა ფილოსოფილო, შენა ჭი?! ერთი გამოდი ე შენი
ძარის ბოძებსუდ გინალო თავი, — გაიძსოდა ისეკ სოფროს.

— უი შენს თუთაღასა! იცემდა სოფროსინის ცოლი თავში, — თქვე-
ნი ჭირიშეთ, ასალი შეკერილი შარვალი! უი, შენამც დაშრმაკვები ე
თვალები! არა, შე ბესეკო, რას აჭოლისარ ძაღლებსა და სადაც არა
მტონია დახდეკ? რა შენი ტოლები არიან ძაღლები, რომ მატარა ადუ-

ცხავით შენი შიშით ძაღლები კვლავ გამოჩენილან! ახა ახლა დაუდგო...
 შა შენ თვალი, აი! შენმა სიცოცხლემ სვალ კიდევ ახალს შეგაფრთხილებს!
 კაქსდინ არ იყო განსაკუთრებული დაუთრეოდი მთელი წელიწადი!
 წამოდი დაუდგე შენს ქაბში, რა ხმარცხენოთ არ დაიურეოდე!
 მაინც ღმერთს არ უწახსარ და მაინცა, ისევე შენ ქაბში კვლავ, ტანი-
 სპოხს მაინც არ დაიურეოდე, სო სეადამ, რომ უკვლავ ჩვენსუდ უბრ-
 ძაქდება თვალები.

თუთაღამ წაველო სული და წათრია სოფრონი, რომელსაც
 სისხლის კვლი რჩებოდა უკანა, ქაბში და ზეტიტი სულ გაქმსო სის-
 ხლითა.

— არა, ერთი გამოვიდეს და, უხვევო მაგას თავისი უნარი! გა-
 იძისოდა ცოლისგან წათრეული სოფრონი, ერთი, ერთი ძალიან გაუ-
 ზურგო. . . ჯა! მაგისგან უნდა ეს დამუშროთოს. . . შარვალი და შურე
 რა შარვალი! . .

სოფრონის ხმა კარგა გამოიდა კარმიდამოსა. იოთამმა გაიხედა
 თუნუქრიდამ. კარგბსუდ კიდევ ტრიალებდა დარჩენილი ხალხი.

— უუ! ერთი უუურე რა უოფა აქვს მაგ ცოდეინსა! — აქ იოთამი
 უღბ წამოიტა, ჩამოილო კედლიდამ ხმალი, იძრო და გაუარდა. — გამი-
 შვით ერთი მაგ ცოდეინსა და ცოდეინის შეიღსა! გამიშვით ერთი
 გაუძლე მაგის სისხლითა, რომ მაგისგანთ მოსკენება აღარა გაქვს
 დი მაგის შიშით ძაღლები კვლავ შეგაინახავს! . . . გამიშვით!! . .

დამსკერი დიდხანს არაეინა სჩანდა, მაგრამ ბოლოს როგორღაც
 შეებრალათ ამისი გამიშვის ძისილი და განკებ წაუღეს რამდენამე
 უმარჯილმა ბიჭმა სული.

— რათ გაუადრება, ბატონო, შენი ჭირიმე! თქვენც სომ ჩვენ-
 სავით ბრძევი გლესკადი არა ბრძანდებით! რათ აუადრებთ მაგისთანაებს
 თქვენს დიდგნობას! — უუბნებოდენ დამსკერი გლესკები იოთამსა.

იოთამს რამდენსაც იტყვდნენ, იმდენი უფრო ცხარობდა და იწევდა.

— გამიშვით, შეთქი, თორემ ღმერთთა თქვენი თავები, თქვენ
 დაგეუნავთ და ერთ სისხლს შემამთხვეთ.

სოფლის დედაცაგმა, რომელნიც იუფრებდნენ ზვებ ქვეშ სოფელუბი, შექმნეს ამ სმლის დანახვას და ქვეყანად სმარული წივილი-კვილი და თმის გლეჯა.

— უი!— გაიძახოდნენ შიგა და შიგ გულ დახეთქილები!— უშველეთ! უშველეთ!.. ვაი ცოდის ბრუნვას!— ცოდო დაბრუნეს.. ცოდო!— და იწინდნენ რაც შეეძლოთ გაკვებას.

— ვაი სიამოვნებაში ვი უნდა იყვნეთ აი, ამისთანა ამუბინაგან-უთხრა ვასილამ კატოსა.

— ასე შენგეული ვარ, შენმა გახდამა, რომ .. ვე ამავი სმირათა არის ჩვენში. ვგრე გაუსტყვიან ერთმანერთს, იფაფსურებენ და, თუ არავინ გეერია, თითოჩვე შეირცხვენ და დახებებენ ერთმანერთს თავსა. მაგრამ დღეს ძიულ განხარდა ბიძაჩემი, ი შარკლის დახვეწედ. სარკელმა ძალუჩემმა თავის ხელფხით ძლივს გამოურთვა ოსის დედაცაგებს მაგისთანა მშენიერი შალის სმარულე, და ესლა ვი ასე უცებ და უბრალეთ ვი დაეკლიჯა.

აქ ვასილი წამოდგა და გამოესალმა.

— მშვიდობით, კატო, იმედი მაქვს ასლა თქვენცა მნახეთ. ჩვენებს ესლა ჩემი უხამოვნო არა შეუძლიანთ რა, მეც განართობი არა მაქვს რა: წიგნების კითხვა ვერობითბერი არ შეიძლება და თუ შენ ჩვენ სიუმა წვილეს მოიგონებ და ჩვენს მეტობობასა, მარტოკა არ გამოიშვებ... რო გიუფრებ, ისეკ ის კატო სარ, ისეკ ის ცოდნელი თვლები, აუნქარებელი გული, ტკბილათ მოდიმარი ტუნები.

ვასილმა მაგრა მოუჭირა ხელი და გასწია.

ითამ არა მშვიდდებოდა.

— ერთი უფურე ამ ქანუას!— დაიძახა უცებ სოფრონამ, და გამოვარდა კუთით, შარკალ გახდილი!— ნახე როგორი ენა წაიგებლა.

— ასა! წაიგებლა რომელია!— დაიწყო დაშოშმონებით იოთამმა და ამირებდა ისეკ შინ შექრომას, რომ ამ დროს სტატებს სოფრონს რამდენმავე გაგმა ხელი და მაგრა დაბოჭეს. ამასედ იოთამ ისეკ ისეკ განხარდა და დაიწყო ფაფსური. ხმალი ტრიალებდა— და ელამდა შუადლის გაუწეებულს მსეში. დედაცაგები იბდუნინდნენ თმებსა და იმთ წივილ კვილი ადიოდა ზეცას.

ამ დროს განხდა ეფემია, რომელიც მოდიოდა ვინსიანამ.

— აი, შენი მატრონის ბრალდება! ვითომ ამასაც შეუძლებია რაღაცა
შე: რაო, რა უფთავ გაქვს ცრუ ფილოსოფიასო?! მოიტეხე სძალი აჭა,
ნუ ატუტუტავს! ვითომ ესეც გაყვანია და ხმლის მოსმარება იცის!

— უ! ახა, დმერთო! იცის რომელია! — ღამნარკობდა იოთამ
იმ მოულოდნელს ამასეზედ, რომელიც გულში ძალიან სამიამოვლოდ დარჩა.

აქ ეფემიამ სტანა ხელი, წაართვა სძალი და შამოაგდო შინა.
მასევე წაველო თითონ იოთამსაც საეელოში ხელი, შოატრიალა კურტუ-
გულს, და შამოათრია იხიდა.

— არა, რა შეგეძლოს რამე შე საცოდავო, გიდეკ შეგშენოდა კვ
ფაფსური და ხმლის ტრიალი, რა არა შეგიძლიან რა, რატო არა
დგები შესს ქერქში? ანლი და გაუბტები, რა ერთი დაგარტვან რამე
და სული გაგაურეკინოს.

— გამურეკინოს რომელია! ახა დიდება შენდა დმერთო! გაგო-
ნილა! — არ იტესდა გიდეკ იოთამ ესტიბარსა.

— სოფროხაც შუათრეკს შინა,

3.

დვიდანეშისა და იმათი სახლიკაცების შესობაებს შუა იყო მატრო-
ნის მოედანივით ადგილი, რომელსაც გარშემო ეველა იმთავანს კდგა ხასი-
მინდე ძარი. ამ შეიდანზედ, რომელიც იყო სასოგადო კარმიდამო,
ილაგ ალაგ ეუარა ქვები, კაკლისა ან მუნის სეები, თაესეები, ვირეები
და სს. აქ უეგრძათ ამ სახლის-კაცობას შუურა და მუნათფი ყოველ
მუდრო დღესა და თბილ საღამოსა. ერთი კარგი ზნე სჭირდათ ქმა-
რთა თუ რძალთა ამ კვარში, რომ გუმან რომ ერთმანეთი ცემით ამო-
გულიტათ, მეორე დღეს ეს შეიდანნი ისევ შუარეკებდა. ეველანი აქ
მშვიდობანათ შეიურებოდნენ და დაიწებდნენ მუნაისს.

ერთს ღამას მუდრო მისის დღეს, რომელიც დადგა რამდენიმე
დღის აუდრის უკან, და როდესაც ყოველი სენა თესვის მატრონის მი-
კურებოდნენ მამულებსა, ვინსებს და ბოსტინულებს, თითქმის ეველა ხა-
წრეტანი შეიურანენ ამ შეიდანზე და ქქონდათ ბასის. აქ იყო ვასოცა.
შველანი ნებურად, მზესეუდ ზურგ მიშვერილნი, ისხდნენ ერთს დიდს
თაესეზედ და იმის წინ შესობისთვის დაურიდს ქვესე, რომელიც თუ-

ნდა ათი წელიწადის იყო მიზიდული და ჯერ აქამდინაც შენობა არა
 ჰქონდა. უკვლავ ჭერშიობდა რაღასაც სიტყვობს. — შვე, გადარჩე.
 ბული სუბუქის ღრუბლებით, არ იყო ცხარი; ახლად ამწვანებული და
 გაშლილი ხესილის სურნელება აღვიძებდა უფრო კიდეკენიერულ სიტყვო-
 ებას კაცის ხისხლში, და შეტადრე ნაწრეტიანთ ზოკეტურს აკბოულესაში. იო-
 თამ იყო სრულიად თავის ქერქში: ტკბილი ბუნება, დამშვიდებული ქა-
 რი, ცოლი კუნხში, ხაიდაძე იმას არ შეეძლო წამოეკვდრებინა, რომ
 რატომ არას აკეთებო; უკვლანი ერთით შეურდნი, სადაც იმას შეეძლო
 დაეწყო ბახი და მახლათი. ერთის სიტყვით ის ჰრაცხდა თავის თავს
 უოკლად ბედნიერად, და ასე გასინჯეთ, რათგან ამ ხანათ ძაღლები ხა-
 ცდას მიიმალნენ და არ უშფოთებდნენ გულსა, სოფრონიც კი დამშვიდე-
 ბული იყო და უგდებდა ლაშარაკს უურსა, რომელშიაც წაურკვდა
 სოლმე თავის ხჯახაც ან ეწუხა, ან «ხწორეთის» ან «კაი სიზმარი
 გინასკეთ» ის თქმით.

— სვლას იქით ქვიუნებს რა უნდა, ერთი მაძიშენის შვესა! — ელა-
 ზარაკებოდა იოთამ გასოსა, რომელიც უამბობდა, რომ ის ოდესაზედ
 მოკიდა უნივერსტიეტიდამ სვლითა, — სვლას იქით ხომ ცის კიდა.

— ეგ, ბიძაჩემო, მაძინდელია შირია, როდესაც სვლის ზირს იქით
 არაიენ წასულეყო. ჯერ აი ოდესსა რაშორს არის და ისიც კი შვი
 სვლის გაღმა, — ეუბნებოდა გასო.

— ბიძაჩემი არ წამიწედეს, რომ ასლანდელმა ხწაულამ სულ გაღარა
 ე ჩვენი დრო. თუ ი თქვენმა დელასტოსებია თუ რაღაც პრაფესო-
 რები, იცოდნენ რამე, თავს ლაფი დამასსი. არა, ერთი დაფიქრდი,
 ი კარგი მაძიშენის შვესა, ეგ რომ აგრე იეკვს, მამ რაღაცედა დგას
 მაშინ ეს ამოღენა ცა. მაგის მოფიქრება როგორ არ უნდა გქონდეთ. ბე-
 რამ, რაკი თავში აღებული აქვთ, რომ ჩვენითანათ არა ვინ იცის და
 რაც უნდა ვთქვათ, დაგვიჯერებენო, როგორც უნდათ ისე ლაშარაკობენ.
 მგონი რომ თქვენ ღმერთი არ არისო, დაუჯერონ.

— დაჯერებული არ არის, თქვენი ჭირიძეთ, — დაიწყო თუთაღამ, —
 თქვენმა შვემ, აი ე ჩვენ ლაწირაკებს ესლაც რომ მიეცეთ ნება მარსიის

კამისა, მგონი წითელი პარასკევიც არ შეინახონ, ავი სჯერათ უკლებლად
რო, რაც ფრანგუეებისა და ლემენცებისაკან ეუურებათ. ისე კახსავე
დღენ, თქვენმა შუკმ, რომ ჩვენი ქაიბტანობისა სულადარ ეუურებათრა,

— როგორც იმას ამბობენ, რომ ედესია ზღვას გაღმა არისო!
თქვნი ჭირიმეთ, რატომ არ გამოიგონია!— დაიწყო ისეკ იოთამშა,
რომელსაც თუთაღასაკით ისე გადას სკარ ვუღეპა არ აღელედა
როგორც ისა, რომ სწავლას სწორე გზა დაუკარგავს, — ედესია იუო
უფისის ქალაქი, მუღჯისედეკ მუფის სადგომი. აი სამღრთო წერილ
ში მანც წაიკითხონ იმ თქვენმა ფილოსოფოსებმა. რა ენაღელეპათ
ისე გასწავლონ, როგორც არის საქმე. არა, ჩემო რძალო, ისე არ გვი-
წერს სამღრთო წერილი?— მიუბრუნდა თუთაღას, რათგან ის უფრო
მცოდნეთ ირიცხებოდა სამღრთო წერილში.

— ვიღასა სჯერა ესღა ან სამღრთო წერილი ან წმინდანების
ხატეკა, — დაიწყო თუთაღამ. — სამღრთო წერილის სიტყვას რომ მის-
დეკდენ, სომ არც გათათრდებოდნენ და არც გაწარმთდებოდენ. სეტაგი
ჩვეიც არ წაგვეწმიდოს მაგდენმა მაგთიმს ლეთის წინააღმდეგმა
საქმეებმა და უწამუნობამ, თორემ ხხვას უველას ვახი გაგარდეს: რისაც
ღირსნი არიან, ის მიეკებათ.

— ნწა! ნწა! შე გასაოხრებელი! — წამოვარდა უცბე სოფრონი,
რომელმაც თვალი მოჰკრა სეჯ თაგის ვარუბზედ ერთ მკოზობლის ძალ-
ღსა. — აი შენ დაურნი ვერასათ შესნ პატრონისა! — აჰ სოფრონიმა წამო-
აუღო სელი ჰკა მოსკდა თუ ღოდი და მიაყარა უველა ერთმაპით. რა-
წამ მოჰკრა ძაღლმა უური სოფრონის სძახ, ერთიკი მოიხედა აქეთ
გულგახეთქილმა და უცბე გადაველო ბაკის ღობეზედ.

— შატა, აგრე იყავს, შე გაჭედილო შენა! — სოფრონი უკლამაღ-
ლისთვის ცალკე სახელი ქონდა დარქმეული თაგის შესაფერი. — სოფრონი
გამოკვიდა თან ძაღლსა, მაგრამ თვალიც კვლარ მოჰკრა. ის მობრუნდა
და ისე დაჯდა დაშეიდეპული.

— არა! ნეტა ვინ იყო... როგორც ის აყენებინა, რომ დედა-
მინა რეკალიაო... ჭო! აი ე ნეკნი თუოფანე ღვდღის შიდალი აკა-
დემია თუ რაღაცა ხეშენარიაში გაზდილი, — ბასობდა კიდევ
იოთამი. — აბა, ერთ იფიქრე იმ მუნციურების უგუნურება, ვინც ამას აიფი-
ნებს; რეკალი რო იყოს, მამ რატო რაც ზღვაში წყალა არ დაიღუ-
რება აჭეთ იქითა, საითაც შინა დაჩხუბული უფრო უარესებს ამბობდა ისა,
რო დედა შინა მწკადიოთა ბრუნავსო. ჭმ! — მეტი უგუნურება და კაცის
დაბრძობება იწება, თქვენი ჭირიმეთ!.. ეგ ადამიანის დაბრძობება და
დაცნვა... კაეო, რატო ამას არავინ ეტყვის, თუ მართლად და ამის-
თან ახირებულს რასმე ისწავლებიან, რომ, თუ კი დედა შინა ბრუნავ-
დეს, რატო ეს ამოღენს ხალხი თავზე არ კვადებით და ჭკვსკეთში
არა ვეცდებიან?.. მაგრამ, რომ ვანობ კაცი აღარ არის, რომ რიგთა-
ნი მოფიქრება შეეძლოს მეთქი — ეგ არის, სხვა არაფერი.

— ხწორეთ! — დაურთო სოფრონიძე, რომელმაც ამ სიტყვის
გათაკებისთანავე ცქილა უურები და გაიხდა თავის ბაკის კარისაკენ,
სადაც ის იყო გამოყო თავი ერთმა ძაღლმა, და რამწამს მოჭკვრა სო-
ფრონის თვალი, იმწამსვე ისევ შეძვრა ღობეში და გაკარდა.

— ჭაჭაჭაი! შე ძუნეკლავ შენა! შე გამოგაყოფინებ ძაგ ხანაფა-
ნკე თავსა! ერთი აჭეთ გამოდი!

ეს სოფრონი რომ ასე მრისხანეთ ემუქრებოდა ამ ძაღლსა,
უცებ მოუარა ისევ იმ მომდრო მწუემსის ძაღლმა, რომელმაც ეს ადრევე და-
გლიჯა, წამოუარა უკანადამ ერთი სქელი თავსუდამ, რომლისაც ძირს იჯდა
სოფრონი და რომელსუდაც ჭჭონდა ზურგი მიშუკრილი, წამოუშვერია
ცალი ფეხი და ერთის თვალის დახამხამებაზედ ჩაუშვა შიგ კიხურში
თბილი ნაკადული. სოფრონიძე იგრძნო ეს მგრჯინარე სითბო და
უცებ მიიხდა, მაგრამ მინამ ის ფიქრს მოვიდოდა, ძაღლი გაეჭანა და
გაკარდა კენახებისაკენ.

— უ! ერთი დახედე ამ კურანსა, რა შნა ე?! — აქ სოფრონი
წამოკარდა სამხელი გამწარებული, აიკრიფა კალთაში ჭეხი და და-
ჯენა ხელ დორბლის ურით თავის უმატიურების მიძეენებულს

ძალდას. — ახა თუ შენ დამემსლება და მე კაცი არა ვყოფილვარ
 თუთაღა გაქვს თანა წუწუნითა და წვევლით.

— ახლა ვა გუკვებანეთ სოფროსს აქედამა, — სთქვა ერთმა
 ხანლისკეთაცანმა, — თორემ აქ აღარავის გვედგომება. თქვენმა მშენმა
 მაგისი ქათმებისა და თსუბისაგან ხანლში ველარა დაკვეთსუბიარა და
 ბოსტნებში, და მაგის შიშით ვი ძალდას ველარ გუვლით ამისთანა
 შიშთანობაში წყენს კანშიდამოსედ. თქვენმა მშენმა ერთს ღამეს რომ
 ოსები ხანლში შემოგვიკვიცოდნენ და უელევი დაგვლადროს, კებარი
 არა გუვას, რომ ხმა ამოიღოს.

იოთამს ეგვალა იყრა ამ უნარსედ, რადგან ის ძალდა იყო
 ამისი ღამის შესრება.

ეიჭ! ეიჭ! ეიჭ! რას იზავ, მშავ... უნდა იფიქროს და ბო-
 როტს ერთადგოდეს კაცი, — სთქვა იმანა და გასწია შიშისაგან.

ფიქროთი და ბორორტი თქვენა ხართ! — წამოხარხარა სოფროსს
 იმისი ქვრივი რძალი, ზილისან, რომელიც ის იყო მოვიდა ამ ამავა-
 სედ. — მაგ დროულად ამიანს მაგისთანა წუბავი ძალდასგან ეგ უნდა
 მოუვიდეს, რომ თქვენს დღეში ბორორტები ხართ და არ იშლით ბო-
 როტებსა.

— მმ. . მოკალით, ჩემო რძალი, წაწინდეს ის კაცი, ვინც თქვენ
 მაგისი მოკვალა დაგამალათ. . რაქვანა, ახლა რომ სულ ვერ ამოვწყვე-
 ტამთ, რაც ძალღები გუვას. ქვეუანა, ათახი აკაცობა... დამართი
 შენი თავადება, აქამდინ რა ეს ძალღები არა გუვოლოდა, თითოს,
 წყენი გლესკაცობა დაგვლადრიდენ შეადამისას უელეებსა.

— თქვენითან ბორორტებს რაც მოუბ, უელაფერი არა.

— რას იზავ, მშავ! დედაკაცი ქმრის სელში ამირანია და ქმარი
 რომ მოუკვდება — ამირანთ ამირანიათ; მაგის აუოდა რა სელს მო-
 გვიქმს. — და, იყო ბუტბუტი იოთამს და შევიდა შინა, ისე ზილი-
 ხანის ბორორტებით არა, როგორც იმის შიშითა, რომ გაშვილთებული
 სოფროს ურებს სადმე არ დაბრუნებულყო.

ამ დროს გამოვიდა კატო შინიდაძე და მიხვდა, რომ გვერდ-
ლოდი ზვარში, სადაც დეიდაჩუნი ათოსწინებდა პოსტყუდს, კატო
კატო იმხანათ მაძიებრუნდა ამ თხოვნითა, რომ თითქო ვასო-
საც ეუბნებოდა: ნეტავი შენც წამოხვიდეო.

— იმედი მაქვს, რომ შენ მიმიწვევ კატო, — უთხრა ვახილმა,
რომელმაც ეგრეთვე შენიშნა ეს კილო და რომელიც თითქმის კვლავ
გი სძლებდა უპატრონოთა და რომელსაც უამბობდა სხვა და სხვა ამ-
ბაკსა და ცდდილობდა ამის გონების გასწავლა.

— თუ ისიამოვნებ ჩვენთან ყოფნას? — უთხრა კატომ და შე-
ეტუო რაღაცა სიამოვნება, რომ ვასოც ჩვენი ამდესონი ხდებოდა.

— როგორ არა გრცხვენია, კატო, რომ მაგას ამბობ? შენმა გაზ-
დამა, ჩემი საკუთარი დაა რომ შეკანდებ ვიდეკ შენთან ყოფნა უფრო
სახიამოვნოთ მიმაჩნია. რამდენჯერ მიფიქრია ჩემს გუნებაში, რომ
ნეტავი კატო ჩემი საკუთარი დაა ან მმა იყვეს მეთქი, რომ საუკუ-
ნოთ იმას ღღარ მოვშორდე მეთქი.

— მაშინ შე შენისთანა გარგი მმა შეყოლებოდა და რამდენს
გარგბ რახმე ვისწავლიდი. ესლა ერთი ძმაც არა მეყვს, რომ ის მანაც
მიამბობს რაც ქვეუანსუდ ამბაია. ჩვენსუდ უხარცოდაკესი ქვეუანსუდ
არაყის არ არის, რამდენი სწავლაა, რამდენი ამბობა და ჩვენ გი გა-
ლიაში გამოხწვედეუღივითა ვერცერთ, რო ამბის შემტეობაც არაყინა
გვეყვს. ესლა შე რომ ან შენი დაა ეყოფილეყიყ, ან მმა თავს მო-
კილეძდი და წამოვიდოდი სხსწავლებლითა, სადაც შენ იხწავლიდი.

ამ ღამესავე უცებ თითქო პახუნი მოუყვითა ვასოსა. ის განუმი
და და პატარა ხანს უკან ოდნავ ამოიხსრა.

ჩვენ წყნარის ნახიჯით მიუახლოვდით ზვარსსა და შეკვდით კი-
დეცა დიდი უზარმაზარი კაკლების ჩრდილ ქვეშ. შენიერი ხურხუ-
ლება კაკლის ახლად გაშლილი ხორჩი ფურცლებიხა ტრიალებდა ქვე-
ში, გასაყხულის მშვენივით დამტკბარი ბუღბუღები შეუწვევლივ
ჭიკჭიკებდნეს ვარდის ბუნჩებსუდ, რომელიც უხვად იყენენ ჩაურილი
ღობის ძარბებსუდ; გასშეშო ბუნება იყო მწვანე საკვარდით გაშლილი.

— წადი ერთი, გიჟო ბიჭო, — დამიძახე, დამინახე თუ არა დეიდაჩემსა, — ბურნუთის ვალთაფი ნამომიტანე, თორემ შინ და-
მსწვია.

მე მაშინვე გავექანე შინისაკენ.

კატო და ვასო განუძებული მიდიოდნენ კარგა ხანს. ისინი მი-
ვიდნენ ერთს მუდროა დაზრდილებულ ალაკას, სადაც სახსას შწვანეთ
გადაძლილიყო წმინდა აბრეშუმით ბალახი. ისინი უნებურათ დაეშ-
კნენ აქა და დასხდნენ. ვასო წამოწვა მხართუძოჩედ და ფიქრობდა.
იძას ოდნავ, ნებურიის ცემით უღელავდა გული.

— წახვიდოდი კატო სახწავლებლათა ნემთან, რა შეგძლება-
და? — დაიწყო იძას ოდნავის სმის თართალით ლაპარაკი

— შენ იმდენი რამეები შიამბე, იმდენი რამე ნამატონე და
ისეთ ხაირი ხურვილი გააღვიე ნემს გულში სწავლიხა და ჭკუენის
ცნობიხა, რომ ჭკუენიხა არა მრცხენოდეს, დღესვე დაგვრმდი ფეხსა
და იმდენს ვივლიდი, მინამ არ მივიდოდი იმისთანა ადგილას, სადაც
შესადლებელი ყოფილიყო, რომ მეც შესწავლა რამე და თქვენოდნა
მეც შეძლებოდა.

ვასომ უფრო სტატი კატოს ხელი ხელში და გაუფარა თვალი
თვალში.

კატომ თავის მხრივ შეუჩინა თვალები.

— სწორეთ, ვასოს შხუმა! რაც კარგათ გაგიცანი და რაც შენ
გამაცანი სხვა და სხვა აზრები და მცირეც არის ამისილე თვალები,
მე სრულიად აღარ მამდის ხეხი ცხოვრება თვალში. რა ცხოვრებაა
ჩვენი ცხოვრება?! ზირუტყვებით გინდა უცხოვროა კაცსა გინდა არა!..
შეტადრე ვხლა რომ შენ აქედამ წახვიდე, კაცსაც კლარ ვიპოვი, რომ
ნემი გულის მახუხი უთხრა, რომ მისცეს ნემს გონებას იხა, რაც
ნემს გულში და ფიქრში აღძრულა და ეი არ შეეხებულა. ვხლა ისე
შეგონია, აქამდის ძილში ვიყავი და ახლა ვივსიზღვები, მეთქი. თუ
ამას იქით ნემი ცოდნა არ წავა, რომ არ გაძეგანი და არ გაგლევი-
შეხინა ნემს თავში არაფერი აზრები, ის შეგონიხა. ჭკუდავ ამ მოკლე
ხანში რა რიგათ შეეხინარე? ცანა ასეთი ვიყავი, როდესაც შენ ზირ-

ველათ შინა? დღე და ღამ სულ იმ ფიქრში ვარ, რომ რაღაცა უნდა
 თუ კი მეც სხვადასხვა ადამიანურ ცხოვრება არ მიწვია, შეთქმულ
 ესაა რა კანათ მაგვეკვდეს ვინმე, ნემს ჭიხვებს და ნემს ნახევარ ხი-
 ცოცხლებს მივრეშდი... ქალი რა გახანენი იყო, რომ უნდა ვეკლაფერ-
 ბი ხევის ხელის შემტყნაღი იყავი. ტყვე იყავი!.. ტყვე კიდე
 გაგვკვდა ვიმედებს, ჩვენ ამ იმედსაც მოკლესული ვართ...

ამ ღამეებში ვატო ახლოს ცეცხლივით; ხმა უკანკალებდა და
 კილოში ხსანდა სამხელეი გაბედულება და განწირულება.

გასილმა უნებ გამოართვა ხელი ხელიდამ, დაემსო შირქვე და
 ჩაიყო ცხვირპირი თრთავ თავის მუწებსში.

ვატო მღვლევრეთ წამოდგა მუსლის თავისუფლ და დაუნყო
 მხლობლათ მდგომს კარდის ფურცლებს წიწკნა.

შატრა ხანს უკან მე და დეიდაჩემიც მიკედით მგირე სადილით,
 რომელიც აქ შეუბარებისა დეიდაჩემსა.

გახილ წამოდგა უნებ და წავიდა შინისკენ, ფიქრისგან გატა-
 ცებული, ჩვენს თხოვნაზედ, ის არ დადგა სადილით ვატო უფრო
 ჩაფიქრდა და თითქმის ძალით იტენდა ხატქელს შირში, შატრას ხანს
 უკან ის უნებ წამოდგა და შეერია კენახის ბუნქმში. იმას უწუდე-
 ბოდა გული. ცრემლები ერეოდა თვალებში,

გასილ აღუღებული დაბრუნდა შინა, შევიდა თავის კოშკის
 ოთახში, სადაც იმას ქონდა გამართული თავის საკუთარი საწოლი,
 და დაემსო შირქვე მუთაქაზედ.

— საწული ვატო! — ფიქრობდა ის სამხელის გულის ცემი-
 თა — რატომ არა სარ ნემი ან და ან მამა? მამის მე ვიცოდი, რომ
 გორც გიპატრონებდი. ხიკეთის მაგურათ, მე მხოლოდ დაურღვიე
 მკას მშვიდობა. გულები ცნობის მოყვარება, სწავლის სურვილი,
 გაკატნებისე მტვისი გონება ადამიანურს აზრებს და ახლა საშველი
 კი არხად არის. რა არის ჩვენი დედაცვის მდგომარეობა!.. ქონ-
 დეს ადამიანთ ქცევის სურვილი და კი არ შეკდოს!.. მე ხიკეთის
 მაგურათ, აკასეკობა გაუწიე. გინ იცის რა დედაპრობის ამ სურვი-

ღის შეუსრულებლათ?!.. და როგორ უნდა შეისრულოს სურვილი...
 იმის კილოში ხელ იხსახებოდა რომ: როგორც განსაკუთრებით
 სურვილი, ისე კიდეც მიხვეწე გზა, რომ ეს სურვილი შეისრულოს
 და კრავთ ვიჭვეთ... დიუროს! ხეტავი აგრეთი გონების ჰეტრონი,
 აგრეთი მოხვეწარ ღი გულისა, აგრეთი მტკიცე და მოუარეკელის
 ხსიათიხა მანც არ ეუკეს, კიდეც დასახანი არ იყო... მერე ვინ იღის
 ვის და რომელ უშვერს კაცს უნდა ჩაუჭარდეს სელში, რომელიც უნ-
 და უუურებსდეს შავს, როგორც გვლი:ში გამოსწვედუელ მოძიას, რომ-
 მელსაც ინსავ მხოლოდ ხათამმოთია და თავის დას:ტეობათ!.. კტო,
 მგინთინა გულისა და სურვილის ჰეტრონი, უნდა ვახდეს ნათათ
 უბრალა ბრთიყისა და მოუხეშავი ქმარისა, რომელიც გულში ვინ იღის
 თავის დღეში არ გაღვიმეწულა კაცურია გრძნობა და ცხოვერს
 დედაკაცს უუურებს, როგორც ღვთის წინაღმდეგს! .. ნუ თუ მართლად
 ეს ახდებს როდისმე და ვატო გასდებს ამეკართა უშვერთა ხათამ:მო?!...

აქ უფრო ახჭარებით დაუწყო გულში ცემა, და ის უგრძობლათ
 გადაბრუნდა გულელმა და ასლა გადაიფარა თვალსმედ მელაქები. ფიქ-
 რი, რომ როდისმე კატოს ჰეტრონი გახდეს სხვა ვინმე, კიდეც უფრო
 და უფრო უწინდა ვახლეს გულსა.

შეპრობილი ამ ფიქრებისგან, კასილ უნებურათ წამოდგა ფეხ-
 ზედ და დაწყო ოთახში ხარული წენარის ნაბიჯითა. მუდგეც ის გა-
 მოვიდა უცებ ოთახიდან, დაეშვა დაფიქრებული კიბეზე და გასწავ
 თავის მამის ზვარისაქენ. იმის იარა დიდხ ხსნს და მოჭინწული და-
 კგლო დაფიქრებული ზვარის ბოლოზედ გაშლილს კელზედ კრათი
 ძველი დიდი ვაშლის ძარას.

გახილ ძლიერ გამოკრეკა მამის, როდესაც დაემხეს ხადილათ.
 ხადილზედ ის ცდილობდა გაეჭარკებისა ფიქრება და არ შეეძინეკინა
 თავის დედამისთუის, მაგრამ მანც კერ დარყოდა თავის თავს. მან-
 და უნებურათ უტრიალებდნენ თავში ფიქრება. კატოს ხსნი, იმის გა-
 მოცინახეით დაბარაკი, იმის ხეუკუდურის კიდეო, რომ :სლად მუა წულ-
 ში ვრჩებიო; იმის ცოცხალი თვალის ბრადი, იმის განწარულებით

ღაპარა თავის მდგომარეობაზე და უღონობა ამ მდგომარეობაში გამოხვლისა, — არა შორდებოდნენ თავიდან ვასილს და უსუსური ოსკრა ხდებოდა გულიდან.

დედამ ამისმა, ხიდონიამ, რომელიც ადევნებდა უოკელს ვასილის სხის შადრახობას ეურხა, შენიშნა უოკელივე ეს ვასილსა და დაიწყო ოსკრა. იმის წამ და უწუმ მოხდოდა ცრემლები.

— რა გწნა! რა გწნა! — ბუტბუტებდა ის ვასილის ნუბთ და იცემდა კალთებში ხელებსა. — ჩამქოლეთ, ჩამქოლეთ, მე ძუძუ დამწვარი!

— რა გუხნები ნუ დადინარ, იჯგე შინა მეთქი, მტრობით ხომ არ გუხნობი. როგორ არ უნდა კაცი დაერიოს თავის თავსა და მოერიდოს იმსა, რაც აუნებს. ვმანდა ახლა ისევე აკეშალა ე შენი აკათ მყოფობა. ე დედამწნს კი თავისას დამართუბ და! — დაუწყო ბაადურმა დიდგაგურის ვილოთი ვასილსა.

— ღვთისმშობელოოოო!! — შექმლავდა უცებ ხიდონიამ და განუბერო ზედ შუა ხადილზედ ღვთის მშობლის ხატს ხელები.

ვასილ გაცოფებული წამოვარდა.

— მე ერთხელვე მამისხენებია თქვენთვის, რომ თუ გინდათ ჩემი აქ ყოფნა, დამხნებეთ მეთქი თავი! აბა რა ნახეთ, რაზედ ისეთ-ტკბოთ გულეხსა?! იხე მე არა ვარ ავთა, როგორც თქვენ თქვენის ბნეკით მიწუხებთ გულსა და მაცხროკლებთ ავთამყოფობას! — აქ ვასილი გაფარდა გაცხარებული მკორე ოთასში და მიიჯლასუნა კარები.

— მამიწამლეს! მამიწამლეს! — იწეწდა ვაკებს ხიდონია. მამიწამლეს, ეგ ერთათ ერთი შეილი! ჩემი მშობლური გული მამინევე ქვრძნობდა, მაგან რომ იქ დაიწყო სიარული, მაგრამ ჩემი ვის ეურ-რებოდა!... ვის ეურებოდა!... ვიქ! ვიქ! ვიქ! — და აქ უარესათ გაიწა და გამოიწა ვაკებსა. — ჩამტკავეთ თქვენი ჭირიმეთ, ჩამეირეთ! — გაიდახოდა ხამუმ ხამუმ.

ბაადურიც წამოვარდა სუფრისადას.

— კარგია, ერთი მამაშენი ნუ წაგიწელება! კაცს კი უნდა უოკ-ლისფერი ამოაშხამო და! აბა რა ნახე, რა იყო, რაზედ გაგვიმწარე

ხუყრა?! ბაუშვი, ხომ ქსედავ, კარგათ არის.. რა არის კრთხელ
 რაჯელ ამოიხსნა?!

— უი, დადექ, დადექ, ჩემო წამწეშედაო!.. სულ შენგანა ვარ
 დაღუპული და სახლში ნათ გამოდგული! რა უნდოდა, თქვენი ჭი-
 რმეთ, ჩემ შვილს უნუხტეტი? . რა სჭირდა, მაგას, თქვენი ჭირთ
 მეთ, ხასწავლებელი?! მაგისი საკმაო ჭონება როგორ არ მოგეპოვე-
 ბოდა, რომ მაგასაც ჩვენთან ეჭვამ ერთი ღუგამ შური?!.. იმისი არ
 იყავს, როგორც შენ ამოსწევტ სახლიცაგებს მოაწამლებინე... რათ
 აძლედი, შე ჩემი ცოდვით სესევე, იქ ხაწრულის ნებახ?! როგორ
 იტუბედი მაგ ერთათ კრო შვილს იმითი გასარებათ და რასედა
 მგრიდი უელსა?! გუი?! გუი?! გუი?! გუი?! გუი?!
 — ღმერთს ეწმუნე, რომ ჭკა და კლდე ვიუჯო, რომ ეს ოც-
 და-სუთი წელიწადი გაკიძელ შენი.. სულ შენმა ბაიუშმა ქცევამ ამო-
 ჭამა იმოდენა შვილობა.. ქვეუნი სირცხვილს რა უუო და თაქ'ედ
 ღენაქი როგორ მოვიხვიო, თორემ შე ვიცი შენი ხაკადრისი ხაქმე-
 ები. — შეუტია შინსხახეთ ბადურმა და გაუიდა.

— განცალკეთ! წყულმც იყავს ის დღე, რა დღე'აც შე ჩა-
 კრდი ამ უკვაროების სელში:.. რა იცინ ამით ადამიანის უადრი..
 ამით ტოლი კაცისშვილი უნდა ვიყვე, რომ შემიფერონ.. ვაი ჩემი
 ბნაღიცა! ვაი ჩემი ბნაღიცა! ქმრისგანაც და შვილებისგანაც უბედურ-
 სა!.. რა უუო შვილებხა, რა უუო შვილებხა, თორემ შე ვიცი, რო-
 გორც დაადგებთდი ამ უკვაროებს თაგხა!..

ამ სიტყვებთან წამოდგა ხიდონია, დაეშა ხატების წინ მუხ-
 ლის თაკებზედ, განუშროო სელები და მდულარე ცრემლებით შეჭლა-
 დადებდა გულ ამოსკნითა.

— მძეცით მოთქნა! მძეცით მოთქნა!.. ნუ დაძწეპით მო-
 უნალებელის ცუცხლითა, თქვენი მადლისა და სახელის ჭირმეთ! ნუ
 მამხწრებთ ჩემს კასილზედ განწარებასაა!!

აქ რომ ეს ამბები ხდებოდა, კასილ დაეშა ისევ კენახებისაკენ.
 აქედამ ის გავიდა ქალებში, სადაც დიდს ხანს იარა ურუ ადვილებში.

ბოლოს ის მიადგა ერთი მშველთარე მდინარეს, რომელიც მთებში აედრების გამო. იყო თიხასირათი ალვრეული, მოდიოდა მთებში, ლით, გასვეული გრძედი ატეხილ ყრუ ქალებში, და მოქონდა თან არე მარე, ვახილ, მოქანცული, დაკვდა უნებურათ ამ წყლის შირას და მის მრისხანე ტემბხედ, რომელიც თითქო რაღაც სიმხსევეს უღვიძებდა კანს გულში, მიეცა გარანდული ფიქრებსა.

იმის ასლად ადუღებული ასალი აზრებისაკან ტეინი, რომელსაც შინაგალი სეღის მოცრით და ვერედ ცხოვრებისთან გამოუთქმედის ბრძოლით, არ გაიფიქრებოდა და არ გაქვოლოდა ცხოვრების ტალღებს კურ ინელედა იმ აზრსა, რომ კაცი, რომელსაც ასე ცხარეთა ქონდა გაღვიძებული სწავლის და ქვეყნის ცნობის სურვილი, დარწმინდული იმ სურვილის შეუსრულებლათ. ამასთან ამის გულში დაზარაობდნენ კიდევ სხვა გრძნობანიც. ის, სიემწიფლითვე წიგნებში თავ სწავლი და გამოწვედული სახელმწიფო საწყისად სახელმწიფო სასწავლებელში კურ ივლიდა იმ ხალხში გასვლისათვის, სადაც ენასა ქალები და შესძლეოდა იმის გულს, რომ ამათს არსეკანში შესულიყო. ამის გამო, თითქმის შირველი ქალი კატო იყო, რომელსაც ეს ასე დაუახლოვდა; და თავის შირივ კატოსად არა ქონდა შენთსევე სხვის დახლოვებისა და არც მიეცემოდა, რათგან უცხოა ამასთან არ მოუძებდნენ და თუ ვახილ დაუახლოვდა, ესეც იყო ბრალი ნათესობისა, რომელსაც აქ ძალიან შეტევი ედა და არანებოდა დიდ სამართო მოკვინებათ. კატოს გულისთვის როგორც საზრდო ისე საჭირო გახდა ნიდავ კასილის ხსუა და კასილ, რომელიც უამბოთაც იყო კატოს ხანით გატაცებული, რაკი ქსედავდა იმის გულის გატაცებას ამსეგან, კიდევ უფრო მიუღტოდა იმისაკან გული და გრძნობანი ეს გრძნობანი კიდევ უფრო და უფრო აღვიძებდნენ ვახილის გულში კატოს ხანადულს.

ის აქმდინაც კურ გასტესოდა ამ გრძნობას და კურ წარმოედგინა, ხიდავც წარმოსდგებოდა ასეთი ცხარე გულის შემატევირობა კატოსად. ის ამამი ქსედავდა მხოლოდ წიფელს შეკობრულს გრძნობას,

რომელსაც აღვიძებდა ამაში კატოს გონიერება, სასიათი და ცუდი ტრეპოკანნი, რომელიდამაც დაღწევა იყო თითქმის შეუძლებელი.

გახილს ამ საშინელი მქუხარე წელის ხმაზედ, რომელიც თვისის ხიჩართით მოაქანებდა უსარკმლად ქვესა და გაქქონდათ ხახანუხი, კლალუბოდნენ ერთი ერთმანერთზედ ათასნაირი ფიქრები; იმან უთუთქაუდა გულს, როგორც რომ წარმოიდგენდა, რომ კატო შეიქნებოდა ჭმრინი და იქნებოდა ხსკის სელში. ფიქრები ტყუილსაგით აწყობდნენ და უძიძებდნენ თავსა. მაგრამ ამ დამახშოკებულს წელის მეზიგაზედ, როგორღაც უფრო მსხედ და იმედით ჭფუთქაუდნენ გახილის ფიქრები. ის უცხუ წამოსტა ადგილიდამ და დაიძახა.

— P'asheno!

ამ სიტყვებთან ის პატარას ხანს კიდევ იდგა გამტარებელი და შემდეგ გახწია შინისაკენ სავსოდ დამშვიდებული. როდესაც კარგა გამოურგვა ფიქრებიდამ, გახილმა შენიშნა, რომ ბინდი მოტანებული იყო. იმან გამოაშურა შინისკენ, რომ არ სდებოდა გაბმულიყო გაუტყესელს და გაუტანებულს ჭბლის ქებებში; ხალამოს ნიკი საამურათ უგრილებდა გულს თავის გადაწვეტილება აძლედა უფრო მსხეობას და სიტკობას.

გახილს შორს მოესმა რაღაც ძახილი და ხმაურობა. წელის ხმისაგან ის კერ არჩედა კარგა ხმისა. ის შევიდა ფიქრში, რათგან მამინ ოსების აკვანობის ხმა იყო განშირებული. ის ჭფუთრობდა, რომ დაუსდნენ ვისზე და შეეღახა თხოულობენო. გახილ გაეჩტრა, მაგრამ ბილიეები აღარა სჩანდნენ, ქებები თან და თან უფრო და უფრო ედებოდნენ ფეკებში და უჭერდნენ ტანისამოსსა. ხმაურობა სან უხლოვდებოდა და ხანა შორდებოდა. გახილ იყო გაოცებული ამ ხმაზედ. ის ცდილობდა ჩქარა გამოარებოდა იმ ადგილეს, სიდაც აღარ უოფიდიყო ასე დამურწყებული ხმა საშინელის მდინარისა. მაგრამ

ის უფრო და უფრო გაება ჭაღებში, შევიდა სამინდელს, უფრო ზღვი-
ლებსა და უკანონო ალაგებში, იმან შენიშნა, რომ მშუსტლებს ქა-
ლატობდნენ. ამან დატანა თავს ძალა და შეეცადა უოკლის ღონით
გზის გაკვლევის, მაგრამ უოკელი იყო ამაო: საითაც გაუსვია, უკელ-
გან უარესი დაბურული ჭაღები დაუსვდა, უკელგან ერთმანერთზედ გა-
დასლართული ძეკვები და კვლები ახამდნენ ამას თავის კლასტებში. გა-
ხილმა მისცა სმა, რომ გაეკონათ მოევირალთ მანცა, რომელთაც
სმა იმას აჭმდინ ესმოდა; მაგრამ ის ხმაურობაც მოსწედა და სრუ-
ლიად აღარ სად ისმოდა. ის, მოჭინეული, დაეგდო კელზედ დას-
ხვენებლათ, რომ ხელ შეორეთ შემოეკრიფა ღონე და გასდგომოდა
გზის გაკვლევას.

ვასილის დაკვიანებაზედ შექნათ შინ მოკითხულობა და ვერ
ისევ ნათელიადა, რომ გაგზავნეს მოურავი ცხენით მოსაკითხათ. მწე-
შმა ბიჭებმა უთხრეს, რომ ვასილ ჭაღებში გნასეთ და წელისაკენ
შიდოდა.

მოურავმა დიდს ხანს ექება ცხენითა, უვირა ჭაღებსა და
წელის შირებზედ. მაგრამ ვერსადა ხანს. ვარცა ვასშობა იყო მოტა-
ნებული, რომ მოურავი დაბრუნდა შინა იმ ფიქრითა, რომ ვასილ
უთუოთ თითონვე დაბრუნდა შინაო.

ამ მოურავის მოხელაზედ, შეუდგათ შინ ერთი ხმბავი და აღიან
ჭოთი. მთელი ბიჭი და გოგო დადგა ფეხზედ. სიღონია, თისა გწე-
წილი და სამინდელის წივილ-კივილით, გაქვანა წელის შირისაკენ. ბა-
დურმა შეისსა იარაღი, ხანთუბინა ფარნები, გაიძლოდა წინ ბიჭების
მოაქდა ცხენსა და გასწია ვასილის საქმენულათ.

ამ აღიანოთმა გადმოაღწია ხანლიკაცებსა მდინარე. უკელანი და-
დგნენ ფეხზედ და ეგნენ ჭაღებსა. ვასილი ხანლიკაცებსაც უკელს
მოსწინდათ და უკვარდათ, რადგან ის არაუის არ ერიდებოდა და არა

თაკილობდა, უკვლასთან იყო თანახმობითა და უკვლასთან, რისთვისაც შინაურებთან, დაიარებოდა. ამ ამბავმა უკვლას მართლის გულით შეაწყნა. ასე გასინჯეთ სოფროსმაც კი დაუწყო ძაღლებს ძახილი და შურის ურა, რომ გაჭეოლოდნენ ჭაღებში ვასილის საქმეზე.

ამ ხმამ მიაღწია კატომდინისაც, რომელიც ის იყო აპირებდა დაწოლას. ამ ხმაურობამ და საშინელმა მოძრაობამ კატოს სულ დაუბნია გონება. იმას მრულად დააჰიწყდა უკვლასფერი და როგორც იყო, ისე იქნათ გასდილი, გაქვინა, მარტოთ მარტო წყლის პირისაკენ. დეიდაჩემი და იოთამ კიდეც იყვნენ წახულები.

რაკი შევნიშნე ეს საშინელი ატაცება კატოს, რომელსაც დიდხანა ვატყობდი, რომ ვახილი მთელს ქვეყანას ერჩივნა, მე დაკედენე უკანა, რომ არსად რა დამართოდა მარტოვანს. ის, ხმა გაკმინდილი, კრიჭა შეკრული და მუსლებ მოდუქებული, თითქო აპირებდა გაფრენას, მაგრამ მუსლები სრულად არ ამღებდნენ განჭარბების ნებისს.

ჩვენ სრულად დავმორდით სსკებსა. მთვარემ ამოყო მოწმედ აღს ცაზედ მთის წვერებიდან თავისი მორგვალბული ფარგლები და ცოტა არ იყო განათა ქვეყანა. ჩვენ გავბით ჭაღებში, სადაც უკვლას გან ისმოდა ხმაურობა და ძახილი. კატოს არ ედო ადამიანის ფერი. წამ და უწვი კაკუტებოდა მუსლთა და ატანდა თავს ძაღლას... ჩვენ შეკედით ერთ ურუ ჭაღის გამღიღს კვლზედ, რომ უცებ ჩვენ წინ გადახსნა ბუნქები და მთვარის შეჭმედ მოულოდნელათ გამოყო ვასილმა თავი.

ამ მოულოდნელს ამბავზედ, კატო ვახილს და ვასილ კატოს ეგნენ სრულად უნებურათ და გადახვდნენ. მე მაშინვე ვეცა სსკებთან შესატყობინებრათ, რომ ვახილ გამოჩნდა მეთქი.

— ეს ხელ შენი ბრალის! — უთხრა ვასილმა კატოს, რაკი

მოშორდნენ ერთმანეთს სვეკნისაკან. — დღევანდელმა შენმა დღაწილმა ამაღლეა და ამ ფიქრებში დამიღამდა ამ ჭაღებში და გელარ გამოვიკენ გზა. სულ იმ ფიქრში ვიყავი, რომ რა უშველო მეთქი ჩემს კატონა, და მარტო ერთი ღონის-ძიება ვაძიოვნე- მეთქი სხნა არ არის, და, რაც მე ვითხრა, უნდა შეასრულო, თუმიცა იქნება შენ გენოთიროს ესა. მაგრამ ჩვენ უერთმანეთობა არ შეგვიძლიან.

კატონ გულმა დაუწყო ცემა და რაღაცა გრილმა ჟრანტელმა დაურა ტანში. ის თითქო სვდებოდა რაც უნდა ეთქვა ვახილსა.

ისინი დასხდნენ შწკანე გელზედ.

— რა ღონის-ძიება იქნება ისეთი, რომ მე შენთან ვინოთირო? — უთხრა კატონმ სპის კანკალით და ღოდინიდ, რომ რაღაც უყნასკნელი ბედის გადაშწკვეტი სიტყვა უნდა მოგელოდოდა ამ ვითხვასა.

— რა და, ერთბაშით თქმა, ვგონებ შენი აზრებისთვის არ იყვეს კარგი, მაგრამ მეთქი ღონე არ არის... არცაა ფრის წინა-აღმდეგია რამე აქა, არც სინიღისისა, არც რუჟულისა, თუ შენი ნება იქნება და ინდომებ იმ კაცის დაახლოებას, რომელსაც შენ ურჩევნი-სარ ეკვლასა.

— თუ არაფრის წინააღმდეგია არ არის და მას რათა გონია, რომ ჩემი გონება არ იყვეს მომზადებული იმგვარი საშემისათვის? რა უნდა იყვეს ისეთი ღონის-ძიება, რომ მე ვიქცე ადამიანათ, და ვინოთირო!

— მომიც სიტყვა, რომ თუ არ მოგეწონოს ეს აზრი და წინა-აღმდეგათ ეწკნოს, არ აიღებ ჩემზედ ხელსა და არ იფიქრებ არა-ფერს ცუდს ჩემს განზრახვაზედ, კარდა იმ სიკეთისა, რომელიცა მხურს როგორც ჩემთვისა, ისე შენთვისა.

— არ ვიცი რა უნდა იყვეს ისეთი და რა უნდა წარმოხდეს შენგან იმიხთანა, რომ შენზედ ხელი ამაღლებინოს და ცუდი რამე იფიქრებინოს.

— შენ ცოლი და მე ქმარი, — უთხრა ხაშინელის სძის თინათს —
 ღიო ვასილმა, და შესედა კითხვითი თვალებში კატონს.

კატონი აინთო ცალკე ღელვით და ცალკე უნებ ამგვარის მოუ-
 ლოდნელის გადაწყვეტილებით. იმას ხაშინელის სიცხარით უნებდა
 გული, თითქო ანბრობს გამოკარდნასაო. ეს გულის ცემ და რაყა
 რევი ეუურებოდა ვასილსაც.

ვასილმა ჩააგლო ხელში ხელი, ესა თრთოდა და განკალებდა.
 ხანა სურდებოდა, ხანა ცივდებოდა თითქო ვინულში ამოუკლიათო.
 უნებ იხინი მიეკერნენ ერთმანერთს ტუჩებში და დიდსა და დიდს
 ხანს არა შორდებოდნენ ერთმანერთს. წამ და უწუმი იხინი ამოკრებ-
 დნენ ერთმანერთის კოცნასა და ხვეკნას, ჩუმათ, სძის ამოუღებელივ,
 რომელითაც უფრო ჰსახავდნენ თავის გულის პასუხს და ბედნიერებას,
 ვიდრემ იმით, რომ ქვეუღიუო იმათი ბედნიერება სიტყვებისა და გა-
 მოთქმის ნაკადულათა.

ისინი გამოარკვია ჩრენმა სმურობამ, ჩვენს სმურობაზედ ვასილ
 და კატონი მოგვებებნენ წინა.

5.

შეორე დღეს ვასილი უკვდა რუსული წიგნით კატონსა და ას-
 წაქლიდა.

კატონი, როგორც ზემოთაც იყო ნათქვამი, წერა კითხვა
 და დახმარავი რუსული კიდეც იცოდა, რომელიც არ დაეიწეებოდა სა-
 სწავლებლის უკან, რადგან ხასლშივე ეყარათ თითო ოროლა რუსუ-
 ლი წიგნი, რომელითაც სძირათ ჰკითხვლობდა, რომ არ უნდოდა
 რუსულის დაეიწეება.

ისინი დიდს ხანს უხსდნენ წიგნებსა.

როდესაც დაიღალნენ სწავლითა, იმათ დახდეს წინა და სტარას ხანს, თითქო დაღალვიან, იყვნენ ჩუმათა.

— ახლა შენ ესა ხტკვი: როგორ უნდა მოვახერხოთ ჩვენ ეოკელითური ჩვენი დაწყობილება?— დაიწყო პირველი კატობა.

— ჩემი განძინება ესრეა და ამასეჲდ მეტი სსვაც არა მოგვარდება, — მიუგო ვახილმა: — მე აჲ დაურჩეხი კიდეე თითქმის ეჲგხი თვე. ამ ეჲგხ თვეში შენ ისე მოგამზადებ, რომ შემდეგ შენ თითონაც შეგეკძლოს ზოგიერთა ხატეხის მომზადება. შემდეგ მე წავალ ისე უნივერსიტეტში და ერთი ეჲგხი თვე ვედი: ავიტან ჰეკას თუ კიდეე არა. თუ ავიტან, მოვალ და აჲ ჩუმათ დაეწეროთ ჟვარი და წავიდეო, სადაც შეგეკძლიან, მინამ სწავლაში, ვიქნებით და მშურათ ვიცხოვროთ, ცაღ-ცაღკე. თუ არა და მაშინ მე ისეე აჲ დაურჩეხი. მაშინაც მინც დაეწეროთ ჟვარი და მე თითონ მოგამზადებ ვეკლაიერში. შენი გონების პატრონი რასაც ერთხ წელიწადს მოიხწრებ, სსკეხი ორ-ხამ წელიწადსაც კერ იზამენ იმსა.

კატო აღტკვიებით ისმენდა ამასა. დიდი ხნით ამის სურვილი იყო უცხო ქვეუნების ნსვაც და უცხო საღსების გაცნობა. ახლაც ის იხსავდა თვალწინ იმ ბედნიერს დროს, როდესაც ეს უნივერსიტეტის ჭლაქში დაიწვეს სწავლასა, გაიგნობს ნსწავლასა და დაწინაურებულს საღსსა, სადაც გაიგონებს ცხოველს სიტყვებსა და ნსხვაც ცხოველს სჲმეებსა სადაც, ერთის სიტყვით, ექნება ცხოვრებით სავსე გული და ამით შორის ეს იქნება ვახილთან მოუშორებელი, რომელთანაც ერთი-ორათ გუჯავილდება ეოკელი სჲმე და ეოკელი სინსეღევახილი თავის მსრეე კატოზედ ნაკლებათ აღარ ოცნებობდა.

— რაკი დავსრულებთ სწავლასა, დავბრუნდებითქვენს დაწავრულს ქვეუნაში, ელანარაკეოდაისკატოსა, — გვექნება სწავლის მსრეე სჲკამოა მოამომზადება, დაინიციხ რამდენი სჲმე გვედება წინა! რამდენი გარგი სჲმე შე-

გვეძლეს, რომ გავაკეთოთ ამ ჩვენს ვერეთ თავშეუდებელს და ხელშეუდებელს ქვეყანაში. სახწაულებლები, ამხანაგობა, პასუხი სოფლებსა და ქსედა რომ სხვადავით შერტლები და ტიტულები დაიარებათ ე სხვადავით გლეხის ბაჭები იღლიაში ხასრე ამონირილები და სიცივისაგან წელში წაკუსულები, შეგვეძლება სწავლით და სხვა და სხვა დაწყობილებათ ამითი ამგვარი არა-კანური ცხოვრების შეცვლა. შესედე ამ ჩვენს ბუნებას! უკეთები განა ღმერთს კიდეც გაუჩინა რამე! ამ ბუნებას უნდა ახლა მგოდნე სელი და შემდეგელი ხაღისი. მაშინ უფურე, როგორ ხამოთესხავით აქვევადეს ე ჩვენი ქვეყანა! მაშინ უფურე, როგორ ეხლანდელი წუშპების მაგივრათ ჩვენს კარშიდაშოხვად, რა სუბროთა კიდე-ნები იქნებან, ჭკარტლანთი სადგომების მაგივრათ, სადაც შირტუნი და კანთი თითქმის ერთს ხაწოლსედა წაჩან, იქნებან სუბროთთ გაწობილი, დიდ ფანჯრებანთი სუბროთა ხაღები თავისას მშვენიერის ბაღებით! ნა'ე რა რაც დამშვენდება მაშინ ჩვენი გლეხის დედაკაი, — რომლისაც ბუნებრივი მშვენიერები და ხასითი სრულებით დასშულან სიმურტლითა, სიღარბისა და უშკურებისაგან, — რაი მოიგვეს ქონებასა და იხწავლის ცხოვრების გა-უფრთავებასა და შეიყვარებს წიგნსა და სწავლას. ამას ყველას უნდა მხოლოდ მსხე და თავკომოდეული გულის შესტვივარი მომხადებული კაცები. რამდენგანმე რომ დაიწყოს ეს საქმეები, მხოლოდ რამდენგანმე, რაი ხასამენ სხეები მაგალითს, ყველანი წაჭბამკენ და იხწავლიან. მადლობა ღმერთს, ჩვენს ხაღსს არც გონება და არც ხაღისი არ აკლიათ, მხოლოდ უნდათ მაგალითის დანახვება და ერთხელ ყველში ჩადება. შემდეგ ყველაფერი წყაღვით წავა და ჩარხივით დატრიალდება.

კარგა აღტანებით უგდება ამას უერსა, თვალები ელასხავით უბრიალებდნენ. იმ ამჟამით ჭკედვედა კახილში იმ კაცსა, რომელსაც დონატურა იყო ეოკვლთვის ამინი გული. ქაღის გულს უნდა გმი-

რი ცხოვრებისა, რომელიც ცხოვრებაში ირჩეოდას სხვაში, სულ ერთია იმისთვის ეს გმირი ცხოვრებისა არის გმირი ცხოვრებისა. თუ ცუდის მხრივ, ოღონდ კი ამ გმირს ქმნიდას რაინდული თვისებანი და არ იუკეს იმ ცხოვრების ქვეყნ-მოცულებული, რომელიც ნიადაგ თვალ წინ გვიბრუნავს, რომელიც ისე გვიწვრილებს გულსა, გვიწყლავს სიცოცხლესა და თვისის დაუსრულებლობით სრულიად გაბეზრებს თავსა. კატონს თავლში ვახილ იყო სრული გმირი. ამ ცხოველმა სიტყვებმა, რომელშიაც არა ხსანდა არც ნამცეცხვი ზევი ეოკელინსკე ამის შესრულებლობასუდ; რომელშიაც ხსანდა სრული ხიწრეულე და წმინდა ცხარი ლტოლვილებს ამ საქვეებისადმი, ისე აღვახო გული კატონი, რომ შესძლებული რო ეოფილიყო, შთანთქმიდა ან შთაენთქმევენებოდა ვახილსა, რომ გამხდარიყო ერთხელ და ერთს სოფრც და ამითი აღეკხო სრულიად თავისი ნეტარება, თავისი ხიუვარული, თავისი სიტკბობა.

გატაცებული ამ ტყბილის თქმებით, ვახილ და კატონ სსშინლათა ქვეყნითობდნენ სწავლასა. ვახილ ეველასუდ შეტათ უფრო ქვეყნითობდა ფრანგიცულს, რომ შესძლებოდა კატონს ეოკელმხრივ გონების გახსნა. კატონ ვახილსებლათ ძალე ხვდებოდა ეველასურს, რამდენიც ქვედავდა კატონში ბეყნითობას და ნიჭიერებას, ამდენი უფრო ქნაღისობდა ვახილიცა და ქვეყნითობდა კატონს სწავლას. კატონს მთელი დღე და ღამე ეჭირა წიგნები და რვეულები ხელში. დედამა სრულიად არ უშლიდა ამასა. იოათამ შიბრჩით თითონაც ახალისებდა თავის ქალსა. ის, თითონაც ფილოსოფოსი, როგორცა ქუეჭრობდა, ეოკელთვის მონატრული იყო, რომ შვილი სწავლული გამოსვლოდა.

— ისწავლე შვილო, ისწავლე, მანც ღმერთმა ვაყი შვილი არ მამცა და შენ მანც მიყავი მაგიერობა. სწავლა თავის დღეში ნაქუბი ეოფილად და არც ქალს აწეენს კაი სწავლაი. — ეუბნებოდა იოათამ,

როდესაც რომ ქსედავდა თავის ქალს ასე სწავლისაგან გატარებულსა და მგარამ სახლავაგებსა და ბიძაშვილებში არ იხმოდა მტკარის ქვას კატოს სწავლისა.

— მაგან თუ შტო კაკო იხორო შეი არ იხწავლა და რუსუხულათ არ იტიტინა, დიდი საჭიროა, — ჰქვიცხვდა თუთალა კატოსა.

— ნეტა ვიგოდე, ი დედამძას რაღა უური წაუგდა, რომ იმო-
დენა ქალს აუღია საქმესედა ხელი და ჩახშიჩინებს რუსულს წიგნებსა! — უცემდა კერს ქვრივი რძალი თუთალასი, ზილისანი.

— თქვენა ჭირიეთ, რა ქალის საქმეა, და ისიც მაგოდენა ქალისა, რუსული წიგნები! სსკა ნასწავლი ქალებისა რა ხეირი უნახვთ, რომ ახლა გახათხოვარ ქალს ახწაქლიან რუსულსა კვ თვალ დამდგარები, — უმატებდა მანლის ცოლი თუთალასი, ანუხია.

— შენ გენაცვალე და, რაღადროს მაგოდენა ქალის ხწავლა! — ახდეკდა ფეხის სძას თუთალას მურის მცხოპული გლეხის დედაკაცი, თითია. — ახლა ეგან უნდა გაკვირუხდეს!

— იმისი არ იუოს, როგორც შეიდი წლის გომშიო შეკადეს რუხებსში და მთელი სძმი ოთხი წელიწადი ეგდო იქა! რა უნდა ის წავლობ რუხებსშია არბიუობის მუტი! — ავრცელებდა თუთალა. — სამდთო წერილი ახწავლობ ის კი არაო, და მოქუოლიან რაღაცა მიქარვასა. მაგოდენა ქალია, და რიჯინათ ვერ სუფერი წიგნი არ იგის.

— ხწორეთ! — უსკამდა ბეჭედს სოფროსი, — რომელიც ხთლიდა ერთ მოკლე კაბელს, რომ უურო მარჯვე სასროლი უოფილიუო მალღებისთიხ.

ცოდეპიც, რომელნიც აქამდინ ამასთან ასე დამკობრებული იუენენ და უუარდათ ამასთან დროს გატარება, რაკი კულარა ქსედავ-
დნენ ამას თავიანთში და ქსედავდნენ, რომ ის ხულ წიგნებს ჩატი-
გობდა და ესენი აღარ ახსოვდა, აილეს ცოტ-ცოტათი შური და და-
უნწეს კილვა.

— დიდი რამა ჭკონია იმას იხ თავიზი რუსული წიგნებს და
 აქნა სახეა კი არ იყო ისტრუქტია, რომ ესლა კვლამ წიგნებს
 და სულ რუსის ჩინოვნიკებისთვისა ოსრამს.

— მე ვიცი მაგასაც ისე მოუვა, — იმასოდა მეორე.

— მე ისიც მინსავს, რომ მაგ რუსულ წიგნებს გავეციებინოს
 ადამიანი — იმასოდა მესამე.

ამკვართ კატო და ვასილი არც კი ჭკრძობდნენ რა ასრები
 იხმოდა ამთსედ. მაინც იმითთვის სულ ერთი იყო. ამით თუნდა
 გავეგნათ, უფროც არ უგდებდნენ. ესენი იყვნენ მოძველების ბედნიე-
 რებით და საქმეებით გატაცებულნი. ამით სხვა არა ახსოვდათ რა.

რუსული სწავლის მეტი ვერ საზოგადოებას კატოს და ვასილ-
 ში არა ადლებდა რა: იხინი სხვა რამე გუნებაშია კერ გაილეკ-
 დნენ, რათგან ნათესობა კატოსი და ვასილისა არ ადლებდა ამით ში.
 ზეზს სხვათრეც ამითს გაილეკისა.

6.

ამაში დრო გადიოდა და ვასილის წახვლის დრომ მოატანა.

ვასილ იყო სრულიად კარგათ. დედამა ადარ აძლევდა ვასილს
 წახვლის ნებას, მაგრამ ვასილმა პირ-და-პირ გადუქრა, რომ ამას აქ
 ვერა ძალა ვერ დაიკავებს.

ქრისტიანობის თვეში წაჰიდა ვასილ და უთხრა კატოს, რომ
 მისუსს ელოდეს ახრალში.

წახვლის უკან სიღონის მთელი კვირა იყო დანოქილი სატყების
 წინ და მოსთქვამდა. ეკლესიის კარები იყო მოგვეთილი იმის მუხლის-
 თაგებისგან.

ზადურმა ვერ გაუძლო სიღონის და გაკვალა მთელი ერთი
 კვირით ჭაღაქში.

— მინამ კიდევ ვისმე არ ამოიჭამ, შენ არ განუძღვებო! —
 ბადურმა წასვლის დროს.

— რა გეხმის, შე უბედურო! რა იცი, რა ამბავია ჩვენს
 თავსა! — მისტროს უკან სიღონიამ ბადურს, — და გასწია ამხნავ კველე-
 სიხსაკვს.

ვასილ დაბრუნებული უნივერსიტეტიში, ჭკრძნობდა თავის თავს
 კარგათ.

რადგან ზირ-და ზირ არ შეიძლება მიწერ-მოწერ კატოსთან,
 ვასილ უგზავნიდა საკითხავსა და სასწავლებელს წიგნებს თავის მამის
 სასკოლაზედ, რადგან ამის მეტმა ამათს გვარში არავინ იცოდა ფორტის
 გზა, და ამ წიგნების ფურცლებში ხდებდა წერილებს.

კატო გაგიყვებული კითხულობდა ამ წერილებსა და ჭლოცავდა
 თავის ბედს, რომ ვასომ აიტანა ჭუა. ის მოუთმენლათ ელოდა იმ
 დროს, როდესაც დაბრუნდებოდა ვასო და წაიყვანდა ამისა. მინამ
 კატოს ბეჭითობას არა ჭკონდა საშლევარი.

ამრიგად დაძლეეს იყო, რომ კატოს სასკოლაზედ კიდევ მო-
 უვიდა ბადურს კარგს მკვარს უღებში ნახმული რუსული სასწავლებელი
 წიგნები სურათებითა. როგორც ხჩანდა, იხინი უნდა უთფილიყენს
 'ხოლოლოგიური და ფიზიოლოგიური წიგნები.

სიღონია საიმოყნებით დახტქაროდა იმ წიგნებს, რომელნიც
 ვინ იცის რამდენჯერ სჭერია ამის მწაწკუნა ვასილსა. იმის არ მო-
 უთმინა გულმა, გადაღსნა გარედა მკვიდრათ დაბეჭდილი და მაგრათ
 გადაკრული კლეონკა, დაუწყო შლა და კოცნა თითქმის ყველა ფურ-
 ცელს ცალკე.

— შეილოლო! ვინ იცის შენი თითები რამდენჯერ ცოდვილე-
 ბულა ამ ფურცლებზედა და შენი ღამისი ეწეუნა თვალები (თუძეა სრუ-
 ღიად არ ჭკონდა ვასილს ეწეუნა თვალები) რამდენჯერ ხაჭოფა-

რება!.. მოგიკვდეს დედა, რომ აგრე დაშორებული ქვეყნის გენაცვალოს შენი სიღონიას თვალები, სეძო ნაწაწა გიკომბიჭის, დედას სეძიერო...

ამ ფურცელას და ალერსში რომ იყო, უცვებ ერთს ალაც ფურცლებს შუადამ ამოიღო პატარა დაბეჭდილი წერილი. ნახა, იყო კატოს ხახულობასედა:

— ვნახო ერთი რახს სწერს ჩემი ბიჭი ამას. ეს გოგოც შემეყვარდა ჩემი ვახილის გამო, რაკი ჩემს ვახილს უყვარდა და დროს ატარებინებდა.

აქ გასსხა ბეჭედი სიღონიამ და დაწყო კითხვა.

წიგნში სხვათაშორის ეწერა, რომ კატოთიანთვეში მზათა უოფილიყო და წათყანდა ჩუხით ქალაქში დამითა და იქ ერთს ხათღუსელს ედეღს დაწერინებდა ვერსა. პატარას ხანს უყან სიღონიას გაყარდა ხელიდამ წიგნი და დაწყო ძახილი:

— წყელი!... წყელი!

გამგონი არავინ იყო. ბადურაც არ იყო შინა.

— დეთის მძობელი! — შესძახა იმან ხამანელის განწირულებით. — ეს რა უცნაური ცეცხლი მამიულანე... მიშველეთ!.. ქრისტანებო!.. გვედები... ჭიგარი... დამეწვა ჭიგარი... მიშველეთ!..

მაგრამ მშველელი მანც არა ვინა სხინდა.

სიღონია აქეთ ეცა, რომ ეპოენა საღე თავის მამშველელი და მამშურელელებელი, იქით ეცა, მაგრამ მანც ვერავინ იპოენა. ეკელანი, თითქო განკებ, სცვალას გახულიყენ. რაკი ვერავინა ნახა, იმან სტანცხელი წიგნს, ისე გაშლილი და გაფრთხილებული დაიჭირა და გაქვანა ეფემიასკენ.

— ზა!.. ეგ ვადოჭრები ეგანი!.. ზა!.. ეგ თილისმანები ეგონი!.. ზა!.. ეგ კათაქველნი.. ქრისტეს გამსუიდეგლნი.. არა რეულ-

ნი.. ჭა!.. კე ქრისტიანობის წა!... გა!... გაშურებენ!... ნათესაობა!..
 აღარ დაინდე!.. ნათესაობა!..

ასე გაათვრებული შევარდა სიღონის შირ-და-შირ დეიდაჩემთან. ისინი ვკვლანი ისხდნენ სადილზედ. მეც ის იყო მივედი დეიდაჩემთან, რაკი კატას კოსოვანა, რომელსაც ჩემს გარდა გული არავისთან ვნდობოდა და თავის გულის პასუხს ვერავის უტყუებოდა.

— ჭა!.. ნახეით! ნახეით ე თქვენი გოთვერანი ქალის ამბავი! — და მიგდო ზედ ცხვირში რევიანს წიგნი სიღონისა. — ემაგიტომ დათრეკდით ჩემს შვილს აჭა?!.. ემაგიტომ აღარც დღე აღარც ღამე აღარ უშეპდით ჩემ უმანკო, ჩემ ანგულოზ შვილს აჭედამა?!.. ჭა!.. ჭა!.. ჭა!.. თქვე... თქვე... რუფლისა და ნათესაობის გამამშრეტრო... ამამწვეტრო ... თქვე... თქვე... თქვე... ღვთის ფეხის მამწველებო...

კატა მაშინვე მისგანა, რასაც ნიშნავდა ესა და სულ მთლათ გაშრა. ლუკმა გაკარდა ხელიდამ, ის შეიქნა სრულად უძრავი. ის თითქმის აღარა ჭსუნთქავდა.

იოთამ თვალზე გატყეტილი და გარცხებული უწურება გაცოფებულს სიღონისას, რომელიც ხან დონიჭს შემოიყრიდა, სან იჭნეკდა საშინლათ სელებსა და შესძახოდა და უვიროდა შირიდამ დორბლები ურით.

— ღმერთი!.. ღმერთი! იმისმა მადლმა! ღმერთი! — გაიძახოდა ხამუშ ხამუშ სიღონისა.

ეფემის კითხვლობდა წიგნსა და სანა უკითლდებოდა და ხანა წითლდებოდა. იმან გაათვა წიგნი და დახდო უნებურათ აღაგზედ. იოთამ მოუთმენელად შექურება ეფემის, თუ რას იტყოდა იმისთანა საზარელსა, რომელსაც ასე საშინლათ აკშფოთებინა და აელექებისა სიღონისა.

ეფემის იყო ჩუმათა.

სიღონამ წამოავლო ხელი წიგნსა და გახწია.

— ემ წიგნს ჩემი ხელით პირ-და-პირ მივართმევ კვარხებსა, ნამქსტინებს... მოჭურუნებს შეთქი ნათესაობა... შეილი გამირევენს შეთქი!..

აქ გავარდა სიღონა ხელში წიგნ გაფრიალებული და გაიკლასუნა კარები.

— ჭა!... თქვე თავსედ ლაფ დასსმულეობა!.. ბოსსანა გამარ თეთ განა, თქვენს სახლში, რომ სხვათურეკ ხელი კვლართი მოიდ-გით! თქვენი ქვეყნის ნათრევი ქალია უნდა ჩემი შეილი საუყუნოთ და-გელუნათ! ჩემი ჭიანჭა შთაგნთქათა!.. ჭა!..

მოდოდა მთელს მოედანსუდ და მიიძახდა სიღონა. სასლი-გაცობა და სხვა მესობლობა გამოცვივდნენ და უფურებდნენ სიღონა-გაოცებულნი. სიღონა გადავარდა გაცოფებული შინა, სდაც დაუსვდა ბაადურის და ზოგიერთა გოგობიჭებიცა. სიღონა ჭურბდა პირიდან ცოფებსა, კერებოდა გულსა, კვლარ იბრუნებდა ხელსა, შეტადრე რაკი დანსა ბაადურ...

— ან შენ აფარე... ან, შენ აფარე აქედამ, ან მატათი სინისა ლა არ იუკვს, სინსილა!.. ეგ როგორ არ შეგთილიან მატადენს ხელ-მწიფის სამსახურს გაცნა, რომ ეგ უარტლიანუბი, ეგ უადლოქრიანუბი არ დაგკტრიალებდნენ ზედ ცხვირწინ ბაიუშებივით თავსა!.. ემაგაბ როგორ ვერ ითაკვს, რომ ხელ გადასასლთა ეგენი აქედამა... ჭა! შე ჩემო დამლუნაო!.. შე ჩემო დამლუნაო!.. შე ჩემო ნატარხედ წყა-ლის დამსხმელაო!..

ელვასავით გავარდა ეს ამბავი იმავე თქალის დახმსამებასუდ მესობლობასა და სასლიგაცობაში და შეიქნა ერთი საშინელი ღელანი და მითქმა-მოთქმა.

— უი! ამ ღელს მომწერეს!— იცემდა თუთაღს თავში, რა-

მელთსანაც შეიფარა თითქმის მთელი სასლიკაცობა და მრავალმეტყველო
 ბულ გლეხის დედაგლეხები თავშიცემით და მუსღების თქვეით — თქვეით
 ჭირიძეთ, რატომ ცა თავზედ არ დაგვებრუნება... თქვენი ჭირიძეთ,
 რა მოხდა... რა ცოდის ბრუნება!.. მაც ჭაღის შაშა და ვასილის შაშა
 ღვამელი ბიძაშვილები თუნენ... ზი განათლებს!.. ზი რუსული ტიტინი...
 ი! ღვთის მშობელა! რატო ერთი ცინდლს არ მოუვლენ ქვეყანას და
 არ გადაგვეჩამ ამოღუნა ცოდვების ბრუნვისთვის?..

— გენცვალე, ხეშო რძალა, — იძისოდა თუთასას ქვრივი
 რძალი, ზილისან, ტუნებზედ ხელმიდებითა, — და ბრძა შენიშნავდა იმ
 ამბავსა, რასაც ისინი ხადოიდუნენ... თქვენმა მშემ ე ჭალი თითონ
 შედა ვარდებოდა... მუსღებში უვარდებოდა... მარტოკანი ვინ იცის
 სად არ დადიოდუნენ... გახსოვთ ვრთხელ ვახილ რა დავიარგა...
 ის როგორ მოხდა, რომ ისა და კატო ერთათ ვიძოვნეთ?!. გინა-
 სკვთ ვისმე კატო იმ ხელამოს შინა?!. აბა, შენ გენცვალაო ხეში
 თვალები, და შეუადლიდაშე შუალამქმდინ ვმარწილი ჭალი რომ ვმარწილ-
 კცთან მარტოთ მარტო იმისთანს ჭაღებში დაუთრეოდავს, სადაც
 ტუნებისა დი მგლების მქტი ვერა ჭრისტანნი ვერა ქბუდავს ხიარულ-
 ხა, რა მოუათ, თქვენი ჭირიძე, ათახი ცოდვისა და ბორბტის მქტი?!

— გენცვალე, ჭაღასტონო, და ასე მოვასსენებენ, რომ ნაბი-
 ჭვარიც გაუგდა მაც ჭაღასო და ხეშათ თავის ვენასის ღობეში
 ხაუგდა და იქ ღორებს შეუჭამათო! — გაიძისოდა ერთი გლეხის
 ჭვრივი დედაგლეხი, ფეფულა, რომელხაც არა ჭორი არ გამოკებარებოდა
 და როდესაც ნახავდა, რომ ჭორები გამოიღლიათ, თითონ უცნაურს
 ჭორს დაჭაბავდა და არ იყო ადამიანი, რომ ამის მოვინებზედ
 იჭვი შეეტანათ, თუმცა ვი უგელა ეძასდა მქტორე დედაგლეხსა.

— თქვენ გენცვალეთ, ე რა მესმის! — იცობდა თუთასას ვურგბე-
 ში თითონ. — ნაბიჭვარიც გაუგდა!?. ვაი გვარის მერცხვენასა... ზივ

ჩვენს ლაფის დასხმისა... ნაწრუტიანთ ერთი ე ნამუსმისა და სხვა
დათ და ახლა ათასი უნამუროსა და ცოთკარების მოწყალებით აგავ
შეგვირცხვა და მოგვეტრა საქვეყნოთ თავი.

— ვაი სიზმარი გინასაკო.— უთხრა სოფრონმა, რომელიც
უჯდება ამ ლამარაკს და გულს-ხეთქვას ეურსა და რომელსაც ძალ-
ლებას დანასკა უფრო აღეკვება, რომელთანც საცლას შორს მოჰკრა
თვალი, რომ დასდეგდნენ ძუენა ძალესა, კიდრემ გვარის შერცხვენა
და თავსუდ ლაფის დასხმა.

— ძგათი სასლი უოკელთვის ეგრეთი ბოროტი უოფილს და
ეგრე ბოროტათც დარჩება,— დაუმატა სარიდან ნაწრუტიშვილმა, რომ-
ელიც ირცხებოდა შემდეგ ბადურისა ამ გვარში დარბაიხლათ, რად-
გან ჰქონდა უკლის მკალი და თავის უმწვილობაში ასალი რუბობის
დროს, რადგან ამოარჩეულათ უოფილს ხამსახურში, თუმცა არც მაშინ
და არც ესლა არ იგოდა წერა კითხვა.

მინამ აქ ეს ამბები და ლაღანი ასტუდებოდა, მინამ დეიდანების
სახლში უფრო სხვა ამბები იყო გაკიდა თუ არა სიდონია, დე-
დიდანებმა რაღაზუნადც დაშხაჰმა და გამიტეუა გარეთ. იმან ნაკეტ
კარები და უცებ, როგორც აუთარი, თვალეში საშინელის ეღვით,
კრიჭა შეკრული და სულკამლებული ერთი თვალს დასაშინებესუდ
მიკარდა კატოსა, სწვდა გქელს, სხვილს ნაწნაკებში, ამოიღო ქვეშ,
აგლეჯდა თმსა, სთელაუდა წიხლებით, სცემდა მუშტებით, ათრეკდა
ფეხით, უგლიდა საშინელის გამეტებით კელესუდ და მიწასუდ თავს
და აგლეჯდა ჩორცებსა.

კატო იყო ჩუმათ, სმა ამოულებლიუ იმის სერვილი ესლა მხო-
ლოდ ის იყო, რომ მოკვლათ. აღარც ტყივილს, აღარც ხირცხვილს
არათყურს ამ ხურვილის მქტს ის არა ჰგონობდა.

ევემია მოღალეული ცემისა და ლეღვისხვან, დაეშა მთლათ

უღონოთ და დაუწყო გულმა ღონესა. ვატო იყო მთლათ უკონოთ
 იოთამბ, რომელიც აქმდინ გამშრალი და გასტკრებული შექვერება
 და ამ ამბებს და არ იცოდა რა ექნა ან როგორ მიეშველებოდა თა-
 ვის ქალს, შექნა უვირილი. ამ უვირილზედ შეკარდი მე. ვატოს ცხვირიდამ,
 ზირიდამ, ხელუბიდამ, თავიდამ ხდიოდა თქნითლით ხისსლი; ტუჩები ქჭონ-
 და დასიებული; თიკები ჟქუთუ-ჟქუთუთ ეყარა აქით-იქითა; თავი ქჭონდა
 რამდენგანმე გატეხილი, ტანისამოსი ღუემ-ღუემს ნატევი. ის კგდო
 უკონოთ. დედდაჩემი იდო გულაღმა გადაშოტილი, ხელე გავა-
 ყრილი. ის იყო გულ შემოყრილი. ამისთანა ჟანინი, ამისთანა მხნე,
 მუშა დედაყვი, რომელსაც ქვირათ ქნასავდა კაცი გაშფოთებულს,
 ესლა კგდო თითქმის უსულათ.

მე და იოთამ მამინეე მიეცვიდით წელს, მმარს, არაყს და სხვა ამ-
 გვართა და უწუთ მოსულაურება. ამ სმურობაზედ შემოცვიდენ ხსკა-
 ნი მრავალინა, რომელთაც გვიშველებს ამით მოსურაილება.

ვატო გავათრე ცალკე ოთახში და შევიკეტე კარები, რომ
 დედას ამის დანასაკისედ გიდეკ არ აშლოდა გულის შეფოთვა და არა
 მოკვდინა რა ხატოდაობა თვის თავსა და ვატოს თავზედაც.

ვატო შემცდარით აცვიებდა თვალებსა, რომელიც სმინლად
 დაქსიებოდნენ ცემისა და კარვისსაგან. ის დაქმნო ზირქვე მუთაქაზედ
 და არ უგდებდა, აღარც ჩემს ლაზარაკს უურს აღარცარაკის სსვის
 სიტყვებსა.

ღამე არ გაუსდია იმას ტანთა.

მე კერა გმორდებოდი, რაკი ვიცოდი, რომ ისეკ თუ ვისმე რას
 გაუგონებდა, გამიგონებდა მე.

მე ოდნავ ჩამთვლიძმ. მე იდუმ ინცვიდემ ვან სტრეს და ვი
 შევლამე კარგა გადახულიყო, რომ უცვებ კარეთან ვარების ჳრია-
 ლი მამესმა.

მე მამინეე გილა შემყრათ, რომელიც მინი ამან დოლომს
 უმცინასე... ვატო აღარ იყო... ეს თიფაქო მიცხვიცც მიდრემც

— არ იქ, მიშველეთ, კატო გაკარდა! — შევესხვი და გბეჭანე მაშინვე წელისკენ, რაკი ვიცი, რომ კატოს უმეცრობის ხასიათი პირდაპირ ამ გზას უჩვენებდა იმ მდგომარეობიდან გამოსასვლელათ, რაშიც ასეა ჩაკარდა.

დაჟე იყო მთვარიანი. კატო აღარა ხჩანდა. მე ხაშანელის სიძლით, ვეკსიშველავ გაკარადი იმ გზას, რომელსაც კატო არ ახტებოდა. შორისლო წელისა საურძე გზასედ მოვეკარ ჩრდილივით რაღასაც თვალი, რომელიც ხაშანელის ხისწრაფით, თითქო მიფრინავსო, გარობდა წელისკენ. მე შემოვიყრიფე ყოველი ძალი და ღონე და მოუშტე რაც კი შექმლო მუხლსა.

ახალი მოვარდნილი წელი, აღელებული, ისერიდა ხაშანელს ზეირთებსა და ჭერიდა ხაშანელს წინწელებსა და ჭიფსა. ჭეჭების ჩახახუხა აურუკებდა კაცსა. მთვარე ანათებდა მოწმინდილს დამშვიდებულს ცასა. გარშემო იყო მუდროება. შორს ისმოდა სტოტის ხმა, ბუღბუღების ტკრცენა, შტაღლი და სტკენა ედებოდა ტალეხსა.

კატო წადგა ერთხ ხაშანელს ბიარცეს, სადაც ერთათ დარუებული ხაშანელის ღრიალითა და დამასშოკებულის სმულით მოდიოდა მდინარე, იმან სასწრაფით გადიწრა პირუკარი და .. გადაეშვა...

7.

რამქამს გადაეშვა კატო გადახსტომით, ამდროს წამოვწედი მე და კსტაფე შიგ ნაწინაგებში ხელი. ის სრულიად უგონოდ, წელის მტვირათ, გადმოკარდა გურტუგულმა და დაეშვა ჩემს მკლავსედ. მე გადავწედი ჭედით წელს და უწეე ხულიერება. კატო მოვიდა გონს მხოლოდ შინა. იმან გადაკათვლიერ-გადმოკათვლიერა რაღაც უცნაურის გავიცხვის თვალთ და თითქო აშობდა, რომ ეს უცნაუ-

რება როგორ მოხდა, რომ მე წელის მაგივრათ ჩემსვე სახლში ვარო
 მიყნა დუმილებას, და მატარას ხანს უკან ისევ დაეშვა მარჯვენა მხრით
 ჭაყვი: იმას თვალეზზედ გაუძინენ ცრემლები, ასე გაშინჯეთ, რომ
 ის წაღი, რომელიც ნადაგა ბრწყინავდა იმის ცოცხალს თვალეში,
 ის წაღიც კი გაქრო იმის თვალეშიდან. უფეშია თავის მსრფე უუ-
 რება ისევ მრისხანე და შეურიგებელის თვადით, იოთამ იუო უფრო
 ჩუმათა და შიგა და შიგ უშვება ტუჩებიდამ შტკეის მსგავს ფშკე-
 ნასა და იმეორება სამეშ სამეშ აქე, ჰე და არა არა!

— აი, კვავ მავთი ხწავლა! — გაიმხროდენ იოთამის ხსელი
 კვავი. — აი რა მოხდევს სწავლას!

— უბედურები! — გაიმხროდა თუთადა, — აქვინენ კვავიც ფეხის
 ხმასა, ვითომ ჩვენც არავინი ტოლი ვართო!... სწვეუნოთ კი ლაფი
 დაისეს და ქვეყანაში თავი მოგვეტრებს... რაზედ იჭერდენ! რაზედ
 იჭერდენ!... დაეხრნო თავი და მოვერწინეთ ამითი ამოდენს ხირ-
 ცხელსა, რა დედევენ მაშინვე უკანა!... რაღა სახიცოცხლო იუო
 თქვენი ჭირიშეთ, ამ ამბების უკანა!

ამ ამბებსა და ხმებსა მიაღწიეს ჩემს დედის ქმან სადა ამბუნა-
 შვილამდინ, რომელიც ირიცხებოდა თავმოძრონე დარბაიხელ კვავთ
 გარშემო მესობლებში და იუო ნამსახური საცადს შერეოდნიკათ
 თუ დაამეკვის ზომომნიკათა. ის, საშინელი აღელკებული, დაიბადა
 მეორე დღესვე დეიდანქითან.

— სად არის ის ნამუსიანი ჭალი?!.. სადა ბრძანდება ის ჩვენი
 სწვეუნოთ თავზედ ლაფის დამსხმელი და ჩვენი სუვეუნოთ შემარ-
 ცხვეული?! — შემოყოთ თუ არა სახლში თავი, ივითსა მრისხანეთ და
 საშინელის განკიცხვით სააღმა კატო.

კატო იუო მეორე იოთასში შირქვე დამსობიდი, რაღი ღლახ
 შერ უჭმელი და ეურებოდა ესე კველაფერი. ამ ხმასვე იმინ წამო-

იწია მუთაქიდა, მოიხედა რაღაც გამოუთქმელი ხასით, ხასით, რომელიც აშობდა ხაშინელს ამღვრევას, ხაშინელს შინაგანს... ხაშინელს ღელავს, გამოუსვლელ შწუსრებას და ძლას, რომელიც ცდილობდა უოკელი ამ მდგომარეობის დაფარვას. ის იყო ამრეზილი, ანთებული, ატრეპული; თვალები ქმონდა ნეციენული და დასმული.

მშის დანახვასედა ევექმის გაესხნა ცრემლების ნაკადული და აუშნუდა გული. იმან მორთო ტირილი, ტირილი ცხარე, ტირილი გულანნი, რომელიც კვლავ არას ოდეს არავის არ უნახავს ამისი. ეს აქვის გულის ჰეტრონი, როგორც უმხოდნენ ამას უველა მხლობელნი და ნენობნი, სტიროდა, როგორც ჭირისუფალი, რომელსაც დაუკარგავს საუკეთესო გულის იმედი და გულის საუკარელი.

კატომ ამ ამბავსედა იტაცა ორთავე საფეთქლებში ხელი და დაეშვა ისე პირქვე იმნაირის გულით, თითქო უნდა ამითი გასეთქოს მიწა და შთანთქას თავი ქვეშენეთში.

— ტირილი კი არა, უნდა გაგეტოტელებინათ დედის-შობილა, შეგეკვით ვირსედა, დაგესხათ საჭეუროთ ღაფი და გაგეგდოთ! ახლიდამ, — დაუწყო ხალაძმა, — რა შეხანასია მაგისტანა სამუსსედა ხელ აღებული ქალი სსლში!.. რათ იტყვდი, თავს რომ ისრნობდა... კი არ უნდა დაგეჭირათ... უნდა ქვა მოგებათ კისერსედა და ისე გადაგეგდოთ წულში, რომ სულითაც და ხორცილაც დაკარგულიყო... სად არის? სადა გუჯოთ, ერთი მანჯენთ—შეკხდო იმს თავის მატროსან თვალებში, ერთი თავის საკადრისათ შევაქციო.

ამ კითხვასედა უცებ წამოსტა კატო გიფივით და დაუწყო კადელსედა თვალიერება. აქ სშირათ ეკიდა ხოლმე იოთამის იარალი: კატო დატრეპული თვალებით, სწრაფლათ ეძებდა იარალს. იარალი შეგავიტანე იმეც ღამესედა აქედამ. რაკი კერა ნახარა კატომ, ის უცებ მიეშვა და დაასკდა პირქვე მუთაქას.

ზაალ გამოეპართა კატოს ოთახისაკენ, მტკანამ იოთამმა შეა-
ყენა საწყალი მოსუცხუელი იოთამ ვერ იმეტებდა კიდევ თავის კატოს
იმას უკვდებოდა გული ისე შერცხვენილად არა, როგორც იმა-
ზედ, რომ კატო ამ ხაშინელს გარემოებაში ჩააგდეს, თუმცა ამხუდ
არ უტუდებოდა თავის თავს და ცდილობდა თავის ცოლის წაბაძვას.

— კარგი, ზაალ, მამაშენი ნუ წაგიწუდება, დაბრძანდი, ერთი
გვიოთხარი რაზე ამ მწუსარე გუნებაზედ... კატო ესლა რა ხანასაკაო!..
მიმაჩემი არ წაწუდეს, რომ ის თავის გონებაზედ აღარ იყუეს... თარი
დღეა ზურ უტყულო... ..

— ეგაა კარგია ერთი, მამაშენი ნუ წაგიწუდება, იოთამ! სულ
შენგან არის ეგ ჭადი გაუუტყუბული! აცლიდი და წაუხუამდი წიგნებსა...
წიგნები და წიგნები!.. შენ გინდა, რომ უკვლა შესისჯეთ ფილოსო-
ფიოზი და შენსიერი გამოვიდეს... შენსიერებამ და ფილოსოფიობამ ეგ
იციხის... ქვეუნახუდ კი აღარ გამოგესულებათ და!

აქ ზაალ დაჯდა. იმას აიფარა იარაღი და მისცა თავის ბრძნს,
რომელიც ის იყო შემოვიდა იმასთანა. ბიჭი ისევე გავიდა.

— ახლა ტირილით და თავში ცემით აღარა მოემეტებათ, —
დაიწყო ზაალმა შემდეგ რამდენისაზე ხიზუმისა: — ახლა უნდა გეტყვოდეთ,
რომ მინამ ეს ხმა მოედება ქვეუნახს, ეგ ჭადი მოემოთროთ თავი-
დამ და მიეცნებოთ, კინც იყუეს, თორემ მასუგან, რაგი გაიგებენ მაგის
ჭადობას, შენსიორეც აღარ შეირთავს.

— მეტი რა გზაა, შენ გენაცვალოს ეფემიას თვალები! — და-
იწყო ეფემიამ დაშოშმინებით. — უნდა გამიწიო სამშობლობა და მი-
პატრონო რამე. შენს მეტი პატრონი არაიქნა გუყავს. შენს სიძეს
რომ უური მიუგდოთ, თქვენმა შუამა, თვალწინაც რომ ხაბიჭვარი
გაუგდოს, უურებსაც არ გაიბურტეს, ოღონდ კი ამცენიერე და აღ-
პარაკე. მე ჭადი ვარ და არავის ვიციხობ. უხლა იმ ხაშინელ მდგო-

მარჯობაში ვართ, რომ, ოღონდ ამ სინცხვილს და ამოდუნა სსსლი-
კაცობის სხვედურსა და ძრახვას მოკრწით, თორემ დიდს ვინმე გრძნა-
რავის კი გამოვეყიდეოთ. ასე რომ არ მოგესლოდა, მე ვინცაღი, რომ-
გორც ვაძირებდი, მაგრამ ესლა არჩევანში შესულა მხელილას... რა
მამათუქრება, რა მამათუქრება!.. ვმარწილს შეილიოთ უფურებადი...
ვმარწილი მძით ვეუთნოდა... და ასე გამიძეებდნენ... ასე თავს მამ-
ჭრიდნენ. ნეტა ჩემნით ან წვენს ასხოვდეს, ან დაშლა რისაშე.. ვა-
ნებებრებადი... თითონაც სულ ჩემი თვალსა და შინში შემეუერებულა
ოეო... ჩემ სინცოცხლეთ მკვალა ვიგულებდი და ნახე!..

აქ ვფეშიამ ამოიოსტა საშინლათა და მორთო ისევე ტირილი.

— ასლა გადასჯებადაც გამისდა ერთით ერთი ქალი... ასლ
უნდა ავიღო და, თვლის ჩინიოთ გასდილი ქალი, ერთ უბრალო
შენახარეს მიუგდო....

— რა გაწყობა! — სტეპდა წაად ვეფშიას ნუგეშსა, — ჩვენ ჩვენი
კვდაოთ და ეგება ღმერთმა ხრულიად არ აიღოს ჩვენსედ ხელი. ერ-
თი ორი რიგინი შეუულება, თუ ვინმე არ გადაგვიბარა და არ მია-
ღწია იმთამდინაც ამ ხმამ, ეგება მოსკრხდეს. აი თუნდა ილიკო გუ-
დარეიძე შენმა შრემ კაი ვმარწილი, სრულიად ბავშვი, კაი თვალ-
დი, კაი ტანადი, კაი თავადიშვილი. ვის და მამული თავისთვის სა-
კმაო. ჩემთან ხშირად დაიარება. ხელეკე შეუდგები იმის გზასა და
ამ დღეებში იმედი მაქვს მოვასერსო. თუ ის იწება, სო რა ვარცი,
თუ არა და ვინც იწება ამ დღეებში უნდა მოსერხდეს.

ეს ღაბაჩავი ვკვლა დარწილებით ესმოდა კოტას. ამ ღაბა-
ჩავსედ, თითქო ვკვლამ დაუნარ ტანშიაო, იმას წამდა უწუმ შეათრ-
თოლებდა და შეასტუნებდა.

ვანშობა მოვიდა. ვანშაშხედ კადეკ ღაბაჩავს კოტას ხაჭე-
ვსა და თავიდან მოშორებაზედ. ვანშამიუკან მალე მივინქნ კვლასი

მოსვენებასა, რათგან საად იყო ნამგსაერი და დადაღული, და ეფუძნა
 მის და იოთამ საღეღეგები ამ ორი დღის თავსკადასხედენისგან. და
 მე კატოს შიგრა დაუგეტეს კარს კარები, რომ წახვდა არ სად შეს-
 ბლებოდა. მე და ერთი გოგო გაგვიშვეს კატოს ოთახში. სამთელა
 მთელი დამე ერთო. კატო ისევ ტანთ გაუხდელი კვდო.

გოგო, წინა ღამის საღეღეგები და ნახუღრევი, როდესაც გამო-
 გვიწოდებდნენ კატოს საქმენელათ, ის რომ წაგიდა დახასრნობათა, კვ-
 დო ჟირკივითა და ეძინა, როგორც შვედარს.

მე არ შეძინებოდა, რათგან სადიღთუგან შეძინა ბეერი, და კვი-
 თსულობდი რაღა წიგნსა, რომელღც კატობთვის გაეშვა ვასილსა.

შუალმე გადასულიყო. სახლში და გარშემო იყო სიშინელი ხი-
 ურუვე. შორიდამ ისმოდა მხოლოდ კატოს ძახილი და მოდიოდა
 სისხელი სრიალი და ხშილი იმ მლეღვარე შინარისა, რომლისაც
 მსსკერძლი კინალამ გახდა წინაღამეს კატო.

კატომ უცებ გამოისკდა შუბლ ჰვემ და დაგუთუაღიერა. შენი-
 შნა, რომ გოგოს ეძინა შვედარივითა. იმან უცებ მანიშნა სულით,
 რომ ხლო მივსულიყავ. მე შივედი. ის უცებ ბიძეხია და ჩამიერა
 გულში, გადაძლო თავი მხარხედ და მამიფარა ზურგს უგან თვალეპი,
 რომ არ შეძინიშნა, რაღა ჰხდებოდა იმის თვალეპში. იმს წახვდა
 უცებ ტირილი, მისცა ცრემლს ნება და გადიქნა ცრემლის ნაგდულით.
 იმისმა ცრემლმა კამტანა ასაღუსს ჰვემიდამაღა.

— გიუფარვარ, განა, ჩემო ბესარიონ?! ხომ ჰხუდამ რა დღეში
 ვარ! — დაიწყო იმან შემდეგ დიდის ხნის ტირილისა, შემარებულის
 დაბაღის ხმით. — შენ ვერ მისკდებო ჩემს ცეცხლსა, თორემ გუშინა
 დამ მე არ გამომეტებოდა ამ ცეცხლში ჩასაგდებათა და არ გადამარჩენ-
 დი!... ვინა — ვე ჩემი სიუფარულით მოგივიდა. მაგრამ კეხმის ახლა
 უფრო რა ცეცხლი შეღის?!... კესმოდა ბიძინეში საადის ღამარა-

ვი?!... რას მიპირებ, ბესარიონ!? ჩემო ბესარიონ!!.. ჩემი მინამარხი შენს შერთი ქვეყანაზედ არავინ არის... ტყისათ თუ არა — უნდა გამოვიყვანო!... ჰა!... ვასილ?!... ჩემი ვასილა?!..

და აქ უცებ მიამარაგა კატომ თვალებზედ ხელები და ჩამოიწია თავი კალთაში. ის დიდხანს და დიდხანს ხანს იყო ამ მდგომარეობაში. უნებურად, შემადგურელი მწარე ჭკითინი ჰხდებოდა სამეშ სამეშ გულადი. ბოლოს აიძვრათ ისე და შემამხედა შირდაშირ თვალებში. ეს თვალები ჰქვამდნენ ისე თავისკუთხე სიგოცხლით და ცუცხლით. იმათში გამოითქმოდა ცალკე განწირულება, ცალკე რაღაც სისოკა.

— ბესარიონ! — დაიწყო ისე იმხანა: — თუ გაქვს მატარებელი, თუ გაქვს მგირეც არის ჩემი სიბრალელი და არ გინდა საუკუნოთ ჩემი სიცოცხლება ზიადო, უნდა ან გამოიშვა და დამანებო თავი, რომ როგორც მიჯობდეს, მოუარო ჩემს თავს, ან უნდა გამოგვიყო... ჰა-ლაჰ... და ანობო ეს სანქაროზედ ვასილს.

ამ სიტყვებზედ გამოიწია კატომ თვალებში თვალები და მოკლდა მოუთმენელათ მახუსხა.

გაშკება ამისი თავის ნებათ — ჰნიშნავდა იმასა, რომ მიმეცა ნება თავის დაღრწობისა. ჰქვამდა წაუყვანა! რა ადვილი საქმეა ხსენებისთვის და რა ძნელი შესასრულებელი ჩვენთვის!

მე ჩაეფიქრდი. გული შეთუთქებოდა, თითქო მდურარე ვისმე დაუხსნამო. რომ არა მრცხინებოდა, კატოზედ მე უფრო ტირილს დაიწვებდი. კატო, რომელიც თითქმის ქვეყანას მერჩინა, კატო, რომელიც მატო მიიღო მონაწილეობა ჩემს მწესურებაში და ახალმუნებდა ჩემს გულს, ეს კატო იყო იმ საშინელს განწირულებაში: ჩემს შერთი შველა არსდა ჰქონდა, და მე კი ამისი შველა არ შემიძლო. ხაწადი კატო! წაღ წაღებული სავსე კვირებოდაო. ის იყო წაღ წაღებული და მე — სავსე, რომელსაც იმისი შველა სრულად არ შემი-

ქლო. ქალაქს წაუყანა! გროში ფული არც მე და არც იმას არა გვექონდა; არც მე და არც იმას არც ნათესავი და არც ნაცნობი არა გვეყავა და, რომელსაც ან ერთი დღე მინც არის შეკვანხეთ. სად, ვისთან და როგორ უნდა მივკვამართინა? შერე ვისა? მე, რომელიც სრულად გამოუცდელი ვიყავი ამკვარს ხაჭმებში.

— რას დათქვამდა? — შემკვითხ უცებ კატო სმინელის გაბეჯისა და თან ხვეწის კილოთი, — ვიცი უფულობა გაბრკოლებს, სხვა, მე ვიცი, რომ ჩემის გულისთვის არა დაგაბრკოლებსრა. ფულიც იქნება — ჩემი ნივთიულებანი, აი უკვლანი აქ არიან, რა წამხაც შეტყვი, სუვევლად ჩვენ ხელთ არის, თღონდ მიშვედე, შენი ძმობის ტირიძე! — და აქ კატო უცებ მოეშვა ჩემწინ მუსლებზედ.

ამდროს გაქლო კარები და შემოვიდა იოთამ. იმას ჭქონდა სამტირაღვევი თვალები. ჩვენ ორნივენი დაგრწით გაშეშებულნი. იოთამ მივიდა ზარდაზირ, გადესვია კატოს და მორთო ნუმი ტირილი. იმას მოკლდი ღამე არა სმინებოდა და მოკვრა უწრი ჩვენი ღამარაკიხთვის. ხაწყალი მოხუცებული! იმას გაგიყვით უყვარდა თაქისი კატო და გვრა გაწყვროს ამის ამ მწუნარებაზედ.

— სად უნდა წახვიდე? — დაიწყო ჩემის სლოკინით იოთამმა. — ვიღას ამარა უნდა გაუშვას შენი მოხუცებული ძამა? ცალი ფეხი სამარეში მაქვს, შეილო! ჩემი სიცოცხლე შენ იყავ. ჟერ მე ძამელან და მკირე შენი უსიამოვნო საწმე ისე ჩაიფინონ. ვის შეუძლიან შენს უნებურათ შენი გათხოვება?!.. რათ გინდა, შეილო, შენი მოხუცებული ძამის სიკვდილი!.. რა წყენა მოგატონდება... მე შენ არას გატყვი, თუ ვი გამოძეტებ სასიკვდილოთა.

კატოს ზურზედა გული, მაქსია ძამის უელზედ და მოუმტა ტირილსა.

— განა არ გამოძეტებ, ძამაჩემო? განა ჩემს უნებურათ არ მიძემ ანაკისა და არ მოინდომებ ჩემს სიკვდილსა?!

იოთამ შოკხია კატონ და ჩაიერა გულში:

ამგვართ ტკბილათ ჩაერუდნი და წრფელის გულთა მტკიცისთა
თავის გულის მახუს გამოთქმულნი მამა და შვილი მე აღარ შემსკდ-
რია მასუკან.

დიდხ ხანს იყვნენ ისინი ამგვართ. დიდხ ხანს სტიროდნენ
ჩუმათ, თითქო ამითი უნდა გამოეთქვათ თავიანი სიყვარული. მასუ-
კან იოთამ ჩუმათ გამოვიდა, რომ არავინ გაეგო ეს ამბავი და კა-
ტონ გულდამშვიდებით ძლივს მიეცა ტკბილს ძილსა.

შეორეს დღეს ჩუმათ ვაფრინე კატონ წიგნი ვახილთან ფონ-
ტითა, რომელიც მე თითონ ჩავეტანე ფონტაში.

8.

შეორე დღეს ადრინათ, მინამ იოთამ და ეფემია გაიღვიძებდნენ,
ზაად წახულიყო კატონ გათხროვების თადარიგის დასაჭერათ.

ილიყო გუდარიკაძე, რომელიც უნდოდა ზაადს კატონთვინ,
ყო მართლაც და კარგი გვარის თავადისშვილი. ის იყო სწორეთ
ჩემ ხელს. მართლაც და ლამაზი თვალად ტანადი. მე იმას კარგათ
ვიცნობდი. ისა და მე ერთათ მიგვაპარეს ერთი ზოლების ხასწავლე-
ბელში, ხაიდაძეც მე გადმიყვანეს ანუ გამგზავნეს ერთს უფრო მაღალ
ხასწავლებელში და ის ერთი წელიწადი კიდეც დარჩენილიყო იქ.

მამა ამისი, ბუჯინ კუდარიკაძე, იყო კარგი შეძლებული თავადის-
შვილი. მამამ ბუჯინს დაუტოვა დიდი უმა და მამული. იმან უღარდ-
ღათ მოხდოდა ცნობრება ხასლში და უღარდელათაც ატარებდა თავ-
ვის დღეთა. ამან თავის ხიფაწვილეშივე შეირთო ერთი სომხის და-
რდიმანდი ქალი ორასის თუმნის შხითუითა, რომელიც მამის დიდხ
ფულს შერდგებდა. მაგრამ ამისმავე დარდიმანდმა ცოლში მადე ამო-

პინა ამ ფულს აქლემი. დარდიანდობით ბუენ ცოლს და ცოლი ბუენს არ დაუყარდებოდნენ. აქ დადგა კორონცოვობა. თანადან მშვენიერად ლობამ, რაც იყო და არ იყო, აიწია და დაუწყო ბაძვა კორონცოვის ცხოვრებას. ჩანდა—დახურვამ, სახლეკამ, მუბელამ, კვიზაყებამ, გამოსვლამ უფლებ შემოგვეს საშინელის მოთხოვნილებით თავი ჩვენი მალელი წოდების ცხოვრებაში. გაიღისა პრიკაზი. ფული ტაკიანდვილდა და ეწაფენ ჩვენი თავადები ამ ფულსა. ბუენიც, რასაკვირველია არ დარჩა შტატ გარეთა. იმან ერთბაშით გამოიტან ხუთასი თუმანი. რაკი ბუენმა მოიგდო ფული, აღარ ახსოვდა, რომ ამ ფულს მოითხოვდნენ უკან სარგებელითა. ამ ფულსაც ამითა და ამისმა დარდიმანდმა ცოლმა ამობინეს აქლემი. ზრიკაზმა დაგირაკებულა მამული შესუიდეინა დაგირაკებულ გლეხებსა. რომელნიც გაიღენ ხასკლმწიფოთა. დარჩა ბუენს სასუკარსუდ ხელეები თავის უმ და მამულისა. მაგრამ რაკი შეეწვია ის მდიდარ ცხოვრებას, კვლარ ითმენდა ამით დათმობას და გაზდევდა ჩვეულებსა. ამისგამო დაიწყო ურიებისა და სომხებისიგან ვალების კრეუთა, რომელშიაც აძლედა თითქმის მთელს მოსაკალს სარგებელშია. ბუენს აღარ მიჭვეა ზურგი სშირათ ქალაქში სიარულისა და ამან დაიწყო თავის დარდიანდის ცოლით დღეობაებში სიარული და შეტყევა. ის არ იტყხდა ესტობარს თავის ტოლს თავად-ახნაურებში და ცდილობდა ეჩვენებინა იმითთვის, რომ ხელეზობას არათყურში არ ითმენს. იმისი ცოლი, გენინა რიფსიმე, იყო დედოფალი ყველა დღეობისა. უმაწილი კატეზი და ქალები ევლებოდა ნენ თავსა. გარდა ბურადობისა, რომლითაც იცოდა გენინა რიფსიმემ მიზიდვა ახალგაზდობისა, იმს უოკელთვის ჭყანდა თავისთან ღამაში გასათხოვარი ქალები ან თავისი ან ქმრის ნათესაობიად. ეს უმაწილ-კაცობის გარს კლება და ამასთან ნიადაგ ტრიალი აძლედა რაღაც სიამოვნებას გენინა რიფსიმეს. დღეობაებში მთელი გამოჩენილი უმა-

წილ-კაცობანი იყენ ამისი სტუმარნი, რომელთაც შეგნებდნენ სანდ-
 დრებითა და სურნა დაფითა. უიძისათაც ამის სასლში არ გამოიღე-
 ოდა სტუმარი და შეგვცა. ერთის სიტყვით, კინაზიცა და კნეინც,
 რა დღესაც მოაკლდებოდნენ ამკვარს სიამოვნებათა, აღარ ეკუთვნი-
 დათ თავი აღამიანათ. ამკვარ ცხოვრებას უნდოდა დიდი შეძლება და
 მსხეობა, და ორივეს კინაზი და კნეინა იყენენ მოკლებულნი. მაშ-
 ხადამე რითიმე უნდა შეეკოსთ ნიადგ თავისი დეფენიტი. ამკვარს
 გჭირებებში კინაზთან დაიწევს საიღამიაც ცნობა და სიარული იმერ-
 ლებში და შეგვრლებში. კინაზს უნდებოდა უცებ საიღამიაც ხანუჭ-
 რებათ სულ არჩეული ცხენები და კამბუჩები, რომელთაც ის თითქმის
 უფახურათა ჰყოფიდა. მაგრამ ესეც არას გახდა. მიადწია იქმდინ საქ-
 მემ, რომ სძინათ სტუმრისთვის არამდეთ ცხვარი და ქათამიც აღარ
 ემოკვებოდათ. მაგრამ სტუმრები მინც მაძღრები და ნახამოკნები რჩე-
 ბოდნენ, მხოლოდ გასაკვირველი ეს იყო, რომ ბოლოსა და ბო-
 ლოს დროს, რამდენიც ამისთან სტუმრები მოკიდოდნენ, იმდენი მე-
 წობლების ცხვარი, დორი, ქათამი, ბატი, ინდაური აკლდებოდათ.
 კინაზ ბეკანზედ ვინ რას გაიფიქრებდა! კინაზ ბეკან, რომელსაც მო-
 ხდევდა ხანალიკი, სუდია, მარშალი, დიამბეკი; კინაზ ბეკან, რომელიც
 დაიარებოდა კარანტოვის ბაღებში! მართლაც, ეს კი იცოდნენ, რომ
 კინაზ ბეკან სწავრავდა სხელიცტებს, სტატებსა ბეგარას, საბაღასეს და
 სხვა, რომელიც ამის გეგანობაშიაც ეთვლებოდა, რომ ძალას ჰქმნა-
 რობდა და არ ჩადიოდა ამის ჩუშათა. მაგრამ, რომ ამას ჩუშით ვის-
 თვისიმე წაეკვარა ქათამი, ინდაური, ბატი და სხვა, ამას ვერავინ მო-
 იფიქრებდა. მართლაც, დადიოდა ერთი რაღაც უცნაური სმა, მაგრამ
 კინაზ ბეკან იყო მტყუანი თუ კინაზ დარისმან—არავინ იცის, რა-
 დგან ქურდობისა და ამკვარი აკვანობის სმა უფრო დარისმანს ჰქონ-
 და. და რომ ამამი კინაზ ბეკან არ უნდა ყოფილიყო მტყუანი, ეს

იმითიც დაუშტყიდა კნაზ ბუენმა, რომ შკორეც დღეს, ცაღისთვიც, დაჭყია კნაზ დარისზანს ბიჭები და კინაღამ კნაზ ცუშითა.

აი რაში მდგომარეება საქმი. ერთს ლაშესაც კნაზ ბუენის დაესსა სტუმრები. ამავე ლაშეს კნაზ დარისზანის ფარესთან ატუდა ერთი ხაშინელი ძაღლის ქუა. შეცხვარეები გამოცვივნენ. კნაზ დარისზანიც გამოვარდა და უცებ დაიჭირეს კნაზ ბუენ ერთის კარვის ჭკდილათა, რომელიც იმას ჭქონდა შემოგდებული ცხენზედ და მოკნაზრებოდა შინისკენ. დარისზანმა და შეცხვარეებმა იცნეს ჭკდილათვისთ, მაგრამ კნაზ ბუენმა დაიმოწმა ვიღაცა შეცხვარები, რომ იმათ გამოვართვი საბაღესქმათა და არ დაანება ცხვარი. დარისზანმა დაჭყარა ხმა ბუენის ცხვრის მოძარვასედა, ამ ხმამ მაღწია ბუენამდის და ეს ითავილა ბუენმა.

— როგორ თუ! — იძისოდა ის გაშმაგებული. — მაგ ჭურდმა, ჭურდის შეიღმა, შე უნდა ჭურდობა შემწამოს! ჭა! აი მაგისი!... ხულ ნაკუნ ნაკუნათ ვაჭეკვ, მამა ჩემი არ წამაწუდება!

ამ დროს გაიგო ბუენმა, რომ დარისზან კნასისაკენ მიდისო. ის გაუსკდა უცებ ბიჭებით, დაადებინა ადგილზედ საჭკუნოთ და იმაღენი სცემა ხულ რბილს ადგილებში, სინამ გულს ისრულედა.

— როგორ თუ! — გაიძისოდა საჭკუნოთ ბუენი. — შენ ჭურდობა ჭქენ და ხხვას ცილას სწამე?! ვინ არის შენი ტოლი... შე ჩირჭიანო! შე ჭკუნის :ამგდებო, რომ შენი შიშით ქათამიც კი კვლარავის გაუჩენია! ჭა! ჭა!... მოჭკალით ეგ ჭარამზადა მოუჩკენარი კტა!... მოჭკალით და მაგის სისხლს შე გზღამ! მოჭკალით!!..

დარისზან უგონოთ წაიღეს შინა.

მაგრამ აქ ერთი გარემოება იყო, რომელმაც შეაფუქრანა კნაზ ბუენი. ნაწალივი იყო ახლად მოხული რუსი, რომლისაც ცნობა ვერ

არს ჭქონდა ამას. ამის გამო შესაძლებელი იყო, რომ დარისხანის სანიკარი გასულიყო. კნიაზ ბუქანმა აფრინა უცებ ნაწილსა დასაწყისად დაით თავის ცოლის ძმა, რომელიც ამასთან იყო საზანდრებით მოსული შესატყვევრათა, რომ კნიაზ ბუქან კუდირიკაძე მოაკვლევინა ცემით ბიჭებსა კნიაზ დარისხანს კუდირიკაძემ, და ხოსოვდნენ დობტორს შესამოწმებლათ. მინამ დარისხანის სასლობანი გონს მოვიდოდნენ, მინამ ნაწილი კეშიში კიდევ გამოგზავნა ბუქანის შესამოწმებლათ.

მინამ კეშიში მოვიდოდა, კნიაზ ბუქანმა შეაწყვეინა მოღურჯო სტაფილო ციცხლში და უბრძანა იმითი რბილი ადგილების ძეგრათ დახულა. კნიაზ ბუქან დახილეს ღონიერათა და დაჩინდა სტაფილოს ხამლებრო ტანსუდ წითლათა და ღურჯათ. ბუქანმა მიიკნაღა ხმა და ჭკნესოდა შწარეთ. კეშიმმა გაქნადა ტანთა, ტანთ ძლივსა ჭხდიდნენ, რათგან ძტკივან ადგილებს ძლივსა ჭხობრავდა შეტათ ნაცემი ბუქან. კეშიმმა დაუწყო თითით მიჩუვა. უოკელს თითის დაკარებასუდ, ბუქან გაქცია და სრინწინის მიენაკებულის სმით. იმ იყო მთლათ დაღურჯებული. კეშიში შეწუხებული აქნავდა თავსა და თან ამხოდა: - ПОГ. ЗВЕРСНО!

გამინჯვის უკან, კეშიმს მიაკრეს ერთი ხუთი თუმანიც ხელში. იმან მისცა ხამინელი ნაცემობის მოწმობა და აცნობა ნაწილსა ამგვარი უღმერთობა კნიაზ დარისხანს კუდირიკაძისა. ნაწილიც ჭლეჯდა და შფოთავდა დარისხანსუდ და სულ ციმშირს უბირებდა გაცხენას, რომ ასლა იმისგანაც კაცი მოვიდა, რომ კვავება ბუქანის ნაცემობისგან და კეშიში კეობოძეთთ.

— Сама черга вась не разберет! — შესხას იმან გაჯავრებულმა — никак вась бѣсы разбирають! убирайтесь вы къ чертовой матери! этотъ на того, а тотъ на этого жалуются. Вотъ и разбирай.

ამ გვართ, თუმცა, ციმშირში აღარ გაცხენა დარისხანი, მა-

გამ მანც იმის ხანივარს უური აღარ უგდო და გაუშვა სხე კნიაზ ბუჟანის ხანივარიცა...

მართალია, იმ დარბაზის დაურღლმა სმამ კინლამ ააღებინა იტვი კნიაზ ბუჟანის ქურდობასუდ, რათგან შეზობლებს დიდი ხანა უგვირდათ, რომ რითი და როგორ გამოდიოდა ამოდუნა სტუმრებში კნიაზ ბუჟანი, მაგრამ ამის უგან ფიქრათაც კვლარავინ მოვიდოდა, რომ ბუჟანისაგან ამისთანა თავიბ დახამცრობი საქმე წარმოსდგებოდა, რომ ჭოთქებითა და ინდოურებით ზუმათ ესარგებლა ვიზანმე იმსა. არა ჭკონდათ ამაზედ იტვი, ვიდრემ ერთი კიდევ უარესი საქმე არ მოუსდა და რომელმაც კიდევ მოუღო ბოლო ამ მატროსან თაკადისშვილსა.

რადგა დღეობიდამ დაბრუნებულს, მთელი ერთი კვირა უდგა კნიაზ ბუჟანს სასაღში სტუმრები. ამ დამკვბში შეზობლობას ზოგს დორი ევარგებოდა, ზოგს თხა, ზოგს ცხვარი, ზოგს ბატი, ზოგს ინდაური, ზოგს ჭათამი და სხვა. ერთს შეზობებს, რომელსაც წინაღამქს დაეკარგა ჭათამი და ინდაური და ეგონა, რომ მტელმა ან მელამ მოიტაცაო, დაუგო შიგ საქათმეში მგლის ხაყანგი, რათგან ერთს ადგილას იყო საქათმე გატყხილი და გაკეთება კვლარ მოიხწრეს.

მიწუნარდა ფეხის სმა, სოთელში სმაურობა აღარ იხმოდა შეკლანი ტყბილს შირმილში იუენენ; მთვარე გვიან იყო ამოსასულელსა, დამე იყო მარგინი. ამ დროს ერთი ვილაგა, საშინელის სიბრთხილით მიიმარებოდა სწორეთ ამ საქათმისაკენ. ის მოვიდა და ჟურ დათუკლიურა სასაღი. სმაურობა ხრულთად არ იხმოდა. მამინ გასწია გაბედვით საქათმის კარისაკენ, მაგრამ კარება დაუხვდა დიდის კლიტით დაკვტილი. იმას ახსოვდა გატყხილი ადგილი საქათმისა და გასწია იქითკენ. ამან აჭვარა კიდევ რამდენიმე წხელი იმ ადგილას და

სანჭროთ შექუო თავი შიგ შესაძრობათ. ამ დროს მოკუშა რატაც
ტყავან! და ჩაუყარა მატარ კნიაზ ბუქანს ხაფანგმა რკალებზედ.

ამ უცნაურს ამბავსედა, კნიაზ ბუქანმა უხუბურათ შექუფირა საშინ-
ლათ და გამოიწია უკან. ხაფანგი მოკუდა წსელსა. ბუქანმა დაუწყო ცო-
დვილობა ხაფანგსა, მაგრამ ვერ მოკუერსებინა ახსნა. ხაფანგი უჭერ-
და კასერში და თითქმის აღრნობდა. კნიაზ ბუქანს დააწყო ბინა ზმი-
ილი. ამ ხმისა და ზმიუილზედ უცებ მოცვივდნენ საიდაძლაც საშინე-
ლი ქოფაკი ძაღლები გაცხარებულის ყუფით და ხწუნენ წადრეკილს
ბუქანს შიგ კაზებსა და დუბებსი. ბუქანმა არ იცოდა რა ეწა: ხაფან-
გი მოკუერსებინა თუ ქოფაკი ძაღლები. ამ ხმურობასედა, გამოცვი-
დნენ სახლიდამ კაციან დედაკაციან კუტებითა, თოსებით, ბარებით,
ნიწით და სს. და ეცნენ ამ ადგილას. კნიაზ ბუქან ზმიუოდა. დაა
დრეკილი ბუქან ზმიუილსა და ხრიალში, საჭათის მატრონებმა მიი-
ღეს შგლათა ან დათვათ და თოსი, კუტი, ხარი, რაც კი მოხვდათ
დაუშინეს საშინლათ. ძაღლები მოკუტნენ ბუქანს ზუდ ქმროსედა და
ქლრნიდნენ, რაც შეეძლოთ. ბოლოს ვიღამაც მოჭერა ძლივს უური
კაცის ხმისა და ძასილსა. ამოკვდი! ქაიბტიანებო!... თქვენ ღმერთს
ძიკაღუთ!... ისმოდა სრიალითა და თანა ცდილობდა უელსა და რკალს
შუა ხელები მიეცა კნიაზ ბუქანს, რომ არ დამხრჩვალყო ხაფანგისა-
გან.

— დაიცა! დაიცა, კაცო!—დაიძახა ამ უურის მომკერულმა,—
კაცო—ადიანნი, კალატა.

— კაცი კი არა! მოჭკალა!—გაიძახოდნენ შიგა და შიგ გაცხა-
რებულნი და აღიოდა და დადიოდა კუტი თუ სხვა, რაც ხელში კუ-
რათ.
ბოლოს ბუქანმა ერთი საშინელი ზმიუილი ამოუშვა და დაუშა
ულონოთ. მშინ სსკებაც შეიბნეს, რომ ეს—კაცი იყო. იმათ სან-

ჭაროთ გამოიტანეს შვედრი. ნახეს, იცნეს—კნიაზ ბუქანს.
 — ვაი შენ ჩემო თაო და დედი ჩემი ღმერთსა!—
 გლეხებმა თაუში,—ე რა ღმერთი გაგვწერომა! არიჭა ბიჭებო, ჩქარა
 შეანტვირთე კარი!

ზოგნი ეცნენ კარსა. კარი იყო დაგეტლი. ეტყვნენ გასაღებს
 მოსამკნელათ.

— არა, გარეთ გამოხწი, გართა—ძანოდნენ ხხვები და სტა-
 ცებს ფეხებში ხელი გამოსათრევით, მაგრამ საფანგი მოკდო იხვეწხელსა.

— ვაი დედი ჩემი ღმერთსა!—შესძახეს ფეხების მწვეკლთა,—
 საფანგში გაბმულა, ჩქარა კარი!

გასაღები საცადას მიიძალა, ვუკლანი ეტყვნენ გასაღების ძეხასა.
 — მიშველეთ!—ხრიალებდა კნიაზ ბუქან,—დავიხრჩე!

ძაღვები იხვე იწვედნენ ბუქანსედ და გლეხები ძლივს აცრებდნენ.
 ტანისამოსი ქქონდა ნაფლეთებთ ნაცვევი, სისხლი სდიოდა თქრია-
 ლითა. დუშებისა და გაზების ნაფლეთები გამოსჩროდა დახუფს ტა-
 ნისამოსში,

როდის, როდის ეპოვნათ და მარბევიენს გასაღები, აღსნეს
 კნიაზ ბუქანს საფანგი და თითქმის უკონოთ გამოათრეეს საქათმიდამ.

— ვაი შენ ჩემო თაო, ბატონო კნიაზო, რა უკაცრობა მო-
 გვივიდა შენთანა!—იხდიდნენ გლეხები ბოდიშსა, შენი რისხვა და
 ღვთის რისხვა არა გვაჭკვს, დათვი გვეტონე, თორემ აგრე როგორ
 ღმერთი გაგვიწერებოდა... ვაი დედი ჩემი ღმერთსა!... დახე რა ხი-
 ბრთვე მოგვივიდა ეე!...

ბუქანს ამათი სმენის თავი აღარა ქქონდა, ის ცოცხალ შვედარი
 ძლივს ჩათრეეს თავის სახლბაში დიდის ბოდიშის სდითა, რომ უხა-
 ბედი მოგვივიდაო. ბუქანმა იცოცხლა კიდევ რამდენიმე თვე, თუშდა არ
 იყო, რომ ამ ნაცემობისა და ნაკუნობისაგან მოიხედა, მაგრამ სირ-

ცხელი კვარ აიტანა ქვენიხა, აკადა და გადაქვა ამ მხარეს მხარეს.
 ამისთვის გვინა რითესიშვიტ მოკუვა და აღარა ქონდა ის აიერი
 ხალხსა და სასოცადოებაში, ის დღითრათ ძლივს გამოადოდა თავის
 კრასის შვილით, ილიკოთი.

ილიკო იზრდებოდა ამ გარემოებაში და ჰხედავდა უველა ამ ამ-
 ბებსა და არასოდეს იმის თაჲში არ გაუვლია თვიზნა, თუ როგორ
 უნდა იცხოვროს, ან რითი და როგორ უნდა შეიძინოს სარჩო. ის
 ჰხედავდა ქეთევებს, არსიუბას, საზანდრებს, ჭურდობას, დაუნდობლო-
 ბას და უველა ესე ენურტებოდა ურმა გულში. ამის აღზრდისთვის
 არაინა ჰყოქრობდა. ის კნაზ ბეჟანმა მისცა შოღვის ხასწავლებელში,
 სადაც ამის ცალკე ახდენდა თავისი სამაგული მაგალითების ნასკანი და
 ცალკე თავის ხილამაზე; ამ ხასწავლებელში შირველი დონე იყო კო-
 ხი, კოხს უნდა ეცვიე გატათა. ილიკო უველა ამისი იყო სამი და ცდი-
 ლობდა სხვა რითიმე თავის შეუფროსებების გულის მოგებას. ამის-
 გარდა ილიკო იყო დახვეული შეტყუებასა, ვარჯს ხმა და ტამასა, მო-
 ხენებასა, აქ უველა შეგირდება ივენენ ამას მოგლებულნი, და ილიკო
 კერ ითმენდა კერც ამათა. იმან სცადა გატყუვა, მაგრამ ისევე მალე და-
 აბრუნენ უკანა და შეუწვეველი დუშები მალე გაანეს ამ უოველი სე-
 ნის გამეურნებელს მასუელის წკებლებსა. მამის ილიკომ მოიგონა თვი-
 ხი დეღისა და იმის გარს შოთეთ უხარები, კიდევ შენიშნა, რომ ხი-
 ლამაზის მესტარნი ივენენ აქ ბევრნი და მიმართა თავის ხილამაზეს.
 ამან იხსნა ეს უველა იმ მწუსარებათაგან, რომელშიაც ივენენ სხვა
 შეგირდები, სადილკასშმათ ნახვარსურ ეს ბრძანდებოდა უფრობებში;
 ეცა სხვა უველასედ სუბრთათა, წმინდა ტილოს საცვალა და კოხტა
 უელ ხასვეკაი; ხასუნებლები და შომადები უნდა ეხმარა დღეში რამ
 დენჯერმე; შექურება ნადაც თავის ხილამაზესა, ხილი ქონდა
 გამოუღვევლი; დღეხასწავლებლებში მიქვეანდათ უოველთვის ხაღებში;

კლასში ქვეანდათ სხვებსედა დაწინაურებული, ერთის სიტყვით, რომელიც იმ ყოფაში, რომელსაც ნატრობდა, თუმიცა მინცა და მინც მასცა შინ დაბრუნებას რეკობდა. ამგვართ სრულიად გაწრთენილს, ამას მოუკვდა იმ უბედური შემთხვევით მამა და ის, რაკი წავიდა საორთვეკოთ შინა, აღარ დაბრუნდა სწავლაში, რომელისგამოც გამოირიცხეს სასწავლებლიდამ. აქ ის გაქუვა ძლეუ დლეობაებს, ქეიფებს, დარდიმანდობას-თსუთმეტ თექვსმეტის წლის ბავშვმა დაიწყო ღოთობა და ქეიფი უფოლო დაზღინდარა მოქეიფე უმწვილეებში, დაიწყო თრკვა უდროკოთ ქალებში; გაქუვა ბაზრის ბიჭები უომარბაზობას და სალასნობაში, — ერთის სიტყვით, ის შეიჭა სრული ტიბი ამ ჩვენი შინა თავად აზნაურობის უმწვილეცობისა, რომელსაც შექსკდება ჩვენ ბრკანციის ბაზარდგილას და დლეობაებში და რომელსაც ეძახიან ჩიტო — მიტონიკო — გერტებსა და რომელსაც იდეალათ აქვს აღეპული კინტოები და უოკული გაურუნეილებით და სიწამსდრით გადუჭარბებათ კინტოთათვის. ტოლებში ილიკოს ქქონდა სიკეთის სმა, რათგან შართლაცა და იცოდა ამანაკების გატანა, იყო გულადი და შუბბოკარი, ცხენსა და მუშტში მარჯვე; უოკულ საამსხანგო საქმეში თავ გადადებული.

ამგვარს ცხოვრებაში ატარებდა თავის დღეთა ილიკო თითქმის იმ დღიდამ, რა დღესაც დაბრუნდა სასწავლებლიდამ შინა. შრომა, ჟამთა, ფიჭრი იმისთვის ღმერთს არ გაეჩინა. ამის ხიმელრა, ამისი გოლო რომ გატეგონა, არ გინდოდა მოგეშორებინა უფრო, ისეთ ნაირათ ტკილათ, უდარდელათ, ცხოვრების გამუოფილებით ამოდიოდნენ გულიდამ და თითონ შენც თითქო გაჭარკებდნენ ხვედას თავის უდარდელობით, თავის უსრუნეკლობით.

დედა ამისი, გენინა რიფსიმე, რაკი ჩავარდა ამ დღეში და სხვბ რჩენის ღონე აღარსად იყო, შუუდგა სასლის როჯლის თადაროცსა და როგორც იყო გამოქუვანდა თავიცა და შეილიცა.

ილიყო არას დაგიდეკდა. იმან იცოდა ხასლის კარნი მნათობი
 მაშინ, რაკი ფულის ხასხარს კერსად გახდებოდა აქ მოძარბოდა მს-
 შინკე დედას; და თუ დედა მაშინკე არ უმოვიდა, ის ემოჭროდა მამუ-
 ლების დასუიდეკას, რომელნიც შიგა და შიგ კიდეც დაუვიდნა. ჩა-
 დებდა ფულს და გაჭკრავდა ისეც ტოლებსა, სურნა დათვისა და სო-
 ნიჭებისა და ხარუნებისაყენა.

აი ეს არის სურათი იმ უმაწილის კაცისა, რომელიც უნდოდით
 კატახთვის ხაჭრმოთა.

9.

კატო ამ მაშის იქედის მოცემით დაშოშმინდა და ვეელა უბე-
 დურება და შერცხვენა, რაც გამოაკვლო, თითქმის სულ გადაიარა გუ-
 ლიდაძე, წიგნიც გაგზავნილი ეგულებოდა ახილთან. ის თითქმის
 მხიარულათაც იყო. მაგრამ კარში და მეორე ოთახში მაინც არ გა-
 მოდიოდა, რომ არ შეჭხვედროდა იმ ბიროთა, რომელნიც ახას ეუურე-
 ბოდნენ ცუდის თვლითა, და კერეთვე კრიდებოდა დედასაც, რომელ-
 საც კერას გზით კერ მოენულებინა ამკარი მოულოდნელი ხირცხვი-
 ლი. ეფემიას იყო ისე აღელვებული. ისე გამწარებული და გატაცებუ-
 ლი ფიქრებისაგან, რომ მთელი დღეობით იჯდა შინა და აღარა ხაჭ-
 მისთვის არ მიუსუდნია. იმის გულში თუ არ მეტი, ნაკლები ცაცელი
 ზღარა ტრიალებდა კატოს გულისაგან. იმის ნუგეში, იმის ხიცოცხლე
 იყო მხოლოდ ერთი კატო; კატოსგან მოკლოდა სიცოცხლესა და
 წამოფენებს, კატოს ბედნიერებით ავირება თავის სიბერის დღეთა
 განახლებას; კატო, ერთათ-ერთი შვილი, კატო, და ახლა უნდა ამო-
 კრიცხა ეს გულიდაძე და გადააკვლო ვინ იცის ვისთვის. კატომ, რომ-

ღისგანაც ეს მიელოდა უოკელს ბედნიერებას, რომელსაც ამინ, შენს წინააღმდეგ თავისი დღენი, თავისი ჟანი და თავისი გული, ამ კატომ სხეულს ამეკტა ესა და ასე შეარცხვინა სიბერის დროს, ასე გამოასაღებო ქვეყნისა. ეს საუკარული და ამისი სული და გული კატო, რომლისაგ მოშორებას ასე მალე არა შეუძლებოდა ეფემია და რომლითაც ამყობდა, ასეა გაუსხდა სამარცხვინოდ და უნდა ცდილიყო, რაც შეიძლებოდა მალე მოეშორებინა თავიდან, რომ ისიც და თავის თავის ნამუსიც ამოეღო ქვეყნის უბისა და კიდევცისაგან, რომ უარესათ მოსაუწყენელათ არ გაესხდნა იმისიცა და თავის ხასულიცა. ეფემია იყოდა მთელი დღე ჩუმით ბუსრის პირასა ხელეზუდ ნიკაბ დახუჭილი და ქლელავდა შწარე ფიქრებითა.

საღამოს ჟამი იყო, კატო იყოდა თავის ოთახში. იმან ამოაღა-გა კახილის მოწერილი წიგნები და კითხულობდა გულის მოსაქარა კვლავთ. ამ დროს უცებ მოვიდა ერთი ბიჭი და ისევე ხანჭაროზუდ გაბრუნდა. ეფემიას უცებ შეუდგა ფანა-ფუნდი. დაუნქეს სასახე დაღაკება. შეუდგნენ სიშხარულაებს. აფრინა აქეთ-იქით ბიჭები. კატოს ეს არაფერი არა გაუცინა. ისა კითხულობდა ჩუმით კახილის წიგნებსა და იკრავდა მსურველეთ გულში.

— უწინ მიწასა ქნასაც კატოს გულზედ, — ამოობდა კატო ამ წიგნების კითხვის დროს, — გიძრემ კატო შენს გარდა სხვას ვისმე შეირთავდეს... ღმერთო! როდის მადინსებ კიდეც კახილის ნასკას... მამის კვლარავინ დაგვიდგება წინა... რო იცოდეს ესლა ჩემმა კახილმა, რა ტეცლში ვარ, რა მალე მამეშეელებოდა და გამამისხნიდა ამ უცნაურებისაგან.

ამ სიტუკებსა და ფიქრებთან კატო სან გულში იკრავდა და ხან ჭკონიდა ცხარეთ კახილის წიგნებსა.

— ერთში რა ხელი აქვთ ამათ, რომ დაკეტილში მიუღიან, —

წარმოსთქვა უცებ კატომ, — ესენი არიან ჩემი გულის, ჩემი მისი და უნდა იყვნენ ჩემის გულის მცველთა.

იმან გასვიდა ის რადღაც მძიმე ფარნის ნაქერში და აიკრა ზედ გულზედა.

კატო რომ ამ სიამოვნებაში იყო და არ ესმოდა, რაღაც ჰსდებოდა სასიძში, მე ამ ამბავზედ დამიწყო საძიგლათ გულმა ცმა. მე გგონობდი, რომ ეს ამბავი არასფერს კარგს არ მოასწავებდა. მე სრულებით ავირბე და დავიბენ. ასე უეცრათ მე არაფერს არ მოკვლოდა, მაგრამ, როდესაც დავიფიქრდი, მშინ მამაკონდა, რომ კინაზ ილიყო თავის კამზანიით და ზურნა დაფით იყო იმ ქალაქის ბაზარში, სადაც მე ჩავიტანე კატოს წიგნი ვასილთან გასაგზავნათა, და ამ ქალაქშივე მიმავალი შემხსვდა ბიძახში წაღ.

ბინდმა ჰკრა, რომ მოგვესმა შორიდან ზურნა დაფისა და ერთი საშინელი ღრინჯელის ხმა.

მე კინაღამ მუსლთ მოკვეთა. დაშლის დამცემმა წარმა დამი- არა თავიდან ფესამდინ... ესენი იყვნენ კინაზ ილიყო თავის კამზანიით, რა უნდა შეთქვა კატოსთვის?!

ამ ხმის გაგონებაზედ, ეფემიამ უცებ შეაღო კატოს კარის ოთახი და შევიდა.

— მოეშინადე! — უთხრა იმან გადაწყვეტილის კილოთი. — ხა- მეფო მოდიხ?

ამ ხმის გაგონებაზედ, ერთი უცნაურათ შექსედა კატომ დედან და დარჩა ისე დიდხანს თვალებ დაჭეკტილი გარცებისგან.

— ამოუღეთ სოხანი ფარნის კაბა თავისის სამკაულით, — უ- ბრძანა ეფემიამ გოგოებს, — და მოეშინადეთ ყველა მოხართავი. ჩემ რძლებსაც ესლავე ესთხოვ, რომ უშველან მორთვა.

— დედა! — შესძახა ძლიერ კატომ და წამოიწია დედას მხ-
სლებზედ მოსასკვნათ, რომ არ გაემეტებინა ის ასე, მაგრამ დედა
აქ აღარ იყო, ის გავიდა სანქტოთ... სხვა სამზადისებისათვის.

კატო დარჩა ისე დანთქალი და ხელებ განშრობილი გარგ-
ხანს. მერე თან და თან მოეშვა მკლავები და მუხლები და ის უგო-
ნოთ დაეშვა ცრემლს ადგილზედ.

ერთი წელის შესძმა და კატოს მოხუციერება ერთი იყო.
ის არა ჰგავდა თავისის წერვებით იმ ქალთა, რომელთაც თავის და-
ნასკაზედ გული მისდით და ისტორიკა ემართებათ. იმის გული, იმის
წერვები არა ტუდებოდნენ თვით ამ სძაგელს ტრაგიკულს მდგომა-
რებაშიაღ. ისინი უზგარდებოდნენ თვით ამ ხანარელებსაც სამხელის
შუბოვრობით.

მოისქდა თუ არა, კატომ დაუწყო ისევ თვადიერება დედას,
მაგრამ მანც დედა არსად იყო, კატო მიიმტ-მოიმტა, და გაიმართა წელ-
ში და ხამხელის გაბედულობით და თითქო ითხოვს უკვლახ სა-
ბრძოლველათაო, მიუდა გუთხეში და გამოაჭიმა.

— კატოჲან! — დაიწყო შემკრთაღმა კატოს გამდელმა, ზირ-
სკარდისამ.

— კრანტი! — შესძახა კატომ კრიჭა მოჭერთ და რაღაც
მრისხანის სხით. ზირსკარდისას წაუჯარდა ენა.

კატო მჭუმათ, გააღმასებული, მუ კუთხევიით იჯდა გუთხეში და
იუფრებოდა ისე, თითქო ამოხდა: ვაი იმისი ბრალი, ვინც შრველი
მოკაო.

კარგებზედ შეფიანი კიდეც მოვიდნენ ზერსა დაფითა. ბიჭები
მეგებენ ცხენების ჩამონართმევათ. ილიკო იყო ვერცხლსა და ხა-
კრდში ჩამუდარი. ის თუმიცა იყო ხასკამი, მაგრამ სიმთვრალე არ
მტუობოდა, რადგან ძალიან იტანდა ღვინოსსა შეიარაღებული და მოა

რთული, ის მშვენიერად მშვენიერათ. იმის შავთ ჩანსკული თვალ-
წარბი, წითელი ხაშხაში ღოუები, წერილი ბეჭური მოყვანილი მხარ-
ბეჭიანა ატეხულება, შავი ცოცხალი თვალები, გამოჩნდი და გამო-
ჩანდაკებული გულ შვერდნი, უკვლა აძლევდა რაღაც მშვენიერს მამტურს
სახასობას. თუმცა ამისი ჯერეთ უბანლო ხასე უფრო ჭკავდა ქალის,
კიდრემ კაცისას. სოფლის ხალხს და სასლიკაცობას ზედ რჩებოდათ
თვალი ამ მშვენიერს უმწილზედ. განათსოკარი ქალები გულში შე-
ნატრინდნენ კატოსა ამისთანა ბედნიერებისთვის. ზოგს შურიც შეუ-
ვიდა გულში.

მატრას დაკაცდოთ, შემოვიდნენ კატოსთან ამისი ძალუკები:
თუთალა, ზილისან, თალა და ხსენი და შემოიტანეს კატოს ხადუ-
დოფლო ტანისამოხი, ფერ-უმარდი, სადაფი, პირშუშტაკი და სხვა
კოსმეტური მოწყობილებანი.

— აბა შეილო, მოეშხადე, — დაიწყო თუთალამ, — შენმა გახდა-
მა დიდი ბედნიერება მოგადება. ნეტავი უოკვლს ნემს მოკეთეს მის-
ცხ მაცისთანა ქმარი. დიდი თაკადისშვილი, დიდი უმისა და მამულის
მატრონი, კარგი ნასწავლი, განათლებული ცხოვრების მატრონი და
მშვენიერი თვალად ტანადი.

— ვინაღ გერწინოთ, თავს მატრივი დაიდეთ! — უთხრა გადაწყვე-
ტიო კატომა, რომლითაც აგრძნობინა, რომ უოკვლი ღამარაკი ამო-
იწნებაო.

ამაში მაყრინი შემოლაგდნენ მეორე ოთახში, რომელიც ზა-
ლობასა სწევდა ამკვარს შემთხვევაებში.

— ღკდელი! — დაიძასა უცებ ოძინანათ ზაალმა.

ღკდელი შვით იყო თავიხის ოღარით.

— ნიშნის ხილი და მაქარი! — დაიძასა ისევ ზაალმა:

მატრას ხანს უკან იხივ შვით იყო, რომელიც მოეტანა თი-
თონკე ბაზრინდამა.

— რა იქნა სადღეოდოელი? მამა ჩემი არ წაწედა, რომელიც
 რიელს და ნესტანს დარეჟანს რომ იტყვიან, სწორეთ ე ჩემი ხანძარი
 და დისწული იქნებოდა: ორივენი სწორეთ კალმით დახატულები არიან.
 მოიყვანეთ ჩვენს დედოფალი. დადი მორთვა რა საჭიროა! განა თი-
 თონს სამეფომ არ იცის, რომ ეს უცვებ მოხდა. ამას ჭელი უნდა და
 არა იმისი მორთულობა.

ჭელი იგვიანებდა. ჭელს ეველა ესეები ეუურებოდა და მისდიოდა
 და მოხდიოდა გული. ის ჭტრძნობდა, რომ ეს იყო უყანასკნელი
 ბრძოლა, სადაც უოკელი ძალა იყო წინააღმდეგს მსარეზედ და ამის-
 თენ არავინ და არაფერი, თავის ჭინკუულობის შეტვი. ის ჭუეთქამ-
 და კადეკ მამს იმედით, რომელიც ცხარის ცრემლებით ჭპირდებოდა
 დაფარვასა.

ზაალს დაეკარგა ხსენება და შეეარდა კატონს ოთახში.

— ეს რა ამბავია?! — შესძახა იმან მძრისხნეთ, რომელიც კატონს
 დანასა გაწეწილი კუთხეშია.

აჰ რომ ეს ამბავი იყო, შევიდა ერთი ამფსონთაგანი ილიკოხი,
 ტიტო კირიხელა-შვილი, რომელიც რამდენიმე ხანი არა ხსნანდა აჭა,
 და სსკებებს შეუნიშნავად გაიხმო ილიკო გარეთ.

პეტარბს ხანს უყინ ვიღამაც დაიძახა: შეუიანი შიდაწარა.

— როგორ თუ შიდაწარა! — შესძახეს ერთხმით სახლიგაცოხამ
 ერთი ოთახიდან და ზაალმა კატონს ოთახიდან.

— ეე! ეუ! — დაიძახა სოფრონიძე, რომელმაც იჭკვე სადღაცას
 მოაუღო კატონს ხელი და ჯერ ვალად რაცხა ეთავაშებინა ერთი ძალ-
 ღასთეის, რომელიც, რაღაც თავის საუბედუროთ იჭკვე ფეხებში შე-
 სკდა. — ნახე! — მაიძახა ამან ძალღას, რომელიც წემურტუნით გაძვრა სა-
 ცდას ხალხის ღაჯებში; და აქ გადაეკლო სოფრონი შეუიანთყინა —
 როგორთუ! — იძახოდა ისა. — ჭსკდაც ამ უნარებსა!.. და აქ ერთის

თვლის დახმამებაზედ სოფრონმა უტარა სოფრონსაც და კირიზელია-
შვილსაც ცხენებს ხელი-

— არ გეინდა ე თქვენი ნაბიჭვრინი ჭელი! — იძახოდა კირი-
ზელიაშვილი. — ვინ არის თქვენი მოსტყუარი!

— აგრე არ არის თქვენი სქმე! — შესძახა სოფრონმა და და-
ტრიალდა კიდეც კეტით. მინამ ილიკო და სხვა კირიზელიაშვილი
იძრობდნენ იარაღს, მინამ სოფრონმა გადმოყარა კეტით ორივენი
ცხენივამ. იხინიცა და სხვა მურებიც, რომელნიც გამოგვიდნენ გა-
საკებათ, თუ რა ამბავი იყო და მოსაშველებლათ თავის ამხანაგებისა,
შეიძურეს ერთს წუთას, სოფრონმა სხვა თავის ხსლყვაცებით და
მსახურებით, აქურეს იარაღი და შეასუს შინა.

სოფრონ კიდეც ცხარობდა და აპირებდა კეტის ქინის მოკვლა-
სა, მაგრამ ზაალ მალე მოვიდა გონსა და დაამოშინა ვეკლანი.

— მოიციდეთ უმწიკლეო რა ამბავა? — დაიწყო იმანა. — ვინაზ
ილიკო როგორ იყადრებს შაკასა! განა ილიკო აგრე მიცნობს მე და
ჩემს თავსა! დღეს არ ვიცნობთ ერთმანეთს და გუშინა. განა ჩვენ
სამაგისათ ხაჭმეს გავისდიით!... დაბრძინდი ვინაზ ილიკო ი ვაი მა-
შიაშენის სულის შხესა. აბა როგორ გეკადრება, მტრის ქნას როგორ
უნდა აქვს. აბა ვერ ერთი ნახე ჭელი და თუ ძერე კიდეც იფიქრო
წახვლა, რაც უარესი იყვეს ის მითხარათ, ვაი შენ ჩემო თაო! მაგას
ვიფიქრებდი შენგანა!

რაჟი პატარა დაამოშინა ხლესი, ზაალმა უცებ განიმო ტიტო
კირიზელიაშვილი, რომელიც უშირებდა ილიკოს გამარებასა.

— რა იყო, უმწიკლეო, რაზედ მჭრიდი, ერთი ი მამაშენი ნუ
წაგიწვდება, თავხა! რაზედ აბრეყვადი ი უმწიკლესი? — დაიწყო ზაალმა.

— არ შეიძლება მეთქი ზაალ, შენმა შხემაცა და ი ზიარების
მადლიც არ გამიწურება, ჩვენი ცოცხალი თავითა! — იძახოდა კირი-

ფელაშვილი. — ეგ უმწილად, მკვას ჯერ არა ეუერებათ, ცოლი ახე
 ქონია სათანამო იუარს. ჩვენ მგი მოკადუობაში ვერ ჩავდებით. მაგი
 დუღის საცოდაობით ვერც ხაქაოს და ვერც საიჭიოს ვერ ვიხიერებთ.
 ერთი ვ თავი დედას ხაყაბროთ, და მერე თუ ის ნუას მინცემს
 მაგისა თითონ იცის, ჩვენ ვალი ზურილი გვექნება. ჭელს რამდენიმე
 ხანუშირი გუგდია და ჩვენს მეტი მოსატყუარი ვერავინ იშოვით!

— ტიტო! შენ რომ ჩემი კვიცი მოგწონდა ხომ გავახედნი-
 ნე! .. ექვი! რა ტარება გამოიტანა. ქარია, რაღა ჭარი. როგორც ნი-
 ავი ისე ტარების. ისეთხა ისურვის წინა ფეხებსა, როგორც ზვირთები
 რაკი შენ მოგწონდა, შენთვისა შეავს შენახული. — შეცსვალა უნდა ლა-
 ზარაკი წააღმა. როცა გინდოდეს გამოგსაკნე ბიჭი და წაიყუანე.

— მე აგრე კვიცი არ მამწიხნება, შედა ჩემმა ღმერთმა! —
 მომშილდა ტიტოცა.

— შენ განუმიდა, რა გრუის, გაი ქეიფი გასწიე! — დაატანა წააღ-
 მა, — შეუქქე გაი კვიცსუდ და იარე.

— განუმიდა რომელია! დღეს ჩემი ძმა-ბიჭია, ჩემ თავ ეგ მირ-
 ჩვენია. —

— თუ ეგ მართალი იყუეს, ტიტო, ე ჩვენმა წმინდა გიორგიმ
 ამომიწეკიტოს ცოლმუკლი მაგისთანა ქალი რო იყუეს, ამა მაგისთანა
 ბატონთან თავადისშვილს შევუბადავდი. გაბრუნდი, შენ შენს ქერქში
 იყავი და მე ვინი და მატანა.

აქ წააღმა სტარა მსრებაში ხელი და მიხარუნა სახლისკენა.

ტიტო შევიდა და წახურჩულა ილიკოს.

— ჭორი უოფილდა.

— არა, ძმაგ! — გაბძხოდა ილიკო, — ჩემი ცოცხალი თავით არ
 იქნება, რაც უნდა იყუეს, გინდა ცის ანტელაზი იყუეს. მე ამ უბატო-
 ურებას არ მოკითშენ. მე ამითგან უნდა გავიღახო! ამითგან!

— არა, შენ ამ ჭალს გვიწუნებ! ამ ჭალს! — შემოვხედდა ვინაღაც და ხტაცა ჰირდა-ჰირ ილიაკოს ხელი და თითქმის ძალათი წაათრია კატოს ოთახისაკენ.

კატო ისევ ისე მოჭურჭული და ამრეზილი იყდა გუთსეში, ოთახის ძალხედ იყო განათებული. ამ სინათლესუდ წითლათ მსოფლიო კატო კიდევ უფრო მშვენივლია. გაწეილი სქელი ნაწინაკები ეუარა შავათ გაშლილი მხრებზე და ეს კიდევ უფრო უმატებდა ამის მშვენიერებას.

ილიაკომ ჩაუყარა თვალები თვალეში და აუდუღდა სისხლი. ის მართლაც და არ მოკლდა ამ მშვენივლასა.

— ერთი შექსუდე და! — დაატანა შაალმა და ისევ სანქაროსუდ გამოაბრუნა ილიაკო, რომ არ მოხუდიყო კატო ერთბაშთ ივიქნსა და არა ეთქვარა ილიაკოსთვის.

აი, გრცხვირადეს, — მიატანა შაალმა ილიაკოს, გამოაბრუნა თუ არა და გამოიყვანა ისევ დიდს ოთახში: — ისე გაუჭირე მაგისთანა ანგელოზ ჭალს საქმე, რომ შუა შუარეულათ ჩაგმულს და მომ. შადებულს ისევ გაასდევინე ტანთა და ეგრე დახლონე.

ილიაკომ ცოტა არ იყო მოიხედა. კატოს ხილამაზე ამის თაჲში გააღვიძა მსოფლოდ პირუტყული ღტოლვილებანი. ამის უტრიალებდნენ თაჲში ცალკე საწოლი, კატო სრულს ამის ნებათა და სულთა, რომელსაც როგორც უნდა, ისე კვდივა და სხვა ამტკარები.

— ნიშნობის დრო აღარ არის! — დაიძინა კვლად შაალმა. — აა გასწით თქვენ ჰირდა-ჰირ კვლავისში კარგის მიერულითა და დედოფალიც კი წუთში იქ იქნება. ააა, სოფრონი! — ხლა თქვენა და თქვენ ში ნამუსმა იცით, — წასხურწულა მიურების შეუნიშნავათ შაალმა სოფრონის, — როგორც მაგრა დაიჭერთ შეფანთა და არ შეარცხვენთ გვიანსა.

— უნაირი ჩვენა იყავს! — უგო სოფრონიძე და აქ უნდა ამოვიღო
 ჭკარა ჭიჭილი კრთხი ძაღლს, რომელსაც ვერ შევნიშნა ამათს ხელს-
 ში სოფრონი და მიპყრობდა იმის მისლობლათ იოთამის ოთახში
 გასაძრომათ.

გამიართა მურული და გასწიეს შეფიანთ და სხვა მოწვეულთ
 კვლევისისაკენ.

კატო იჯდა კუთხეში უქმით, უთქმელათ და უძრავით.

სხალ შევარდა გაშმაგებული.

გიდეკ არ იცავს?! — შესძისა იმან კატოს და აქ უნდა ხწვდა გა-
 კვში და გადაათრია. — შე ჩვენო უელის გაბმჭრელი! შე ჩვენო ღა-
 თის დამსხმელი! .. ასწი ბიჭო ასე ციმციმა და წაიღეთ კვლევიაში.

ბიჭები შემოცვივდნენ ხანჭაროსნად და სტაგვს კატოს ხელი.
 იმან ასწიეს ციმციმა.

უფროსი ხდება თავს ჩუმით. იოთამ სტიროდა გულმოსვენითა.

— მიზე, მიშველე! — შექლრიალა ხაშხელის განწირულებით
 კატომ და განუპურო იოთამს ხელეში.

იოთამმა მიიფარა თვალეშედ ხელი და მიეშვა მუხლებ მოკვე-
 თილი ტახტეშედა. ამასუდ შეტი იმან კატოს ვერ უშველა.

კატო წაიფანეს კვლევიაში და ხაუყუნოთ თავისი ღტოლვილე-
 ბისა და ბედნიერებისგან.

რამდენისაზე დღის უფან მეც გამოვესაღმე იჭურობას და წამო-
 გულ თბილისისაკენ დუგმა პურის საშოკენლათ. იქ ჩემს გულს აღარ
 იკრავდარ. ერთათ ერთი ჩემი გულითადი მეგობარი კატოც ხლარ
 მეგულებოდა ჩემს მისლობლათ. შე გადაწვიუტე — ან ხიკვდილი გა-
 ლაქში, ან თავისა რამე ღონით შველა.

არ გახუდა მსუკან ერთი ათი თვე, რომ ერთს მთავრანს და-
მეში, როდესაც შეღაბე თითქმის გადასული იყო, მომხსენ-
ესანისა და დუდუკის ხმა. დუდუკსუდ დამღეროდა რაღაცა სიღნობი
ხმა. მიუგდე საკვირველებით უერი. ის იყო ხმა ილიკოსი. ამისი გუ-
ლიანი სიმღერა, უფარდელი კილო შიგ გულში მეცა. მე თითონაც არ
მეძინა მაშინა და კვითხულობდი წიგნსა. არ მამითმინა გულმა და გა-
ვიხდე გარეთ მოფარებითა, რომ იმას არ დაკენსე.

ილიკო თავისი ამფსონებით მოუძლოდა წინ დუდუკსა და იყო
ტყბილათ გადასვეული ერთს გოგოსეჲდ, რომელიც წინათ იყო ილი-
კოს სოფლის მახლობლათ მყოფს ბაზარ ადგილას ვმწვილი კაც-
ბის საველეივავათ წასული. ის, კშში შესული, შექმლერიდა ტრფი-
ლებით ღვინიხგან გასეთქილს გოგოსა, რომელსაც აღარ ედო ადამი-
ანის სასე და გაქონდა აქეთ-იქით ბარბანი; შექმლეროდა და თან
ქვიროდა: «შენი ჭირიძეე, ხარენკა ჯანი! ვიქ! აქედამ იმით შეუსიეს
ერთს მიურუბულს უხვირო ტრანტირში, საიდამც გაიხმოდა მთერ-
ლი დახუელი სიმღერა, რომელიც მწელათ გაიჩვიოდა უხვირო ტი-
რილში. გათენებადინ არ შეწვეტილა აქ სურნისა და დუდუკის ხმა.
გათენებადინ აქ ღოთობდენ ეს დარდიმანდები თავისის ხარენკოთი.

რამდენიმე დამე ამგარი დუდუკით კსკდავდი აქ ილიკოს, მთერ-
ლი ხარენკა იყო ამათი განუშორებელი.

ერთლამესაც ჩამოიარეს ამათ. ხარენკა აღარა ხჩანდა. ისინი
უცბა შესდგენს ჩვენ სასლთანა.

— არა ჩემო მძო, — დაიწყო ერთმა ამფსონთაგანმა, რომელიც
გვრეთეე იყო თავადიშვილთაგანი, — ახლა დაკვირვოთ, ფული აღაც
ერთს აღარა გაქვს.

— რახ ამოობ კაცო! — როგორ არ გკენდობიან. კალოზუდ
მურს მივცემთ. თუ უნდათ ტყბილი წაიღონ.

— არა, კნიაზჟანი. რომ გაგვიტყვიან, მე-და-ჩემმა სულმა, ესა სჯობიან. აგრე ერთი კვირაა არა გვინებია, ცოლშვილი არ გვინახავს.—დაიწვეს შედუდუკებმა, რაკი დაატყეს, რომ საქმე ნი-ხიაზედ ვარდებოდა.—ჩვენ ჩვენი ხალხი მოგვეცით, თქვენი თავი ღმერთმა თქვენ მატრონის მოასმაროს.

ამით ამოაღატეს უკანახელი თული და გაისტუმრეს მესურნეები. ხვალ ადრიან წავიდეთ, თორემ ეს ქალაქა, დიდი მუცელი აქვს,—დაიწყო რამდენიმე,—თორემ კიდევ გავეყვებით რაბზე და ერთს სიარ-ცხვილზე ვიჭამთ.

მეორე დღეს მართლა აღარა სჩანდნენ ისინი. მაგრამ რამდენიმე დღის უკან ილიკოს ისევ მოკვარ თვალი. ის ერთი ქალაქის მაკარს ბიჭებში და მიდიოდა ფაქტონით და ზურნა დაფით ხალხისაკენ. რამდენიმე დღის უკან დამე მოკვარ თვალი, რომ ის ისევ იმ ტრას-ტირში მოვიდა. მატრა დაუცდაოთ და შემოიხმა ისევ დუდუკის ხმა და ტყილი გულიანი სიძლრა ილიკოში. მე უკვე კარგახანს უური და აღარ მამითმინა გულმა—აკვავ და წაკედა ამ ტრაქტირში. ილიკო, თითონ მტრატორე და რამდენიმე ქალაქის დარდმანდი ბიჭი ისხდნენ ერთს ვრუ ოთახში, მხამდნენ ღვინოზე და შეეგვიადნენ დუდუკითა.

—შენი-კი ჭირიშე, კნიაზჟანი!—შეხმასოდა მტრატორე ეშხში შესული და ანეცება თვალის ილიკოს, როგორც მსუნავი კატა ძესესა!—იმ ღმერთს კი კანცვალე, რამაც ღმერთმა გვ წარბები გამო-ნახვავა მაგ ხეტაკ მუღლზედ. ერთი ზროშტი, შენი ჭირიშე—და ნუ მამკელ უღაზათოთა.

მტრატორე მოვიდა ზროშტსა და კონნამ გაიღო შოღტივით მალაღი და ვრცელი ტულაშენი.

— ვინა, კნიაზჟანი! შენ უნდა წახვიდე ხვალა?! ვინ მამბაღლი,

ბინამ ამ ჩემ ოხურ ტრახტირში მოიძოკება რაში. შენ ჩემდამ ტუკი-
შეკეს!... ფული რომელია! მე ფული არა ვარ? მე ტრახტირში
ოხრათ მინდა, თუ სულ შენ რ განხილავდე... ჩემი თავიგ შენი ჭი-
რის სანაცვლო იყვას... ვი! ღვინო, რომელიც უფრო ვარგი კასურა
იყვას... აი, მინ არ არას ეკვლაფერი!..

აქ შემოიტანეს მართლაც და ჩინებული კასური ღვინო. ღვინო
იღროდა წვალვიითა. შეყრნება გაუგებრათ ღრიალებდნენ; მუდუნებს
აღარა გაუგებოდათ რა. მეტრახტირე ცხდათ იმარადა სმში ღვინო-
სა. ილიკოს თან-და თან მოკლო ღვინო. მეტრახტირე წამ-და-უნამ
მიდიოდა შროშტსა. შთვრალი შეყრნება ძლივს წავიდნენ. ტრახტირ-
შიიკა მუდუნებსება გაისტუმრა. ილიკო უგონოთ მოეშვა იქვე ერთს
შეტრა ტახტირედა. მეტრახტირემ შეიტანა ილიკოსთვისაც და თავისა
თვისაც ჭკემაგები და შეიკეტა კარები.

ილიკო მართლაც და დარჩა ჭლავში. ბინა ქმონდა ისევ ამ
ტრახტირში, ფულებსა ჭელანგავდა ბესეკით სარკნასა და სარკნას
მსგავსებს იცვლიდა უოკელ დამ. სასლგარი იმის აღარ ასსოვდა. ღო-
თობისა, ცუდათ ცხოვრებისა და უძილობისკან დაეტეო სიგამსდრე
და ჩამოყვითლდა სამთელვიითა.

აქ მოვიდა ამბავი, რომ ეპეი გუოლოა.

ამ ამბავსედა ილიკომ უერიც არ გაიბერტვა და ფიჭრითაც არ
მოუვიდა ახლა მანც არის სახლის მოგონება. ის კიდეც დიდს ხანს
დარჩებოდა ჭლავში, რომ არ ასწენოდა საძაგელი სნეულება, რომელ-
მაც მეტრახტირეც ვი შეკმინა.

— არა, კნაზკანი! ახლა შენ ცოლშვილსაც მიხედე. აგრე რო-
გორ იქნება! კნაზის მზემ, რომ ჩემი საქმეც ცუდათ არის. დღეს
თუ ხვალ ტრახტირს დამიკეტენ. — გაუნხადა მამინ ძლივს მეტრახ-
ტირემ.

აქ, მეტი ჩარა არ იყო, უნდა დაბრუნებულიყო ილიკო შინა.

ერთიგუნასოთ კნენის რიფხიმეს მიაღვა თავინი შვილი ცოლიანათ კარსა, მკურებითა და ზურსა დაფითა. ეს ჟერ შექრთა: არ მოკლოდა ამ ამბავსა, რადგან ხაცოლეთ ჟერ უმწვალი ეკულებოდა თურამეტ-ცისრამეტის წლის ბავშვი. მაგრამ, როდესაც ქნას ხახძლო, რომ აღამიანის ხახე ედო და თითონაც რიფხიმეს ძალიან უუკარდა ღამისი ჭალები, დამშვიდდა და მკორე მსრითაც იმითა დაიმშვიდა გული, რომ იწებებ ნემსა ილიკომ მოიკვეთინოს თავინი ცუდი უოფუქტევა და ახლა მანც არის ხახლკარობას თავი დაუდოსო.

ილიკომ მართლაც და რამდენიმე კვირე დაქუო შინა. ცოლით იუო ტკილათ და ალერსითა. მაგრამ რამდენიმე კვირის-უკან იმას შემოურეს ამფხონებმა, გაიუოლიეს თანა და აქ გაანეს ხარენკა, რომელიც, როგორც ზემოთ იუო ხათქაში, იუო იქით მხარეს მიხული უმწვილკცობის სუეკუფავათ, რადგან ჭაღაქში ბახარა წახდომოდა. მახუკან დაიკრტა ილიკო ხახლადამ და ბრუნებოდა შინ ერთი-ორი ღამობით, რომ ფულები გამოკრთმა დედისთვის, და შემდეგ ის იყრტებოდა კიდეკ ახლად ფულების გამოლეკამდინ.

გატო, რაკი ხაკრდა ამ დღეში, არა ქრცხდა კალად თავის გა მოაკვაცხას: ის იუო ხუშათა და ეს დადუმება თავის გრმინათა და ტანკუათა უფრო და უფრო ედებოდნენ ამის გულს ცუცხლიკითა. ის გახდა, მიტყნარდა და რამდენიმე თვის უკან რომ ენასა გაცხ, კვლარ იცნობდა ამში იმ კატოსა, რომელიც იუო კათხოკეამდის.

დედამთილი ცდილობდა უოკვლის ღონისძიებით ამის სომოკუნასა და გართობას, მაგრამ ესეც არ იუო დიდხ ხნისა. კნენის რიფხიმეს უურამდინ მიაღწია გატოს წახრულმა ერთი ათასათ გაზვიადებულმა.

ამ სმს იქნება ვერ მიუღწია კნინა რიფსიმეძემ და მისი და ამესონი ილიკოსი ტიტო კირიზელიაშვილი არა უოფილიყო ს. იდაშლაც ნათესავი, სოფრონის ქვრივი რძლის ზილისანისა.

— იგი რა! — გახსმო ცალკე ზილისანმა ტიტო, როდესაც ილიკო მოვიდა ჟვარის დასაწერათა, — რაზედ აუბედურებთ მაგისთანა მატროსან უმწვილს! თქვენ იქნება არ გაგიგიათ მაგ ქალის უნარები. თქვენმა შხემ, შინაური ბიჭი რა არის, შინაური ბიჭი არ გაუშვა. თავისი დეიძლი ბიძაშვილი არ დაინდო. საცოდავი ბავშვი ძალათი შეაგდინა! ჟერ კინ იცის რამდენი ნაბიჭვარი გაუგდია! მთელი სოფელი ცოდავით აგვამსო!.. ერთი მაგისი ნაბიჭვარი ღორებს გააგდებინეს სოფელს ბიჭვება. ნეტავი, შენი საცოცხლით, მოუნათლავები მანაც არ დაესოცნა და არ შეიკშია ღორებისა და ნადირისათვის!.. მთელი ქვეყანა და მაგაზედ ქით-ქითი და თქვენ რა დაკუძარათათ — ქვეყანაში არ უწყვისართ?!.. მერე ბნედაცა სჭირს..

გაიგო ეს ტიტომ, და ვითომც ქვეყანასა სცოდნია. ამკართ ჩვენი ახალი შინა-ქართველობის წარმამადგენელთ, სხვა სიკეთესთან, სჭირთ ზნეთ ქალების მოურყენაცა. ბრალი იმ ქალისა, რომელიც ჩავარდება ამით შირში, ან გაუწყრება ღმერთი და ერთსელაც არის ამით ან გააჟვარებს, ან დაუტყება, ან მოეწონებათ. გააჟვარებს — საჭკეწოთ მოჭერყენიან, დაუტყება — დააწეებენ ამთსუდ კვსნასა, რომ ასე კართ ამასთანა და ასეო, შინაგან ნაშნებსაც კი აგიწყრენ ამ ქალისასა და ადგილებს, სადაც ვითომც ამით იმითთან კაკშირისთვის შეერა ქქონოდეთ; მოეწონებათ და კიდეც ცილები, კიდეც არშიუობა და თავის მოსაჭრელი ლექსები და საჭკეწოთ იმათი ცუდი სასქელის მოთენა.

ამ თვისებამ არ მოათმენინა ტიტოსაც და იმან მოხდო ეს სმა ქვეყანასა. ის ამისთანებს არა ქმალავდა თვით ილიკოსთანაც და ს. ზიზლარის სიტყვებით დასცინოდა იმის შირველს ღამეს და სასძლოს

ცრუ ქაღწულეებსა, ილიაოც, რომელმაც უფრო კარგათ ეცოდნენ სიძულესა მართლეს ამ საქმისა, არა თავიღობდა და თითქოს საამურათიცა მტრისა ამგვარი ღაზღანდარობა თავისაკე ცოლსედა.

ამგვარათ ამ ხმებმა მიაღწია გენიან რიფსიძემდინსც, და ის ავლელდა.

ვის! ერთი აზნაურის ტელატი შეატუეუნ ამის ერთათ ერთს შვილს, და ისიც ამისთანა სხელ გატესილი!

— ვინი ტოლები არიან! — გაიძნობდა გენიან რიფსიძე განრის-სებული, — გლასა აზნაურებისგან შეკეს უნდა მამივიდეს?! შე, გორან-ცოკის ბალებში განდიდესა და განგებურებულსა!? შე, დიდი კნაზის გუდი-რიკაძის გენიანსა!?... როგორ! იმათ ჩემ სასლშიაც უნდა გაიარონ!?.. წა-იყვანონ თავისი უნამუსო ქალი!... გამაცლონ!.. დღესვე გაგადგუბ!

მაგრამ გაგადგუბ კატოსი იმან ვერ გაჭბედა, თუძგა გაცნარებუ-ლი შეკარდა იმის ოთახში. ის უძირებდა ერთი ამხვის დაღწევას, მაგ-რამ ერთი კატოს დაწინარებულის და შეწუხებულსი სახის დასაწყა და გენიან რიფსიძეს კნის ჩავარდნა ერთი იყო.

— შენმა სამშობლომ ჩემ სასლში არ გაიარონ! — ერთი ეს-ღა სთქვა გენიანამ და გავიდა

კატო აღარც კი გამოეკითხა ამის მიზეზსა. ის დიდი ხანის გამოესალმა სამშობლოსაც და სსვა ყველას, რაც იმის გულისთვის იყო ძვირფასი და რაც მოაგონებდა იმას თავის ბედნიერებას.

გენიანამ მისწერა საშინელი ღაზღანდების წიგნი ეფემიას, რომელმაც თავის მსრივ არ დაზოგა გენიან, და ამის უკან მოეკვითათ ეფემიას და იოთაძის თავის ქალის სასუა და კატოს თავის მშობლებსა.

იოთაძის ვერ აიტანა ეს დღეები და გადაჭყუა თან. ეფემიას, ის მშვიდი და აუჩქარებელი ეფემიას იჭგა ღვარძლის გუდათ, როგორც კნსდნენ ბოლოს იმასა. იმას აღარ მოსწონდა აღარცარავის გაკეთუ-ბული საქმე, აღარცარავის მოჭმელება; იმას აღარ იამებოდა აღარავის

არც ნახვა, არც აშავი. უოკელი იმისი სიტყვა, ვინაც ვე
 ჭქონდა, იყო მწარე და გიგხვითი; უოკელი იმის მოქმედება მიემსგავ-
 სებოდა უფრო ვიბრს, ვიდრემ ხაქმესა.

ამ სანებში კატოს მიეცა ვაჟი. ნუგეშით გულისა კატოს გაუნდა
 ახლა ეს თავისი ღვიძლით ნაშობი შეილი. უოკელი თავის სიუფარული,
 უოკელი თავის იმედი დახმებას ამახუდ და შესწირა ამას სიგონსლუ.
 ცოცხალი და მალსაზი ბაკში, თითქო ჭკრძნობსო თავის დედის გუ-
 ლის მახუხსა, შექსაროდა და შეჭყუიფინებდა დედის თვალებში. კატოს
 დედობრივი გული უღელავდა სიამოვნებით და ნუგეშით ამ სანასა-
 ობასუდ.

კატომ ამ ახალს ცხოვრებაში, ცოტა არ იყო ისეკ მოიბრუნა
 გული და დაიწყო მოხედება. იმას მოუვიდა ცოტ-ცოტათი თავისი
 ფერი. ბაკში რამდენიც იხედებოდა და მოდიოდა გონს, იმდენი
 უფრო ცოცხლდებოდა, მალსაზებოდა და ექველავებოდა დედის.

ამ სანებში დაბრუნდა ქალაქიდან ილიკოცა; აჭკრიფა ცოტა ფუ-
 ლები და გაჭქრა ისეკ, მინამ გამოკლეოდა ფულები.

ამში თან და თან გამოეკეს მოკალეებს თავი და დაიწყო ილიკოს
 მამულესა და ხარჩოს უიდა. დადგა საშინელი გაჭირების ცხოვ-
 რება. ჭყინა რითესიძეს ამემა გულმა კვლარ აიტანა ეს ამბები და
 უცებ მოკვდა ელდისხატან.

ილიკო ჭეიფობდა. დარჩა მარტო კატო.

დარჩა მარტო და გამოაჩნდა ჭმრისკან შეკლული საძაგელი ხენი.
 კატო დიდს ხანს არ უტუდებოდა თავსა და კვრც მოკეთქრა, რა ეს
 იჭებოდა იგკარი ხნეულესა. ხნეულესამ დაურა ტანში.

ბავშმა დაიწყო უცებ ავითყოფობა, დაჭყარა ტანსუდ მუნუაბში
 და რამდენსაჟე თვეში გადიტანა თან.

მხოლოდ მაშინ მიუსხედნენ, რომ ეს ხნეულესა იყო ცუდი და

თავისი ერთით ერთი ნუგეში სიცოცხლეში, ერთით ერთი სულიერით რომელმაც ამას დაუბრუნა სიცოცხლე, მოხწმლა და მოჰყდა — ცტომ თავისივე საყუთარის ძეძუთი.

კატოს დაუწევს წამლობა, მაგრამ გვიანლა იყო. იმას უელიდამ აუვიდა სხეულმა ცხვირში და კატო, თავის სისიცოცხლეს ბავშვთან, გამოესალმა თავის სიღამაზესაც. სხეულმა კამოსტამ ცხვირის ნესტოები და ძვლი. მის და საუბედროთ ის მთარინებს ამ დამასინკების უკან.

კატო დამასინკებული წაიუკანა დედამ. ილიკომ დაუიდა უკანსკელი ჭონება და დაფქული სხეულებისგან, კვდო ავლამარში მთორმასთან საწამლებლათა, რომელსაც ეს მადლიანი დედაკაცი უფრო სწამლობდა სამადლოთ, ვიდრემ ფულებს სისარბით, რადგან ილიკოს დაუიდული მამულის ფულები კიდეც შეეჭმა, მინამ მოვიდოდა ამასთან საწამლებლათ.

12.

რა იყო ამ სანკში ვახილის თავს?

ვახილი, როდესაც დაბრუნდა სასწაულებელში, დაიწყო საშინელი ბეჯითობა და სწავლა. ის მოუთმენლად მოელოდა იმ დღეთა, როდესაც შეეძლებოდა აქ მოუკანა თავის კატოსა.

მოვიდა დრო და უნდოდა კატოს, რომ ის შინათა ეოფილიყო. აქ უცებ მოუვიდა კატოს წიგნი, რომელშიაც სწერდა, რომ თუ დროით არ მამეშველე, ძალათი მათხოებენო. ის შინეკე გაეშინა და წამოსახლეულათ. ვიდრემ აიღებდა ბილეთს, ზოდოროქნას, ვიდრემ უცებ მიუვიდა ამბავი მამისა, რომ კატო გაითხოვდაო.

საშინელი ზარი იყო ვახილისთვის ეს ამბავი. მთელი ერთი კვირე ის კერ მოვიდა გონსა. ეს იყო იმისი პირველი სიყვარული,

ამაზედ ამყარებდა თავის ცხარე იმედებს და მძევალს შიშველებს და უცებ ასე უცნაურათ წაუწვეიტეს სადაკეები, მოხწვეიტეს: გულსა-უკუწრით თავის პირველ სიუყვარულთას და წაუკვეთეს თავისი პირველი ურმა იმედები.

მას აქვთ აჭარა ვახილმა გული სწავლასა და უწუო დევნა გულის გასართობ წიგნებსა. ის შეეწვია სხვა და სხვა სამახლათო მოსწავლუ ასალგაზღობათა საზოგადოებას, რომელნიც სწავლის მაგიერით, ჭევიროდნენ ძალას სავსებზედ ძალის სმითა და ყოველად გაუგებრათა; საქმის მაგიერათ, ჭელსაშდნენ ენას ჭო ს ა ც ა და ა რ ა ს ა ც და მტყიცებაზედ, რომელიდამც, რაღა თქმა უნდა, სიმკვიდრე ამით თავში არა რჩებოდა და ზირველს შემთხვევაში ესენი იყვნენ ჭო ს ა ც ა და ა რ ა ც ა, რომელიც იყო დამოკიდებული იმაზედ, რომ რა კაცებმა დაასწრეს ამით ან ჭო ან ა რ ა, რომ ორივესი წინააღმდეგი ან დაემტკიცებინათ, ან ყოველად მოუსაზრებლათ კვერი დაეკრათ. ამ გამტკიცებელმა ხენმა, რომელსაც მოაქვს სარგებლობა მხოლოდ იმითთვის, ვინც ამ შარლატნებთან კიდევ ჭსაქმობს და სწავლობს, გაყოლა კასილიცა. ის შეეწვია ცარიელს სიტყვებზედ სყასა და ბასს, ბოლოს გადაქცა ეს იმგვარ ჩვეულებათა, რომ ამაში ჭსედაკადა ყოველი საქმის ბოლოსა. სიტყვები გაჭსდნენ ამისი ღმერთი. აქედამ ძნელიც აღარ იყო სხვა საქმეების გაყოლაცა. ის გაჭვეა ნაწნობობას. გაიგნო სახლობაუბი. ამისი მარჯვე ღაშარავი, რომელიცე ცოდნა, რომელიც ამას შეტი ჭქონდა სხვებზედ, რადგან ერთი-ორი წელსაჟი მაინცა ჭბუკითობდა სწავლასა და წიგნებს, ამისი ნიჭიერება მოსწონდათ ყველგანა. ეს ჭსედაკადა ამისა და ამის კიდევ უფრო გაიტაცა ეს საზოგადოებაში. ეს დაუახლოვდა რამდენსამე გასათხოვარ ჭლებსა, დაუწყო იმით ჭდაკება ასალს გზაზედ დახუენებლათ და არცა რჩებოდა ამისი შეცადიეობა უნაყოფოთ. მარჯვე ღაშარავთან და რაოდენ-

ხმე ცოდნასთან, ამას შეშწავდა ამ ქალებთან თავის სახის ქალები. ქალებიც გახდევდნენ ამის ჭდაკებას, მაგრამ ამისი უბედური სსუ-ლება ამითაც უდებოდათ. იმათი შირველი საქმე ქსდებოდა ახალგაზრდა მოდური ღამარაკი, მოდური წიგნებისა და შწერლების კითხვას და ამას იჭით არ მიდიოდა იმათი მეცადინეობა, სწავლა და საქმე: ნიადაგ მასწავთი, ნიადაგ ბასი და მუსიაფი ამითი სრულდებოდა ვუ-ლაფერი.

ამ ხალხში სიარულსა და დახლოებაში, ვახილს ალექს ხელ-მეორეთ სიუყარული ერთი განათხოვარი ქალისა, რომელმაც შირველს უწევს ამას თავისი გული და სიუყარული. ამისი ხისხლი ალელდა ვალად ძლიერებითა. ქალი იყო უმწველი, ღამარაკი, ქმონდა ცოტა შეძლება, იყო მარჯვე მოღამარაკი. ამით წინ აღარ უდგათარა. ქალი იყო შემკვიდრე თავის დასოცილის ვაჭარი დედამისსა. იმათ დაიწერეს ვაჭარი.

ეს ამბავი არავინ იცოდა ჩვენში, რადგან გაუყარებელი ვახილ აღარ სწერდა დედამისს წიგნსა.

ვასილმა ვერ გასძლო რუხეთში და გადმოვიდა საქართველოში თავის ცოდნითა. იმან ვერ გასძლო თავის მშობლების უნახობა და გზით შემოუარა იმათა. დამე იყო, რომ ვახილ მოვიდა.

ვატო ვაჭარისა, ტანკისა, ხორცხვილისა და შწუნარებისაგან აღარ იცნობოდა. ასე განიხუთ, რომ ტანშიაც კი იყო და დი-ლია. იმიხი მშვენიერი ცოცხალი სახის მაგიერთთ, ის იყო ახლად მ-ხინჯი და სამაკელის სახანობისა.

ის იჯდა თავისთვის მარტოკა, იგონებდა თავის მწაწინს ბავშვსა, რომელიც თავის უბედურებით მოსწამლა. ის იგონებდა თავის წა-სრულსა და ვინ იცის იმ ბედნიერს დროთაგა, როდესაც ვახილ უჭ-და იმას ამ ოთახში, ახწავლიდა და აღუთქვამდა მამაკალი ბედნიერ-

ბათ. ამ დროს გაეღო კარი და შემოვიდა კახილ უაქციის ცოლითა, რომელსაც შემოუძღვა ევეშია.

ამ უცნაურს დანახვასუდ კატომ ერთი შექვევინა, და დარჩა სასტათა. ვასილმა ვერ იცნო.

— თითქო მითსრეს—კატო აქ არისო?—ჭკითსა ვასილმა ევეშიას.

— ეგ არის ჩემი უბედური კატო!—უმახუსა იმნა, და მიუშვირა ხელი კატოსუდ.

კატომ უცებ იტაცა საფუთქელსუდ ხელები და გაკარდა მკორე ოთახში.

ვასილმა ჩაიფო მუჭებსში თავი და კრეოდა გული სატირლათ, შემრე ის უცებ წამობტა და მიუბრუნდა ცოლს.

Подомъ, душника!—და გაიტაცა ცოლი, რომ ცრემლები არ შესწნეოდა და გულის დუღილი ქეითინათ არ გადაჭქეოდა. ის ოთახი, ყოველივე ის არემარე აგონებდა იმ ბედნიერს დროთა, რომელსაც ზირველ იცნა ამან სიუფარული, აგონებდა ვეკლა თავის მშვენიერს კატოსა, და მხოლოდ კატო აღარ აგონებდა თავის თავს.

მკორე დღეს გაკარდა სმა—კატო შესდგაო.

რამდენსაჟე ხანს უკან კატო ჩამოიყვანა თავისმა საყუთარმა ბიბ ვასილმა ჭაღაქს საგეყთში.

და ქქნა ვასილმა იმ თავის ცხარე აზრებისა, რომელსც ისე მიკლტოდა და რომლისთვისაც ისე აღუძრა კატოს გული?

ვასილ დატრიალდა ჭაღაქში. იმის ხსენის კარი ღია იყო თავის ახალგაზდა ამისნაგებისთვის. გარდა ამისა ვასილის სახლში იყო ნიადგ ცხარე ბასი და მუხიათვი სხვა და სხვა დაწინაურებულ აზრების მოძრაობასუდ, რომელიც თავდებოდა კარგის კასშით ან ჭაღაღდითა.

Это все слова!—იმისოდენ თითონვე ეს ახალგაზდობანი, — вамъ надо дѣло! Дѣло давайте, дело!

და თითონ ეს დელოს მთხოვნულები, როდესაც საქმეში დაგბოდა დელოზე, რჩებოდნენ იხვე ლაშარაკს, რადგან ლაშარაკი და ბასი უფრო ადვილიც არის და სასიამოვნოცა. დელოს კი უნდოდა გასხვა, გონებისა და სხეულის შეწესება, თეფრი, შეცდინეობა, ბუკითობა და სხვა სამძიმო რამეები. ამისგანვე ეს დელოს მძახებლები თითონვე ცუცხელით კრავდებოდნენ საქმესა და, რა თითონ არ აკეთებდნენ არაფერს, დახცინოდნენ სხვის საქმის დაწო-ბასაც და ჭკიცხადნენ იმ ახალგაზდობას, რომელიც შეძლების დაკარგვით შესდგომოდნენ საქმესა. ჭკიცხადნენ სხვებსა, და თან თითონვე გაიძახოდნენ: „Дело лананте! Дело нужно!“

ცოლი ამისი კვრეთვე ლაშარაკობდა ცხარეთა და კარგებისას, მაგრამ საქმით იმას უკვლას დიდკატების ცნობას და მიუღალ-მოყოლა და მდიდრული ცხოვრება ეწინივს. გამოსული ვაჭრის სახლიდამ ის დიდ ბედნიებათა ჭრაცხად იმითთან დაახლოვებას და კავშირსა, რომლისგანაც უმართავდა ხშირათ წვეულებასა და შეტყუებასა. ამას უნდოდა დიდი ხარჯი. ეს ამ სიამოვნების და ბედნიერების მოსაპოვებლათ არ კრი-დებოდა ხარჯსა. ამისგანვე ორი წლის უკან იმით შემოაკვლათ ხაფანელი და დაუწევს ვალებს კრეთა. ვალებითაც შორს კერ წავიდნენ, იმას უნდოდა გადასდა. ამას გამო სახლში დატრიალების მაგივრათ ბანკებისა, საწვავლებლებისა, ამხანაგობებისა და სხვების დახაწობლათ და განხმართავათ, რომელიც ისე ადუღებდა და აღუღებდა ვახილის გულსა და ტკინს კატრასთან გაცნობის დროს, იმან დაუწყო ძეხის სამსახურს და შეუო თავი ერთს რომელსავე სახამართლოში, სადაც მიიღო რიგანი ადგილი, და თან-და-თან ქმრავა, რომ წინოვნეობა არ არის ისე სათავილო, როგორც წინათა ქმრავა ჩავონებული და, ზირიქით, შეეჩია იმ აზრსაცა, რომ წინოვნეობის გარე, სხვაგან საქმე არ კარიგდება.

მხლათის მოყვარე ახალგაზდობა თანდათან რადგან დატკეპს, რომ ის ისე გულთ ალარ კვიდებოდა ამ მხლათებს, რადგან სსვა საქმეც გაუჩნდა ასლა, და თანდათან დაუწევს დაცინვა და კიცხვა, რომ განიზოვნიკდა და წინათ გი რაებს გაიძახოდლო. მაგრამ თითონაც სუნით ეკუბდნენ სადმე თბილს ადგილას შეყოთ თავიო.

მსუენ კასილ მიეტა თავის საქმეებს და ცოლშვილს, იმით მინდევდნენ ასლა მარტო დიდკაცობანი, რომელიც ასე ძლიერ უყვარდა ამის ცოლს.

გასილ, ეს ჭართველი ვახილ, რომელიც თავის შუწირვას უშირებდა თავის ხამშობდობს, ასლა სრულად ჭართველებსაც ძვირათა ჭსკდებოდა; და ამ თავდაჯებულ ჭართველს შვილებიც ისე ვზრდებოდნენ, რომ ჭართული ინიიც ალარ იცოდნენ და საქართველოს სადხი იყო იმითთვის ისეთივე უცხო, როგორც სპარსელები და იამონელები. ცოლს ამისას არ მოსწონდა ჭართველები.

ღამარაკი გი რომ შეკსკედროდა, ისეც ის ცსარე მოღამარაკე ვახილ, ისეც ის მამულისა და ჭკუნის მოყვარე და ცსარე საქმის მშობელი ვახილი იყო, ოღონდ ეს საქმე იმას კერ ეზოვანს, რადგან წინათ, რასცა ჭიუქრობდა იყო მსოლოდ ილიუზია, და ასლა ჟერ პრაკტიკას გზა არ გაეკვლია. პრაკტიკა თავის თავათ არა წნდებოდა არც აჭ, როგორც არა სჩნდება სსვაგან, სადაც თავათ გაცი არ ექებს პრაკტიკას.

ანტონ ფურცელაძე.
1873 წ. აპრილის შვიდს.

უ. გიორგი წერეთელს თექვსმეტი წლის მოენიძის შესახებ.

მე შეგონა მოენიძესუდ ლაპარაკი დახრუღდა და სიკმაოდ გა-
მოირკვა ხიმტუნუ და ხიმართლე მე და უფ. გიორგი წერეთელს
შორის მეთქი. მაგრამ, როგორც ეტუობა, კვ მუწუვი ძალიან აწუსებს
უფ. წერეთელს და ცდილობს უოკლის ღონისძიებით როგორმე გა-
მოიარწეოს. ათი თვე გავიდა მას აქეთ, რაც მე იძულებულ ვიქნ, რომ
გამეშეტებინა უფ. წერეთელი მოენიძესუდ გამოძევაპრებით. უნ-
და სწორეთა ვხატვა, რომ ამგვარი გამეტება მე არა მხურდა, და, რო-
გორც ეტუობა, არც წერეთელი ელოდა თუ ახე გავიმეტებდი და გა-
მოგაქვდაპრები მაგვარათ მაგის გამახსნარებას. მაგრამ უკვლას აქვს
თავის სმწხლვარი, როგორც იტუვიან რუსები. წერეთელმა არ დაი-
ხვალა თავისი სმწენი არც იმის შემდეგ, როდესაც მე პირად აულ-
ხენ, რომ მოენიძესუდ ამგვარათ შესცდი მეთქი; და მშინ მეთი ვა-
ნი არ იყო: უნდა მუწუვებინა რაც აზრისა და მოქმედებისა იყო კვ
თავის ხვასა და დაფასებაში. ამ ათის თვის განმავლობაში იფიქრა,
იფიქრა თუ როგორ გაემართლებინა ამგვარს შეცდომაში თავი და მო-
იფიქრა ისა, ვითომც მე მეთქვას მაგისთვის, რომ მოენიძე არის მე-
თქი თექვსმეტის წლისა, უმწვილი აფიცერი. თქმა აღარ უნდა, რომ
თუ მე მაგისთვის კვ მეთქვას როდისმე, კვ პირველსკე ზემს ცახსე-

ნებაზედ მაგის მოენიძესუდ შეცდომის შესახებ, მაშინვე განმარტდნენ და
 კვ ამითი თავსა. მაგრამ, რათგან ეს თვით მაგისივე მოგონილია—
 მაგან დაიდუმა და ქუთუბრობდა ათ თვეში, რა მოვიგონო, რომ საქმე
 გაკისწორაო. რაჟი სხვა კვლარა მოიგონა რა, მოიგონა თექვსმეტე
 ტი წლის მოენიძე, და მართლულობს ახლა მაგითი თავსა. რომ
 უფრო გაიმართლოს თავი, იგონებს კიდევ სხვა სიცრუეხაც, ვითომც
 მე 1867 წელში ვუოთილიყვე ოცდა ათის წლისა. რასაკვირველია კვ
 სიცრუე ბევრს არასა ქუთუბის მაგასა, რომ ერთი სამი ოთხი წე-
 ლინადი მოუმატოს ჩემს ხანსა, მაგრამ ეს შვირე სიცრუეც გვიჩვე-
 ნებს ჩვენა, თუ რა კაციც არის ამ სიცრუის მამგონი. თუ უბრალო
 მიზეზისთვის იგონებს კაცი სიცრუეს, რაღა თქმა უნდა, რომ იმ სა-
 ქმისთვის, სადღე დიდი მიზეზი აქვს სიცრუისა, უფრო არ დაჭო-
 ტავს არა დონისძიებას ამ სიცრუისათვის. 1873 რომ ოცდა ცამე-
 ტისა ვიყვე, 1867 უნდა ვუოთილიყვე ოცდა შვიდისა. მაგრამ წუალ
 წაღებული ხავს ეჭვიდებოდაო. უფ. წერეთელი არა სახსარს არა ქუთ-
 ვავს თავის განმარტლებათ. ჯერ ხომ მე თავის დღეში თექვსმე-
 ტი წლის ხნიერება არ გამისხენებია მოენიძისა წერეთლისათვის და
 შირდაშირ მოვასხენებ, რომ კვ არის მსოლოდ მაგისი ჩვეულებრივი
 სიცრუე. მაგრამ კსთქათ კიდევ უთხარა, რომ მოენიძე თექვსმეტი
 წლის აფიცრია მეტქი, სადა ქონდა უფ. წერეთელს ცონება: რუხის
 სამსახურში აქვთ ნება, რომ თექვსმეტი წლის უმწიჯელს მიხცენ აფიცრობა?
 თერამეტ წელს ქვეით აფიცრობას რუხის არმიაში არ აძლევენ და
 ესენიც კინც არიან, არიან გორბუსში გურს დასრულებული, ახლა მე კკით-
 ხავ: უნახავს მაგას ახალი გორბუსში გურს დასრულებული, რომ, არამ-
 ცთუ ქართული ლექსების წერა შეუძლოს და ისიც საქებურისა, არა-
 მად იცოდეს რიგინი ქართული ლაზარაკი. რომ გორბუსიდან მოსულმა
 აფიცრმა რიგინი ქართული ლაზარაკი იხწავლოს, არის საჭირო ერ-

თი ოთხი წელიწადი მანდა, რომ სულ ქართველობაში ტრადიციულად და რიგინა წარაკითხვისთვის, ხომ უფრო მეტი ხანია ჩაჭირდა? მსახადამე, რა უფრო ამტკიცებს უფალო წერეთელო თქვენს შეგდომას: ისა, რომ მოენიძეს განიხსათა რაცხდით და ფურცელაქს უოვლად უნიჭოდ, თუ ისა, რომ იმგვარი სიბრვე მოიგონეთ, რომელიც უარესათ ამტკიცებს თქვენს მოუსაზრებლობას? ვსთქვათ, ესეც ანაფერი, ამშაღ მართალი ხართ, მაგრამ კიდევ ესეც რომ არ ამტკიცებს თქვენს მისვილ-გონიერებას. წინათაც დახწერე, რომ თქვენგნით ნიადაგ გაკიცხულმა, აკაკი წერეთელმა, რომელსაც ესლა კერე მაგრა კტიდებით გუდსუად, მაშინვე იგნა აზრებით, მიმართულებით, სიტყვისა და მართლ წერის სმარებით, რომ მოენიძის ნაწერები, რომელსუდაც თქვენ ისე წაიბორძიკეთ, იყენენ ჩემები.

ამხთან, არ ვიცი რა გამართებათ ხოლმე სმირათ უფ. წერეთელო, და მეტადრე, როდესაც ჩემთანა გაქვთ პასა, — რათ გკარგებათ დავთარი, მე სრულად არ მჯერა ხოლმე, რომ აკტორი „ხეხნეთში მოგზაურობისა“, ფეილფოლოგიურის განხილვის ქართულის ენისა“ ივეს ისე დავთარ დავარგული, როგორც არიან ხოლმე მომეჭრული თქვენი ნაწერები. აი რა გვარის ხაბუთებით ამართლებთ კიდევ თქვენ თქვენს შეგდომას.

„მაგრამ რასაც ჩჩვილ უმაწვილს მოუწონებენ, ის რომ ვაყვამი იმოქმედოს, ხომ სულელათ ჩასთვლიან. მაკალიათ ორი წლის უმაწვილმა რომ გარკვევით სთქვას: „დედავ ძემე მწოვე და დამაწინეო“, უკვლანი დიდ გონიერებათ ჩაკსთვლით ამ სიტყვებსა. შა თხუთმეტის წლის უმაწვილმა სთქვას ესა, თუ უგუნური არ დაუძისოთ“.

ახლა მე თქვენა გკითხვით: ნუ თუ არ დაფიქრდით ამ სიტყვებსა, როდესაც სწრდით? კაცი რომ გამწარდება, განა ისე უნდა გამწარდეს, რომ სულ აზრები დაფანტოს! ვსთქვათ მოენიძის ნაწერები

თქვენ ხდებით ბაღვას ტიტინათ, სუ თუ თქვენი განსჯის ნიშნები ბაღვას სტიტინათა გქონდათ, და არა რიგანი შემუშავების აზრების გასარჩევლებათ საზოგადოებაში?! სუ თუ მართლაც და ორი წლის უმწიფელმა რომ იხა სთქვას, რაც ამტყიცებს იმის გონიერებას და დიდისას კი უგუნურებს, დაუბეჭდავს და ამხთან ვქებულს არ გაუშვებდით?! აი სადამდინ მიდის თქვენი დაუფიქრებლობა და მოუსაზრებლობა. თუ ამგვართ გიჭირავთ ხაჭუ და ამგვართ მინდევთ ხაჭუხა, რაღათ გეთავილებათ თქვენი შეცდომილება შესასებ მოენიძისა?

მაგრამ რომ ახვდ დაკატვიცო თქვენი ხიდრუყუ, რომ მოენიძეს არ უყურებდით როგორც ბავშვსა, (მაშასადამე არცარავის იმის ბავშობა უთქვამს თქვენითვისა მოიგონეთ უფ. მისიელ ფურცელადის წიგნი, რომელიც იწერება, რომ თქვენ თქვენს წიგნიშო მოენიძე აგუავდათ ცამდის და ფურცელადეს კი ხასრიდით; მოიგონეთ წიგნი თ. კოსტანტინე რომანიძისე ჭაკჭაკისა, რომელიც სსკათა შორის აი რას ამბობს: ამ წიგნის შემდეგ შენ ანტონ ფურცელადეს, დაგიწეო სვეწს გიორგი წერეთელმა, რომ მიგეწერა მოენიძისათვის, რომ ხელი აელო ზოლუმიკაზედ. სუ თუ თქვენსეულის წლის ბავშვს დაუწევდით თქვენ სვეწსა? სუ თუ ხაჭაროა კადეკ განმეორება, რომ წერეთელი მოენიძეს რაცსუდა თითქმის გენიოსად და ანტონ ფურცელადეს კი ამაგებდა. ჩემის მხრით ამის ვიტყვი, რომ იმისთანა დღეს არ შევხვედრებარ უფ. გიორგი წერეთელს, რომ არ ექოს მოენიძე და არ ემაგებინოს ფურცელადეს“.

ახლა გეთხავთ უფ. წერეთელი: სხანს აქვდამ, რომ თქვენ უყურებდით მოენიძის თხზულებათ როგორც ბავშურებს? ბავშური თხზულება და გენიოსი!... დიას, უფ. წერეთელი, თქვენ განკებ გადაპარაკებდნენ მაშინ მოენიძესა და ფურცელადესუდა, რომ ზოლოს

ცხადლივ დაუმტკიცებნათ თქვენთვის, რაც შეილება ბრძანდეს. თქვენი მსჯელობა და აზრები. მეც რაგდენჯერ დამიწვია თქვენთან მოენიძის გზება, რომ უფრო ცხადლივ დავარწმუნებულყო სიადამ და როგორ წარმოადგებოდა თქვენი ჩემდამი მსჯელობა და არ დამავიწყდება ის დღეები, როდესაც თქვენ მოენიძეს უდრადით დობროლიუბოვს და სსკა და სსკა. დაის, თქვენ დატვირთდნენ მოენიძის სასკლით, და თქვენ კი წრფელის გულით აღიარებდით თქვენს მსხვილ განიერებას და ვიტყვი, თქვენს პატიოსნებას.

ვევლახედ რომ უარი ქუთ, თქვენს ნაწერებზედ სომ გერს ქუთუთ უარსა. აი თქვენი სიტყვები: „სემოთ დაბეჭდილ სტატის მოენიძის „შეუსრულებულა სურათი., უფრო იმიტომ მივევით აღაგი ჩვეს გზაზეთში, რომ იმაში საზოგადოთ ბევრი კარგი აზრები გა მოცხადებულა და კარგის მიმართულებიხაც არის“.

ახლა თქვენ შეადარეთ თქვენი ახლანდელი სიტყვები, რომ მოენიძის ნაწერები იყო ბავშური ტიტინიო, და მიშინდელი სიტყვები, რომ მოენიძის ნაწერში ბევრი კარგი აზრები და კარგის მიმართულებიხაო. ბავშური ტიტინი, და კარგი აზრები, და კარგი მიმართულება! გამართლებენ თქვენი ბოლანდელი სიტყვები შესახებ მოენიძის სიუმაწვილისა?

აი, უფ. წერეთელო, რა არის ცრუ გზაზედ დადგომა. რა განაღებებთ ის ბკეთოთ, რაც შეგიძლიანთ, თქვენი შრომა სოჯიერთა შემთხვევაში არ არიან უსარგებლონი ქართული მწერლობისათვის. ი შრომეთ იმ შსრივ სინიდიიკრათ; და თუ კიდეკ არ დაიშლით ვიხედქე სჯას, მიშინ ისე მოქტეო დეთ თხზულებას სელი, თითქო არც კი იცოდეთ ვინ არის ამინი დაწერი, რომ აღარც იმთ ფესებსა, აღარც იმთ დიპლომა, აღარც იმთთან შირად უხიამოენებას თქვენზედ არა ქტონდეს მოქმედება, თორემ გარწმუნებთ, რომ მაც გზაზედ კიდეკ ბევრჯერ წაგანტვირევი-ნებენ ვისეწსა.

საქართველოს
წიგნების კავშირი

ეს არის ჩემი უკანასკნელი სიტყვები თქვენთან შეხვედრის მომენტისას. *)

ანტონ ფურცელაძე.

*) რატომ სიტყვა იყო იმ დროს „მნათობის“ გამოცემა და ამასთან თვით წერეთელი „დროებაში“ გამოქვეყნდა, ეს შენიშვნა გავიწყდება „დროებაში“, რომლისაც ნებას გარდა ხსენებთ კაცობრივი სიმაართლისა მძლეკდა ნებას თვით კანონიც. მაგრამ მესხმა დამიბრუნა წერილითა, რომ არ დაგებუდით. ეს მესხი ამ ნახევარ წლის წინათ გავიწყდება, რომ იმიტომ დაგებუდე ფურცელაძის მახსენი, რომ სიმაართლეს არ დაუყარგოთ. აი მესხის სიმაართლეს ეს გასლავთ იგივე მესხი, რომელმაც „Гиб. Вет.“-ში გადათარგმნა სიტყვა მიწლასუნობს плетется და ირუვეიან шатаются. ჩვენ ამხუდე გეტყვით მუხხხხ, რომ не первый шатаются его жизни, которые и врутъ то плуто. ამჟამ მუხხხხ მიუწედა ზატოოსხევა იჭამდინ, რომ გადაფიცა იმავე „Вет.“-ში, რომ ფურცელაძის ფეხის ნაკლუდეკანუბასუდე არსად მიღსამარტანათ.

საწეხლი კუდაბზიკა!

(„კრებულ-დროება“ და იმათი ყვინჩილაობა.)

იმავედ სასაცილო არა არისრა, როგორც პაწაწყუნა კაცი, რომელიც ყოელის ღონისძიებითა ცდილობს, რომ გამოსჩნდეს, თუ სხვებზედ მაღალი და მოყვანილი არა, სხვის ტოლი მაინც, და მეტადრე იმის ტოლი, რომელიც უფრო საშიში და სარიღოა ამისთვის. სწორეთ ამას წარმოგვიდგენენ ჩვენ „კრებულ-დროების“ ბუმბერაზები, რომელიც იბეკამდნენ მხრებსა, იღვამდნენ კიბესა, დგებიან ორიოფეხებზედ, გვეუწყებიან მხრებში, რომ ეჩვენებინათ ქვეყნისათვის: გენახეთ რა ხალხი ვართო! ასე გასინჯეთ თვით ტეინლაყი მესხი კი ცდილობდა ჩვენზედ მაღლიდამ დიდებულათ მხერასა. მაგრამ წამოიღვინეთ: ერთი წკიპურტი და მესხი და იმის მსგავსები ცვივადნენ თვის ორიოფეხებიდგან პანტა პუნტითა და ბალღინჯასავეთ ისრისებოდნენ, მაგრამ ბალღინჯასავეთაც ამოუშვეს საშინელი მყრალი სუნი. ტყუილათ კი არ ამბობს ზეინე, რომ ღმერთმა ყოველი კაცი დაიღსნას ბალღინჯებთან ბრძოლისაგან, რათგან იმათ იმისთანა მყრალი იარალი აქეთ, რომ ყოველს გასრესაზედ ამ სიმყრალით სულს შევიგუბებენო....

ამგვარისავე ფაფხურით და ყვინჩილაობით გამოდგა ჩვენი კუდაბზიკა სკანდელი, რომელიც აგერ ორი წლის წინათვე გვითხრედა მთლათ ერთიანათ „მნათობის“ თანამშრო-

მელთ საბრძოლველათ, და ყველას მაგიერათ, ^{ე. მარტო უფ.}
 მოსე მიქოდემ ჩააყლაპვინა ეს ფაფხური და ჩააქმუნდნენ სხვა

რაც კუდაბზიკა წაგიკითხაეთ უფ. მ. წერეთლის წერი-
 ლებში სწორეთ ის! კუდაბზიკა სკანდელი. წარმოიდგინეთ კუ-
 დაბზიკა თავისის წელმოწყვეტილი ჯაგლაგით, რომელსაცა სცემს
 მათრახს, დეზებს; ჰხტის თვითონ ზედ, ყვანყვალებს, რომ ეგე-
 ბა ამათი მაინც აწყვეს ფეხის ხმას და წავიდეს სხვების თანა-
 სწორათაო, მაგრამ ჯაგლაგი, აჩქარების მაგიერათ, უშ-
 ვებს მწუხარებისაგან მუზიკას და რჩება ყველას უკანა.
 კუდაბზიკა კი ისე იტურება, ისე გიჩვენებთ სახეს და
 რიხს, თითქო ეს იჯდეს რაშხედ და უძლოდეს წინ, თუ ქსერ-
 ქსის მილიონ ჯარებსა არა, ჰრუსიის არმიას მაინცა. სწორეთ
 ამასვე წარმოგიდგენს სკანდელი. ის ჰზის ერთს საცოდავს და-
 ვარდნილს ჯორაკაზეთ, რომელსაც სრულიად აღარა აქვს თავი,
 არამც თუ სიარულისა, და ზეზედ დგომისაც, და სკანდე-
 ლი კი სცემს დეზებს, იქნევს ხელებს, გააქვს ყიფინა, აქვს
 ერთი ალიაქოთი, ჩიჩიკოვის პეტრუშკასავით უკითხავს ქადა-
 გებასა; მაგრამ საცოდავი ჯორაკი, ჰყრის უგემურათ ტლინკე-
 მსა, ღვას ერთს ალაგას და მეტის მწუხარებასა და დეზების
 ცემისაბან უკრავს მუზიკას. სკანდელი კი მაყაო იტურება აქეთ
 იქით და იძახის: „ნახეთ ბიჭი გოგია! აბა რაშიც ამისთანა უნ-
 და და მხედარიცაო!“

„ძრებულ-ღროების“ კუდაბზიკური ფაფხური იქამდინ მი-
 ეიდა, რომ, როგორც რუსები იტყვიან, все на карту поста-
 вили. ამ სტატიით: „ჩენი მწერლობა“ გამოაცხადეს რომ ან
 ჩვენ უნდა ვიყენეთ, ან შურცელამეო. ამ სტატიით თუ არ
 დავამტყიცეთ ფურცელამის ყოვლად უსინიღისობა და ამითი

მთლათ არ დაეცით წინაშე მკითხველის საზოგადოებისა, მაშინ ჩვენა ერთ დაცემულნი და თაელაფდასხმულნი საზოგადოების წინაშე და უნდა საუკუნოთ მკვლრათ ეირაცხე-ბოდეთო (საწყლები, როგორი ითაკილეს, რომ უსინილისობა შესწამეს! ესე ძნელია უმანკოება აი როგორი უხამნათ!)

სარიელს კაცს საბაქოზედ გაუხაროდო. ამის გამო მაგათაც все на карту поставили, როდესაც нечего было ставить, რათგან ყველა დიდი ხანია იყო წაგებული. რას აგებენ ეგენი ამითი! თაეის თაეის ეითარება მიინც იციან და უფიქრიათ: ამაზედ უარესი ხო აღარ მოგვივა და უკეთესს არას მოველითო. მაშასადამე, რატომ არ უნდა ეცადოთ, რომ უფ. შურცელაძეც ჩვენი თანასწორი გაეხადოთ წინაშე საზოგადოებისა.

მნახოთ შეასრულებენ ამ წადილს თუ არა.

უფ. სკანდელმა, რომ უჩვენოს საზოგადოებას, რომ სწორეთ მართლაცა და მე ეარ მაგათთან თანაზიარი, ცდილობს უჩვენოს, ეითომც როდისმე ის ჩემთან ისე მოკლეთ და კადნიერთ ყოფილიყვეს, რომ გაბედვითაც შესძლებოდეს ჩემთან ლაპარაკი და რჩევები. ბი რას ამბობს ის ამის დასამტკიცებლათ.

იყო დრო, როცა ამისი დამწერი პირის-პირ ეუბნებოდა უფ. შურცელაძეს, რომ ჩვენი მწერლების სასაფლაოზედ ერთი ღანა მარხია, რომელიც ერთი გაკვრით ყელს გამოასჭრის, და ურჩედა იმ დანას ნუ გამოგვამებინებო. თაეის საუბედურათ, უფ. შურცელაძემ მაინც თხარა, თხარა და იმოდენი თხარა, რომ ეს ღანა გამოთხარა და ხელში მოგვაჩეჩა. ჩვენი ბრალი არ ექნება, თუ ამით მის ყელს საქმე გაუჭირდა.

დიახ, უფ. სკანდელი! თქვენი გცევა ამ შემთხვევაში: მაგონებს იმ ცოდვიანებსა, რომელნიც კდილობენ ღირსიან იმისთანა პირნი თავის ჩირქიან საქმეებში, რომელთაც შეუძლიანთ მხილება ყოველსავე ამათის ბოროტებისა. მე კი ამას მოგახსენებთ, ბატონო, სკანდელი, რომ ამგვარი კადნიერება პირათ თქვენ ჩემთან არასოდეს არა გქონიათ, რათგან, თქვენ თითონაც იცით, პირველის შეხედვრიდამეე როგორც გიყურებდით მე თქვენა, მას აქეთ, რაც თქვენ ამტკიცებდით,—რაკი პირადს ლაპარაკზედ შევარდა, ბოდიშს ეიხდი, თუ მოგაგონებთ თქვენს პირადს ნალაპარაკევეს, რადგან თქვენვე მამეცით მიზეზი,—რომ ერთი საუკეთესო და უპატიოსნესი რუსების მწერალი, პისარევი, იყო მამებულარა აგენტი რომელისამე განწილებისა, რომ ემიგრანტი ბაკუნინი იყო ისრეთივე აგენტი; რომ ლაბულეს, ერთს პირველს კაცთაგანს ფრანკუზებში, მსუდა თქვენი გაცნობა და თქვენ არ იკადრეთ, რათგან ის იყო სრულებით სხვა აზრებისა; რომ, როდესაც თქვენ ვენევიდამ ლონდონში დააპირეთ წასვლა, ლონდონში ამაზედ ოთხის თვის წინათ ჰქონდათ ლაპარაკი და ლაღანი; რომ თქვენ დიდი ხანია ურჩევდითთ ფრანკუზებს მულ შაერისა და იმის ამხანაგების ჩამორჩობას და რაკი არ დაგიჯერეს, ახლა, ძვირათ დაუჯდათ თქვენი გაუგონრობა; რომ ერთს გამოჩენილს დაწინაურებულს ფრანკუზს, რომელიც გარიბალდის აპყავს ცამდინ, თქვენ აძლედით გზასა სცემდით თავში და სწრთენილით და სხ. და სხ. და სხ. მას აქეთ თქვენ კარგათ იცით, რა კადნიერებაცა გქონდათ თქვენ ჩემთან და ეს იციან ყველამ იმათ, რომელნიც მიცნობენ მეცა და თქვენცა. შეეღა თქვენმა მეგობრებმა და მახლობლებმა კარგათ იციან, როგორც მოკლევ კავშირს ეი-

ჭერ იმ კაცებთან, რომელთაც აულიათ სახელმძღვანელოთ ეს
გზა, რომლითაც ეცხება ჩირქი როგორც საზოგადო-საქმეს,
ისე იმ პირთ, რომელნიც ამათთან საქმეს იჭერენ. თქვენცა
და თქვენმა მეგობრებმაც კარგათ იცით, რომ მე დიდი ხანია
თქვენ ყველასთან მოვსპე ყოველი კავშირი და თვით ცნო-
ბაცა, და ყველა საზოგადოებაში, ყველა საქმეში, რაშიაც მე
გაერეულვარ, გადაწყვეტით მითქვამს და ყველა პატიოსანი კა-
ციც დამთამხმებია ამაზედ, რომ სადაც ნიკოლაძე, მესხი და
ამგვარები გაერევიან მეთქი, იქ ჩემი ფეხი არ გაიდგმის.

აი, უფ. სკანდელი, ჯერ ამ უბრალო საქმეშიაც რა
რიგა სჩანს თქვენი სიცრუეც.

შემდეგ უფ. სკანდელი უჩიხხეირებს თავის ჯორაკას
ჯოხს და მოაძუნძულებს, რასაკვირველია მუზიკის კერით,
ერთს საპალნე სიცრუეცს, რომელსაც ალაგებს წინაშე თავის
მკითხველებისა და ცდილობს ამ სიცრუეებით დაამტკიცოს
ჩემი უპატიოსნობა და „ძრებულ ღროებისა“ და თავისი პა-
ტიოსანება, რომლითაც გამაქროს, თავის ჭკუაში, წინაშე პირი-
სა ყოელისა ქვეყნისა, როგორც სამართო წერილი იტყვის,
ვითარცა ცვილი დადნობილი. რა ჭკუისა და ცოდნის პატრო-
ნი შესდგომია ამ საქმესა:

აი ის დანაშაულნი, რომელსაც მე მდებს სკანდელი.

1, რომ მე, ანტონ შურცელაძე, ტყუილათ ვამტკიცებ,
რომ „ღროება“ და „ძრებული“ სიცრუით და მოყრობით
აქებს მეთქი და მტრობით ამაგებს სხვების ნაწერებს და ეგრე-
თვე ისე პირთა, და ტყუილათ ვწამებდე „ღროებას“ უსვინი-
ლისობას.

2, რომ მე, უფ. ანტონ შურცელაძეს, მაწერია შუბლ-

ზედ ერთი ისეთი მამაკედინებელი ცოდო, რომელსაც სწავლებ-
ლის უკანაც შუბლს გამიხვრეტს, და ეს ცოდოა პირის ის ცოდ-
ლო, რომ მე ვებედავდი. საქართველოს მოამბეზედ წინააღმ-
დეგს ლაბარაკს იმის მტრობითა და ახალგაზდობის მტრობითა.

3, რომ მე, უფ. პეტრე შურცელაძე, ექადაგებდი ძველს
აზრებს და ვიდევნი ძველი აზრების ექადაგებლების მხარეს და
ვებრძოდი ახალს სწავლასა და აზრებს.

4, რომ მე, უფ. პეტრე შურცელაძე, ვამტკიცებდი, რომ
ძერესილიძის მეტს არავის პატიოსანი შრომა, ნანდელი მამ-
შულის სიყვარული და ნანდელი ლიბერალიზმი არ უძღვისო.

5, რომ მე აღრევე სხვაა გაეიძახოდი შავჯაქაძის ლექსებ-
ზედ და ახლა სხვასა.

6, რომ მე, უფ. პეტრე შურცელაძემ არ ვაღიარე უფ.
სკანდელი და იმისი კომპანი წარმამადგენელად ახლის თაო-
ბისა და ახლის აზრებისა.

რასაკვირველია, ეს თაფილამ ფეხებამდის ჩირქში ამოვლენ-
ბული კაცი, უფ. სკანდელი, არა ღირდა იმათ, რომ პასუხი
მეგო. მაგრამ უბედურება ეს არის, რომ ჩვენში ხშირათ ვერა
ჰხედვენ ჩირქს, ანუ როცა ჰხედავენ — იფარებენ თვალებზედ
ხელს, რომლისაგამოც არიან ჩვენში. ამისათანა პატიოსანად,
რომელნიც სკანდელს, მესხს და ამგვარებს კაცთ ბუნებენ;
და აი ამგვართ კაცთა და საქმის უცნობი მკითხველისათვის
ერაცხ საჭიროდ პასუხის გებას, ანუ უკტთა ესტქვათ, ვერაცხ
საჭიროთ იმ ჩირქში, რომელიც გამოუშვია და ნიადგ უშეგებს
სკანდელი, ჩაუყო კატასავით დაეი და თავისივე უნარი ავა-
სლანქეინო თავისივე ენითა.

ბოდიშს ვითხოვ მკითხველთან. თუ მე სკანდელს ვე-

ლაპარაკები, როგორც ბავშვს, რომელსაც ჩირქისა და სახე-
წლარი საქმეების მეტი სრული გონების კაცისა არა გამოუყარა

მე ყველა ამ ბრალდებაზედ ვეცდები ცალ-ცალკე უგო-
პუნქტებრივ პასუხი.

პასუხი პირველი პუნქტისა.

ჩემს სტატიებში „პრებულ-ღროებას“ და „ათი მტერს
ერთი მოყვარეს“ აი რა დაუმტკიცე მე ამ ორს ორგანსა —
„პრებულ-ღროებას“.

ა) „პრებული“ უფ. წერეთლის პირით ამბობდა, რომ
ეი იმ ჭურნალის ბრალიცა, რომელშიაც შურცელაძე ფეხს
ჩასდგამსო. ამაზედ მე ვკითხე უფ. შიორგი წერეთელს: მედ-
გა მეტყი თუ არა ფეხი „ღროებაში“ როდესაც წერეთელი
იყო რედაქტორი ამ გაზეთისა. მე წარუდგინე საბუთები, რომ
არამც თუ მედგა, არამედ, უფ. წერეთელი თითქმის გენიოსა-
თაც მრაცხადა.

ბ) დიმიტრი ბაქრაძის „საქართველოს“ შესახებ უფ. ში-
ორგი წერეთელმა დასწერა, რომ ბაქრაძისა ენაც ძველია, აზ-
რებიც, თითონაც და ცკუის ხმაც ტყუილათა აქვსო. (ამაზე
მე მივეც წერეთელს კითხვა: იყო ეს ისტორია და სხვაც რა-
მე დწერილი ბაქრაძისა „ღროებაში“ მაგის რედაქტორობის
დროს თუ არა? წაუყავ ცხვირი წერეთელს და უჩვენე, რომ
„საქართველოცა“ და სხვებიც კიდევ უფ. ბაქრაძის ნაწერე-
ბი იყვნენ დაბეჭდილი „ღროებაში“ მაგის რედაქტორობის
დროს. რისგან მოხდა, რომ მაშინ კარგი იყო, როცა წერე-
თელი მბეჭდიდა და ახლა აღარ ეარგა?)

გ) წერეთელი თავის სტატიებში ამტკიცებდა შურცელა-
ძის უნიკობას და მოენიძეს მსახადა გენიოსად. დაუმტკიცე,

რომ უტრძელადე, და მოენიძე ერთი და იგივე ჭირნი იყენენ.

დ) წერეთელი ამტკიცებდა, რომ ჩემი ტრამპლი „ღიღი მოურავი“ არის ოც მოქმედებანი. წაუყაე ცხვირი და უჩვენე, რომ არის ხუთმოქმედებანი.

ე) უფ. სერგეი მესხი მწამებდა, ვითომც ჩემს რომანში „მაცი ხეტი“ მქონდეს ნათქვამი, რომ მკედარი კაცი წამომ. ხტარყყებს და ტრამდინ ხანჯალი სხვისთვის გულში ჩაერკოს. დაუმტკიცე, რომ ეს იყო მოახლოური ჭორი მესხისა.

ვ) უფ. მესხი ბრძანებდა, რომ ვითომც მე ეცდილობდი ბოკლის გაქარწყლებას. აქაც დაუმტკიცე იმისი ჩვეულებრივი მოახლოური ჭორები.

ზ) ჩვენი ვარდისახარა მესხი თავისის მოახლოურის ჩვეულებით და უფ. ბიორგი წერეთელი მწამებდნენ, ვითომც მე უფ. ღიმიტრი ბაქრაძე ბოკლზედ მალლა დამეყენებინოს. მე მოვთხოვე, თუ პატიოსნება გაქვთ მეთქი დამიმტკიცეთ ეგა. იმათ ეს ღირსება ვერ გამოიჩინეს და დამტკიცდა აქაც მოახლოური ჭორები.

თ) მე დაუმტკიცე „ღროებიდამ ასო, ასო გამოწერილი სიტყვებით, რომ ეგენი ჰქადაგებდნენ ქალწულებას, უმანკოებას, მორჩილებას, უნაყოფობას, დუმილებას, მოთმინებას, სისაწყლეს, შიმშილს, უზრუნველობას და სხვათა.

ი) დაუმტკიცე, რომ ისინი ერთს ჰარამზადა პედაგოგს, რომელიც არის აღსაესე ჩვენი ტომის სიძულელით, წაესარჩლა „ღროება“ და იგდებდა სასაცილოთ აქტიორს სოკოლოვს, რომელიც ხდიდა ამ პედაგოგს საქვექნოდ მასხარათა.

ი) დაუმტკიცე, რომ „ღროება“ „მნათობის“ მოსასპობლათ არა ჰზოგაედა არც ცილს, არც ჭორებს, არცარა სხვა ღონისძიებათა.

კ) ლაუმტიციე, რომ იმავე დროს, უარესს გარემოებაში მყოფს „ძრებულს“ აქებდა და იცაედა ყოველი გარემოებაში „ღროება“.

ლ) ლაუმტიციე, რომ „ღროება“ ჰქადაგებდა ურიათა დენას.

მ) ლაუმტიციე, რომ „ღროებას“ არა აქვს არაერთარი გამორკვეული მიზანი, რომლისა გამოც იმას უფრო ენება მოაქვს, ვიდრემ სარგებლობა.

ნ) ლაუმტიციე, რომ გიმნაზიის მეორე კლასის მოწაფეს უფრო კარგათ ეყურება პოეზია, ვიდრემ სკანდელს.

დ) ლაუმტიციე რომ „ღროება“ ჰკიდებს კრიტიკას ხელსა და თითონვე აღიარებს, რომ გარჩევა ჩვენი საკმე არ არისო.

პ) ლაუმტიციე, რომ მომხმარებელთა საზოგადოებანი და სხვა ამგვარი ასოციაციები არ არიან ისე უეარფისნი, როგორც ეგენი ამტიციებენ.

ჟ) ლაუმტიციე, რომ ეგენი სრულიად ცრუ აზრებით ამტიციებენ ომების სარგებლობას და ვითომც თუ არ ომებით, არა ნათლდებოდეს არა ქვეყანა.

რ) ლაუმტიციე, რომ ეგენი მომეტებული თავისის ნაწერებით უფრო ჰყრყენიან საზოგადოებას, ვიდრემ აძლევენ სარგებლობას.

და სხვა და სხვა და სხვა.

ჩა ჰპოვა ყველა ამათ პასუხათ „ძრებულ-ღროებამ“ არაფერი! ყველა ესე იკისრა, და ჰპოვა მხოლოდ თავის გამართლების ღირსად ისა, რომ „ჯბირი“ ტყუილად არ გვიქიაო.

ჩა უნდა ვიფიქროთ ჩვენ „ძრებულ-ღროების“ პატიოსნებაზედ ამის შემდგომ?! მაგრამ ენახოთ ან „ჯბირზედ“ თავის ცრუ ქებას დაიცვენ თუ არა.

საბუთათ, რომ „ჯიბრი“ კარგია და ტყუილათ არეული-
ათ, მოჰყავთ პირველი ისა, რომ სხვა წინანდელს ქართველს კო-
მედიებში ყველაში სულ ერთი და იგივე პირნი არიან: სო-
მეხი და იმერელი, და „ჯიბრში“ კი არ არიან ესენი გამოყუ-
ანილნი. მაშასადამე კარგია. მეორე ისა, რომ ის არის ნან-
დელი სურათი ცხოვრებისა. მაშასადამე კარგია. მესამეც ისა,
რომ იქ არ არის გამოყუანილი არც ქალისა არც მამულის
სიყვარული, რომელიც „ქრებულ-ღროების“ სიტყვით არ მო-
იპოვება საქართველოში. მაშასადამე კარგია. ღამ საბუთებით
გარდა ამ კომედიის სიკეთისა, ამტკიცებს სკანდელი, რომ არის
ეს კომედია პროტოტიპი იმ კომედიებისა, რომელნიც უნ-
და დაიწერნენ ამას იქით.

მავშინჯოთ აბა მართალნი არიან ამითითაც თუ არა.
შერ ერთი ესა, რომ თუ სხვა ღირსება არა აქვს რა კომე-
დიას, ეს ღირსება დიდი არაფერია, რომ სომეხი და იმერელი
არ არის შიგ გამოყუანილი (თორემ, რაც შეეხება იმერელსა,
„ჯიბრი“ სულ იმერელია თავიდან ფეხამდინ). მეორეც ესა,
რომ არცარას სხვა ზოგიერთა პიესები ახდენენ, რასაც არ
აკეთებენ სომხების გამოყუანით. რაც ყველაზედ ძრიელა სტ-
კივა კაცსა, ჯერ იმაზედ ილაპარაკებს, და შემდეგ სხვებზედ. რა
აწუხებს ქართველს კაცს ყველაზედ ძრიელა? ჩარჩები, ვაჭრე-
ბი. მაშასადამე, რას უნდა პირველად სძგერებოდნენ ჩვენი
კომიკები? ამავე ვაჭრებს, რომელნიც კარგის ხელოვნებით გა-
მოსახეს ზ. შრისთაემა „გაყრაში“, პენტონოემა „მინდა კნეი-
ნა გავხდეში“, „მზის დაბნელებაში“ და სხ. მაგრამ ეს კიდევ
არაფერი, რომ ეს დიდს ღირსებას არ აძლევს „ჯიბრსა“ რომ
არა ჰყავს ვაჭარი გამოყუანილი. ჩვენ უნახოთ ან ეს სიკეთე

არის „ჯიბრის“ დაწყობილი, თუ ამ შემთხვევაშიც „ჯიბრის“
 აქვს სხვა პროტოტაპი. „ჯიბრზედ“ თუნდა „ოცის წლის“ წინ
 ნათ იყვნენ დაწერილი კომედიები პნტონოვისა „ქმარი ხუ-
 თის ცოლისა“, „ტივით მოგზაურობა“ და სხვანი, სადაც არ
 არის სრულიად სომხისა და ეპიკრების ხსენებაცა. მაშასადამე,
 რომ ეს ღირსებაც წინათა ჰქონია ჩამორთმეული „ჯიბრ-
 სა“, და უფ. სკანდელი ტყუილათ ამტკიცებს, რომ ყველა
 წინანდელი კომედიები ხულ სომხებსა სწერდნენ და წერე-
 თელმა პირველ დაანება იმათ თავიო. დარჩა ახლა ორი ღირ-
 სება, რომლითაც სკანდელი ცდილობს ჩემი უსინიღისობის დამ-
 ტკიცებასა და თავის პატიოსნებას, რომელსაც თვით მესხიც
 ვერ აღიარებს, თუმცა მოახლური მოწიწებაჟიმი მიღის უკა-
 ნასკნელვამდის. (მაგრამ ამ ბოლოს დროს შეჩეია მესხმა სკან-
 დელს პირი, რომელიც ამტკიცებს, რომ ლეშის სუნი აღარ მის-
 ღით). მეორე ღირსებით იმას ჰრაცხამენ „ჯიბრში“, როგორც
 ზემოთაცა ესთქვი, რომ არის ნანდელი სურათი ცხოვრებისაო.
 ნანდელი სურათია ცხოვრებისა თუ არა, ამაზედ კელავ მოვილა-
 პარაკებ. ახლა მხოლოდ მინდა დაუტკიცო, რომ სწორეთ კი-
 დეც რომ იყვეს ეს კომედია ნანდელი სურათი ცხოვრებისა
 არ არის ამაში არავითარი ღირსება და არაფერი საქებური,
 მეტადრე ამ ჩვენს ლიტერატურისა და აზრების სიღარიბეში.
 მეორეც ესა „გაყრა“, მომეტებული ნაწილი „ტივით მოგზა-
 ურობისა“, „მზის დაბნელებისა“, „ხევსურთ კორწილი“ და
 სხეები არიან ჯიბრზედ უფრო ნანდელი ცხოვრებასთან და
 აზრიანებიც. მაშ ეს ღირსებაც არ არის საკუთარი „ჯიბრისა“.
 მხლა ჩვენ ცხოვრების სინანდელესთან და ნანდელი მოვლი-
 ნებაების ჩვენებასთან გვიჭირს აზრი. რა აზრია „ჯიბრში“ რო-

მელიც გეიხსნიდეს ჩვენ თვალს, გვახწავლიდეს ჩვენს გულს და გვანდობდეს ჩამე გზაზედ, შევეყვანდეთ ჩასმე ზრუნვაში ან გეძულდეს ჩასმე, თავის უმცირესების მეტსა და ან გვაყვარებდეს, თავის გაჩუმების მეტსა? არაფერი. ცარიელს სურათებს ჩვენ ისეც ბევრსა ვხედავთ ყოველს ნაბიჯზედ. აი ნიშნში ნანდილი სურათისა, თუ კი არის ჩამე ამაში ღირსება. მოდის სკანდელი. წაღები აცვია, ქუდი ჰხურავს, სერთუკიც აცვია, პერანგიცა, ჭილუტკაცა, რომელთაც ღილები აქვთ. შხაში შემომხვდა მესხი, ერთმანერთს თავი დაუკრეს. სკანდელს პური მოშვიდა და ჭამა სადილი. ნახელი მოაწეა გულზედ და დაახველა. ღამე დაიძინა ქვეშაგებში, დილით გაიღვიძა და პირი დაიბანა. ახლა რაო? პლატონ მასელიანი იყვეს გეკითხავს: რა აზრია, მინ არ იცის, რომ სკანდელი ტიტველა არ იღვიძებდა, ნაცნობს თავს დაუკრავდა, მშიერი პურსა სჭამდა, უძილო დაიძინებდა და შემდეგ გაიღვიძებდა? აი რას ნიშნავს უფ. სკანდელი ნანდილი სურათი, თუ ის არის უაზრო და უმიზნო „ჯიბრიეთა“. აბა ახლა ესევე ნანდილი სურათი დავხატოთ პატარა კილო შეცვლით, და ჰნახავთ რომ სულ სხვაა, რომელიც სწორეთ აკლია „ჯიბრსა“. მილიონებისა და ტყიბულის პატრონი სკანდელი მიდის დაღვრემილი არხიმედის სახით, სათვალეებით ჩაფიქრებული, თუმცა შუბლის ტყავს შიგნით ფიქრი არ შედის. აცვია სხილი ტანისამოსი და გაცვეთილი წაღები ისე დემოკრატიზმით არა, როგორც უხეირო ნიგილისტების თვალების ასახვევით. შემოხვდა გზაში სერგეი მესხი, რომელმაც მუხლებამდინ თავი დაუკრა, რაკი სკანდელის დანახვამ გააღვიძა ამის თავში მილონების წარმოდგენა, სკანდელმა ხელი აუქნია—გაიარეო. მესხმა ამ წყალობაზედ, რომ ამის თავის ადგილზედ დარტყმა შენიშნულ იქმნა, მოახლურათ შეღრიჭა და ხელ მეორედ დაუქნია

აღგილამდინ თავი და იმისუკან მთელი დღე მხიარულდანი
 ასე გასინჯეთ „ღროების“ მოწინავე სტატია სიხარულისაგან
 კელაენდელზედ უფრო სულელური მოუვიდა, რათგან სიმ-
 ხიარულემ დაახშო უამისოთაც ამისი დახშული პაწაწკუნა
 გონება. სადილათ სკანდელმა დაჰპატიჟა მესხი, რათგან სხვა
 შესაგცევი არა ჰქონდარა იმ დღესა, რომელმაც მესხს ერთი
 წლის სიცოცხლე მოუმატა. სადილზედ სკანდელი დესერტთან
 შეეგცეოდა მესხზედ პირში დაცინვით და ლაზღანდარობით.
 მესხი გულით ხარხარებდა, რომ უფრო ესიამოვნებინა სკან-
 დელისთვის, და შეჰყურებდა თვალსა და პირში, რა ვაამოო.
 მეორე დღეს „ღროებაში“ იყო მესხისაგან სკანდელის ქება და
 სხვა და სხვა. ამგვართ ნანდელი სურათის დახატვა ორნაი-
 რია: ერთი, სადაც იხატება ისა, რაც არაფრით არ არის შესა-
 ნიშნი და ეს არის და უნდა იყვეს კიდევ ნიადაგ; მეორე, სა-
 დაც იხატება საჩინო მოვლინება, რომელიც არის, და არ უნ-
 და იყვეს, რომელიც თვისის ყოფნით ახდენს საზოგადოებას,
 მის ზნეობას, მის გარემოებას, მის მდგომარეობას; აძლეეს ზა-
 რალს მის ცხოვრებას; ანა რა და იხატება კეთილი მხარე, რომე-
 ლიც არის იშვიათი და უნდა იყვეს ხშირი კაცობრიობის სა-
 სარგებლოთ და წარმატებისთვის. ამას ვამბობ მხოლოდ ნან-
 დელის სურათებზედ, რომელსაც დიდი სწავლა და ტენდენციე-
 ბი არ მოსდევს, რომელიც, ვამბობ არის საჭირო ჩვენთვის,
 და რომელსაც წერეთლის „ჯიბრი“ სრულიად მოკლებულია,
 თუმცა არ ეიტყვიტ, რომ „ჯიბრის“ ავტორი არა ცდილობ-
 დეს რაღაცა აზრების ჩადებას ამ კომედიაში; მაგრამ ისეთ ლა-
 რიბს, ისე მქისტა და მწირთა, რომ თითონ ავტორი გაბრალებ-
 ბათ, რომ ამდენი უტანებია ჰკუისთვის ძალა და ჰიაფების მე-

ტი კი არა გამოასულარაო. მაგრამ ნახეთ თქვენს საღვთისმეტყველო ნაშრომებში, ყველა სასულიერო კომედიის, რომ შავასთან „მაყრა“, „ტივით მოგზაურება“, „მზის დაბნელება“ ვის ეკადრება. და მაგ საბუთების ძალით აგყავდათ აგრე მალლა ეგ კომედია და მაგათი ძალით ამტკიცებდით ჩემს უსინიდილობას და თქვენს პატიოსნებას? რაც შეეხება შესამე საბუთს, რომ „ჯიბრში“ არ არის არც მამულის სიყვარული, არც ქალისა და აწერთ ამას დიდ ღირსებათ, ამის პასუხათ მე ამას მოგახსენებთ, რომ, ეოსიკ გულში არ გაუვლია მამულის პატიოსნურს სიყვარულსა, მარტო ის ჰპოვებს ამას ღირსებათ აეტორში, და რაც შეეხება ქალის სიყვარულს, ეგ თუმცა თქვენს თვალში უღრის მამულის სიყვარულს, მაგრამ ჩემთვის და სხვა ყველასთვის სულ ერთია, არც ღირსებათ ჩაიგდება და არც ნაკლულევაინებათ. აი ეს გახლდათ სიმართლენი „ძრებულ-დროებისა“, რომლითაც ამტკიცებდნენ, რომ მე ამათ ეწამებდი მაგათ მოყრობით ქებასა და მტრობით ძაგებასა. ამ „ჯიბრზედ“ ლაპარაკით უნდა დაემტკიცებინათ ჩემთვის ამის წინააღმდეგი.

მაგრამ რომ უფრო გარკვევით დაუმტკიცო მკითხველს და თვით „ძრებულ-დროებისა“, რომ სწორეთ თვის პირობის სარგებლობისთვის და ყოველად თავშეუკავებლიე შედის ეს ორი ორგანი ყველას სჯასა, ქებასა და ძაგებაში, საჭიროთა ერაცხ წარუდგინო კიდევ რამდენიმე საბუთი, და საბუთები ისეთნი, რომელნიც, გარდა მაგათის ნამუსზედ ხელის აღებისა, დაამტკიცებს მაგათს ყოველად გონების დაფანტეასა.

რას ითხოვს სხვათა შორის პატიოსნება და მართლმადიდებლობა? იმას, რომ ეაცმა არას ოდეს, რაც უნდა წყენა ვისგანმე ჩააზნდეს, არ უნდა დაჰფაროს სხვის კარგი და ცილი და

ტყუილების შეწამება, ხომ სულ კაცისა ყოვლად ლაფის დამსხმელია. უფ. სკანდელი, გაცხარებული ჩემის „სტატია“ „ათი მტერს ერთი მოყვარეს“, რომელშიაც მე ცხადის საბუთებით დაუმტკიცე არამც თუ უნიჭობა, სიცრუეე ყოველს შემთხვევაში და თვით უცოდენელობა თვით უბრალო საქმეებში, რომელიც კი იციან მეორე და მესამე კლასისის სემენარის მოწაფეთა, აღარა სჯერდება ჩემს მოყვარულს, ათასი ცილის წამებას და სწედება თვით მთლიან „მნათობის“ რედაქციასა და ცდილობს დაამტკიცოს ამ რედაქციისა და ყველა იმის თანამშრომელების უმეტრება და პლაშის განადგურებას. აი რას ამბობს ამ თავის კუდაბზიკურს სტატიაში.

„მნათობი“ უმიზნოთ ბეჭდავს ყველაფერს, რაც კი ხელში ჩაუვარდება. ბანა იმას შეუძლია გვიპასუხოთ, „დონ ქუანი“ რისთვის დაბეჭდა და არა „მანფრედი“ ან „სარდნაპალი“? რათ სთარგმნა „შეისკო“ და არა „ზარზე სიმღერა“ ან სხვა რამე? — მისთვისო გეტყვის, რომ უფალომა ბაქრაძემ გარდმოსთარგმნა და მოგვცაო. წადით და ჰკითხეთ მაშინ უფ. ბაქრაძემ და ის გიპასუხებს — რა ვიცო, შემხვდა და დაუჯექო. შეგვეფერება ჩვენ თხზულება, ექნება იმას მკითხველ საზოგადოებაზედ რამე ზედმოქმედება, თუ არა? აძლიერს ნათარგმნი თხზულება. პასუხს იმ კითხვაზედ, რომელიც ან ვხლოა აფიქრებს საზოგადოებას, ან მოკლე ხანში აფაქრებს, — ამისას ნურას ჰკითხეთ „მნათობსა“ და მის მთარგმნელებს.

ახლა ნახეთ რას ბრძანებდით თქვენ ამავე თარგმანებზედ, როდესაც გამოეცხადეთ რომ გვექება დაბეჭდილია.

„მნათობის“ გამოცხადებაში ვკითხულობთ, რომ გაისეს ეს ქურნალი დაბეჭდის სხვა და სხვა სტატიებს შუა, შილლე-

რის ღრამები: „ფიესკოს შეთქმულება“, „აეზაკები“ და სხვა და სხვა ამგვარივე თხზულების თარგმანი. ჩვენ დიდს სიამოვნებით ვაგვიყვით მკითხველის ყურადღებას და წრფელის გულით ვისურვებთ, რომ „მნათობს“, ამ შრომის შესრულებაში, საზოგადო თანაგრძნობა არ მოაკლდეს.

„ამისთანა სასარგებლო, შრომაში ჩენი სრული თანაგრძნობა იმათთან არის. ღმერთმა ჰქნას, რომ ეს ჩინებული საქმე „მნათობს“ მზნედ წაეყვანოს და ამითი დიდი დაეაღება დაედვას ჩენი ლიტერატურისა და საზოგადოებისათვის, რომელსაც დიდსა და გამოუთქმელს სარგებლობას მოუტანს.“
 რას ბრძანებთ ამისას, უფ. სკანდელი? მაშინ რა იყო და ახლა რა არის? ნუთუ მაშინ ვიცოდით შერჩევა როცა აეარჩიეთ და როცა ვბეჭდით ჩენი შერჩევა არ ვარგებულა?! აი რას ნიშნავს „კუდაბზიკობა“. ეს არაფერი. ბრძანებთ, რომ რედაქცია უმიზნოთა ჰბეჭდის ყველას. რასაც მიუტანნო და არ აძლევენ ჩენს გულისთქმათა და სურვილთა პასუხსაო. აი სხვათა შორის თარგმანები მნათობისა: „ვილჰელმ-ტელი“, „მონების ცხოვრებლამ“, „მამა და შეილი“ თხზ. ალფიერისა, „ფიესკოს შეთქმულება“, „შილონის პატიმარი“, „როსსელის დღიურები“; „ეიზინია“ ეგრეთვე ალფიერისა და სხ. და სხ. ნუ თუ ესენი არ არიან შერჩეულნი და შეხამებულნი იმ კითხვებთან, რომელნიც არიან აღძრულნი ჩენს საზოგადოებაში, და რომელნიც უნდა აღიძრნან, თუ არ არიან აღძრულნი, თუ გინდა ჩენც ქვეყანაში აღამიანური ცხოვრება? „მნათობის“ რედაქცია რომ აგრე ყოფილიყო, როგორც თქვენ არწმუნებთ მკითხველეებსა, მაშინ ჩენც „პრებულივით“ გვექნებოდა დაბეჭდილი: „ღე“

მონი*, „ძუნწი გმირი“, „მიმაღალი ურია“, „გულივერის შთაღ-
 ზაურობა“, „შინელის“ ივან ივანიჩის ხსენი ივან ნიკიტო-
 რიხთან და სხვა ამგვართა გამოუსადეგართა, რომელნიც ჩე-
 ნი საზოგადოებისათვის გამოდგებიან მხოლოდ გონების და-
 ლაბრათ და სხვა არაფრათ. ნუ თუ ჩვენს მთარგმნელებს სულ
 ამისთანა შეხამებული და შერჩეული თხზულებები სრულიად
 უაზროთ და შემთხვევით ხედებათ სათარგმნელად და არა იმ-
 გვარები, რასაც ჰბეჭდის „კრებული“? რაც შეეხება იმასა, რომ
 რედაქციას თარგმანებში არა ჰქონდეს გამოარკვეული აზრი,
 ამისას კიდევ აი რას მოგახსენებთ, რომ „მნათობის“ რედაქ-
 ციაში დღესაც შეგიძლიანთ ნახათ: „ძუნწი გმირი“ თარგმნილი
 უფრო უკეთესად და კიდევ სხვა ამ გვარებიცა, რომელთაც
 არ მისცა რედაქციამ ალაგი „მნათობში“. მეორეც ესა, რომ
 რი საუკეთესო თარგმანი: „ვილჰელმ ტელი“ და „ფიესკო“
 არის თარგმნილი თვით ერთის რედაქტორათაგანის, უფ. ავა-
 ლიშვილისა. იუ არა სცოდნოდა რედაქციას შერჩევა, ხომ
 თვით ერთი რედაქტორათაგანოც ვერ შეარჩედა ამისთანაებსა,
 და სათარგმნიდა იმისთანას რასმე, რაც იბეჭდება „კრებულში“.

აი უფ. სკანდელიო თქვენი პატიოსნება, თქვენი გონება
 და თქვენი მართლმსაჯულება.

იუ სადაძლის გაუტაცინხართ თქვენ კულაბზიკაობას, კიდევ
 მოვიყვან მაგალითებს, რომ ჩემს გამო სხვებსაც ცილებს სწა-
 მებთ, რომელიც იმედი მაქვს, თვითვე აღიარებთ, რომ ეს და-
 ამტკიცებს თქვენს პატიოსნებას.

აი რასა ბრძანებთ თქვენ თქვენს კულაბზიკურს სტატიაში:
 „სწორეთ ამგვართვია მესამე ნათარგმნი, ბარბიეს ლექსი,
 გადამახინჯებული უფ. ლომაურისაგან. მაგრამ მიუტეოთ მათ
 შეცოდებანი, რათგან არა უწყიან რასა იქმონენ“.

დაგვიწყდათ წინათ რასა ბრძანებდა კრებული ამავე ლო-
 მაურზვლ.

„განსაკუთრებით ყურადღებას მიიგციეს ამ წიგნში რი

მშენებელი ნათარგმნი: „ვენეციელი ეპარქი“ მთავრობის
დრამა, თარგმნილი დ. შიფანისაგან და „შილოზის“ პატიმარი
(ბაირონიდამ), თარგმნილი ნ. ლომაურისგან. (*კრ.* მეშვიდე)

აბა ახლა შეადარეთ: გადმომახინჯებულ თარგმანი, მიუტოვოთ, რათა არა უწყიან რასა იქმონენ, და მშენებელი თარგმანი?

ამასა პატიოსნებას ეძახიან თქვენში?

შემდეგ თქვენს სტატიაში, „ჩვენი მწერლობა“ სულ დედამიწასთან ანადგურებთ უფ. ავალიშვილის და იოსებ ბაქრაძის თარგმანებს. რომ დაგამტკიცო აქაც თქვენი პატიოსნება და ჩები სიტყვები შესახებ „კრებულ-დროებისა“ მე მოვიყვან კიდევ „კრებულის“ სიტყვებს ამ ორს მთარგმნელზედ.

„მნათობს“ ორი რიგიანი მთარგმნელი ჰყავს, უფ. იოსებ ბაქრაძე და ნ. ავალიშვილი. იმათ თუ მოინდომეს და რიგიან თხზულებას მოჰკიდეს ხელი, უფკველად კარგათ დასრულებენ თავის საქმესა. იანერის წიგნში არის ერთი დრამული სცენა „მამა და შვილი, აგრეთვე ეილჰელმ ტელლი. ეს ორივე თხზულება სწორეთ მოხერხებულათ არიან ქართულ ენაზედ გადმოღებულნი“.

ამას პატიოსნებას ეძახიან თქვენში?

ეს არაფერი. ნუ თუ დაგაეიწყდათ, რომ თქვენ ეხვეწებოდით ავალიშვილს, რომ ის გადმოსულიყო კრებულში მთარგმნელათ? ასეთი ცუდი თუ იყო, მაშ რათ გინდოდათ ცუდი მთარგმნელი თქვენი ქურანლისათვის?

აი თქვენი პატიოსნება.

ახლა განვიხილოთ ჩვენ თქვენი სინიღისიერი გარჩევა ამ ორის მთარგმნელით.

თქვენ ჰხდით მნათობის მთარგმნელებს როზგების ღირსად. ჩვენ არ გვეგონა თუ თქვენი გაბედვა იქამდინ მივიღოდა, რომ თქვენს თავს გარდა სხვასაც ჰნახედით საროზგეთ. მაგრამ, რათგან ჰპოვებთ როზგს საკადრის სახმარათ, მოდი ერთ-

თი გადაწყვეტით ორ პატიოსან კაცთან: შევედრეთ თქვენი თარგმანი ბაირონისა, რომელიც გადმოგილიათ ორგინალიდამ პროზათა და თარგმანი ესევე რუსულიდამ ლექსათა, რომელიც გადმოუღია უფ. ი. ბაქრაძეს; თუ თქვენი თარგმანი გამოდგეს ბაქრაძის თარგმანზედ უარესი, ბევრი კი არა, ერთა ორასი ზედ ტიტულაზედ აგაყვავინოთ, რათგან თქვენ ეს დიდი ხანიც არის დაგიმსახურნიათ და თითონვეცა მპოვებთ გამოსადეგარათ, ეგება ამ შეგცევის უკან პატარა გამოერკვიოთ მაგ მდგომარეობისაგან; და არც არის საკვირველი, რომ გამოერკვეთ, რაკი ნაცადიც არის, როგორც პისარევი ამბობს, რომ ზოგიერთა შუბლ მაგარ სულიერს ჯოხის მეტი ცნობას ვერ მოიყვანსო.

ბი თქვენ როგორ უსწორებთ თარგმანს უფ. ი. ბაქრაძეს, რომ ბაირონს ასე აქვს და არა ისე, როგორც თქვენ გითარგმნითო.

შევედრებით თქვენ, ვინც ზღით სხვა და სხვა ხალხების, ლოლანდიის, საფრინგეთის, ინგლისის, გერმანიის ან ესპანიის უმანკო ახალგაზღობას, სცემეთ ისინი ყოველს შემთხვევაში. მს იმათი ზნეობას მოუხდება, ტკივილზედ კი ნურას ოდეს ნუ იზრუნებთ. ყველაზედ უკეთესი დედის-ყოლა და უმჯობესი სწავლის მიღება დონჟუანს არათ გამოადგა; იმან მაინც დაჰკარგა თავისი უმანკობა და დაჰკარგა ძლიერ სულიელურათ.*

აბა დაფიქრდით, პატარა ხანს წარმოიდგინეთ თქვენი თავი დარბაისელ კაცათა და არა კუდაბზიკათ, გაიგება რამე ამ თარგმანიდამ? შეიძლება დაგიჯეროსთ ვინმე, რომ ბაირონი იყო ასე უაზრო, ასე უანბანო, ასე დახშული, როგორიც ის გამოდის თქვენი თარგმანიდამ? სჩანს ამ თქვენს თარგმანში ან კილო იმ ირონიისა, რომელსაც თქვენვე ამბობთ, რომ არის ბაირონის ლექსებშიაო? ან სჩანს ის ცხოველა სიტყვები, ის საშინელი ძლიერება და მაღალი მხატრობა იმის ძლიერის ხე-

ლოენებისა? აი, უფ, სკანდელიო სადამდის მიდის თქვენს ვი-
ნების დაბნევა და პატიოსნება.

აბა ახლა გულის წრფელათ შეადარეთ ეს ლექსათ თარ-
გმნი ბაირონი თქვენს პროზას და ნახეთ რამდენით „მნათო-
ბის“ მთარგმნელები გჯობნებიან თქვენა.

• ყველა ქვეყნების შკოლებისა მასწავლებლები,

• რომ ჩვენ ზნეობა გაეასწოროთ ყმაწვილებისა

• გვიქადაგებენ, რომ ეიხმაროთ მუღამ როზგები.

• ცემა უნდაო... რა არს ტკივილი ტყუენისათვისა!

• ჩვენ მაგალითათ ხელს მიგიშვერთ დონქუანზედა:

• თუმცა რომ დედა ბეერს ცდილობდა მის აღზრდაზედა

• და ამისათვის ის არაფერს არ იშურებდა,

• მაგრამ ბოლოს კი უროზგობას ბეერსა მანობდა.

აი, ჩემო, კულაბზიკა, რას ნიშნავს, როდესაც კაცი წინ
დაუხედავია და არ იცნობს თავის თავს. მარწმუნებთ, რომ
ზემოთ მოყვანილი ლონისძიება კარგი წამალია თქვენს ცნო-
ბაში ჩასაგდებლათ. მე ძალიან ვცდებოდი, როცა ვფიქრობ-
დი, რომ თქვენი და მესხის ცნობაში და უმეტეს პატიოსნე-
ბაში ჩაგდება წერით შეიძლება მეთქმ. მართათ ერთი ლონის-
ძიება ის არის, რაც ზემოთ შემოგითავაზეთ თქვენ და გირო-
ნეტ მიიღოთ ვგ რეცეპტი, რომელიც თქვენ სხვისთვის და-
გიწერიათ. მერწმუნეთ, რომ კაცათ იგცვეით. აი კიდევ სადამ-
დის არის საჭირო თქვენი ცნობაში ჩაგდება, თქვენა ბრძანებთ
შესახებ ძველი შვილის თარგმანისა.

• არამც თუ დამწერის აზრი დაჰკარგვია (უფ. ანალიშვი-
ლსა), ქართული ენის კილოც ვერ მიუგნია. აბა წაიკითხეთ
აი ეს ალაგი და გვითხარით, ვაიგო თქვენმა მკითხველმა ერ-
თი სიტყვა მაინც, რის თქმა უნდა და დამწერს?

წაეიკითხოთ.

• არაბელლა. არა, დამერწმუნეთ, რომ შემცდარი ხართ
და ის არის. შურიანობამ ველარა დაგანახვათრა.

მს გაუგებარია უფ. სკანდელი? ვერ ვაიგეთ? მაშინვე წავეყვანი
თი გვაცდევინე ის წამალი, რაც ზემოთ დაეწერეთ და თუ
შინაც ვერ ვაიგოთ, რაც უარესი იყენენ ის მითხარით.

ბი თქვენი გონიერება, თქვენი პატიოსნება და ჩემი უსი-
ნიდისობა!

მს ყველაფერი კარგი. ეს თქვეათ აქაც სუყველაფერში მარ-
თალი ხართ. ახლა მე გკითხავთ თქვენა: რისგან წარმოსდგა
თქვენი ძმის ქება „დროებაში“? ნუ თუ ყველა ჩვენგანი არ
იცნობდა, რომ ის იყო სრული საპყარი გონებითა. სერგეი
მესხვედ ბევრით უარესი. ეს თქვენცა და „დროებაშიც“ სხვებზედ
უკეთ იცოდით. რათ შეეძლო „დროებაში“ ასე უწყალოთ? ან რა
ღირსი იყო, რომ იმაზედ ან სიტყვა თქმულიყო ბეჭდვითა?
ნუ თუ ეს წარმოსდგა პატიოსნებისაგან! რამდენი უფრო გო-
ნიეროცა, დონიეროცა, ზომიეროცა, მგრძნობელიცა და სხ. მო-
მკვდარა, რატომ სხვებზედ არას ამბობს „დროებაში“ რითი და
იმსახურა იმ ნახევარი გონების პატრონმა სიტყვა ჩვენი ლი-
ტერატურისაგან? არაფრით, გარდა იმისა, რომ იყო ძმა ნიკო-
ლოზ ნიკოლაძისა, რომელსაც შეეძლება შიმშილის წერებებისა...
სხვას მესხი მიხედება.

მს ხომ კი! მგვრელისა არ იყევს!

ახლა გკითხავთ, რა არის ის საშინელი რეკლამა თქვე-
ნი ნახშირის მადნებისა „კრებულის“ ამ უკანასკნელს წომრე-
ბში ზ. წერეთლის სტატიაში „ამ დროების ვითარებაში“? ეს რე-
კლამა იქამდინ მიღის თავის მოახლოურის თაყუანებითა თქვენ-
დამი, რომ იგდებენ მასხარათ იმათ, ვინც სხვა თქვენს გარე-
შე ჰბედაეს ამგვარის მადნების ძებნას. მიღის ამ რეკლამის პა-
ტიოსნება იქნამდის, რომ ემოქრის და აშინებს თქვენი მადნე-
ბის მამსყიდველებს, რომ თუ შეეშაღეთ უფ. ნიკოლაძეს,
სულ დაილუპებით და უპატიოსნება ხომ დიდი იქნებო. რა
არის ეს რეკლამა, შე თქვენა გკითხავთ, პატიოსნება?

მსეც კიდევ არაფერი.

ჩემი გაქვინათ ასე უცებ დიმიტრი ბაქრაძემ მოხდა რომ ბაქრაძეს აქებთ ეხლა, როდესაც იმას უყურავენ რომ მგელიმე უფლებმა ხელში? პატროსანი კაცი სიმართლეს არას წინ არ დაიხევალივებს. თუ არ იტყვის სიმართლეს, დაიღუპება მაინცა და არ აქებს იმას, რაც ამის აზრით არის ცუდი. რისგან მოხდა, რომ ბაქრაძე ამ ერთის წლის წინათ, როდესაც იმას არ ეჭირა არაერთი უფლებმა ხელთა, იყო ყოველად უფარგისი და ახლა არის კარგი?

აი რასა ბრძანებდა „კრებული“ მეშვიდე წიგნში შესახებ ბაქრაძისა, რომ იმას ენაც ძველი აქეს, თითონაც ძველია, აზრებიც ძველი აქეს და ჭკუის ხმაც ტყუილათა აქეს დაფარდნილიო. მართის წლის წინათ ასეთი იყო ბაქრაძე, როდესაც არ ეპყრა ძლა ხელში. მნახათ ახლა როგორია, როდესაც შეიცვალა დეკორაცია. აი რასა ბრძანებს ახლა „კრებული“ თქვენის პირითა.

„ჩვენ დიდი პატივის ცემა გვაქვს უფ. დიმიტრი ბაქრაძისა, იმიტომ რომ ვაფასებთ იმის შრომას ქართული მწერლობის სასარგებლოთ, იმ შრომას, რომელიც თითქმის თხუთმეტის წლის განმავლობაში არ შეწყვეტილა. უფ. დიმიტრი ბაქრაძემ დაბეჭდა ოდესმე „ცისკარში“ იმ დროსთვის ჩინებული და ეხლაც სასარგებლო სტატიებია“.

„მართის სატყეით მის შრომა ჩვენს თვალში პატიოსანი შრომაა.“

ახლა გკითხავთ: რისგან წარმოსდგა ასე უცებ აზრის შეცვლა „კრებულ-დროების“ პატიოსან თაეში? აბა, უფ. სკანდელიო, პატიოსნებაა ესა?!

აი თქვენი პატიოსნება.

პასუხი მეორე პუნქტისა.

რა რიგ პატიოსნებასა მხარობს უფ. სკანდელი ჩემი უპატიოსნების დასამტკიცებლათ.

„მიზეზი უფ. ფურცელაძის უსარგებლო და უწყობილო
 ცოდვილობისა უფ. ფურცელაძის „ცოდვიანობა“ (თითქმის
 სკანდელის თავში ლოლიკა არ არისო! აი როგორი სცოდნია,
 რომ ცოდვილი კაცი სარგებლობას ვერ მოიტანსო! ბეკონი,
 ლინე, ბაირონი და სხ. სულ უცოდველნი არ იყვნენ). ესე
 იგი ის, რომ უფ. ფურცელაძეს შუბლზედ აჩნია ერთი მამაკე-
 დინებელი ცოდვის დადი, რომელიც საფლავამდის არ ასცილ-
 დება და საფლავშიაც გაუწევს შუბლის ძვალს.“

მანა ძლიერი ცოდო უნდა იყვეს მკითხველო, რომ სი-
 კედილის უკანაც შუბლს გამიხერცეს. მადლობაა ღმერთს,
 რომ სიკედილის უკან იქნება ესა, თორემ სიცოცხლეში ვინ
 გაუძღვებდა! არა, სიტყვები კი ბარაქიანი აქვს: ყმაწვილი ლი-
 ტერატურის სასაფლაოზედ დამარბული დანა! ყელის გამოს-
 ჭრა, მამაკედინებელი ცოდო! შუბლის გახერცა! ამგვარის
 სკანდელის ყვინჩილობა მაგონებს მე კინკრაქას ერთს ქარ-
 თულს არაკში. ეს კინკრაქა ისეთი მზღალი და მშაშარა იყო,
 რომ ფეხის ალაგისათვის ღამე მარტო გარეთ ვერ გადიოდა
 თუ ცოლს არ გაიყოლებდა გულის გააამაგრებლათ. მრთს
 მთვარიანს ღამეს გააღვიძა გაქირუებულმა კინკრაქამ ცოლი
 და გაეიდა გარეთა. ცოლი აღგა თავსა და კინკრაქა დამშვი-
 დებული იმითი, რომ მარტო არ იყო, მოაყვა ფაფხურსა:
 „ეჭვი! რა საქარენე ღამეა და! ეხლა შეისხი ღაზთიანათ
 იარალი, ჩაუჯექ ერთ ყრუ უდაბურ ადგილას ერთს დიდ ქა-
 რაენს, აპყარე იარალი, დამადრე მეაქლეძებს თხებივით ყე-
 ლები, წაიღე საქარელი და გადი ბალდადსა!“ ცოლს გულმა
 არ მოუთმინა და ჩაპკრა თავში.—პი მენიკი ჩამოგაცვი მაგ
 თავზედაო, უთხრა ცოლმა!—მორჩი რასაც ჩადიხარ, ექ არა-
 ვინ გამოიაროს მართალი არ ეგონოს. შიშით მარტო გა-
 რეთ ვერ გამოსულხარ და ქარაენის გაწყვეტას აპირებო.

სწორეთ ეს ჩენი კუდაბზიკაც ისეა. იმდენს ჩემს ნაწერე-
 ბში შეცდომის კვალიც ვერ უპოენია შემდეგ იმდენის ცდისა

და ოფლის ღერისა და აქ გამოხსულა და ხან ეყვლის გამოქრას გაიძახოს, ხან შუბლის გაწეასა.

მაინც ენახათ რა ცოდოა ეს ცოდო ისეთი, რომ შუბლს გამოიწეამს. ზაეშინჯოთ ეს ცოდო უღრის ემიგრანტების კასის გაცარცვას, თუ არა. მოეიყვან ისევე კულაბზიკას სიტყვებსევე. თორემ ჩვენისთანა კაცა სხვის სიტყვებითაც ვერ მოახერხებს მაგგვარს ცილის სიტყვებსა და სიცრუეებსა.

1863 წელს ილია ჭავჭავაძემ დაიწყო „საქართველოს მოამბის“ გამოცემა. მის არ ახსოვს ეს წელიწადი, როცა ერთი მზოით ჩვენი ცხოვრება თავის უწინდელს კალაპოტს ცვლიდა და ახალში შესვლას აპირებდა (კალაპოტში შესვლა თქვენს მეტს არივის შეუძლიან, უფ. სკანდელი). ან უფრო სწორე რომ ვთქვათ, არ აპირებდა, მაგრამ მაინც უნდა შესულიყო, და როცა მეორეს მზრივ ასტყდა სასტიკი ბრძოლა ახალგაზდობისა—ესე იგი ახალის ცხოვრებისა და ძველის კაცების—ესე იგი ძველს წესს და სჯულს შუა. როცა ატეხილია ბრძოლა, როცა სდულს ცხოვრება, ყველა პატიოსანი კაცის ვალია ან ერთს რაზმში ან მეორეში ჩადგეს, როგორც ურჩევს გული, აზრი და მიმართულება. ბრძოლა, ესთქვით ასტყდა სასტიკი. რაც კი რამე იყო ჩვენში ახალგაზდა, მხნე, ახალი წესისის და ცხოვრების მოყვარე, ყველამ იცნა ის პატიოსანი მამეალის დროში, რომელიც მხნედ ეკავა ილია ჭავჭავაძეს. ძველმა წესმა, ძველმა კაცობამ თავი შეაფარა „ცისკარში“, და ამნაირათ, ამ ბრძოლაში, რომელიც გაიმართა „საქართველოს მოამბეს“ და „ცისკარს“ შუა, სწინდა ის ნანდელილი და ძლიერი ბრძოლა, რომელიც ამ დროს სდულდა ძველს და ახალს შუა ჩვენს ცხოვრებაში.*

* რა ჰქნა ამ დროს უფ. ფურცელაძემ? კითხულობს უფ. სკანდელი და ამბობს თვითონვე, რომ ამ დროს ფურცელაძე, მოამბის მტრობითა და სიძულვილით მიადგა კარს ცის-

კარსა და გახდა ფარი და ხმალი ძველის თაობისა და ძველისა აზრებისაო.

ზანეი ილოთ ამ შენთხვევაშიაც პატროსნება სკანდელისა და „კრებულ-დრობისა“, რომლებს მაგიერათაც ეს ლაპარაკობს.

„ცისკარში“ მე შევედი თანამშრომელათ 1863 წელს კი არა, როგორც ბრძანებს სკანდელი, არამედ მაშინ, როდესაც თვით ჭვეჭვადე სწერდა „ცისკარში“. მაშასადამე მე ვიყავე „ცისკარის“ თანამშრომელი „საქართველოს მოამბის გამოცემამდინ, და, ვისაც მსურს, შეუძლიან იხილოს 1861 და 1862 წლის „ცისკარის“ ნომრები. მაშასადამე მე გავმზადრეარ „ცისკარის“ თანამშრომელი არა „მოამბის“ სიძულელით, არამედ სხვა რამე სურვილით, რათგან მაშინ „მოამბის“ ხსენებაც არსად იყო.

ამგვარ სიცრუეეს რას ეძახიან თქვენში უფ. სკანდელი, პატროსნებას? ჩვენში კი ცუდი სახელი ჰქვიან ძალიან.

შველა ძველი აზრისა და ძველი კაცობა შეეფარა „ცისკარს“ „მოამბისა“ და ახალი აზრების საბრძოლველათაო.

იციო მკითხველო, ვინ იყენენ „ცისკარის“ თანამშრომელნი 1863 წლის დასაწყისიდან იმავე წლის თიბათისა თუ მანამდინ, ესე იგი ვიდრემდის მე თავს დაეანებებდი „ცისკარსა“? იგივე თანამშრომელნი „მოამბისა“ და დღევანდელი თანამშრომელნი „კრებულისა“ და „დროებისა“. პი ისინი: ღმიტრი შიფიანი, რომელიც სწერდა „ცისკარშიაც“ და „მოამბეშიაც“, თავადი ბრიგადო მრბელიანი, რომელიც ვგრეთვე სწერდა „მოამბეშიაც“, რაფიელ მრისთავი, რომელიც დღესაც არის თანამშრომელი „კრებულისა“ და „დროებისა“; აკაკი წერეთელი, რომელიც ამდენი კულზედ ჰიდებით, რომ არსად გაგვექცესო „დროებამაც“ და „კრებულმაც“ ლამის კუდი მოსწყვიტონ და რომელმანც თავისის ნიჭიერის ფელეტონებით

ასე გააერთიანა „დროება“: დიმიტრი ბაქრაძემ, რომელსაც დღეს „კრებული“ ეძახის სინიღისიერს და პატიოსანს მშრომელს; პეტრე ჩარეკოვი, რომელიც ასე იღვწის დღეს „დროებაში“. სჩეა ამათ გარდა შეხედებით სამს ოთხს გვარს: დიდებულიძე, რომელმანც სთარგმნა მხოლოდ „საბრალონი“ ჰუგოსი, მასილ მაჩაბელს, რომელმანც სთარგმნა ჩონჩეცკის ფიზიოლოგიური ლექციები, ყ. რომელმანც აცნობა ქართველ საზოგადოებას გამოჩენილი პოლშელი პუსტოკოიტოვის ქალის საქმენი; პრდაზიანს, რომელმან სთარგმნა ეკონომიური სტატია „უოველივე მოიპოვება შრომით“ და დასწერა „მორჩილი“ და სხ. მაშ ვინ იყვნენ ეს ახალი აზრებისა და ახალი ცხოვრების მდევნელი ძველი კაცები, რომელთაც იმდროს შეაფარეს „ცისკარს“ თავი და აუტეხეს ახალს კაცებს და აზრებს ბრძოლა? თუ კი პატიოსანი კაცია და გვიჩვენებს ვისმე ამგვარს უფსკანდელი.

ამას თქვენში პატიოსნებას ეძახიან სკანდელი?

პასუხი მესამე პუნქტისა.

ცისკარი ჰქადაგებდა ძველს აზრებსა სდევნიდა ახალსა, და ფარი და ხმალი ამისი იყო ფურცელაძეო.

მნათობი.

რა იყო მაშინდელი ახალი და ძველი?—ბატონყმობის გადაეარდნაზედ ლაპარაკი; ლაპარაკი ახალს სასამართლოებზედ, ბაასი იმაზედ, რომ შეუძლიანთ თუ არა ქართველებს სწავლა, რომ სახალხო სასწავლებლები დაუკეთდეთო. მაეშინჯოთ რას ამბობდა ყველა ამაზედ „ცისკარი“.

მის არ ახსოვს ის აზრი, რომ ერთი პედაგოგი ჰქადაგებდა, რომ ქართველებს ფრენგლოლიურათ ისე აქეთ მოყვანილი თაეიო, რომ სწავლას ვერ მიიღებენ და ამოიქნება ამა-

თვის სასწავლებელიო. მინ იყო პირველი, რომ შეშარტა ამ პედაგოგს ხელიო — „ცისკარი“, ანუ უკეთა ესთქეთ — მე, უფ. ანტონ შურცელაძე.

მის არ ახსოვს უფ. ლოდავეისა და ბაბილოვის სტატიები „ძაეკაში“, რომ ახალი სასამართლოები ენებას მოუტანენ ჩენს მხარესაო. მინ იყო, რომ პირველი წინაღუდგა ამგვარს უგვანება? — „ცისკარი“, ანუ უკეთა ესთქეთ — მე, უფ. ანტონ ფურძელაძე.

მის არ ახსოვს მაშინდელი ჭირვეულება ბატონებისა ყმების განთავისუფლებაზედ. მინ დაიწყო პირველი ლაპარაკი ყმების უსამართლო მდგომარეებაზედ და ყმების განთავისუფლების საჭიროებაზედ? — „ცისკარმა“, ანუ უკეთა ესთქეთ — მე, ანტონ შურცელაძემ. (იხილე „ცისკარი“ დეკემბერი 1862 წ.).

რომ არ ეგონოს ჩემი სიტყვები მკითხველს მოგონილ სიტყვებათა, რომ არას ოდეს არა ეყოფილვარ მოსარჩლე ძველის აზრებისა და მდევნელი ახლისა, მოვიყვან მაშინდელი ჩემი წაწერებიდან რამდენსამე ნიმუშს, იმ დროს წაწერებიდან, როდესაც გამოდიოდა „მოამბე“. უკეთესის გაცნობისთვის შეუძლიანთ ჩემი სტატიები წაიკითხოს მაშინდელს „ცისკარის“ ნომრებში.

„ამ მდგომარეობაში რომ იყო „ცისკარი“ და დაეარდნილი ხალხი გამარჯვებული დაჰკიჟნებდა ახალ სწავლასა და ახალი აზრების პატრონებს, მაშინ უცებ გამოგდა ასპარეზზედ დ. შონქაძე თავის „სურამის ციხით“... ამ თხზულებამ დასკა საშინელი ელდა და მოსწყვიტა წილები დაეარდნილს ხალხსა და ძველი აზრების პატრონებს.“

„მაგრამ ბატონები ვერ დარწმუნდნენ, რომ ბუნებას არაა ვითარი გარჩევა არ დაედო გლეხებსა და იმათში და კაცო-

ბრიფი გრძნობა და სიმართლე თხოულობდა თანასწორებს, ბევრი ამისთანა კიდევ იყო საჭირო ჩვენს ლიტერატურაში, რომ კარგა გარკვევით დაენახათ ბატონებს თავისი შეცდომა.“
(„ცისკარი“ იანვარი 1863 წ.)

აი ნიმუშები იმისი, რა გვარი წინააღმდეგი ვიყავ მე ძველი აზრებისა და ძველი სწავლისა.

ამას პატიოსნებას ეძახიან თქვენში უფ. სკანდელი? რა საკვირველია, სხვა თქვენ საქმეებთან, ეს პატიოსნებაა.

ახლა მოისმინეთ „საქართველოს მოამბეს“ ახალს აზრებს ეწინააღმდეგებდი შე თუ სხვა რასმე, რომელიც, პირიქით, იყო წინააღმდეგი ახალის აზრებისა.

აი რას ეამბობდი 1863 წ. მარტის „ცისკრის“ წიგნში.

„ამაზედ იჭვი არ არის, რომ ეს ჟურნალი („მოამბე“) არის გამოცემული კეთილის განზრახვით, ჩვენ მაინც იჭვი არა გვაქვს ამაზედ, მაგრამ ის კი არ ეიცით: მიჰყევბათ ამ სურვილი თან ამის მოთავეებს ენერგიაცა თუ არა. ჯერ ეს უმთავრესი საჭიროება ოთხს გამოცხადებულს რედაქტორში ერთის მეტმა არაეინ გამოიჩინა.“

მამბობ აქვე.

ჩენი აზრი ეს არის, რომ ჟურნალისტი, როგორათაც მოვალე ხელის მომწერლებისა და როგორათაც მზრუნველი საზოგადოების წარმატებისა, უნდა ერიდოს ყოველ რიგს უაზრო და უსაგნო წერილების ბეჭდვას... მკითხველი ნაკიანი კაცის ნიჭიანათ და აზრიანად დაწერილს წაიკითხავს სიამოვნებით და გამოიყენებს კიდევცა. მაგრამ ამისი უაზროთ რამ ნაბლაჯნი, რომელიც, ეინ იცის, ოცნების გასართობლათ, ან ისე უსაქმურობისაგამო უწერია, ესენი რაში ეპიტნავებამკითხველსა!

„ჩვენ გადავშალეთ თუ არა „მოამბის“ პირველ ნომერში თაქვე დაგვიხედა ჩვენი გამოჩენილი პოეტის თ. ნიკ. ბარათაშვილის ლექსი „მთ.წმინდაზედ შემოღამება“, რომელსაც ვერეთევ მიეწერება ზემოთ ხსენებული ჩვენი სიტყვები“.

მს არის ახალის აზრისა და სწაელის წინააღმდეგი!

აი, სხვათა შორის რას ვამბობდი მე თ. ბ. მრისთეის „შეშლილზედ“ რომელიც იყო „მოამბეში“ დაბეჭდილი.

„იღვია ძალიან კარგი აულია—მშობლების მტარელობა შეილებზედ. მაგრამ აქ იმისთანა ფილოსოფიასი ხუდოჯნიკი მწერალი უნდა, რომ ყოველივე მოძრაობა კაცის გულისა და მოქმედება ცხოვრებისა დაგანახოთ, როგორც თქვენი ხუთი თითი და ისე ფილოსოფიურათ მეცნიერებაზედ დამყარებით გააკელიოს ეს საგანი, რომ არაერთარი საიჭო არა იყვეს რამის სიმართლეში. თ. მრისთაეი, როგორც სჩანს ამის შემოლოლიდამ, ამას ყველას მოკლებულია...“

„ჩვენ მშობლებს თავისი შეილები ნიეთათ მიჩინათ, მეტადრე საცოდაეი ქალები დედებს... ამას კი აღარა მფიქრობენ, რომ უბედური ქალი ამ ჩვენი კანონებით თავის დღეში ბორკილებ შეყრილია ქმრის ხელში, და ისიც თუ თავის გულისა არ შეჭხედა, ვინ იცის რამდენ სიკვდილის სანატრელ სატანჯველს გამოივლის! თავათ, უამისოთაც, ყოველითურთ შეწროვებული ჩვენი ქალი ამ შემთხვევაშიც უნდა უთქმელათ დედ-მამის სურვილით, წინააღმდეგ თავისის გულისთქვისა, შევას ქმრის სამუდამო მტარელების უღელშია...“

„ყოველივე ესე, როგორც ზემოთაც ვსთქვი, უნდა ავტორმა ისე გამოსახოს, რომ ზიზლით დაანახოს იმგვართ პირთ თავისი შეცდომილება. მაგრამ მრისთაეი ამ შემთხვევაში ისე

სუსტი, რომ, თითქო, ეს იმათ ბოროტებას კი არა, სწორედ, ისე ხუმრობსო. თქვენ რომ შეშლილსა კითხულობთ, იმის უმთავრეს საგანს კი არ გაზღვეთ — უგდებთ ყურს ქალების ბაასს და წრიპინ მასხარაობას.*

შს არის წინააღმდეგი ახალის აზრებისა და სწავლისა?!

1663 წ. „ციცკრის“ აპრილის წიგნში ვაშბობ მე „შოამბეზედ“ სადაც ელაპარაკობ ილია შავჭავჭავაძის ზოგიერთა უსაგნო და ახირებულ აზრებიანს ლექსებზედ: მაგალითათ როგორც იმისი „ციური ხმები“, „პოეტი“, „მძინარე ქალი“, სადაც ერთში ამბობს, რომ ესმის ციური ხმები, მეორეში, რომ ცილამ არის გამოგზაენილი, მესამეში ალტაცებით სწერს ქალის ტკბილს ძილსა, რომელსაც „წრფელი“ აქვს ძილი, ვით ხილვა ცისა, ზედ აღგას ჩრდილი ანგელოზთ ფრთისა“ და სხვა, რომელიც ეკადრებოდა მხოლოდ ფარადუსის, ფეტსა, პერესელიძეს, ბერივესა და არა შავჭავჭავაძეს, რომლისა წინაშე ახალი თარბა ასე იღრიკებოდა და რომლისაც ყოველი სიტყვა ღმერთათ მიაჩნდათ.

ჩვენ, უფ. შავჭავჭავაძე და თ. შრისთაეო ცრუ ოცნებები კი არ გვინდა პოეზიაშია, — რით ვერ გაიგეთ, რომ შავჭავჭავაძის ოცნებებისა, ოხისა და უხის ამოთ ლაყაფის და ქადაგებების დროები წაეიდნენ, — ჩვენ გვინდა პოეზიაშიაც და ისეც უხედაუთეთ საქმეს, ჭეშმარიტებას, ჩვენი გულის პასუხს, ჩვენი თავის ცნობას, ჩვენს გარშემოს, ჩვენს თვისებას და კუთვნილებას.*

შს არის წინააღმდეგი ახალის აზრებისა?

შემდეგ იხილეთ „შოამბის“ № 2 გვერდი 1-ვე. რასა ვქადაგობდა ექ. შოამბე? „ციცკარი“, დაუარდნილი „ციცკარი“

და ანტონ შურცელაძე, რომელნიც თქვენის სიტყვიერებას ადისავენი ახალი აზრების სიძულვილით, ურღვევდა ამ მართლაც და სალი გონების წინააღმდეგ აზრებს ახალი დაწინაურებული მოაზრების საბუთებითა და სწიელითა. მე ამ აზრების დარღვევას შევსწირე მაშინ რამდენიმე გვერდი, და ამავე დროს ვეწინააღმდეგებოდი ახალს აზრს! რათგანაც მაშინაც კირდა იმათი დაბეჭდვა, ვისაცა ჰსურს შეუძლიან წააკითხოს „ცისკრის“ 1863 წ. მაისის №. რაც შეეხება იმას, რომ მე თვითონ „მოამბის“ მტრობაც არ მედო გუნებაში, აი რა რიგს აღტაცებაში მოგვეყენდი ყველა იმას, რასაც ახალის სწავლისა და ახალის აზრების შესახებ დაბეჭდიდნენ ამ ორგანში.

„შემდგომ გლახის ნაამბობისა, — ეამბობ მე მარტის წიგნში, არის „მოამბეში“ დიან ლირსეული და ჩინებული სტატია: „მამა პლექსანდრე გაეაცვი“. სწორეთ კარგათ აურჩევია ეს მთარგმნელსა. ამ გამოჩენილი მქადაგებელის სიტყვები, ამისი ჭეშმარიტი სიმართლისა და ქვეყნის სიმართლისათვის თაედადება არის სწორეთ ყოველი პატროსანი კაცისათვის პატივსაცემი და მისაღები. მეერს უშევრს და უგეანს პირს, როგორც იტალიაში, ეგრეთვე სხვაგანაც, დასთხრიდა თვალებს თაეის სიმართლით ეს ქადაგებები; და ჟურნალის მღვალეობაც ეგ არის, რომ სიმართლედ ჩაწუროს ცდომილს ხალხს თვალებში... დეე ეს ჭეშმარიტება იყვეს საწყენი თანამედროვე საზოგადოების დაბნული გონებისთვის; დაე იჯავროს და ილაღანოს სიმართლით გულდამწვარმა სიმართლის მთქმელი ზედ და დეე მიიჩნიოს ეს ენებათ, თუნდა დეე კიდევ აენოს რომელსამე თანამედროვე საზოგადოებას; მაგრამ ეს მანც დამტკიცებით გვეცოდინება, რომ ახალი თაობა, შთამამაელობა

გაიზღებიან ამ სიმართლის ნიადაგზედ და ერთხელვე გაზაღდებულს სიმართლეს გაივლიან შეუძრწუნებლივ.“

მს არის მტრობა „მოამბის“ ახალის აზრებისა და სწაელისა?!

მამბობ კიდევ ამავე სტატიაში სხვათაშორის.

„უფ. მ. თ. „შინაური მიმოხილვა“ კვშმარიტათ უცხო მოვლინებაა ჩვენს ლიტერატურაში. შაბედვით ვიტყვი, რომ ჩვენს ჟურნალისტიკაში ასე ანალიზიანი, ასე წმინდათ საქმის გამშინჯაეი ჩენი საზოგადო ნაკლულევენებისა და იმის მიზუნის დამნახეელი ჯერობით არა გამოსულარა.“

აი, თუ კარკი რამ გამოედოდა „მოამბეში“ ნანდეილის ახალის აზრისა და სწაელისა და ამასთან ნიჭიანათ დაწერილი, რა რიგათ იზიდავდა ჩემს გულს, სადა სჩანს აქ ახალი აზრების მტრობა და წინააღმდეგობა?

მს არის თქვენი პატიოსნება უფ. სკანდელო?

რომ მე ჯერ იმ ოთხს ხუთს თეეშიაც, როდესაც თითქმის მთელი „ციკარის“ რედაქციას ემართაედი, იმ დროსაც არ ეიყავ არც „ციკარზედ“ და არც „მოამბეზედ“ ბრმათ და სიმართლით ეალიარებდი, რაზედაც კი შემხედებოდა სჯა, აი ამისი ნიმუშები.

„საბრალონიზედ“, რომელიც არის ჩიქოანისაგან ნათარგმნი („მოამბეში“ დაბაკდილი) ჩვენ ვერას ვიტყვი, გარდა ამისა, რომ არის კარგათ ნათარგმნი, რაც შეეფერება ჯერეთ ჩენი ლიტერატურის თარგმანის გეეარჯიშებას. შართლაცა, რომ საქებურია ეს თარგმანი. თუ მცა „ციკარშიაც“ იყო ეს რომანი, მაგრა, ჯერ ერთი ეს რომ იყო ძალიან ურიგოთ თარგმნილი, შეეარეც ესა: ჩიქოეანის თარგმანი უფრო შეესილია დაენაც ხომ

შეუღარებლივ სჯობია დიდებულის (სისკრის მთარგმნელის) ენასა.

ამას რას ეძახიან უფ: სკანდლო.

მაშასადამე, მე მქონია წინააღმდეგობა „მოამბესთან“ არა ახალის მიმართულებისაგამო და ახალის სწავლისა და აზრებისა, არამედ იმისგამო, რომ ისინი ვერ ასრულებდნენ ამათ ღირსეულათა. და რომ მოგისპოთ გზა, რომ ესეც არ ჩაგდოთ მამაკედინებელ ცოდვით, მაშინ გიჩვენებთ თქვენ თქვენს თავზედვე მაგალითს და გკითხაეთ: ეინ არიან ჩვენი მთარგმნელი ქალები? განა რომ ყმაწვილები და ახალის აზრისანი! იმათაც ვგრეთვე ამართეს დროშა პატიოსნებისა, რატო არ ანებეთ „კრებულს“ თავი და არ შეეფარეთ იმ დროშას? რათ აძლევთ იმდენს შენიშენას იმავე სტატიაში, რომელშიაც მე ამგვარსავე გცევეას ბრალათა მდებთ? რათ უწუნებთ „როსსელის დღიურებს“, ჰუგოს „პარიჟელ ბიქს“? ნუთუ ესენი „ოთხს შეხვედრანდ“ „თანამოგზაურზედ“ „უბედური ჭკუისაგან ის“ ნაფლეთზედ და სხვებზედ ნაკლები, რომელსაც სთარგმნიდნენ „მოამბეში“? რისგან მოხდა, რომ თუ თქვენ ჩადიხართ კარგია, თუ სხვა ჩადის იმავე საქმეს—მამაკედინებელი ცოდვით... ეს არაფერი. ბახსოვთ თქვენი სტატია „კრებულში“ „ჩვენი ახალგაზღობა“. ის ვიზედ იყო დაწერილი თუ არ ახალგაზღობის წინააღმდეგ? ამ სტატიის დაწერიი როგორღა ჰბედაეთ სხვაზედ რისამე ბრალის დადებას?

შს არის თქვენი პატიოსნება?

პასუხი მეოთხე პუნქტისა.

ამბობთ, უფ. სკანდლო, რომ ეითომ მე ეამტკიცებლი, რომ „საქართველოს მოამბეს“ არც ერთი წუთი მამულის სიყვარული არა აქვს და ნანდვილი მამულის სიყვარული, ნან-

დელილი პატროსანი შრომა, ნანდელილი ლიბერალიზმის უნდელილი
 ძერესელიძეს.

მუ სადმე გვეულებათ კიდევ თქვენს თავში პატროსნება
 და არა ხართ მთლათ ნამუსზედ ხელ აღებული, მიჩვენეთ ეს
 აღგილები; სადაც მე ვამტკიცებლი ამეებს.

მქვენ, ვიცი ჩაიცინებთ გუნებაში და იტყვიით: რამდენი
 მაგისთანაები ვადაშხედია, და პასუხი არ მიგია და ამაში უნ-
 და უგო პასუხია! შაი, რა ცუდათ უცენიეარ ფურცელაძესაო.
 ეტყობა იმას ნიკოლკა—პუბლიცისტი და ზოგიერთა რუსული
 გაზეთები არ წაუკითხავს და არც თვით აქაური უნარები გა-
 უგია, თორემ მე სინილისს არ შემეკითხებოდაო.

მაშ რაკი აგრეა, მოვიყვან კიდევ ნიმუშებს სკანდელიის
 სიკრუის დასამტკიცებლათ. აი სხვათაშორის რას ვამბობლი
 მე „ცისკარზედ“.

„დაარსებიდამ „ცისკრისა“ ამ ღრომდინ ეს ჟურნალი არ
 შექმნებია არც ერთს იმისთანა საგანს, რომელსაც შოითხოვედა
 ღროგების საჭიროება, ან რომელიც აღმოჩენილა თვითონ ხალ-
 ხის მდგომარეობაში. ბურანი აპატიისა ეხვია ამ ჟურნალს შე-
 სახებ ზემოხსენებულის საგნებისა და ჩუმათ, თითქო ამბობდა:
 „ეგ რა ჩემი ხელობააო“, იყო გაბრუებული და ჩვენი ხალხი კი
 შესცქეროდა და ამბობდა: ჟურნალი გვაქვსო“.

აი ახლა იმისი ნიმუში რასაც ვამბობლი მე მოლაყებზედ,
 თვით იმ მოლაყებზედ, რომელიც იყო ივანე ძერესელიძე და
 რომელსაც ისე აქებდა თავის წიგნებში ილია შავჭავჭავიძე:

„შაეიდა ღრო და როგორც სხვანი შრავალნი, რომელ-
 ნიც ჰქადაგებდნენ სიახლეს და კი ვერ შენიშნეს, რომ ღროს
 იმისი ნაქადაგევი კიდევ შემოეტანა ცხოვრებაში და კიდევ

დაძველდა, და ისინი კი გაიძახოდნენ ეს გენდარდო, როგორ
 დროს უკან ჩვენი მოლაყბეცა და ახალს ხალხს უქადაგებს
 ისევე იმასა, რაც იმის დროს ახალი იყო და ახლა დაძველე-
 ბულია.“

მსეც თქვენი პატიოსნება?

პასუხი მებუთე პუნქტისა.

შემდეგ ბრძანებთ, რომ აღრევე სხვას გავიძახოდი უფ.
 შავჭავჭავაძის ლექსებზედ და ახლა სხვას, რასაც, ვითომც ამტ-
 კიცებდეს ჩემი კორარესპონდენცია გოარის უეზდიდამ. თუმცა
 ეს კულაბზიკების თვალის მეთში მამაკედინებელ ცოდოთ არა-
 ვის ჩაეთვლება, მაგრამ რომ აქაც დაეამტკიცო თქვენი სიცრუე,
 აელსნი საქმესა.

მე ჩემს კორარესპონდენციაში ვაქებ „ელეგიას“ და „ნა-
 ნას“ როგორც აზრიან ლექსებს, რომლებიცაც მღერას ურჩევ
 ჩვენს ქალებს. მე ამ ლექსებს ვაქებდი, როგორც აზრიანებს.
 აზრებს, გარდა ზოგიერთა ლექსებისა, სადაც ქალების ტრფი-
 ალება და შუა საუკუნების პოეტების აზრები შესახებ პოე-
 ტების ზეციდამ ჩამოგზავნისა და ამგვარები, მე არ უწუნებ-
 დი. მე მხოლოდ არ ამყავდა შავჭავჭავაძის პოეტური ნიჭი ცაში,
 როგორც სხვებსა. რაც შეეხება მაშინდელს ჩემს აზრს აი რას
 ვამბობდი მაშინაც ამის ლექსებზედ. „ჩვენ ამის მთქმელნი
 შინც არა ვართ, რომ შავჭავჭავაძის ლექსები არა სჯობდნენ
 ბერის სხვებისას. („ცისკ.“ 1863 წ. აპრილი) ამასთან მე ვამ-
 ბობდი, რომ პოეტური ნიჭი დიდი არა აქვს მეთქი, და იმის
 ლექსები არიან ქმნილებანი კკუისა და ხელოვნებისა, ანუ უკე-
 თა ესთქვათ დიდის მეცადინეობისა. რა არის აქ წინააღმდეგი,

მრეწველობა

რომ ეაქე, „ელეგია“, და „ნანა“ რომელნიც მაშინ ერთ-ერთი დასრულებული არა ყოფილა დაბეჭდილი და მეორე იყო დაბეჭდილი, „ცისკარში“, მაშასადამე რომლებზედაც მე არც კი მქონია მაშინ სრულიად ლაპარაკი? რაც შეეხება იმას, ვითომც თქვენ განგებ წაგეშალოთ მთელი ჩემი გვარი ჩემს კორრესპოდენტიაში ჩემდა შესარცხენათ და გაგეშვათ ჩემი გვარისა და სახელის მართო სათაური ასოები იმათ დაბეჭდვის დროს, არ ვიცი გონიერებას ამტკიცებს ეს თქვენსას, თუ სრულს გონების დაბნევას. აბა ერთი მითხარით, გონების პატრონი კაცი იზავს იმასა, რომ ქურდი ხელში ჰყვანდეს, და რომ უფრო არ დაიშალოსო თითონ ქურდი გაუშვას, და მართო იმისი ქუდი ან ხელცახოცი დაიჭიროს. თორემ, მგონი, უფ. სკანდელიო, ვგსაკვეთური საქმეც თქვენი ხელისა არ უნდა იყვეს, მე როგორც მახსოვს სრულს გვარს არასოდეს არ ვაწერდი ჩემს კორრესპოდენტებზედ და არა მგონია რომ ან აქ მამეწეროს ამისთანა უბრალო საქმეს რომ ასე საკვეთურათ ხდით, სხვა დიდი საქმე რომ გექნათ, მაშინ რას იქმოდით? აი სადამდინ მიდის თქვენი მეცადინეობა, რომ რაშიმე მომასწროთ და თითო უბრალო საქმეს აძლეეთ ისეთს მნიშვნელობას, რომ თითქო ქვეყანა გეხსნათ წარღვნისაგანაო, და ამ უბრალო საქმეშიაც ღვებით მხოლოდ ცრუ უძლოური ბატისტინა—კუდაბზიკა.

რა ჰქვია ან ამეებს თქვენში?

რაც შეეხება უფ. შავკავიძეზედ ჩემს ლაპარაკს, (იმის ლექსებს ნწერის ნიჭიერებაზედ იქნება ეხლა ისე სასტიკათაღარ ვილაპარაკო) ვამბობდი და ვიტყვი კიდევაც, რომ აზრებისა, იდეებისა, ტემებისა სიუხვე და სიმდიდრე აქვს; მაგრამ ამის

ქმნილებათა აკლიათ შეესება აზრებისა, აკლიათ სისრულე აზრებისა. (მა კიდევ იმას არ ამტკიცებს, რომ ამისი აზრები სხვებისაზედ სრულნი და შემუშავებულნი არ იყვნენ. ძოდევ იმიტომ არის შევკვამდე ჩენი სასტიკი ყურადღების მისაგცევი.) ამასთან შევკვამდეს აქვს ერთი ნაკლებულება, რომელიც აქამდინაც არ ამოიკვეთა, ეგ ისა, რომ სწერს ცხოვრებას, და არ ამოქმედებს ცხოვრებას; ანუ უყვითა ესთქვით, აწერს ცხოვრებას იმას, რაც თვით ცხოვრების მომდინარეობილამ, რაც ცხოვრების მიზეზებილამ, რაც გარშემო მოვლინებილამ ხშირად არ წარმოსდგებიან; უყვარს შევკვამდეს უტრიროვკა; აიღეთ თუნდა ბუზი რეკია აფიცერი, „მ გ ზ ა ვ რ ი ს წ ე რ ი ლ ე ბ შ ი“. არა აქვს ფსიხოლოგიური ცნობა კაცის გულისა და დაკვირება ლოლიკურის მომდინარეობის კაცის მოქმედებისა. მე ამაზედ ვრცლათ ვაპირებდი ლაპარაკს თავის დროზედ, რომ ჩენი ჟურნალი გაერცვლებულიყო, თუმცა ვიცოდი, რომ ამით შევიძენდი ახალს მოქიშპეს, რათგან შევკვამდეს თქვენზედ ნაკლებ არ უყვარს ისინი, ეინც უჩვენებს ნაკლებულებას, და თქვენზედ ნაკლებ არა ჰზოგავს იმათ გასასერელს იარაღსა. მე ვრაცხდი ამას უფრო იმიტომ საჭიროთ, რომ მაგის ამგვარ ლიტერატურულს წარმოებას აქვს მოქმედება ჩენს მწერლებზედ. ამგვარმა მაგის ნაწერების მოქმედებამ დაჰბადა ჩენს მწერლობაში უფ. ზ. წერეთლის „ჯიბრი“ და „ჩენი ცხოვრების ყვაეილები“ და მის შესგავსები, რომელშიაც ისახებიან სრულიად ეს აწერილი შევკვამდის ნაკლებულებები. პეტორიტეტი შევკვამდისა ისე მოქმედებს ჩენს მწერლობაზედ, რომ ყველა იმისი ბრმა მბაძენი სრულიად აღარა ჰფიქრობენ ღრმათ საქმეში ჩახედვას და საქმის გაცნობას: ისინი ბავშურის

საქართველოს
საბჭოთაო
საზოგადოებრივი
საბუნებისმეტყველო
საზოგადოებრივი
საბუნებისმეტყველო

თავმოწონებით ცდილობენ მხოლოდ თავის ბუნებრივ მოხვედრის თავის მომკმედ პირებზედ ზედ მოხვევენას და აღარ დაგოდებენ ან ეს აზრები, ან ეს მომკმედი პირები არიან ნანდილნი და ან გამოსადგენი მაინცა, ამგვარმა ჭაფუკაძის მოქმედებამვე დაჰბადა ის ცრუ პოეზიური სურათები, რომელსაც ებოვებთ ეგრეთვე მ. წერეთლის „ყვავილში“, სადაც „გორავს დიდი ცეცხლის ბურთი (მზე) და სტყორცის დილის ცეცხლს ოქროს სხივებსა.“ სადაც ყმაწვილების თამაშობისაგან გამხიარულებული მზე „ცაზედ დაეღუპს აკეთებდა“, სადაც „ფუტკრის რაზმები უგალობდნენ შრომის ლექსებს ყვავილებსა და არცხენიდნენ ლოთებს, რომ ჩვენ ეშრომობთ და თქვენ კი არაო“, სადაც ყვავილები სტირიან საკრავების ხმაზედ ყმაწვილების მოშორებასა და სხვა და სხვა. ამასთან თქვენგან პირველისგან არ ისმის ისა, ვითომც ახალი მიმართულება და აზრები იყვეს დაწყობილი და შემოღებული ჩვენში ილია ჭაფუკაძისაგან. მე მხოლოდ ამას ვიტყვი, რომ მაგან გააცხოვლა ეს აზრები და მიმართულება სხვა თავის ტოლებითურთ, რომლებშიაც ერთი პირველი ადგილთაგანი მაგას ეჭირა. მაგრამ რომ მაგისი დაწყობილი იყვეს ეს საქმეები, მაგას მხოლოდ თქვენისთანა კაცები იტყვიან, რომელთაც არ იციან ჩენი ლიტერატურა და ლაპარაკობენ, რაც პირზედ მოადგებათ. ეს აზრები ყველაზედ აღრე იწყობა მრიგოლ მორბელიანისა და ნიკოლოზ ბარათაშვილიდგან, მეტადრე ამ უკანასკნელიდგან, რომელიც თავის „ქართლის ბედში“ სტირის თავის სამშობლოს ცუდს ბედს, ჰლაპარაკობს და ქადაგებს იმგვართა აზრთა, რომელიც მაშინ თვით რუსის მწერლობაშიაც არ ისმოდა. ვის არ ახსოვს მსაჯულის ლაპარაკი ირაკლისთან, სადაც

ის ჰკიცხავს ირაკლის იმის განზრახვისთვის, და ის ამბობს: „სახელმწიფოსა ერთობა სჯულის არა რას არგებს, ოდეს მის შორის თვისება ერთა სხვა და სხვაობდეს.“ შემდეგ ამბობს ამ გულის საკლავ სიტყვებსა, რომელიც ხშირათ განჰგმირავს ქართველის გულს: „მაშინ მეფეო, რადენთ კაცთ მართალთ მოუკლან გულნი ტანჯვით იღუმალთ! მაშინ ირაკლის სახსენებელი, ვინღ ახსენოს ან საქმელი.“ ან კიდევ ეს სიტყვები: „განზრახვა შენი მეფეე მაკვირებს! ირაკლიმ იცის რომე ქართველებს არად მიაჩნისთ უბედურება, თუ აქეთ თვისთ ჰერ ჰვეშ თავისუფლება“ და სხვა ამგვარები. მგრეთვე რა იყო „მერანი“ ბარათაშეილისა, თუ არ ცხოველი ბრძოლა და ქადაგება ახალის აზრებისა და ახალის ცხოვრებისათვის? ამათ შემდეგ ამავე გზას გვიკვლევდნენ ანტონოვი თვის კომედიებში, სადაც ის დასკინოდა ძველს დამპალს ცხოვრებას, ძველს ამაოდ შორწმუნებათა; გვიჩვენებდა გლეხების უბედურს მდგომარეობას, იმათს დაჩაგრას ბატონისა, შოურაისა, დიამბეგისა, იასაულეებისა და ათასთა სხვათაგან. ამასთან შონქაძე, რომელშიაც ისე ცხოველად განჰკიცხა ბატონყმობა ჯერ მაშინ, როდესაც ის ისე უწყალოდ იყო გაძრიელებული და გვიჯდებოდა ქართველს ხალხს ძელსა და რბილში. მხოლოდ ამათ შემდეგ გამოდიან ილია შავეკვაძე და აკაკი წერეთელი, რომელთაც მოსდევს მთელი ფოლანგა, არა ილია შავეკვაძისგან აღზრდილნი, არამედ იმ აზრებით გატაცებულნი რომელნიც, ტრიალეზდნენ რუსეთში, საიღამაც გადმოდიოდა ჩვენს ძარღვებშიაც და ჩვენს თავშიაც, როგორც თვით შავეკვაძის თავშიც. მაშასადამე ამ მხრივაც შე მოკრძალება და თაყუანება წინაშე შავეკვაძისა და ილია შავეკვაძისა და ილია წერეთლისა.

ქვეყნის უცდლოშაებისა არ მემართა, რომ ერთი საუკუნისათვის განია ჩვენში, მაგას მეც ვალეიარებ. მაგრამ რომ ეს გვაძლევდეს მიზნებს მაგის წინ თვალების დახუჭვისას, ეგ თქვენთვის მოგვინდვია, რათგან თქვენ ყოველი საქმის წინაშე ხართ თვალ დახუჭვილნი.

აი ღლესაც ჩემი აზრი შევჭაყაძებულ უფ. სკანდელი.

პასუხი მეექვსე პუნქტისა.

შურცელაძე არის უსვინიდილო, რომ არ აღიარა „კრებულ დროება“, ესე იგი სკანდელი, მესხი და შერეთელი წარმამდგენელათ ახალის თაობისაო.

ზემოთ მოყვანილი საბუთები სრულიად საკმაოდ ამტკიცებენ რის წარმამდგენელნიცა ხართ თქვენა. რასაკვირველია, „კრებულ დროებაში“ სწერენ, როგორც გარეშე თანამშრომელნი, რომელთაც არ უნდა მიიღონ თავის თავზედ, რაც იწერება თქვენ სამს პირზედ, რათგანც არც უნდა ჰგოდნობდნენ ამგვარს ჰარამზადობას. აბა წარმოიდგინეთ: მესხი — წარმამდგენელი ახალის თაობისა! რომ მართლა გამოსჩნდეს იმისთანა ჭკუის გლაზა, რომელმაც მესხი აღიაროს წარმამდგენელად ახალის თაობისა, ხომ თვით მესხი გადაბრუნდა და ჩაბჭირდა სიცილითა და იკითხა: ვინა ყოფილა ის ასეთი ჭკუის ვაგლაზიო!

თქვენზედ კი აი რას მოგახსენებთ, რომ, რო მოისპოს პირისაგან ყოვლისა ქვეყნისა ის ყმაწვილი თაობა, რომელიც ვალიარებთ თქვენ თავის წარმამდგენელათ, ის იქნება უმჯობესა ქართველთა სახელისათვის, რომ ჩვენს შესარცხვენად და თავზედ ლაფის დამსხმელად არ იყვნენ და არა ჰყრუვნიდნენ

ქართველობის პატიოსან სახელსა. წინაშე მთელის ქართველობის ქვეყნისა, ჩვენ დაგვრჩენია ერთათ ერთი საუნჯე, პატიოსანების სახელი, რომელიც დაგვრჩენია მამა-პაპიდამ და ახლა ეს საუნჯეც გვესპობა, როდესაც ჩვენ გვყავს თქვენ გვარი წარმამადგენელი ყმაწვილის თაობისა.

ახლ რამდენიმე სიტყვა ისე სხვა სკანდელის შენიშენაებზედ. უფ. სკანდელი ამბობს, რომ რა კაცი უნდა იყვეს ის კაცი, რომელსაც არა სჯერა არც ერთი მწერალის პატიოსნებაო? ნეტაუი ეს აზრი თქვენი მაინც იყვეს და დობროლიუბოვისაგან არ მოგეპარა. აბა მკითხველო ნახე დობროლიუბოვის თხზ. ტომი IV სტრი. 349 თუ სიტყვითი სიტყვით არ იყვეს ამოღებული.

ჯერ ერთი ესა, რომ მე არა მჯერა მხოლოდ თქვენი, მესხისა და წერეთლის პატიოსნება და ამათს მეტს სხვებზედ გარდა თითო ოროლოასი, რომელთაც დამტკიცეს თავისი საქმეებით ჩემი აზრი, არ მითქვამს არაეისი უპატიოსნობა. პირიქით მე ბეჭდვით ვაღვიარე შესახებ ღიმიტრიძისა, რომ თქვენს პატიოსნებაზედ იჭვი არა გვაქვს მეთქი. მაგრამ თქვენ გინდათ, რომ სხვათაც მოსცხოთ თქვენი ჩირქი და გაჰხადოთ თქვენ ტოლათ პეტრიძესავეთ ჯერეთ ჩირქმოუცხებელი მწერლები და სხვანი. თქვენ გინდათ გეთქვათ ამითი, რომ უფ. შურცელაძე მარტო ჩვენ სამზედ არ არის ცუდის აზრისა, ყველაზედ ამ აზრისა არისო, და ვითომც ამითი გამართლდით და დამტკიცეთ ჩემი უსინიღისობა. ეს საბუთიც არ გამოგადგათ, რათგან ვერ მიჩვენეთ, რომ ყველა მწერლებს გარდა სამიოდოთხისა, რომელშიაც თქვენ სამთა და განუყელთა გიჭირათ პირველი ადგილი. აქაც გამოჩნდა თქვენი ცარიელი კულაბიკობა.

ამტკიცებთ, ვითომც მე გთხოვეთ, რომ მალაჩეთ ახალგაზდა მწერლთა და მამიტივეთ ჩემი მამაკედინებელი ცოდო მეთქი.

აბა, ჩემო კულაბზიკა, მიჩენე ის ადგალი, ^{ქვემოთაჲსი} ^{ხედაინახეთ} ხოეთ ამასა და გეხვეწებოდეთ.

მე, უფ. ანტონ ფურცელაძე, ვეხვეწებოდი სკანდელს, გ. წერეთელს, მესხს, რომ მიცანით მეთქი ახალ კაცათ და მამიტვეთ მეთქა!!! დეფიქრდით სკანდელი და შემოიკრიბეთ ცნობა. მე, რომელიც ნიადაგ ზიზლით და თაკილით ზახსენებ თქვენ სამი მწერლის სახელს და მეტადრე თქვენს სახელს, მეტადრე მას აქეთ, რაც ვიცან თქვენი საქმენი, — ვე გთხოვდით თქვენ მოტყეებასა!!! სიცოფეი. ცილის წამება თქვენი, მესხისა და წერეთლისა, მართალია, ჩვეულებრივი საქმეა, მაგრამ, კაცო, დაეიჯერო არ უნდა ჰქონდეს სამზღვარი ამგვარს თქვენ საზიზლარ საქმესა!? მე გთხოვდით მოტყეებასა და ნიადაგ კი მასხარათა მყავდით გახდილი! ლოლიკა გაქეთ თაეშია!

მთუ მცირეც არის ნამუს... მაგრამ ნამუსხედ რას გელაპარაკოთ! ეს სიტყვა თქვენთვის სათაკილოა. მთუ სრული უნაბუსო კაცი ხართ და თაეზედ ხელ აღებულო, მიჩენეთ ის ადგილი, სადაც ეს ხეწნა და თხოვნა იყევს. არც ახლა შეიღებთ თ ესა. უნამუსობაზედ შეეარდა საქმე და დაეიჯერო არ დაიცვამთ ამ თქვენს ღირსებას!?

მითხრით როგორ შეუროგდეთ იმ კაცსა, რომელმაც დედა შეგეიგინაო, ესე იგი შეეკეაძეზედ წინააღმდეგსა სწერდაო.

მხლა გასცხოვლებია სკანდელს შეეკეაძის სიყვარული, როდესაც „კრებულს“ შემოაკლდა მასალები და შეეკეაძემ აღუთქვა თანამშრომელობა, თორემ კიდევ უნდა მოევაგონო სკანდელს ჩემთან პირადი ლაპარაკი, რომ შიორგი წერეთელს მალლა აყენებდა შეეკეაძეზედ.

მთუნდა რომ სწორეთ იმ აზრისაც იყევს სკანდელი შეეკეაძეზედ, ნეტაფილა შეეკეაძეს, რომ თქვენისთანა შეილი გაზოსელია. მთუ გიცნობთ მოკლეთ შეეკეაძე, არა მგონი ამ

თქვენმა აღსარებამ იმას ტკბილათ დაუაროს ტანში მისი მისი
 ამ შემთხვევაშიაც ის მართლაცა და გალიარებთ თვის შეილათ,
 მაშინ ჩვენ დაგრჩენია მწუხარებით თათის გქნევა და სიტყვე-
 ბი, რომ ღირსეულს დედას ღირ ეული შეილი გამოავლიო.

მაი იმ უბედურს დედას, რომელსაც თქვენისთანა შეილი
 გამოუვა და ვაი იმ უბედურს ქვეყანას, რომელსაც თქვენი-
 სთანა მომქმედი პირი წამოეზრდება!

მრთვან, ეთომც გაამართლა მ. წერეთელი, უფ. სკან-
 დელმა, შესახებ იმის მოენიძეზედ შეცდომისა.

მს იმასა ჰგავსო, რომ ეინმე უზვირო დიაცი მასკოდ გე-
 ჩვენოს ლამაზათაო, გამოელაპარაკოეო იმას და შემდეგ მას-
 კის მოხსნისა ისეე თხოულობდეს, რომ მოიწონო და უმეგო-
 ბრო, რათვან მასკაში მოგწონდაო.

მს შედარებაც იმგვარს თქვენს გონიერებას ამტკიცებს,
 როგორც ისა, რომ თქვენ ჩემი გვარი და სახელი წაშალეთ
 ჩემ სიცრუეში დასაჭერად.

ჩვენა გეკონდა ლაპარაკი ნაწერებზედ, ნაწერების ნიჭი-
 ერებაზედ, და არა პირებზედ. მუ კაცი უნიჭოა, იმას ნაწერე-
 ბი არეარგა, ის ეერ მოახერხებს კარგის დაწერას, რომ ამითი
 სხვა მოატყუოს. ამ შემთხვევაში მასკა ის იქნება მხოლოდ,
 რომ იმან აილოს სხვა ჰკვიანი კაცის ნაწერი და თათისად გა-
 მოსცეს. მაგრამ ჩვენ მოენიძის ნაწერებში ამას არა ეხედაეთ.
 მოენიძის ნაწერები იყენენ საკუთარნი, და არა სხვისანი. მაშ
 რაში ჰგავს ეს მასკარადსა და პირბადე ჩამოღარებულს? მუ
 მე ვიყავ უნიჭო ყოველს შემთხვევაში, როგორ მოახერხებ
 თათქმის გენიოსური თხზულებების წერა? აი სადამდინ შილის
 თქვენი გონიერება.

რომ ამგვარი შეცდომილება არ არის წერეთელის მხრივ

პირველი და უკანასკნელი, მოგიყვანოთ ეხლავე ^{მარკინოვი} ~~მეგობრულ~~ მაგალითი. ^{მეგობრულ} ~~მეგობრულ~~ პი რასა ბრძანებდა **ზ. წერეთელი თ. ზ. პრისთვის** კომედიანზედ „დავა“ იმის ბეჭდვის დროს.

„რაიც შეეხება ამ კომედიის ღირსებას, თვითონ ავტორს უთქვამს, ყველა ჩემს კომედიებს „დავა“ მიჩვენებო. მართლაც, „დავა“ თუ **ზ. პრისთვის** ყველა კომედიებს არა სჯობია, არც ერთს იმის საუკეთესო დრამულ თხზულებებს უკან არ ჩამოუდგება“.

ახლა ნახეთ ესევე **ზ. წერეთელი**, რომელიც ასე აქებდა ამ კომედიას და ჰბეჭდიდა თავის ჟურნალში, რას ამბობს თავის სტატიაში „ენახე და მეწყინა“.

„დავა“ როგორც კომედია არც კი ღირს ლიტერატურაში მოსახსენებლათ, იმიტომ რომ ის სრულებითაც არ არის კომედია. ეს არის მხოლოდ ქუჩიდგან გამოგროვილი სცენები, გადამბული ერთათ, ლმერთმა იცის როგორ. იმაში არ იბოვება იოტის ოდნად მოქმედება, ესე იგი კაცის გულის თქმის მღელვარება. აქ სრულებით არ არის დრამული გარემოება და სხ.

რას ნიშნავს ესა უფ. სკანდელი? მასკას ვანა? პი რა რიგი უაზრო და მოუსაზრებელია ყველა ქება და ძაგება თქვენი და უფ. წერეთლისა. ახლა როგორ უნდა დაგიჯეროთ ამას იქით თქვენ მკითხველმა? რითი უნდა დარწმუნდეს, რომ ესევე წერეთელი და სკანდელი ხეალ სრულიად სხვას არ იტყვიან იმავე საგანზედ რასაც ლაპარაკობდა დღესა? აქაც მასკაა?

მართგან კიდევ თქვენ ამბობთ, რომ ჩვენს პატრიოსნებას ის ამტკიცებს, რომ წერეთელმა თვით აძაგა „მელალუმო“. ეგ თქვენა ენაზედ ამტკიცებს პატრიოსნებას, და ჩვენში სრუ-

ლიადაც არა. ჩვენში ამტკიცებს ეგ უპატიოსნებას. რადგან
 რი ჰგრძნობს თხზულების სრულს უვარგისებას, ამჟამად
 ეე ამტკიცებს ბეჭდვითა და ამავე თხზულებას ჰბეჭდაეს კი თა-
 ვისსავე ქურნალში. ეს პატიოსნებაა? **მორემ** საქმე ასე არ
 იყო. წერეთელი გიწუნებდათ თქვენ მხოლოდ ენას, რომე-
 ლიც იცოდა, რომ თქვენ არ გეწყინებოდათ, რათგან ენის
 უცოდნელობა არ არის თქვენი დიდი დანაშაული. სხვათრევე
 ამბობდა, რომ მოთხოვა კარგიაო. ნაწერში ენა კი არ არის
 საქმე, საქმე თვით ნაწერია. იმან ეს იცოდა და დაგიწუნათ
 მხოლოდ ენა.

ახლა არ დარჩა აზრი მთელს სკანდელის სტატიაში, რომ
 არ გვეგოს პასუხი. რა წყაროებიდამ შესდგა ეს ცილები? პა-
 ტიოსნებიდამ?

მაგრამ სამწუხარო ის არის, რომ ამგვარი ცილების სა-
 თავე ჩემზედ მომდინარეობს ჩენი ნაქების პოეტის შავჭავჭავაძის
 „სხარტულიდამ“, რომელიც აულიათ მაგალითათ საცოდავებსაც
 და ის კი დაეიწყდათ, რომ ცილებთან შავჭავჭავაძემ ამ თხზუ-
 ლებაში გამოიჩინა თავისი სატირული ნიჭი, რომელსაც ეს
 კულის გლახები მოკლებულნი არიან.

ამითი ვათენებ მე ამ სტატიას და ვკითხავ სკანდელსა:
 ვის შერჩა ის დანა ხელში, რომელსაც ეგ ექალოდა ჩემს
 ყელს? ვინ უნდა იყეს ახლა მკედარი თავისის უსინიდისობის
 უპატიოსნების, ცილის-წამების, სიცრუის და ჰარამზადობისა
 გამო წინაშე პატიოსანის საზოგადოებისა? ვის გამოეჭრა ყე-
 ლი და ვის დარჩა იმ მამაკედინებელი ცოდვის დიდი შუბლ-
 ზედ, რომელსაც მე მაწერდა?

მაგრამ თქვენთვის სულ ერთია, რაც უნდა დაგემართოს,
 ვითომც აქ არაფერიაო, ჩამოიწმენდათ პირსა და შეჭლრეჭით
 მკითხველს უნამუსოას პირითა, და ეტყვიეთ, რომ ჩვენ ხომ

ნამუსათ სიკვდილზედ არა გექონდა ქალილი და მწიფე მარ-
ჩენ ნანდილს სიკვდილზედ გექონდა ლაპარაკი და აბა მარ-
თლა როდის დაეხიოცეთო. თუ მართლა დაეხიოცილიყავით,
ხო აღარც თქვენთან ბასი შეგვეძლებოდაო.

მე ჩემო კუდაბზიკა!

უნამუ'ო ვირზედ შესეეს, აჩი არაფერიო.

ახლად შეყრამდის, თუ კი ეღირება ამას იქით თქვენს
ამგეარს უსაბუთო ლაზღანდარულ ცილისწამებასა და სიცრუ-
ვეთან ლაპარაკი. *)

ანტონ ფურცელაძე.

*) აქ შენიშვნაში არ შემიძლიან არ გამოვაცხადო თან-
ხმობა ერთს სერგეი მესხის აზრზედ, რომელიც იმან წარმო-
სთქვა სკანდელზედ № 14 „დროებაში“ რომ არ უნდა გამო-
ლაპარაკებოდი ანტონ ფურცელაძესაო. ამაზედ მართალი მესხს
თავის დღეში არ მოსვლია: მართლაცა და მესხისთვის ძნელი
წარმოსადგენია იმ კაცთან ლაპარაკი, რომელსაც ფეხქვეშ დამ
ვერ დასძრომია და რომლისაგამოც ემასლაათება მხოლოდ
ფეხებსა. 1)

1) ამას იქით მე „მნათობში“ მონაწილე აღარა ვარ, ამის-
გამო გაბედვით შეგვიძლიანთ სკანდელ — მე ხ — წერეთლებო
რამდენიც თქვენს პატიოსანს გვამსა და ტყუილების გულში
ჩაეტვოდეს იცრუოთ, იგონოთ ცილები, ილაზღანდაროთ ბა-
ზაზხანურათ, კრიჭოთ კბილები, ზილოთ ვაჭროთ ჩირქი და ტა-
ლახი და ხან თავი ჩაყოთ შიგა და ხან ფეხები, — ერთის სიტ-
ყვით გული ისრულოთ ყოველსა თქვენს შიღრეკილებაზედ.
ბურთი და მეიდანე დაგრჩათ თქვენ იმის შემწეობათ, რომ
„მსგავსათა თქვენთა ვერა აეცდით ჩვენ“.

ისუიდება

ტფილისში ენფეჟიანტის წიგნის მაღაზიაში, გარეთუბანს თამამოკის ქარვასლასთან, ზოლიციის გვერდით. კართანოკის მაღაზიაში გუგეის სიდზე. ქუთაისში ბრინციის სტამბაში, სვიმონ ჩომასიძისას. გორში სიდიხაკან ქაშუეკის მაღაზიაში. თელავში სასულეო-ერო სახწყულებელში უ. დათოშვილისას. სიღნაღში რაქდენ ტიტიშვილისას. ახალციხეში ანნა მუსხელიანისას.

თ. გრიგოლ ბრბელიანის ლექსები. გამოცემა მეტრე უმიკაშვილისა, ფასი ათი შაური. სქელ ქაღალდზე დაბეჭდილი ერთი მანეთი.

თარგმანნი საამოთა საკითხავთა თსულებათა. თარგმნილი ღ გამოცემული ქართულის ქალებინაგან, ფასი ორი აბაზი. კატინა, ადაშიანი. თსზ. ილია ჭავჭავაძისა. ფასი ათი შაური.

თ. გიორგი ერისთვის თსზულეებანი. გამოცემა ალ. ერისთავისა. ფასი ორისავე ნაწილისა სამი აბაზი. თითოხი ექვსი შაური.

ნონგური. ლექსების კრება, გამოცემა კირ. ლორთქიფანიძისას. ფასი ერთი მანეთი (ისუიდება უკანახკნელი ეგზეკმულიარები).

დაკითიანი (ანუ გურამიანი) თსზ. 'დაკით გურამიშვილისა. წიგნი ბირველი. ფასი ათი შაური.

წიგნი სიბრძნე სიცრუისა. თსზ. სულსან საბა ორბელიანისა. გამოცემა მეტ. უმიკაშვილისა. ფასი ათი შაური.

საქარტველო სიტორია. თეიმურაზ ბატონიშვილისა. ფასი ერთი მანეთი.

ქურნალის კრებულის ნომრები. თითო ნომრის ფასი ათი შაური.

„მნათობის“ ამ 1872 წელში გამოდის ინკარდგან უოკელ თქ-
თითო წიგნის ხურცე არის შეიდიდგან ათ დიდ თამახმდის.

ამ 1872 მნათობისა ფასი:

მთელი წლისა—გატყუნით უველა პლატეში შეიდი მხეთი.
ნახევარ წლის ხელის მოწერა არ მიიღება, კარნა მთელი წლის
ფასი შეიძლება შემოიტანონ ორ ნაწილად.

ხელის მოწერა მიიღება:

თბილისში, სახულიერო სემინარიაში, უფ. სემენარიის მახწავ-
ლებლის გიორგი იოსელიანის ხახულხედ.

ქეთაისში: უ. გვარსამე კალენდარიშვილთან, სახულიერო ხახწავ-
ლებელში.

